

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KOOPERATİFLER KANUNU'NA GÖRE ORTAKLIKTAN ÇIKARMA

145376

Ulaş DEMİR

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Sevilay EROĞLU

-145376-

2004

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak sunduğum “ Kooperatifler Kanunu'na Göre Ortaklıktan Çıkarma ” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

02.10.2024

Adı SOYADI

İmza

Ölmez Demirel

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü' nün .18./08../04 tarih ve 16...sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisanüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 18...maddesine göre Özel Hukuk Anabilim/ Anasanat Dalı yüksek lisans/doktora öğrencisi Ulaş Demir'in " Kooperatifler Kanunu'na Göre Ortaklıktan Çıkarma " konulu tezi incelenmiş ve aday .08./12../04 tarihinde, saat 15:30' da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 50.. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin biseru.....olduğuna oy. kar. jüi.....ile karar verildi.

BAŞKAN

Doç.Dr. Meral Sungurtekin Ögken

M. Sungurtekin

ÜYE

Doç.Dr. Meltem Kılıç Gürsel

ÜYE

Yrd. Doç.Dr. Serilay Eroğlu

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No: Konu Kodu: Üniv. Kodu

- Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazarının
Soyadı: Demir Adı: Ulaş

Tezin Türkçe Adı: Kooperatifler Kanunu'na Göre Ortaklıktan Çıkarma

Tezin Yabancı Dildeki Adı: Expulsion From Partnership According to Law on Cooperatives

Tezin Yapıldığı
Üniversitesi: Dokuz Eylül Enstitü: Sosyal Bilimler Yıl: 2004

Diğer Kuruluşlar:

Tezin Türü:

Yüksek Lisans:

☒

Dili: Türkçe

Doktora:

☐

Sayfa Sayısı: 177

Tıpta Uzmanlık:

☐

Referans Sayısı: 118

Sanatta Yeterlilik:

☐

Tez Danışmanlarının

Ünvanı: Yrd. Doç. Dr. Adı : Sevilay Soyadı: Eroğlu

Ünvanı: Adı: Soyadı

Türkçe Anahtar Kelimeler:

- 1- Kooperatif
- 2- Ortak
- 3- Çıkarma
- 4- Çıkarma işlemi
- 5- Ortaklık

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1- Cooperative
- 2- Partner
- 3- Expulsion
- 4- Expulsion process
- 5- Partnership

Tarih: 02.02.2004

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum

Evet ☐

Hayır ☒

ÖZET

Ortaklık niteliğine sahip olan kooperatifler, gerek amaç, gerekse bu amaca ulaşmak için kullanılacak araçlar bakımından diğer ortaklıklardan farklı bir yapıya ve işleyişe sahiptir. Ortak olmak isteyen kişilerin kooperatife kabul edilmesiyle, kooperatif ile ortak arasında sürekli bir hukuki ilişki meydana gelir. Bu hukuki ilişkinin merkezinde ortak yer almakla birlikte, sermayenin de kooperatiflerde önemsiz olduğu söylenemez.

Ortak ile kooperatif arasındaki hukuki ilişki çeşitli sebeplerle sona erebilir. Ortak, kendi iradesiyle kooperatiften ayrılabilceği gibi, onun ölümü de ilişkinin sona ermesine sebep olabilir. Bazı hallerde ise, ilişkiye kooperatif tarafından son verilir. Ortağın sahip olması gereken nitelikleri kaybetmesi, kooperatif amacını zedeleyecek davranışlarda bulunması veya yükümlülüklerini yerine getirmemesi gibi kooperatifin amacına ulaşmasını engelleyen durumların ortaya çıkması halinde, kooperatif tarafından ilişkiye son verilebilir. Kooperatifin iradesiyle hukuki ilişkinin sona erdirildiği bu hal, “*çıkarma*” olarak adlandırılmaktadır.

Bu çalışmada, çıkarma işlemi, çıkarmayı gerektiren sebepler, bu sebeplerin düzenleniş şekli, çıkarma işleminde uyulması gereken kurallar, çıkarma işlemine karşı ortağın sahip olduğu hukuki imkanlar ve çıkarılan ortak ile hesaplaşmanın ne şekilde yapılacağı yönlerinden incelenmiştir. Çalışmanın ana amacı, çıkarma işleminin derinlemesine incelenmesi ve aksayan yönler hakkında çözüm önerileri getirilmesidir. Bu amaçla, kooperatifin farklı yönleri, çıkarma işleminin diğer ortaklıklardaki düzenleniş biçimi ve uygulamada ortaya çıkan sorunlar dikkate alınarak bir değerlendirme yapılmıştır.

ABSTRACT

Cooperatives that possess the quality of the partnership, have a different structure and the functioning from other kinds of partnerships, in regards, both purpose and instruments used to attain this purpose. A continuous legal relationship originates between the cooperative and the partner, by the acceptance of persons that want to be partner. As the partner appears to be in the center of this relationship, it can not be asserted that, capital is unimportant for the cooperatives.

The relationship between the partner and the cooperative may come to an end due to various reasons. As the partner may leave from the cooperative by its own intention, and also its death may cause the dissolution of the relation. But in certain cases, the relation is dissolved by the cooperative. The cooperative can dissolve the relation in case of the occurrence of the conditions, that prevent cooperative from attaining of its purpose, as; the partner loses the qualities that it has to possess, behaves in a manner that damages the purpose of the cooperative, or does not complete its obligations. This state is called "*expulsion*" when the legal relation is dissolved by the intention of the cooperative.

This study examines the expulsion process, in relation to the reasons of expulsion, the arrangement of these reasons, the rules that are ought to be complied with in the expulsion process, legal means that are open to the partner in case of expulsion process, and settling accounts with the expelled partner. The main purpose of this study is, an elaborated examination of expulsion process and suggesting solutions for the limping points. For this purpose, we have made an evaluation by taking into consideration the differing characteristics of cooperative, the arrangement of expulsion process in other kinds of partnerships, and the problems occurring in practice.

İÇİNDEKİLER

KOOPERATİFLER KANUNU'NA GÖRE ORTAKLIKTAN ÇIKARMA

YEMİN METNİ	II
TUTANAK	III
Y.Ö.K.DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	XIII
GİRİŞ	XV

BİRİNCİ BÖLÜM

KOOPERATİF ORTAKLIĞI, ORTAKLIKTAN ÇIKARMANIN HUKUKİ NİTELİĞİ VE KOOPERATİFLERDE ÇIKARMAYI GEREKTİREN SEBEPLER

§ 1 KOOPERATİF ORTAKLIĞI	1
I- Kooperatifin Tanımı ve Unsurları	1
II- Kooperatiflere Hakim Olan İlkeler	4
A- İlkelerin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi	5
B- Açık Kapı İlkesi	8
1) İlkenin Anlamı	8
2) İlkenin Kooperatifler Kanununda Düzenlenişi	9
3) İlkenin Yorumlanması	10
4) İlkenin Sınırları	11
a) Kanundan Doğan Sınırlar	11
b) Anasözleşmeden Doğan Sınırlar	12
c) Anasözleşme ile Sınırlama Hakkının Sınırları	14
C- Kooperatifin Korunması İlkesi	18

III- Kooperatif ile Ortak Arasındaki İlişkinin Hukuki Niteliği	19
IV- Kooperatif Ortaklarının Kişisel Niteliklerinin Önemi	25

§ 2 ORTAKLIKTAN ÇIKARMANIN HUKUKİ NİTELİĞİ VE

ÇIKARMANIN ADİ ORTAKLIK İLE DİĞER TİCARET ORTAKLIKLARINDA DÜZENLENİŞİ	30
--	----

I- Genel Olarak	30
-----------------	----

II- Çıkarma Kavramı ve Çıkarmanın Hukuki Niteliği	31
---	----

A- Genel Olarak Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi	32
--	----

B- Kooperatif ile Ortak Arasındaki Sözleşmesel İlişkinin Sona Ermesi	34
--	----

III- Çıkarmanın Adi Ortaklık ile Diğer Ticaret	
--	--

Ortaklıklarında Düzenlenişi	37
-----------------------------	----

A - Adi Ortaklıkta	37
--------------------	----

B -- Diğer Ticaret Ortaklıklarında	39
------------------------------------	----

1) Kollektif Ortaklıklarda	39
----------------------------	----

2) Komandit Ortaklıklarda	43
---------------------------	----

3) Limited Ortaklıklarda	43
--------------------------	----

4) Anonim Ortaklıklarda	48
-------------------------	----

§ 3 KOOPERATİFLERDE ORTAĞIN ÇIKARILMASINI

GEREKTİREN SEBEPLER	51
---------------------	----

I- Genel Olarak	51
-----------------	----

II- Anasözleşmeden Doğan Çıkarma Sebepleri	53
--	----

A- Çıkarma Sebeplerinin Anasözleşmede Açıkça Düzenlemesi Zorunluluğu	53
---	----

B- Anasözleşmede Yapılacak Düzenlemenin Sınırı	54
--	----

C- Anasözleşmede Çıkarma Sebebi Olarak Öngörülebilecek Haller	56
---	----

D- Çıkarmanın Anasözleşmede Gösterilen Sebeplerle	
---	--

Sınırlı Olması ve Anasözleşmede Gösterilmeyen	
---	--

Haklı Sebeple Çıkarma İmkânının 3476 Sayılı Kanun	
---	--

İle Kaldırılması	57
------------------	----

1) 3476 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklikten	
---	--

Önceki Yargıtay Uygulaması Açısından	
Değişikliğin Değerlendirilmesi	59
2) Kooperatif ile Ortak Arasındaki Hukuki İlişkinin	
Niteliği Açısından Değişikliğin Değerlendirilmesi	61
3) 3476 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklikten	
Sonraki Yargıtay Uygulaması	62
4) Değerlendirme	63
III- Kanundan Doğan Çıkarma Sebebi : Ortağın Parasal	
Yükümlülüklerini Yerine Getirmemesi Sebebiyle Ortaklıktan	
Çıkarılması (Koop.K m. 27)	66
A- Koop.K m. 27'de Öngörülen Yaptırımın Hukuki Niteliği	66
1)Yargıtay'ın Görüşü	69
2) Doktrinde İleri Sürülen Görüşler	70
3) Değerlendirme	74
B- Koop.K m. 27'de Öngörülen Yaptırımın Uygulanma Koşulu	76
C- Ortağın Yerine Getirmekle Yükümlü Olduğu Parasal Yükümlülükler	76

İKİNCİ BÖLÜM

KOOPERATİF ORTAKLIĞINDAN ÇIKARMA USULÜ

§ 4 KOOPERATİFLER KANUNUNUN 27. MADDESİNDE

ÖNGÖRÜLEN USUL	80
I- Genel Olarak	80
II- Ortağa İki İhtar Gönderilmesi ve Süre Verilmesi	80
III- İhtarların Şekli	82
IV- İhtarların Kapsamı	85

§ 5 ÇIKARMAYA YETKİLİ ORGANLAR

I- Genel Kurul	89
II- Yönetim Kurulu	95
A- Çıkarma Yetkisinin Anasözleşme ile Verilmesi Zorunluluğu	95
B- Yönetim Kurulunun Münhasıran Yetkili Olması	96

C- Yönetim Kurulunun Kurul Olarak Yetkili Olması	100
--	-----

§ 6 GEÇERLİ BİR ÇIKARMA KARARI ALINMASININ

KOŞULLARI	101
-----------	-----

I- Genel Olarak	101
-----------------	-----

II- Genel Kurul Kararının Meydana Gelmesi Koşulları	102
---	-----

A- Genel Kurul	102
----------------	-----

1) Toplanma Zorunluluğu ve İstisnası	102
--------------------------------------	-----

2) Toplantıya Çağrı	103
---------------------	-----

3) Çağrısız Genel Kurul	105
-------------------------	-----

4) Genel Kurulun Toplanması	106
-----------------------------	-----

a) Toplantıya Katılma Hakkı	106
-----------------------------	-----

b) Toplantı Nisabı	109
--------------------	-----

c) Toplantıda Bakanlık Temsilcisinin Hazır Bulunması	109
--	-----

d) Toplantının Yürütülmesi ve Tutanak Tutulması	110
---	-----

B- Karar	111
----------	-----

1) Oylama ve Karar Nisabı	112
---------------------------	-----

2) Tutanakların İmzalanması ve Diğer Usuli İşlemler	112
---	-----

III- Yönetim Kurulu Kararının Meydana Gelmesi Koşulları	114
---	-----

A- Yönetim Kurulu	115
-------------------	-----

1) Toplantı Yapma Zorunluluğunun Bulunmaması (Elden Dolaştırma Yoluyla Karar)	115
--	-----

2) Toplantıya Çağrı	115
---------------------	-----

3) Toplantı Nisabı	115
--------------------	-----

4) Toplantıya Katılma Yasağı	116
------------------------------	-----

5) Toplantıda Tutanak Tutulması	117
---------------------------------	-----

B) Karar	117
----------	-----

1) Oylama ve Karar Nisabı	117
---------------------------	-----

2) Toplantı Tutanağının İmzalanması	118
-------------------------------------	-----

§ 7 ÇIKARMA KARARININ GEREKÇELİ OLARAK TUTANAĞA GEÇİRİLMESİ, ORTAKLAR DEFTERİNE KAYDEDİLMESİ VE ONAYLI BİR ÖRNEĞİNİN ORTAĞA TEBLİĞ EDİLMESİ	118
I- Çıkarma Kararının Gerekçeli Olarak Tutanağa Geçirilmesi ve Ortaklar Defterine Kaydedilmesi	118
A- Çıkarma Kararının Gerekçeli Olarak Tutanağa Geçirilmesi	118
B- Çıkarma Kararının Ortaklar Defterine Kaydedilmesi	122
II- Kararın Onaylı Bir Örneğinin Çıkarılan Ortağa Tebliğ Edilmesi	123
A- Kararın Onaylı Örneğinin On Gün İçinde Notere Tevdi Edilmesi	123
B- Kararın Noter Aracılığıyla Tebliğinin Geçerlilik Şartı Olup Olmadığı	126

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇIKARMA KARARINA KARŞI ORTAĞIN SAHİP OLDUĞU HUKUKİ İMKANLAR VE ÇIKARILAN ORTAK İLE HESAPLAŞMA

§ 8 ÇIKARMA KARARINI ALAN ORGANA GÖRE ORTAĞIN BAŞVURU HAKKI	133
I- Karar Yönetim Kurulu Tarafından Alınmışsa	133
II- Karar Genel Kurul Tarafından Alınmışsa	133
§ 9 GENEL KURULA İTİRAZ	134
I- Genel Olarak	134
II- Genel Kurula İtiraz Usulü	136
III-Genel Kurula İtiraz Edilmesiyle Birlikte Mahkemeye Başvurma	
İmkanının Ortadan Kalkması	138
IV- İtiraz Üzerine Yapılacak İşlemler	139

§ 10 ÇIKARMA KARARININ İPTALİ DAVASI	144
I- Terim Sorunu	144
II- Davanın Tarafları	146
III- Dava Açma Süresi	147
IV- Davanın Konusu	148
V- Görevli ve Yetkili Mahkeme	149
VI- Yargılama Usulü	150
VII- Mahkemenin Yapacağı İnceleme ve Dava Sonunda Verilecek Karar	150

§ 11 ÇIKARMA KARARININ KESİNLEŞMESİ , HÜKÜMLERİNİ DOĞURMASI VE ÇIKARMA KARARININ KESİNLEŞMESİNE KADAR GEÇEN SÜREDE ORTAĞIN DURUMU	152
I- Çıkarma Kararının Kesinleşmesi ve Hükümlerini Doğurması	152
A- Çıkarma Kararının Kesinleşmesi	152
B- Çıkarma Kararının Hükümlerini Doğurması	153
II- Çıkarma Kararının Kesinleşmesine Kadar Geçen Sürede Ortağın Durumu	156

§. 12 ÇIKARILAN ORTAK İLE HESAPLAŞMA	158
I- Ayrılma Payının Kapsamı	158
II- Ayrılma Payının Hesaplanması	161
III- Ayrılma Payının Ödenme Zamanı	162
IV- Ayrılma Payının Zamanaşımı	163
SONUÇ	165
BİBLİYOGRAFYA	170

KISALTMALAR

AD.	: Adalet Dergisi
Ank.Bar.Der.	: Ankara Barosu Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
b.	: bent
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
Bkz./bkz.	: Bakınız/bakınız
c.	: cümle
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dn.	: dipnot
E.	: Esas
HD.	: Hukuk Dairesi
HUMK	: Hukuku Usul Muhakemeleri Kanunu
ICA	: International Cooperative Alliance
İKİD.	: İlmî ve Kazai İçtihatlar Dergisi
İkt. Ve Mal.	: İktisat ve Maliye Dergisi
İst.Bar.Der.	: İstanbul Barosu Dergisi
İstanbul İ.T.İ.D.	: İstanbul İlmî ve Ticarî İlimler Dergisi
İsv.BK	: İsviçre Borçlar Kanunu
K.	: Karar
Karş.	: Karşılaştırınız
Koop.K	: Kooperatifler Kanunu
m.	: madde
RG.	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
S.	: Sayı
SBFD	: Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi

TD.	: Ticaret Dairesi
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TST	: Ticaret Sicili Tüzüğü
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
vd.	: ve devamı
Y.	: Yıl
YHGK.	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YKD.	: Yargıtay Kararları Dergisi

GİRİŞ

Çalışmamızın konusunu “ *Kooperatifler Kanunu’na Göre Ortaklıktan Çıkarma* ” oluşturmaktadır. İnceleme konumuz, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’na tabi kooperatiflerle sınırlı olarak ele alınmıştır.

Kooperatif, aynı ekonomik menfaate sahip ve belirli bir amaca ulaşmak için bir araya gelen kişilerin oluşturduğu bir örgütlenme modelidir. Bu amaç, büyük miktarlarda kar etmeye değil, maddi açıdan güçsüz durumda bulunan ortakların ekonomilerinin, özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarının sağlanıp korunmasına yönelmiştir. Bu husus, kooperatifin yasal tanımını yapan Koop.K md. 1’de de şu şekilde ifade edilmiştir : “ *Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir.* ”

Kooperatifin söz konusu amacına varmak için kullandığı araçlar ise, yasal tanımdan da anlaşılacağı üzere, sermayeyle birlikte ortakların karşılıklı yardımı, dayanışması ve kefaleti gibi daha çok kişisel araçlardır. Bu araçların verimli şekilde kullanılabilmesi için de, kooperatifler tarafından belirli niteliklere sâhip olan ortaklar tercih edilmektedir. Böyle bir tercihte bulunmak son derece doğaldır. Zira kooperatifler, dar anlamda kar elde etme amacında olmayıp, geniş anlamda, ortaklarının her türlü ekonomik ihtiyaçlarının giderilmesini amaçlamaktadırlar. Bu ihtiyaç konut olabileceği gibi, çiftçinin faaliyetinde kullanması gereken makineler veya temel tüketim maddelerinin ucuz şekilde sağlanması da olabilir.

Kişinin kooperatife ortak olarak girmesi ile, kooperatif tüzel kişiliği ile ortak arasında bir hukuki ilişkinin meydana geldiği açıktır. Bu hukuki ilişkiden ise, taraflar için bazı hak ve yükümlülükler doğar. Belirli bir ekonomik ihtiyacını gidermek amacıyla kooperatife giren ortak, kooperatif tarafından ilelebet ortak olarak kamaya zorlanamaz. Kooperatif faaliyetinin artık kendisi için yetersiz veya faydasız olduğunu ya da ortaklar arasındaki dayanışmanın ve karşılıklı yardımın bozulduğunu düşünen ortak kooperatifle ayrılmakta serbesttir. Bu amaçla kanun koyucu tarafından ortağa, kanuni bir hak niteliğindeki “ *çıkma hakkı* ” tanınmıştır (Koop.K md. 10 – 13). Ortak, bu hakkını kullanarak aradaki hukuki ilişkiyi sona erdirebilecektir. Aynı şekilde, aradaki hukuki ilişkinin kooperatif tarafından sona erdirilmesi de söz konusu olabilir. Ortak veya ortakların, davranışları, sahip olmaları gereken nitelikleri kaybetmeleri, veya kendilerine düşen yükümlülükleri yerine getirmemeleri gibi sebeplerle kooperatifin amacına ulaşmasına engel olmaları halinde hukuki ilişki kooperatif tarafından sona erdirilebilecektir. İlişkinin bu şekilde kooperatif tarafından sona erdirilmesi, “ *ortaklıktan çıkarma* ” olarak adlandırılmaktadır.

Hangi sebeplerin ortağı ortaklıktan çıkarmaya yol açacağı, bu sebeplerin ne şekilde düzenlenmesi gerektiği, çıkarma usulü uygulanırken uyulması gereken kurallar, ortağın bu işleme karşı sahip olduğu hukuki imkanlar ve çıkarılan ortak ile hesaplaşmanın ne şekilde yapılacağının belirlenmesi, bu konularda uygulamada çıkan aksaklıkların giderilmesi için çözüm önerileri getirilmesi ve böylece hukukumuzda önemli bir işlevi yerine getirmekte olan kooperatiflerin sağlıklı bir biçimde faaliyetlerini yürütmesi ve gelişimine bir katkı sunulması amacıyla, inceleme konusu olarak “ *Kooperatifler Kanunu’na Göre Ortaklıktan Çıkarma* ” seçilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KOOPERATİFLERE GENEL BAKIŞ, KOOPERATİF ORTAKLIĞI, ORTAKLIKTAN ÇIKARMANIN HUKUKİ NİTELİĞİ VE ÇIKARMAYI GEREKTİREN SEBEPLER

§ 1 KOOPERATİF ORTAKLIĞI

I- Kooperatifin Tanımı ve Unsurları

Kooperatif, aynı ekonomik menfaate sahip ve belirli bir amaca ulaşmak için bir araya gelen kişilerin oluşturduğu bir örgütlenme modelidir. Bu model, pozitif hukuk sistemleri tarafından geliştirilmiş bir model olmayıp, sanayileşmenin ilk dönemlerinde yaşam koşulları kötüleşen ve çaresizliklerle boğuşan insanların, söz konusu olumsuz koşullarını düzeltmek ve ekonomilerini geliştirmek amacıyla kendiliğinden ortaya çıkmış bir modeldir¹. Pozitif hukuk sistemleri ise, kendiliğinden ortaya çıkan bu doğal oluşumu tespit etmekle yetinmişlerdir².

Kooperatif çatısı altında toplanan kişilerin amaçları çok çeşitli olabilir. Bu amaç, konut ihtiyaçlarını karşılamak, tüketim maddelerine ilk elden ve ucuza ulaşmak, yetiştirdikleri ürünleri doğrudan pazarlayabilmek, kendi ihtiyaçları için ortak araçlar almak, ortakların kefaletleri ile kredi kuruluşlarından para almak şeklinde karşımıza çıkabilir³.

Belirttiğimiz gibi, aynı ekonomik menfaatlere sahip kişilerin yardımlaşarak çeşitli ihtiyaçlarını gidermeye yönelik örgütlenmesi düşüncesine dayalı olarak doğan kooperatif, günümüzde de bu anlamını korumaktadır. Bu sonuç, kooperatifin yasal tanımından da açıkça ortaya çıkmaktadır.

¹ POROY, Reha/TEKİNALP, Ünal/ÇAMOĞLU, Ersin : Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, İstanbul 2003, s. 946, No: 1748

² DERYAL, Yahya : “ Türk Hukukunda Kooperatiflerin Hukuki Niteliği Sorunu ”, Prof. Dr. Oğuz İmregün’e Armağan, İstanbul 1998, s. 153

³ ERÇİN, Ferhat : Türk Hukuku’nda Kooperatif Tüzel Kişiliğinin Ayırıcı Özellikleri (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2002, s. 77

Kooperatifler Hukukunun ana kaynağı olan 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun⁴ 5146 sayılı kanunla⁵ değişik 1. maddesinde kooperatifin tanımı şu şekilde yapılmıştır⁶:

“ Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve⁷ tüzel kişiler⁸ tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir. ”

⁴ RG. 10.05.1969, S. 13195. 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 96. maddesi ile, 2834 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu ile 2836 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu hükümleri saklı tutulmuş, ancak bu kanunlarda açıklık bulunmayan hallerde 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun uygulanacağı öngörülmüştür. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, Koop.K m. 96'da anılan kanunlardan 2836 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu 1972 yılında kaldırılarak yerine 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu kabul edilmiştir (RG. 28.04.1972, 14172). Yine, 2834 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu da 1985 yılında kabul edilen 3186 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin Kuruluşu Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanun (RG. 08.05.1985, 18748) ile dört maddesi dışında yürürlükten kaldırılmıştır. 16.06.2000 tarihinde kabul edilen 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanun (RG. 16.06.2000, 24081) ile de, 2834 ve 3186 sayılı kanunlar ile 1196 sayılı Tütün Tarım Satış Kooperatifleri ve Bölge Birlikleriyle Türkiye Tütün Tarım Satış Kooperatifleri Genel Birliği Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır (m. 8). 1581 sayılı kanunun 20. maddesi ve 4572 sayılı kanunun 8/II maddesi ile, Koop.K m. 96'ya paralel olarak, bu kanunlarda açıklık bulunmayan hususlarda 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun uygulanacağı açıkça kabul edilmiştir. Dolayısıyla, ayrı kanunlarla düzenlenmiş olan tarım kredi ve tarım satış kooperatifleri haricinde kalan tüm kooperatiflere 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu uygulanacak, tarım kredi ve tarım satış kooperatiflerini düzenleyen 1581 ve 4572 sayılı kanunlarda açıklık bulunmaması halinde de yine Kooperatifler Kanunu uygulama alanı bulacaktır. Bu bakımdan Kooperatifler Kanunu'nun, tüm kooperatifleri içeren çerçeve bir kanun niteliğinde olduğu söylenebilir. Bkz. DERYAL, Armağan II, s. 151-152.

⁵ Kooperatifler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 21.04.2004, RG. 07.05.2004, S. 25455

⁶ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 136. maddesi ile ticaret şirketleri arasında sayılan kooperatifler, aynı kanunun ikinci kitabının , 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 100. maddesi ile yürürlükten kaldırılan altıncı faslında 485-502. maddeleri arasında düzenlenmekteydi. Bu hükümler arasında yer alan 485. madde ise kooperatifleri şu şekilde tanımlamaktaydı : “ Kooperatif şirket, ortaklarının iktisadi menfaatlerini ve hususiyle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım ve kefalet sayesinde sağlayıp koruma maksadiyle bir ticaret ünvanı altında kurulan değişir sermayeli bir şirkettir. ”

Kooperatifleri ayrı bir kanunla düzenleme ihtiyacı üzerine 1969 yılında kabul edilen 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 100. maddesi ile, kooperatifleri düzenleyen Türk Ticaret Kanunu'nun 485-502. maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır. 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 1. maddesinde 5146 sayılı kanunla değişiklik yapılmadan önceki halinde ise kooperatifler şu şekilde tanımlanmaktaydı:

“ Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve kamu tüzel kişileri ile özel idareler, belediyeler, köyler, cemiyetler ve dernekler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli teşekküllere kooperatif denir. ”

⁷ 5146 sayılı kanunla yapılan değişiklikte, maddenin önceki halindeki özensizliğin devam ettirilmiş olduğu söylenebilir. Zira Kooperatifler Kanunu'nda, kurucuların bir kısmının gerçek kişiler, bir

Kooperatifin bu yasal tanımı uyarınca kooperatif şu unsurlardan oluşmaktadır;

- Kooperatiflerin amacı, ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerinin ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarının sağlanıp korunmasıdır,
- Kooperatifler, amaçlarını elde etmek için, ortaklarının işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet araçlarını kullanırlar,
- Gerçek kişiler gibi tüzel kişiler de ortak sıfatını kazanabilirler,
- Kooperatiflerde ortak sayısı sabit değildir,
- Kooperatiflerin sermayesi değişkendir,
- Kooperatifler, tüzel kişiliği haiz ortaklıklardır⁹.

kısının ise tüzel kişiler tarafından teşkil etmesi gerektiği hususunda herhangi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Aksine, Koop.K m. 2 ile, herhangi bir ayırım yapılmadan, bir kooperatifin, en az yedi ortak tarafından imzalanacak anasözleşme ile kurulacağı düzenlemesi getirilmiştir. Bu açıklamalar çerçevesinde, maddede yer alan “ ve ” ifadesi “ veya ” şeklinde anlaşılmalıdır.

⁸ 5146 sayılı kanunla Koop.K m. 1 ve 9’da değişiklik yapılmadan önce, kooperatiflere ortak olabilecek tüzel kişiler sınırlı tutulmaktaydı. Buna göre, değişiklikten önce, kooperatiflere sadece kamu tüzel kişileri, dernekler, kamu iktisadi teşebbüsleri ve kooperatifler, amaçları bakımından ilgili oldukları kooperatiflere ortak olarak girebilmekteydi. Ancak gerek 1. maddede gerekse 9. maddede 5146 sayılı kanunla yapılan değişiklikten sonra, kooperatife ortak olabilecek tüzel kişiler bakımından mevcut sınırlamalar kaldırılarak tüm kamu ve özel hukuk tüzel kişilerinin ilgili oldukları kooperatiflere ortak olabilecekleri öngörülmüştür. Bu değişikliğin, Hükümet tarafından sunulan ve Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu’nca da aynen benimsenen gerekçesi olarak; 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 1 inci ve 9 uncu maddelerinde getirilen kısıtlama nedeniyle kooperatiflere şirket, sendika, vakıf gibi tüzel kişilerin ortak olamaması, bu hususun özellikle organize sanayi bölgelerindeki kooperatifler gibi küçük işletmelerin yoğun olarak faaliyet gösterdiği yerlerde işyerlerinin büyümesini ve verimli çalışmasını engellemesi, bu durumda özel hukuk tüzel kişilerinin de kooperatiflere kendileri ortak olamadıklarından gerçek kişileri kullanma yoluna gitmekte olması, bunun da hukukî, malî ve idarî bir çok soruna yol açması, bu nedenle 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 1. ve 9. maddelerinde değişiklik yapılarak şirket, sendika, vakıf gibi tüzel kişilere de kooperatiflere ortak olma imkânı sağlanmasının bir ihtiyaç olarak ortaya çıkması ve değişiklik ile; özel hukuk tüzel kişilerinin de kooperatif ortağı olmaları sağlanarak kooperatiflerin ekonomik güçlerinin ve etkinliklerin artırılmasının amaçlanması olarak ifade edilmiştir. Gerekçe için bkz. Erişim: 23.10.2004,

<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss407m.htm>

⁹ Halen yürürlükte bulunan TTK m. 136 hükmü ile kooperatifler açıkça ticaret şirketi olarak sayılmış olmasına rağmen, kanun koyucunun, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 1. maddesinde 5146 sayılı kanunla değişiklik yapılmadan önceki halinde kullanmış olduğu “ teşekkül ” terimi, kooperatiflerin hukuki niteliği hususunda uygulama ve doktrinde tereddütlere yol açmıştır. Bu konuda doktrinde ileri sürülen görüşler, aralarında küçük farklar olmakla birlikte, iki ana görüş etrafında toplanmaktadır;

Birinci görüş sahipleri, TTK m. 136 hükmünün kooperatifleri açıkça ticaret şirketi olarak saymasına dayanarak kooperatiflerin de ticaret şirketi olduğunu savunmuşlardır. Bkz. **POROY (TEKİNALP/ÇAMOĞLU)**, Ortaklıklar, s. 19, No: 25; **KARAYALÇIN, Yaşar** : Ticaret Hukuku, C. II, Şirketler Hukuku, Ankara 1973, s. 73-74, 424; **ŞİMŞEK, Edip** : Kooperatif Ortaklıklar, Ankara 1981, s. 19-20; **ÖZSUNAY, Ergun** : Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler, İstanbul 1982, s. 35-36; **ÖZDEMİR, Necdet/ KINACIOĞLU, Naci** : Türk Ticaret Hukuku, Ankara 1984, s. 121, dn. 13; **DOMANIÇ, Hayri** : Adi Kollektif ve Komandit Şirketler, İstanbul 1988, s. 41, dn. 2; **AKÜNAL, Teoman** : Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler, İstanbul 1995, s. 266; **AKİPEK, Jale/**

II- Kooperatiflere Hakim Olan İlkeler

Kooperatiflere hakim olan ilkeler, tarihsel süreç içinde ortaya çıkmış ve zamanla geliştirilerek tüm kooperatiflere uygulanır bir niteliğe bürünmüş olan, kooperatifleri diğer ortaklıklardan ayıran belirgin nitelikleri ortaya koyan ve bir organizasyonun kooperatif ortaklık niteliğine sahip olup olmadığının tespitinde en önemli işlevi gören ilkelerdir.

Biz bu başlık altında, kooperatife hakim olan ilkelerin ortaya çıkışı ile tarihsel gelişimine kısaca değinip, bu ilkelerden, konumuzla ilişkisini göz önüne alarak,

AKINTÜRK, Turgut : Türk Medeni Hukuku, C. I, Başlangıç Hükümleri – Şahsın Hukuku, İstanbul 1998, s. 519; **EREM, Turgut** : Ticaret Hukuku Prensipleri, C. I, İstanbul 1981, s. 156; **ARKAN, Sabih** : Ticari İşletme Hukuku, Ankara 2001, s. 114-115; **HAZAR, Nurettin** : Kooperatifçilik Dersleri, Ankara 1996, s. 1; **OĞUZMAN, M. Kemal/ SELİÇİ, Özer/ OKTAY, Saibe** : Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), İstanbul 2002, s. 174; **BİLGE, Necip** : Hukuk Başlangıcı – Hukukun Temel Kavram ve Kurumları, Ankara 2000, s. 118; **PULAŞLI, Hasan** : Şirketler Hukuku, Adana 2001, s. 55, dn. 2

Buna karşılık diğer görüşü savunanlar; 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na göre özel kanun niteliğinde olduğunu ve Koop.K m. 1'de kooperatifin tanımı yapılırken " *teşekkül* " teriminin bilinçli olarak kullanılmış olduğunu ileri sürerek, kooperatiflerin artık birer ticaret şirketi olarak nitelendirilemeyeceği ve kooperatiflerin kendine özgü bir teşekkül niteliğinde olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bkz. **TEKİNALP, Ünal** : Kooperatiflerde Ortakların Kişisel Niteliklerinin Önemi, Ortak Sıfatının Kazanılması ve Yitirilmesi, İstanbul 1972, s. 24-28; **TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU)**, Ortaklıklar, s. 951, No: 1764; **ERİŞ, Gönen/ ULUSOY, Yılmaz** : Kooperatifler Kanunu ve Vergilendirme, Ankara 1989, s. 2-3; **DOĞANAY, İsmail** : Türk Ticaret Kanunu Şerhi, İkinci Cilt, 3. Baskı, Ankara 1990, s. 1350-1351, 1354, 1370, 1376-1377; **İMREGÜN, Oğuz** : Kara Ticaret Hukuku Dersleri, İstanbul 1991, s. 36-37; **MİMAROĞLU, Sait Kemal** : Ticaret Hukuku, C. II, Ankara 1972, s. 66; **KARACEHENNEM, Necdet** : Kooperatifler Hukuku, Ankara 1977, s. 41; **OMAĞ, Merih Kemal** : " 1165 Sayılı Kooperatifler Kanunu Açısından Kooperatif Teşekküllerin Hukuki Mahiyet ve Niteliği ", İstanbul İ.T.İ.D., 1974, S 2, s. 212-220; **GÖLE, Celal** : " Sendikaların Hukuki Niteliği ve Kooperatif Kurmalarına İlişkin Sorunlar ", SBFD, Aralık 1971, C. 26, s. 156-157; **KARAHAN, Sami** : Ticaret Hukukunun Temel Kavramları, Konya 1991, s. 48; **ERÇİN**, s. 89 vd.; **DERYAL, Armağan II**, s. 209 vd.; **ÇEVİK, Orhan Nuri** : Kooperatifler Kanunu, Ankara 2003, s. 45. Bu görüşler ve görüşleri savunan yazarların dayandığı gerekçeler hakkında daha geniş bilgi için bkz. **DERYAL, Armağan II**, s. 201 vd.; **ERÇİN**, s. 86 vd.

2004 yılında Kooperatifler Kanunu'nun 1. maddesinde 5146 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile tartışma güncelliğini yitirmiş ve bu değişiklik ile kooperatiflerin birer " *ortaklık* " niteliğine sahip olduğu açıkça düzenlenmiştir. Değişikliğin gerekçesi, Kooperatifler Kanunu'nda değişiklik yapılmasına dair Hükümet Tasarısı'nı aynen kabul eden Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu Raporunda şu şekilde ifade edilmiştir; " *Kooperatifler Kanununun mevcut 1 inci maddesinde kooperatifler "teşekkül" olarak tanımlanmıştır. Bilindiği gibi teşekkül, organizasyon anlamına gelmekte olup, literatürde genellikle kamu iktisadi teşebbüsleri için kullanılan bir kavramdır. Bu nedenle kooperatiflerin nitelikleri hukuki bakımdan tartışma konusu olmaktadır. Tasarı ile yapılan düzenlemede "teşekkül" kavramı yerine "ortaklık" kavramı kullanılarak kooperatiflerin gerçek kimliklerini kazanmaları sağlanmıştır.* " Bkz. Erişim: 23.10.2004, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss407m.htm>

Böylece bu değişiklik sonucunda, kooperatifleri şirket olarak kabul eden TTK'nın 136. maddesi ve limited, anonim ve kooperatif şirketlerin ticaret ünvanını düzenleyen 45. maddesi ile Koop.K m. 1 arasındaki uyumsuzluk da ortadan kaldırılmıştır.

yalnızca “ *açık kapı ilkesi* ” üzerinde ayrıntılı duracağız. Bunun sebebi; açık kapı ilkesinin kooperatife girişte, kooperatiften ayrılmada ve özellikle anasözleşmede çıkarma sebeplerinin düzenlenmesinde dikkate alınması gereken temel bir ilke olmasıdır.

Bu başlık altında ayrıca, yine konumuzu ilgilendirmesi sebebiyle, doktrin tarafından geliştirilen ve açık kapı ilkesi ile bağlantılı ve onu tamamlayıcı niteliteki “ *kooperatifin korunması ilkesi* ” üzerinde durup, diğer ilkelere yeri geldikçe değinmekle yetineceğiz.

A- İlkelerin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi

Günümüz modern kooperatiflerinin temeli, 1844 yılında, İngiltere’nin Manchester şehrinin Rochdale kasabasında birleşen 28 dokuma işçisinin, her biri birer İngiliz lirası sermaye koyarak aralarında bir tüketim kooperatifi kurması ile atılmıştır. “ *Rochdale Öncüleri* ” adı verilen bu işçiler, kooperatiflerinin daha iyi işleyebilmesi için bazı ilkeler kabul etmişlerdir¹⁰. Günümüz anlamında ilk kooperatifi kuran Rochdale Öncüleri’nin kabul ettiği bu ilkeler, günümüzde de çoğu yürürlükte bulunan kooperatifçilik ilkelerinin temellerini atmış ve onlara kaynaklık etmişlerdir¹¹.

Daha sonra kurulan kooperatiflere de uygulanan bu ilkeler “ *Rochdale İlkeleri* ” olarak anılmaktadır. Bu ilkeler, kooperatifçilik hareketinin dünya çapında kabul görmesine ve kooperatifçilik hareketinin gelişmesine önemli

¹⁰ HAZAR, Nurettin : Kooperatifçilik Tarihi, Ankara 1990, s. 127. Rochdale Öncüleri tarafından kabul edilen bu ilkeler şunlardır: a) Her ortak belirli bir sermaye koyar. Kooperatifçe sermayeye belirli bir nisbette faiz ödenebilir, b) Ortaklara hilesiz, saf, temiz emtia arz edilir, c) Satışlar, ağırlık ve ölçü bakımından tam ve eksiksiz yapılır, d) Satışlar peşin olup, veresiye yer verilmez e) Olumlu fiyat farkı, ortaklara yaptıkları alış-veriş nisbetinde dağıtılır, f) “ Bir ortağa bir oy ” esası yürürlükte olup, ortaklar arasında eşitlik vardır, g) İdare, periyodik olarak seçilen yönetim kurulu ve maaşlı memurlar eliyle yürütülür, h) Eğitim ve öğretime gelirlerden belirli bir pay ayrılır, ı) Hesaplar ve bilançolar ortakların emrine hazır bulundurulur. Bkz. HAZAR, Nurettin : “ Yeni Cereyanlar ve Kooperatifçilik İlkeleri Üzerine ”, Karınca, Mart 1994, S. 687, s. 13

¹¹ VALKO, Laszlo : “ Bugünün Roçdeyl İlkeleri ”, (Çev. Rahmi ÖNEN), Karınca, Eylül 1965, S. 345, s. 8; DI CORPO, Portirio: “ Rochdale Prensipleri ” (Çev. Ziya Gökalp MÜLAYİM), Karınca, S. 347, Kasım 1965, s. 7; KORALTAN, Tefvik/ TEZMEN, Naim/ İSPİR, Yaşar/ CEBECİ, Nizamettin/ HASTAOĞLU, Sebati : Türk Hukukunda Kooperatifler, Ankara 1971, s. 4; DERYAL, Armağan II, s. 160-161; MÜLAYİM, Ziya Gökalp : Kooperatifçilik, Ankara 1999, s. 36

katkılarda bulunmuştur. Günümüzde uluslararası alanda uygulanan kooperatifçilik ilkeleri, Rochdale İlkelerinin zaman içinde geliştirilmiş şeklidir¹².

Kooperatifçilik hareketine yön veren kooperatifçilik ilkeleri, kooperatif tüzel kişiliğinin oluşmasına katkıda bulundukları gibi bu modelin bozulup yozlaşmasına da engel olmuşlardır. Bu ilkeler, pozitif hukukun düzenlemeleri ile değil, tarihsel gelişim içinde kooperatifçilerin deneyimleri sonucu ortaya çıkmış, gücünü günlük yaşamdan alan ve üzerinde uzlaşmaya varılmış ilkelerdir¹³. Kooperatifi tanımlayan ve niteleyen¹⁴, kooperatifin tipik özelliklerini belirleyen, kooperatif mevzuatı tarafından şekillendirilmiş ve kooperatifçiliğin vazgeçilmez nitelikteki temel esasları olarak karşımıza çıkan bu ilkeler, gerçek kooperatif - görünüşte kooperatif ayrımının yapılmasında, ve böylelikle kooperatif modelin yozlaşmasını önlemede birer ölçüt olma işlevini de yerine getirirler¹⁵.

Rochdale Öncülerinin belirlemiş olduğu ve Rochdale İlkeleri adı verilen ilkeler, zaman içinde değişik şekillerde yorumlanmış ve yanlış anlaşılmalara sebep olmuştur. Değişik yönetimlerin farklı şekillerde ve kendi menfaatleri doğrultusunda yorumlamalara kalkışması üzerine, bu gibi yanlış yorumları ve anlayışları önlemek amacıyla Uluslararası Kooperatifler Birliği (International Cooperative Alliance – ICA) bu ilkeleri gözden geçirmiş ve bütün kooperatiflerin kabul edebileceği bir şekle getirmiştir¹⁶. Bu amaçla yapılan çalışmalar sonucu kooperatifçilik ilkeleri ICA tarafından 1937’de yedi ilke olarak belirlenmiştir. Bunlar; serbest giriş, demokratik yönetim, risturn verilmesi, sermayeye sınırlı faiz verilmesi, siyasi ve dini tarafsızlık, peşin alış-veriş ve kooperatifçilik eğitiminin geliştirilmesi ilkeleridir. Bu ilkeler kabul edilirken ayrıca ilk dört ilkenin mutlak surette uygulanacağı kabul edilmiş ve

¹² KOÇ, Hakan : Kooperatifçilik Bilgileri, Ankara 2001, s. 3. Rochdale İlkeleri’nin geçirdiği değişiklikler ve bunlarla ilgili görüşler için bkz. DI CORPO, s. 7-9; VALKO, s. 8-10; ERGİNAY, Akif (Çev.) : Kooperatif Kanunları Hakkında Milletlerarası Çalışma Teşkilatı Ekspert Raporu Cenevre 1953, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayını, Ankara 1954, s. 38-55

¹³ DERYAL, Armağan II, s. 173-174

¹⁴ OMAĞ, s. 207

¹⁵ DERYAL, Armağan II, s. 173-174

¹⁶ ERÇİN, s. 163; KARA, Mustafa : Kooperatifçilik, Bolu 2003, s. 45

1948 yılında Prag'da yapılan ICA kongresinde, bir kooperatifin ICA'ya kabul edilmesi için bu dört ilkeye uyma zorunluluğu şartı getirilmiştir¹⁷.

1950 yılından sonra bu ilkelerin aynen geçerli olup olmayacağı tartışılmaya başlanmış, ilkelerin değişmez ilkeler olmadığı ve günün şartlarına uygun hale getirilmesi gerektiği belirtilmiştir¹⁸. 1966 yılına kadar süren bu tartışmalar, ICA'nın 5-7 Eylül 1966 tarihinde Viyana'da yaptığı 23. Kongresinde ele alınmış ve altı ilke olarak yeniden belirlenmiştir¹⁹. Bu ilkeler; serbest giriş (açık kapı), demokratik yönetim, risturn verilmesi, sermayeye sınırlı faiz verilmesi, kooperatif eğitiminin geliştirilmesi ve kooperatiflerle işbirliği ilkeleridir. Buna göre peşin alış-veriş ilkesi tamamen kaldırılmış, siyasi ve dini tarafsızlık ilkesi ayrı bir ilke olmaktan çıkarılarak serbest giriş ilkesine dahil edilmiş, kooperatiflerle işbirliği adı altında yeni bir ilke getirilmiştir. Ayrıca bu altı ilke, ayırım yapılmadan bir bütün halinde kabul edilmiş, yani mutlak ve ikinci derecedeki ilkeler ayırımından vazgeçilmiştir²⁰.

Dünyada yaşanmaya başlayan ekonomik, toplumsal ve siyasi gelişmeler üzerine kabul edilen ilkeler yeniden tartışılmaya başlanmış, ilkelerin yeniden belirlenmesi ile ilgili yapılan çalışmalar bir proje haline getirilerek projenin sonuçları ICA'nın 23 Eylül 1995 tarihinde İngiltere'nin Manchester kentinde yapılan 31. kongresinde tartışılmış ve altı tane olan ilke sayısı yediye çıkarılmıştır²¹. Bu düzenlemeler ile, risturn verilmesi ve sermayeye sınırlı faiz verilmesi ilkeleri ortağın ekonomik katılımı ilkesi adı altında tek bir ilke olarak birleştirilmiş ve özerklik ve bağımsızlık ilkesi ile toplumsal sorumluluk ilkesi olmak üzere iki yeni ilke eklenmiştir²². Sonuç olarak, günümüzde geçerli olan kooperatifçilik ilkeleri şunlardır;

- Açık kapı ilkesi²³,

¹⁷ ERCİN, s. 163

¹⁸ DI CORPO, s. 7; VALKO, s. 8

¹⁹ HAZAR, Kooperatifçilik İlkeleri Üzerine, s. 13

²⁰ MÜLAYİM, s. 66

²¹ MÜLAYİM, s. 66-67; KOÇ, s. 3; KARA, s. 46

²² KOÇ, s. 3

²³ ICA, 1966 yılında belirlediği ilkelerden biri olan açık kapı ilkesini, 1995 yılında özüne dokunmadan " gönüllü ve serbest giriş " ilkesi adıyla anmaya başlamıştır. Bkz. ERCİN, s. 165. Ancak, aşağıda da açıklayacağımız üzere, söz konusu ilkenin sadece kooperatife serbestçe girmeyi değil, aynı zamanda

- Ortağın demokratik yönetimi ilkesi,
- Ortağın ekonomik katılımı ilkesi,
- Özerklik ve bağımsızlık ilkesi,
- Eğitim, öğretim ve bilgilendirme ilkesi,
- Kooperatifler arası işbirliği ilkesi,
- Toplumsal sorumluluk ilkesi.

B- Açık Kapı İlkesi

1) İlkenin Anlamı

Koop.K m. 1'de yapılan kooperatif tanımında da vurgulandığı üzere, kooperatifler değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklardır ve sermaye miktarı sınırlandırılarak kooperatif kurmak mümkün değildir (Koop.K m. 2/III). Kooperatiflerde sermayenin ve ortakların hiçbir merasime tabi olmaksızın değişir nitelikte olması, kooperatifleri diğer ticaret ortaklıklarından ayıran temel bir farklılıktır²⁴. Sermaye ortaklıklarında kabul edilen “ esas sermaye ”²⁵ sistemi (TTK m. 269/I, 272, 507/I) kooperatifler hakkında geçerli olmadığı gibi, yeni ortak alınması halinde, bir kişi ortaklığı olan kollektif ortaklıklarda olduğu gibi (TTK m. 168), sözleşme değişikliğine ve ortakların oybirliği ile verecekleri bir karara da gerek yoktur.

Açık kapı ilkesine göre; kooperatifler, hizmetlerinden faydalanabilecek ve kooperatif ortaklığının yükümlülüklerini kabul eden herkese, cinsel, sosyal, siyasal, ırksal ve dinsel ayırım yapılmaksızın açıktır²⁶.

serbestçe çıkabilmeyi de içermesi ve doktrinde de tercih edilmesi sebebiyle, biz açıklamalarımızda “ açık kapı ilkesi ” terimini kullanmayı tercih etmekteyiz.

²⁴ DERYAL, Armağan II, s. 178

²⁵ Esas sermaye; ortakların esas sermaye paylarının toplamından meydana gelen sabit bir rakamı ifade eder. Sabit bir rakam olması sebebiyle, azaltılması veya artırılması, ancak kanunda öngörülen ağır şekil kurallarının yerine getirilmesi (TTK m. 391-398, 516, 517) yoluyla olabilir. Bkz. TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 727-768, No:1378-1450a; POROY (TEKİNALP /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 875 ve 935-938, No: 1642 ve 1732-1740; PULAŞLI, s. 844

²⁶ ERÇİN, s. 165; KARA, s. 47. 1995 yılında yapılan ICA kongresine sunulan ve hemen hemen aynı şekilde kabul edilen “ Kooperatif Kimlik Bildirgesi ”nde açık kapı ilkesi şu şekilde ifade edilmektedir: “ Kooperatiflerin birincil amacı, ortaklarına ve gerektiğinde ortak olmayanlara da adaletli ve etkin bir biçimde hizmet etmektir. Kooperatifler, ortak kaydetmede, etkinliklerine katkıda bulunabilecek ve

Başka bir açıdan bu ilke, ortak olabileceklerin sayısının sınırlandırılmaması, kooperatife ortak olmanın yöneticilerin veya bazı etkili kişilerin isteklerine değil, sadece objektif şartların yerine getirilmesi şartına bağlanması ve bu şartların gereğinden fazla zorlaştırılmaması anlamına gelir²⁷. Dolayısıyla, anasözleşmede öngörülen şartları yerine getirmek şartıyla, herkese kooperatife girme imkanı sağlanmıştır. Kooperatifler, ortaklarının dayanışması üzerine kurulduğu ve kısıtlı ekonomik imkanlara sahip olan insanların ortak ekonomik ihtiyaçlarını karşılamayı amaçladığı için, sadece kurucu ortakları ile faaliyet göstermesi söz konusu olamaz. Kooperatife ne kadar çok kişi katılırsa, kooperatifin amacını gerçekleştirme imkanı da o derece artacaktır. Başka bir deyişle, anasözleşmede düzenlenen genel ve objektif şartları yerine getiren herkesin ortak olması ile, hedeflenen amaç gerçekleştirilebilecektir²⁸.

Kişiler sadece kendi rızaları ile kooperatife ortak olabilirler. Hiç kimse bir kooperatife ortak olmaya zorlanamaz. Bu sebeple, kooperatifin hizmetlerine ihtiyaç duymadığını ya da beklentilerini karşılayamadığını düşünen ortak, kooperatiften çıkmakta serbesttir. Ortak, hiçbir şekilde kooperatifte kalmaya zorlanamaz. Bu bakımdan açık kapı ilkesi, kooperatiften serbestçe çıkmayı da ifade ettiği gibi, ortağın çıkma hakkını (Koop.K m. 10) güvence altına alan bir fonksiyona da sahiptir²⁹.

2) İlkenin Kooperatifler Kanununda Düzenlenişi

Kooperatifler Kanunu, açık kapı ilkesini tereddütsüz kabul ederek bu ilkenin esaslarını çeşitli hükümlerle düzenlemiştir. Öncelikle kooperatifin tanımının yapıldığı Koop.K m. 1'de kooperatiflerin değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklar olarak tanımlanmış olması, açık kapı ilkesinin kabul edildiğini açıkça

bu etkinliklerden yararlanacak tüm kişiler, siyasal, dinsel, cinsiyet veya sınıfsal ayrım yapmaksızın, gönüllü biçimde katkılarını sağlamak için kapılarını açık tutarlar. " Bkz. DERYAL, Armağan II, s. 182

²⁷ ERCİN, s. 166

²⁸ OMAÇ, s. 204

²⁹ ERCİN, s. 165; MÜLAYİM, s. 69-70

göstermektedir³⁰. Bunun yanında, Koop.K m. 2/I ile kooperatiflerin en az yedi ortak tarafından kurulacağı öngörülmüş ve ortak olacakların sayısına yönelik herhangi bir üst sınır getirilmemiştir³¹. Sermaye miktarı sınırlandırılarak kooperatif kurulamayacağı da, Koop.K m. 2/III ile açıkça hüküm altına alınmıştır. Ortaklığa girme şartlarını düzenleyen Koop.K m. 8, gerçek kişilerin kooperatife girebilmeleri için medeni hakları kullanma yeterliliğine sahip olmalarını yeterli bulmuş ve 5146 sayılı kanunla 9. maddede yapılan değişiklik ile kamu tüzel kişileri yanında özel hukuk tüzel kişilerinin de kooperatiflere ortak olabilecekleri kabul edilmiştir. Yine, anasözleşmeye konacak mecburi hükümleri düzenleyen Koop.K m. 4 ile ortaklık sıfatını kazandıran hal ve şartların anasözleşmede yer alması zorunlu tutulmuştur (b.3). Dolayısıyla, kanuni nitelikler dışında başka niteliklerin de anasözleşme ile öngörülebilmesi sağlanmıştır. Her ortağın kooperatiften çıkma hakkı ise, Koop.K m. 10 ile hüküm altına alınmıştır.

3) İlkenin Yorumlanması

Yukarıda genel hatlarını açıkladığımız açık kapı ilkesi, kooperatif kapılarının ortak olmak isteyen herkese açık olması anlamına gelmekle birlikte, isteklilerin serbestçe kooperatife girebilmesi ve istediği zaman çıkabilmesine imkan tanıyan ölçüde geniş ve mutlak yorumlanamaz. Zira böyle bir yorum tarzı, karşılıklı yardım ve dayanışma duygusuyla hareket eden ortakların ve dolayısıyla kooperatifin amacına ulaşmasını engelleyeceği gibi, belli bir amaç etrafında bir araya gelen kişilerin asgari düzeyde bir homojenliğe sahip olması gerekliliğine de aykırı düşer³². Bu sebeple, açık kapı ilkesinin de bazı sınırları bulunmaktadır. Bu sınırlar, kanun ve anasözleşme ile öngörülebilir. Bu bakımdan açık kapı ilkesi, belli özelliklere sahip

³⁰ DERYAL, Armağan II, s. 178. Yargıtay da bir kararında açık kapı ilkesine değinmiştir : “ Kooperatifleri tanımlayan 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun 1. maddesinde kooperatiflerin (değişir ortaklı ve değişir sermayeli teşekküller) olduğu belirtilmiş olmakla Türk Hukuku açısından kooperatiflerde açık kapı ilkesi benimsenmiş bulunmaktadır.” 11. HD., 13.12.1974, 1974/2697 E., 1974/3620 K. (BATİDER, 1975, C. VIII, S. 1, s. 194-196). Bu kararın eleştirisi için bkz. TEKİNALP, Ünal : “ Kooperatiflerde Açık Kapı İlkesine İlişkin Yargıtay Kararı Üzerine Değerlendirme, Eleştiri ve Görüş ”, BATİDER, C. VIII, S. 2, s. 137-146

³¹ Anonim, kolektif ve komandit ortaklıklarda da ortak sayısına herhangi bir üst sınır getirilmemiş olmakla birlikte (TTK m. 153, 243 ve 277), limited ortaklıklarda ortak sayısının elliden fazla olamayacağı öngörülmüştür (TTK m. 504/1).

³² DERYAL, Armağan II, s. 179

olanlara ve belli şartları yerine getirenlerin kooperatife serbestçe girebilmesi imkanı sağlayan niteliğiyle nisbi bir karakter taşır³³.

4) İlkenin Sınırları

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, açık kapı ilkesinin kanundan, anasözleşmeden ve kooperatifin niteliğinden doğan bazı sınırları bulunmaktadır.

a) Kanundan Doğan Sınırlar

Kooperatifler Kanunu, kooperatife ortak olmak isteyen gerçek kişilerin medeni hakları kullanma yeterliliğine sahip olmalarını gerekli ve yeterli görmüştür (Koop.K m. 8). 5146 sayılı kanunla değişiklik yapılmadan önce, sadece belli tüzel kişilerin kooperatif ortağı olabileceği öngörülmüş iken, yapılan değişiklik sonucu ayırım gözetilmeksizin tüm tüzel kişilerin kooperatif ortağı olabileceği öngörülmüş ve tüzel kişilerin niteliği açısından herhangi bir sınırlama yapılmamıştır (Koop.K m. 9)³⁴.

Açık kapı ilkesine kanunla getirilen en önemli sınırlama ise yapı kooperatifleri bakımından karşımıza çıkmaktadır. Kural olarak anasözleşme veya genel kurul kararıyla azami ortak sayısı öngörülemez. Ancak, yapı kooperatifleri için bu kurala bir istisna tanınması zorunludur. Zira, inşa edilecek ev veya kat sayısı sahip olunan arsa ile sınırlı olduğu için, ortak sayısı da buna paralel olarak sınırlı olmak zorundadır³⁵. Bu sebeple, yapı kooperatiflerinde ortak sayısı sabitlenebilmekte ve ortaklık şartlarını yerine getiren herkes kooperatife ortak olamamaktadır. Buradan hareketle kanun koyucu, Koop.K m. 8/III ile şu düzenlemeyi getirmiştir:

³³ DERYAL, Yahya : Kooperatiflerde Ortak Sıfatının Kazanılması, Kaybedilmesi ve Hukuki Sonuçları (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1994, s. 50-51. 1993 yılında yapılan bir araştırmada, açık kapı ilkesinin 1163 sayılı kooperatiflerde % 85,71, tarım kredi kooperatiflerinde % 90 ve tarım satış kooperatiflerinde ise % 100 oranında uygulandığı sonucuna varılmıştır. Bkz. YALDIZ, Cennet/ MÜLAYİM, Ziya Gökalp : “ Türkiye’de Tarım Kooperatiflerinde Kooperatif İlkelerinin Uygulanması ”, Kooperatif Dünyası Dergisi, Nisan 1994, S. 277, s. 25

³⁴ Bkz. yukarıda dn. 8

³⁵ DERYAL, Armağan II, s. 181; TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 23

“Yapı kooperatiflerinde konut, işyeri ve ortak sayısı genel kurulca belirlenir. Yönetim kurulu, genel kurulca kararlaştırılan sayının üzerinde ortak kaydedemez.”

Ancak şunu belirtmek gerekir ki, belirlenen ortak sayısına ulaşıncaya kadar açık kapı ilkesi tam olarak uygulanmaya devam eder. Ortak limitine ulaşıldığında ise artık yeni ortak alınmasına imkan tanınamayacağı için, üye sayısının değişkenliği de, sadece ortaklığın devri veya ortağın ölümü gibi yeni ortak alınması dışındaki hallerle sınırlı kalmaktadır. Fakat bu durumlarda dahi ortak sayısı sabit kalacaktır³⁶.

b) Anasözleşmeden Doğan Sınırlar

Koop.K m. 4 b.3 ile ortaklık sıfatını kazandıran ve kaybettiren hal ve şartların anasözleşmeye konması zorunlu tutularak, açık kapı ilkesinin sınırlandırılmasına da imkan verilmiştir³⁷.

Açık kapı ilkesine, kooperatife girişte dikkate alınmak üzere, anasözleşmede maddi, yöresel, kişisel veya mali nitelikte şartlar öngörülerek sınırlama getirilebilir³⁸. Maddi şartlar, daha çok kooperatifin faaliyeti, yani amacı ve çalışma konularıyla ilgilidir³⁹. Örneğin, tarımsal nitelikli bir kooperatife yalnızca çiftçilerin ya da bir

³⁶ DERYAL, Armağan II, s. 181

³⁷ Büyük tüketim kooperatiflerinde, genel olarak kanunda öngörülen şartlar dışında yeni şartlar öngörülmeyle açık kapı ilkesinin mutlak anlamda uygulanması mümkündür. Bkz. DERYAL, Armağan II, s. 180; TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 95. Yargıtay, kooperatife ortak olmak isteyenlerin bu isteğinin kooperatif yetkili kurullarınca kabul edilmesi ile kooperatif ve ortak arasında kurulan sözleşmenin tamamlanmış olacağını belirttikten sonra bu sözleşmenin bazı sınırları olduğunu şu şekilde belirtmiştir: “.. Bu akit serbestisini ve ana kuralını sınırlayan kanuni engeller yanında (Borçlar Kanununun 19 ve 20. maddelerinde gösterilen nedenler gibi) kooperatif anasözleşmesinde de açık kapı ilkesinin tümü ile ortadan kalkması sonucunu doğurmayan özel nitelikte koşullar konabilir. Bu takdirde kooperatif yetkili organı, statüde yer alan koşulları gerçekleştirmeyen kimselerle kooperatife alınmasında kişisel ve objektif nitelikte haklı ve sakıncalı gördüklerini üyeliğe kabul etmemek yetkisini haizdir. ” 11. HD., 13.12.1974, 1974/2697 E., 1974/3620 K. (BATİDER, 1975, C. VIII, S. 1, s. 195). Tekinalp, kooperatife girişte, açık kapı ilkesinin sınırlarını oluşturan ve kooperatifin niteliğinin gerekli kıldığı kişisel niteliklerle ilgili aranan şartları, sadece yönetim kurulunun elinde tuttuğu bir yetki olarak gören ve akit serbestisini sınırlayan kanuni engeller niteliğinde bulmayan Yargıtay’ın bu görüşünü doğru bulmayarak, haklı olarak, Koop.K m. 4 b.3’de ortaklık sıfatını kazandıran hal ve şartların anasözleşmede yer alması zorunlu olması göz önünde tutulduğunda, bu şartların, anasözleşme hükmü niteliğinde olsalar dahi kanuni bir temele dayanmaları sebebiyle kanuni engel niteliğinde olduğunu ifade etmektedir. Bkz. TEKİNALP, Açık Kapı İlkesi , s. 141-142

³⁸ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 96; ŞİMŞEK, s. 56

³⁹ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 96

meyve değerlendirme kooperatifine meyve bahçesi sahiplerinin, süt ürünleri imalatı kooperatifine sürü sahiplerinin ortak olmasını öngören şartlar bu niteliktedir⁴⁰. Yöresel şartlar ise, kooperatif ortağı olabilmenin belirli bir yerde ikamet etme şartına bağlanması şeklinde görülür. Bu tür şartların açık kapı ilkesine aykırı olma ihtimalleri oldukça zayıftır⁴¹. Kişisel ve mesleki şartlar da, belli bir meslek sahibi olmak, belli bir kurumda çalışmak ya da belli bir kurumdan emekli olmak gibi şartlar olabilir. Mali nitelikteki şartlara örnek olarak ise, giriş ödentisi, bir taşınır veya taşınmazın kooperatife bırakılması örnek olarak gösterilebilir⁴².

Sadece ortaklık sıfatının kazanılmasına ilişkin olan şartlar değil, ortaklık sıfatının kaybını düzenleyen anasözleşme hükümleri de açık kapı ilkesinin sınırlarını çizmektedir. Gerçekten, açık kapı ilkesi ortakların kooperatiften serbestçe çıkabilmelerini de ifade etmekte ve bir ortağın hiçbir surette kooperatiften çıkamayacağı yönündeki anasözleşme düzenlemeleri geçersiz sayılmakta (Koop.K m. 11/III) ise de, kooperatiften çıkma yönündeki serbesti, mutlak bir serbesti anlamına gelmemektedir. Bu konuya kooperatifin menfaatlerini de göz önüne alarak yaklaşan kanun koyucu, çıkma hakkının bazı şartlara tabi tutulabileceğini açıkça öngörmüştür (Koop.K m. 10 c.2 ile m. 11,12 ve 17)⁴³. Dolayısıyla, ortağın kooperatiften çıkması da bazı şartlara tabi tutulabilecek ve bu şartlar da açık kapı ilkesinin sınırlarını oluşturabilecektir.

Anasözleşme ile kooperatife ortak olma ve kooperatiften çıkma belli şartlara tabi tutularak açık kapı ilkesine sınırlama getirilebileceği gibi, bu sınırlamanın çıkarma sebepleri aracılığıyla getirilmesi de mümkündür. Şöyle ki, kooperatife girişte aranan belli şartları yerine getirerek kooperatife girmek, ortaklık sıfatının devamının bundan böyle sadece ortağın iradesine bırakılacağı, başka bir deyişle

⁴⁰ Örnekler için bkz. **TEKİNALP**, Kişisel Nitelikler, s. 96. **Tekinalp**, çok genel olan bu şartlara, en az yirmi dönüm toprağı olmak, 150'den az hayvanı olmamak gibi, özel bir olaya bağlanmadan ele alınabilen başka sınırlar da getirilebileceğini ifade etmektedir. Bununla birlikte yazar, söz konusu şartların birçok kişinin kooperatif dışında bırakılması kastını taşıması halinde açık kapı ilkesini ihlal ettiklerinin kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir. **TEKİNALP**, Kişisel Nitelikler, s. 96.

⁴¹ Bununla birlikte, ortak olmayı o yörede belli bir süreden beri ikamet etme şartına bağlayan ve süreyi, hemen hemen herkesin kooperatife ortak olmasını engelleyecek şekilde belirleyen şartlar geçerli olmaz. Bkz. **TEKİNALP**, Kişisel Nitelikler, s. 97

⁴² **TEKİNALP**, Kişisel Nitelikler, s. 98

⁴³ Bu konuda bkz. ileride § 1, II- C

sadece ortak istediği takdirde kooperatif ile ortak arasındaki ilişkinin kesilebileceği anlamına gelmez. Bu sebeple, kooperatifin, en azından ortakların girişte aranan şartları taşımakta devam edip etmediklerini denetleyebilmesi ve şartları kaybedenlerin kooperatif ile ilişkisini kesebilmesi gerekir. Bunun yolu ise, anasözleşmede açıkça düzenlenmeyen sebeplerle bir ortağın kooperatiften çıkarılamayacağını düzenleyen Koop.K m. 16/1 nedeniyle⁴⁴, anasözleşmede ortağın çıkarılmasını gerektiren sebeplerin düzenlenmesidir. Dolayısıyla, kooperatife ortak olabilmek için taşınması veya yerine getirilmesi gereken şartlar, kooperatifin kimlere ve ne ölçüde açık olduğunu gösterirken, anasözleşmede öngörülen söz konusu çıkarma sebepleri de, ortakların kooperatifte hangi şartlarla kalabileceğini ve hangi hallerde kooperatif ile ortak arasındaki hukuki ilişkinin, ortağın iradesine rağmen kooperatif tarafından kesilebileceğini gösteren düzenlemelerdir⁴⁵. Bu yönüyle, çıkarma sebeplerinin de, anasözleşme ile dolaylı olarak açık kapı ilkesine sınırlama getiren düzenlemeler olduğu söylenebilecektir.

c) Anasözleşme ile Sınırlama Hakkının Sınırları

Anasözleşme ile açık kapı ilkesine getirilebilecek sınırlamaların sınırının belirlenmesi, yani hangi hallerde açık kapı ilkesinin ihlal edildiğinin kabul edileceği önemli bir problem teşkil etmektedir.

Anasözleşme ile getirilen sınırlamaların sınırının belirlenmesinde iki yardımcı ilke bize yardımcı olur. Bunlar; “ *girişin güçleştirilememesi ilkesi* ” ve “ *çıkmanın zorlaştırılmaması ilkesi* ”dir.

Açık kapı ilkesi, anasözleşmeye konan hükümlerle doğrudan ihlal edilemeyeceği gibi, ilkenin dolaylı olarak ihlaline de izin verilemez. Bu sebeple, ortak sayısını belirleyen veya yeni ortak alınmasını engelleyen hükümler yanında, kooperatife girişi zorlaştıran veya anlamsız ve yararsız şartlara tabi tutan anasözleşme hükümleri de geçersizdir⁴⁶.

⁴⁴ Bu konuda bkz. ileride § 3, II-A

⁴⁵ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 55-56

⁴⁶ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 93

İsviçre Borçlar Kanunu, bu tür sözleşme şartlarının anasözleşmeye konmasını engellemek amacıyla, açık kapı ilkesine yardımcı ve onu tamamlayıcı bir hükme yer vermiştir. İsv.BK m. 839/II'ye göre; “ *Ortak sayısının sabit olmaması ilkesi saklı olmak üzere, anasözleşmeye kooperatife girme hususunda daha ayrıntılı hükümler konulabilir; şu kadar ki bu hükümler kooperatife girmeyi aşırı derecede güçleştiremezler.* ” İsv.BK. m. 839/II ile düzenlenen “ *girişin güçleştirilememesi ilkesi* ” Kooperatifler Kanunumuzda açıkça yer almamakla birlikte, bu ilkenin, açık kapı ilkesini benimsemiş Türk hukuku bakımından kabul edilmesine bir engel yoktur ve hatta bu ilkeyi kabul etmek zorunludur⁴⁷.

Açık kapı ilkesi kural olarak kooperatife girişle ilgili bir ilke olmakla birlikte, yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu ilke kooperatiften çıkışı düzenleyen bir diğer ilke ile tamamlanır. “ *Çıkmanın zorlaştırılamaması* ” ilkesi adı verilen bu ilke Koop.K m. 11'de ifadesini bulmaktadır. Koop.K m. 11/III ile, bir ortağın hiçbir surette kooperatiften çıkamayacağına dair hükümler geçersiz sayılarak, ortağa tanınan çıkma hakkının (Koop.K m. 10) anasözleşme ile ortadan kaldırılamayacağı öngörülmüştür⁴⁸.

Açıklanan bu yardımcı ilkeler dışında, anasözleşme ile getirilen düzenlemelerin açık kapı ilkesini ihlal edip etmediğini değerlendirirken şu hususların dikkate alınması gerektiği söylenebilir. Kooperatife giriş şartları değerlendirilirken, öncelikle kooperatifin amacı dikkate alınmalı ve ortaklık için aranan niteliklerin bu amaca ve kooperatifin yapısına uygunluğu ile amacın elde edilmesine yardımcı ve onu kolaylaştırıcı olup olmadığı incelenmelidir⁴⁹. Bu sebeple anasözleşmeyi düzenleyenler, öngörülen şartların objektif ve grup dayanışmasını haklı kılacak nitelikte olmasına özen göstermelidirler⁵⁰ Bunun yanında, giriş ödentisi, yıllık ödenti gibi mali yükümlülüklerin, çeşitli yapma ve yapmama borçlarının veya ortağın

⁴⁷ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 93-94. Yazar aynı yerde, açık kapı ilkesinin varlığı tespit edildikten sonra, onu sadece doğrudan doğruya değil, aynı zamanda dolaylı yoldan ortadan kaldıran, ihlal eden veya zedeleyen düzenlemelerin de reddedilmesi ve geçersiz sayılmasının tabii bir yorum kuralı olduğunu, özellikle varlığı tespit edilen ilkenin açık kapı ilkesi gibi temel bir ilke olması halinde, bu sonuca varmanın kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunu ifade etmektedir.

⁴⁸ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 93

⁴⁹ DERYAL, Armağan II, s. 178-179; TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 93

⁵⁰ DERYAL, Armağan II, s. 179

kooperatiften çıktığında tabi olacağı kuralların ortağa büyük mali fedakarlıklar yükleyip yüklemediğine bakılmalıdır. Kooperatife önemli bir yarar sağlamayı kooperatife ortak olmayı yük haline getiren ve sadece belli bazı kimseler göz önüne alınarak konulmuş oldukları anlaşılan şartların açık kapı ilkesini ihlal ettikleri kabul edilmelidir⁵¹. Bu konuda, özellikle miktar yönünden getirilen bazı sınırlamalar yoluyla, ilgili alanda faaliyet gösteren düşük seviyedeki üreticilere kooperatif kapılarının kapatılmamasına dikkat edilmelidir⁵².

Anasözleşmede yer alan düzenlemelerin değerlendirilmesinde dikkate alınacak bir diğer husus, düzenlemelerin siyasi ve dini tarafsızlık ilkesine aykırı olup olmadığıdır. Yukarıda da değindiğimiz gibi, ICA'nın 1966 yılındaki kongresinde siyasi ve dini tarafsızlık ilkesi ayrı bir ilke olmaktan çıkarılarak açık kapı ilkesine dahi edilmiştir. Siyasi ve dini tarafsızlık ilkesine göre, kişilerin dini inançları, renkleri ve ırk özellikleri, mensup oldukları siyasi parti ve siyasi görüşleri veya cinsiyetleri, ortaklık sıfatı üzerinde hiçbir şekilde etkili olamaz. Bu sebeple, kooperatife girişte kişilik haklarına aykırı şekilde din, ırk ve cinsiyet gibi yapay ayrımlar yapılamaz. Yine, temel kişilik hakları niteliğindeki bu özelliklerin, ortağın kooperatiften çıkarılmasını gerekli kılacak şekilde bir çıkarma sebebi olarak değerlendirilmesi de mümkün değildir⁵³.

⁵¹ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 93

⁵² DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 56

⁵³ DERYAL, Armağan II, s. 181. Kooperatiflerin siyasi faaliyette bulunmaları ve siyasi partilerle ilişkiye girmeleri de ortakları arasında partizanca ayırım yapmalarına ve dolayısıyla açık kapı ilkesinin zedelenmesine yol açabilir. Zira, ortaklar arasında siyasi düşünce farklılıklarının ön plana çıkarılması, kooperatifin amacına ulaşması için kullanacağı en temel araçlar olan karşılıklı yardım ve dayanışma duygusunu zedeleyebilecek ve herkese açık olması gereken kooperatif kapılarının bu sebeple kapanmasına yol açabilecektir. Bkz. DERYAL, Armağan II, s. 182. Bu düşünceden hareketle 1982 Anayasası'nın 171/II hükmü ile, "Kooperatifler, devletin her türlü kontrol ve denetimine tabi olup, siyasetle uğraşamaz ve siyasi partilerle işbirliği yapamazlar" düzenlemesi getirilerek kooperatiflere siyaset yapma yasağı getirilmiştir. Bu düzenlemenin gerekçesi ise şu şekilde ifade edilmiştir: "Esasen amacı siyasal olmayan kooperatiflerin siyasal davranışları, bu yolla gerçekleştirilecek toplumsal faydanın tamamen ortadan kalkmasına yol açmıştır." Bkz. KUZU, Burhan : Türk Anayasa Metinleri ve İlgili Mevzuat, İstanbul 1988, s. 211.

Siyasi faaliyet yasağı, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 3476 sayılı kanunla değişik 92. maddesinde ise şu şekilde kabul edilmiştir:

"Kooperatif ve üst kuruluşlar; siyasi maksatlı veya genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini bozmaya yönelik faaliyet gösteremez ve kooperatif ve üst kuruluş faaliyetleri bu maksatlara alet edilemez.

Kooperatif ve üst kuruluşlar, siyasi partilerden ve teşekküllerden veya birinci fıkrada belirtilen faaliyetlerde bulunan kişi ve teşekküllerden herhangi bir surette maddi yardım kabul edemezler, bunlara maddi yardımda bulunamazlar. Kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim ve

Sadece ortaklık sıfatının kazanılmasına ilişkin olan şartlar değil, ortaklık sıfatının kaybını düzenleyen anasözleşme hükümleri yoluyla da açık kapı ilkesinin sınırlarının çizilebileceğini yukarıda belirtmiştik. Bununla birlikte, bu düzenlemeler yapılırken dahi, açık kapı ilkesinin özü zedelenmemeli ve ilke açıkça ihlal edilmemelidir. Zira, ortağın çıkması halinde tabi olacağı kurallar ortağın girmesini de önleyebileceği gibi, ortakların hangi hallerde kooperatiften çıkarılacaklarını düzenleyen çıkarma sebepleri de kooperatife girmek isteyen kişiler tarafından değerlendirilerek, bu sebepler kişilerin ortak olma yönündeki kararları üzerinde etkili olabilecektir. Dolayısıyla, ortak olurken açık tutulması gereken kooperatifin, çıkarma sebepleri aracılığıyla ortak olarak kalmanın mümkün olamadığı bir yer haline getirilmesi kabul edilemez⁵⁴.

Bu sebeple, Koop.K m. 16 uyarınca anasözleşmede öngörülecek çıkarma sebepleri, kapsam, nitelik, miktar vb. bakımından açık kapı ilkesine aykırı olamaz. Şartları taşıyan herkesin kooperatife girebilmesini ifade eden ve amaçlayan açık kapı ilkesinin öngördüğü bu amacın, çıkarma sebeplerinin çok sayıda öngörülmesi veya niteliklerinin ağırlaştırılması yoluyla dolaylı yoldan engellenmesi düşünülemez⁵⁵. Örneğin, bir meyve yetiştirme ve değerlendirme kooperatifinde bir ortağın belli yakınlıktaki akrabalarının da ortaklığını sağlamaması ya da oğlunu bizzat kooperatifte çalıştırmaması, eşi veya çocuklarının başka bir kooperatife ortak olmaları halinde çıkarılacağı yolundaki hükümler açık kapı ilkesini ihlal eder niteliktedir ve geçerli sayılmaz⁵⁶. Ancak sebep, ortağın gerek kişisel gerek ekonomik varlığını tehlikeye düşürecek nitelikte olmadıkça ve kooperatif amacının gerçekleşmesi için gerekli ise, ağır olsa dahi açık kapı ilkesini ihlal etmediği kabul edilmeli ve çıkarma sebebi geçerli sayılmalıdır⁵⁷.

denetim kurulları, kuruluşlarını temsilen siyasi partilerin yapacakları her türlü toplantılara katılamazlar. ”

1982 Anayasası'nda 1995 yılında yapılan değişiklikler sırasında 171. maddenin 2. fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır. Bu değişikliğin 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na yansıtılması amacıyla 12.06.1997 tarihinde kabul edilen 4274 sayılı Kanun'un (RG. 17.06.1997, S. 23022) 1. maddesi ile, Koop.K m. 92 ve siyasi faaliyet yasağına aykırılığın cezai yaptırımını belirten Koop.K Ek m. 2/I, b.4 de yürürlükten kaldırılmıştır.

⁵⁴ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 101

⁵⁵ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 151; ŞİMŞEK, s. 75; DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 206

⁵⁶ Örnekler için bkz. TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 151

⁵⁷ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 152

C) Kooperatifin Korunması İlkesi

Kooperatifin korunması ilkesi, açık kapı ilkesinin bir uzantısı ve tamamlayıcısı niteliğinde bir ilkedir. Açık kapı ilkesi kooperatife giriş ve çıkıştaki serbestliği ifade etmekle birlikte, bu serbestinin mutlak bir serbesti anlamı taşımayıp, kooperatife girişte ve çıkışta dikkate alınacak olan bazı şartların öngörülebileceğini belirtmiştik. Gerçekten, ortaklara tanınan çıkma hakkının serbestçe kullanılması, bazı hallerde kooperatifi zarara uğratma tehlikesine yol açabilmektedir. Bu tehlike, özellikle kooperatiflerin malvarlığı dengesinin olumsuz yönde etkilenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Gerçekten, az sayıda ortağa sahip olan kooperatiflerde bir veya birkaç ortağın aynı anda ayrılmak istemesi halinde, kooperatifin malvarlığı dengesi bozulabilecek⁵⁸, kooperatifin gerçekleştirmeyi öngördüğü işler aksayacak ve hatta kooperatifin amacı imkansız hale gelebilecektir. Bu sebeple kanun koyucu, bir yandan ortağa çıkma hakkını tanıırken, diğer yandan kooperatif varlığının karşılaşılabileceği tehlikeler dolayısıyla kooperatifi koruyucu bazı hükümler öngörerek kooperatif ile ortağın menfaatlerini dengelemeye çalışmıştır. İşte “*kooperatifin korunması ilkesi*” de, ortağın çıkma hakkının mutlak şekilde kullanılması sonucu kooperatif açısından doğacak sakıncaların önlenmesi ve ortağın çıkma hakkı ile kooperatif menfaatlerinin dengelenmesi amacını içeren bir ilkedir⁵⁹.

Koop.K m. 10 c.1 uyarınca, her ortağın kooperatiften çıkma hakkı vardır. Ancak, ortağın kooperatiften çıkışının kooperatife zarar vermemesi gerekir. Bu amaçla kanun koyucu, Koop.K m. 10 c.2 ile, çıkmanın kooperatif varlığını tehlikeye düşürmesi halinde ayrılmak isteyen ortağın muhik bir tazminat ödemesine dair hükümlerin anasözleşmeye konabileceğini öngörmüştür.

Kooperatifi koruyan bir diğer hüküm ise Koop.K m. 11’dir. KoopK. m. 11/T’e göre kooperatiften çıkma hakkının kullanılması anasözleşme ile en çok 5 yıl için sınırlandırılabilir. Bununla birlikte, ortağın hiçbir surette kooperatiften çıkamayacağı öngörülemez (Koop.K m. 11/III). Kooperatifin korunması ilkesi, aynı zamanda

⁵⁸ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 190

⁵⁹ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 61, 190

Ortaklık ilişkisinin kurulabilmesi için bu başvuru yanında ikinci bir işleme ihtiyaç vardır. Bu ise, başvurunun kooperatif yönetim kurulu tarafından “ kabulü ” işlemidir. Yönetim kurulunun başvuruyu kabul etmesi gerekliliği kanunun düzenlemesinden açıkça anlaşılamamakla birlikte bu sonuç, Koop.K m. 8/I’de başvurunun yönetim kuruluna yapılacağıının öngörülmesi ve yine Koop.K m. 8/II’de de, yönetim kurulunun, başvuruyu yapanların anasözleşmede gösterilen ortaklık şartlarını taşıyıp taşımadıkları yönünde araştırma yapmakla yükümlü tutulmuş olmasından ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Koop.K m. 14/III ile de, ortaklığın devri halinde, devralanın ortaklık niteliklerini taşıması halinde bu kişinin yönetim kurulu tarafından ortaklığa “ kabul ” edileceği açıkça düzenlenmiştir⁶³.

Koop.K m. 8’de “ başvuru ” olarak isimlendirilen işlem, ortak tarafından kooperatif yönetim kuruluna yapılan bir “ giriş talebi ” dir ve bu işlemin karşısında da yönetim kurulu tarafından “ talebin kabulü ” işlemi yer almaktadır. Kooperatif ile ortak arasındaki ortaklık ilişkisini kurmaya yönelik bu işlemler, “ icap⁶⁴ ” ve “ kabul ” (BK m. 3) işlemi olarak nitelendirilir⁶⁵. İşlemler bu şekilde nitelendirildiğinde ise, kooperatif ortağı ile kooperatif arasında kurulan hukuki ilişkinin bir sözleşme ilişkisi olarak nitelendirilmesi ve ortaklık sıfatının da sözleşmesel bir temele dayandığının kabul edilmesi gerekir⁶⁶.

Burada şunu belirtmek gerekir ki, genel sözleşme ilişkilerinde taraflar, icap ve kabulün içeriğini belirlemekte tamamen serbesttirler. Oysa kooperatife girmek isteyen ortağın, yapacağı başvuruda kooperatife ortak olmak için birtakım şartlar ileri sürmesi mümkün değildir. Nitekim başvuru, kooperatif anasözleşmesi hükümlerinin bütün hak ve ödevleriyle birlikte kabul edildiği belirtilerek yapılmaktadır (Koop.K

⁶³ ERİŞ/ ULUSOY, s. 96; DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 36

⁶⁴ “ Giriş istemi bir taraftan icap, diğer taraftan da içerdiği kayıt nedeniyle bir taahhüttür. ” Bkz. TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 113. “ ... davacının icap niteliğinde olan üye olmak istek ve iradesini ortadan kaldırmaz.. ” 11. HD., 13.12.1974, 1974/2697 E., 1974/3620 K. (BATİDER, 1975, C. VIII, S. 1, s. 194-196)

⁶⁵ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 113; DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 37

⁶⁶ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 37; DERYAL, Yahya : “ Anonim Ortaklık Genel Kurul Kararlarının Hukuki Niteliği ”, Prof. Dr. Fahman Tekil’in Anısına Armağan, İstanbul 2003, s. 377. “ ... KK 1. maddesinde sözü geçen kişi ve teşekküller, kural olarak kooperatiflere üye olabilirler. Bunların üye olma isteğinin kooperatifin yetkili kurullarınca kabul edilmesi ile ortaklık bağıtı tamamlanmış olur. ” 11. HD., 13.12.1974, 1974/2697 E., 1974/3620 K. (BATİDER, 1975, C. VIII, S. 1, s. 194-196)

m. 8/I). Bu bakımdan ortak, yaptığı icabın içeriğini belirlemekte serbest olmadığı gibi kooperatif ile arasında kurulacak olan sözleşme gereği sahip olacağı hakların ve üstleneceği borçların içeriğine de herhangi bir katkısı bulunmamaktadır. Ortak olmak isteyen kişi, sadece, çerçevesi önceden belirlenmiş olan anasözleşme hükümlerini aynen kabul ve taahhüt ettiğini belirten bir yazı ile icapta bulunmaktadır⁶⁷. Aynı şekilde kooperatif yönetim kurulu da, başvuran kişiyle sözleşme şartlarını belirleme yetkisine sahip olmayıp sadece başvuranın anasözleşmede gösterilen ortaklık şartlarını taşıyıp taşımadıklarını araştırmak ve şartları taşıyan kişiyi, haklı bir sebep olmadıkça ortaklığa kabul etme görevi vardır⁶⁸.

Burada, ortaklık sıfatının kazanıldığı bazı özel durumlarda, sözleşme ilişkisinin mevcut olup olmadığına değinmek gerekir. Anasözleşme ile ortaklık sıfatının kazanılmasının bir taşınmaz malın mülkiyetine bağlı hakların kullanılmasına veya bir işletmenin işletilmesine bağlandığı durumlarda, taşınmazın mülkiyetinin veya işletmenin üçüncü kişilere devri ile ortaklık sıfatının da bir hak olarak üçüncü kişiye geçeceği anasözleşme ile öngörülebilir (Koop.K m. 15/II). Aynı şekilde, ortağın ölümü halinde ortaklık sıfatı sona ermekle birlikte (Koop.K m. 14/I), anasözleşmede gösterilecek şartlarla ölen ortağın mirasçılarının ortak sıfatını kazanması sağlanabilir (Koop.K m. 14/II). İcap ve kabul işlemlerine gerek olmadan ortak sıfatının kazanıldığı bu hallerde dahi kooperatif ile yeni ortaklar arasında, çerçevesi anasözleşme ile çizilen bir sözleşme ilişkisi bulunmaktadır. Bu hallerde tarafların zımni bir icap ve kabulde bulunduklarını farz etmek yanlış olmaz. Zira, ortağın ölümü halinde mirasçılarının kooperatife ortak olacakları önceden bilindiği gibi, mirasçılarının da kooperatife ortak olmaları yönünde bir zorunluluk yoktur ve mirası reddederek veya ortaklığı kabul etmeyerek ölen ortağa ait ayrılma payını talep edebilirler⁶⁹.

Kooperatif kurucularının ortaklığı ise farklılık arz eder. Kurucular, hazırladıkları anasözleşmeyi imzalamakla kooperatifin ortağı sıfatını kazanırlar.

⁶⁷ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 38-39

⁶⁸ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 107; DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 117 vd. Benzer şekilde bkz. ÇEVİK, Orhan Nuri : Kooperatifler Hukuku Uygulaması ve İlgili Mevzuat, Ankara 1990, s. 307; ERİŞ/ ULUSOY, s. 96 vd. ; ŞİMŞEK, s. 51

⁶⁹ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 39-40

Burada, Koop.K m. 8/1'in aradığı şekliyle yazılı bir talebin, başka bir deyişle icabın bulunmadığı düşünülebilecektir. Ancak anasözleşmeyi imzalayan kurucular, bu imza ile zımni olarak kooperatife ortak olmak ve dolayısıyla anasözleşme hükümleri ve varsa ek yükümlülükleri taahhüt ettikleri yönündeki iradelerini açıklamış olmaktadır. Dolayısıyla, anasözleşmeyi imzalayan kurucuların, bu imzanın kooperatif ortaklığını gerektirdiğini ve ortaklık için zorunlu olan taahhütleri kapsayacağını bilerek hareket etmeleri karşısında, ortak olma yönünde zımni bir iradenin, dolayısıyla bir icabın olduğu söylenebilecektir⁷⁰.

Kurucuların zımni olarak beyan ettikleri söz konusu icabı kabul edecek bir kooperatif ve bu kooperatifin yönetim kurulu ise henüz ortada yoktur. Zira kooperatif tüzel kişiliği, anasözleşmenin ticaret siciline tescili ile kazanıldığı için (Koop.K m. 7), ortada tüzel kişilik kazanmış bir kooperatif yoktur. Dolayısıyla kurucular, usulüne uygun kuruluş işlemlerinin (Koop.K m. 2, 3, 4, 7) yapılması ile ortak sıfatı kazanırlar.

Kooperatif tüzel kişilik kazanıncaya kadar, kurucular arasında kooperatif kurma amacına yönelik bir adi ortaklık bulunduğu fikrinden hareket eden **Tekinalp**, anasözleşmenin imzalanması ile kurucuların, aralarında meydana gelen adi ortaklık sözleşmesi niteliğindeki ön sözleşmenin taraflarını oluşturacağını, bu bakımdan her bir kurucu tarafından anasözleşmenin imzalanmasının, bir taraftan ortak olma talebini içerdiği gibi, diğer taraftan da karşılıklı bir kabul olarak değerlendirilebileceğini ve kurucuların ortak sıfatının da kuruluşta anasözleşmenin imzalanması ile kazanılacağını ifade etmektedir⁷¹.

⁷⁰ **TEKİNALP**, Kişisel Nitelikler, s. 116; **DOĞANAY**, C. II, s. 1383; **DERYAL**, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 135-136. Yargıtay da bir kararında, kurucuların anasözleşmeyi imzalamış olmalarının ortak olma iradesini içerdiğini açıkça kabul etmiştir : “ Çünkü davacının (kurucu) olarak anasözleşmeyi imzalamış olması (ortak) sıfatını kazanması için yeterlidir. İmza ile ortak olma istemi en açık bir şekilde ortadadır. Kooperatifin kuruluş safhasında bu isteği (kabul) edecek bir organ (yönetim kurulu) mevcut değildir. Ortak olma iradesi açıklanmış bulunmaktadır. ” **11.HD.**, **23.6.1980**, **E. 1980/3433, K. 3334** (**DOĞANAY**, C. II, s. 1369, dn. 21)

⁷¹ **TEKİNALP**, Kişisel Nitelikler, s. 116. **Deryal** ise, bu görüşle tereddütlerle yaklaşarak, kabul işleminin sözleşmenin kurulmasını sağlayan bir işlem olması sebebiyle ortak sıfatının da kabul anında kazanılması gerektiğini, oysa ortak sıfatının kooperatifin tüzel kişilik elde etmesi ile kazanılmasının doğru olduğunu ve bu durumda “ karşılıklı kabul ” diye nitelenen işlemin “ kabul vaadi ” veya “ şarta bağlı kabul ” olarak nitelendirilmesinin daha uygun olacağını, zira karşılıklı kabul fikrinde, kooperatif tüzel kişilik kazanırsa dahi ortak sıfatının kazanılmış olduğu sonucuna varılması gerekeceğini, bu

Kooperatif ile ortak arasındaki hukuki ilişkinin sözleşmesel bir nitelik taşıdığını belirledikten sonra, bu sözleşmenin ne tür bir sözleşme olduğunu da belirlemek gerekmektedir. Koop.K m. 1'de 5146 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sonucu, kooperatiflerin “ ortaklık ” niteliğine sahip olduğunun kabulü bakımından bir tereddüt kalmadığını belirtmiştik⁷². Bu sebeple, kooperatif ile ortak arasındaki sözleşmesel ilişkinin de, ticaret ortaklıklarındaki değerlendirmelerden farklı bir değerlendirmeye tabi tutulmasına gerek bulunmamaktadır. Bu bakımdan, öncelikle her ortaklık ilişkisinde bulunması gereken zorunlu unsurlar arasında yer alan “ sözleşme ” unsuruna⁷³ değinmekte yarar vardır.

Ortaklıktan söz edebilmek için, ortaklık çatısı altında bir araya gelen kişilerin, ortaklık kurma yönündeki iradelerinin uyuşmasına dayanan bir sözleşmenin bulunması zorunludur⁷⁴. “ Ortaklık sözleşmesi ” olarak isimlendirilen bu sözleşme, çok taraflı ve taraflarının aynı amaca⁷⁵ yöneldiği bir sözleşme niteliği taşır. Ortak olmak isteyen kişilerin aynı amaç etrafında toplanmaları sebebiyle, ortaklık sözleşmesi, “ değişim - iş görme - birleşme sözleşmeleri ” ayrımında birleşme sözleşmeleri grubuna, “ sürekli - ani edimli sözleşmeler ” ayrımında ise sürekli sözleşmeler grubuna girmektedir⁷⁶. Aynı yönde olan menfaatler, ortaklık sözleşmesini, karşılıklı ve zıt menfaatlerin bulunduğu iki taraflı sözleşmelerden ayırır⁷⁷. Ortaklık sözleşmesinin çok taraflı bir birleşme sözleşmesi niteliğinde olması sebebiyle, Borçlar Kanununun, iki tarafa borç yükleyen (karşılıklı, synalagmatic)

sonucun da açık bir yanlış olacağını ifade etmektedir. Bkz. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 137

⁷² Bkz. yukarıda dn. 9

⁷³ Diğer unsurlar ise; şahıs, sermaye, müşterek gaye ve affectio societatis unsuru olarak kabul edilmektedir. Bkz. POROY (TEKİNALP /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 26-35, No: 42-60

⁷⁴ Yargıtay da bir kararında bu hususu vurgulamıştır. Bu karar şöyledir: “ kooperatif nizamnamesi ortaklarla kooperatif arasında aktedilen bir mukavele mahiyetinde olmayıp ortakların kendi aralarında düzenledikleri bir mukavele niteliğinde bulunduğundan” TD. 16.3.1965, 1964/4052 E., 1965/952 K. (DOĞANAY, C. II, s. 1361 - 1362, dn. 8)

⁷⁵ Kooperatifler bakımından bu amaç; ortaklarının ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumaktır (Koop.K m. 1).

⁷⁶ KARAYALÇIN, Şirketler, s. 41-42

⁷⁷ POROY (TEKİNALP /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 30, No: 50. Yargıtay da bir Hukuk Genel Kurulu kararında ortaklık sözleşmesinin karşılıklı borç doğuran sözleşme niteliğinde olmadığını şu şekilde ifade etmiştir: “ ... ortaklık, karşılıklı borçları kapsayan bir akit değildir, herkesin belli bir amaca ermek için bir takım borçlar altına girdiği bir akittir ki bundaki borçlar, hukuk bakımından birbirinin karşılığı sayılmaz....” YHGK, 11.12.1963, 4/26 E., 96 K. (AD., Mayıs - Haziran 1964, S. 5-6, s. 615)

⁷⁷ KARAYALÇIN, Şirketler, s. 41-42

sözleşmeler göz önüne alınarak düzenlenen genel hükümleri ancak kıyasen ve ortaklık sözleşmesinin mahiyetine uygun düştüğü ölçüde bu sözleşmeye uygulanabilir⁷⁸. Buna karşılık, Borçlar Kanununun sözleşmelerin kurulmasına ilişkin hükümleri (BK m. 1 – 40), ortaklık sözleşmesi hakkında da doğrudan uygulama alanı bulur⁷⁹. Ortaklık sözleşmesinde - adi ortaklık hariç olmak üzere -- borçlar, ortaklığa karşı doğar.

İşte, kooperatif ile ortak arasında kurulan sözleşme⁸⁰ de, çerçevesi Kooperatifler Kanunu ve “ ortaklık sözleşmesi ” ya da diğer bir deyişle “ anasözleşme ” tarafından çizilen⁸¹, atipik bir sözleşmedir⁸².

Ortaklık ilişkisi çoğunlukla belirli bir süre ile sınırlı olmadığı için, bu sözleşme dolayısıyla, kooperatif ile ortak arasında süresi belli olmayan sürekli bir hukuki ilişki meydana gelir⁸³. Bu sürekli hukuki ilişki niteliği, kooperatif ile ortak arasındaki ilişkinin yorumlanmasında ve özellikle sona ermesinde dikkate alınmalıdır.

Ortak ile kooperatif arasında çıkacak uyuşmazlıklarda da, Kooperatifler Kanunu ve diğer kanunların emredici hükümlerinden sonra, yine bu sözleşme

⁷⁸ KARAYALÇIN, Şirketler, s. 41

⁷⁹ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 42-43

⁸⁰ Deryal, ortak ile kooperatif arasında kurulan bu sözleşmeyi “ üyelik sözleşmesi ” olarak isimlendirmektedir. Bkz. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 43. Yazarın, Kooperatifler Kanununun 1. maddesinde 5146 sayılı Kanunla değişiklik yapılmadan önceki dönemde, kooperatiflerin kendine özgü bir teşekkül niteliğinde olduğunu ve kooperatife mensup olanların konumunun ise, şirket ortağından çok dernek üyeliğine daha yakın ve yatkın olduğunu savunması sebebiyle bu terimi seçmiş olduğu kanaatindeyiz. Zira yazar, kooperatif mensuplarını ifade etmek üzere “ üye ” kavramını benimsemiş olmasına rağmen, çalışmasında “ ortak ” terimini seçip kullanmasının sebebi olarak; “ ortak ” teriminin “ yasal terim ” niteliğine sahip olmasını göstermektedir. Bkz. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 35. Ancak, Kooperatifler Kanununun 1. maddesinde 5146 sayılı Kanunla değişiklik ile kooperatiflerin birer “ ortaklık ” niteliğinde olduğunun vurgulanması ve “ üyelik sözleşmesi ” teriminin daha çok dernek üyeliğini çağrıştırması sebebiyle, bu terimin, ortaklık niteliğindeki kooperatif ile ortak arasındaki sözleşmeyi tam olarak karşılamadığını düşünüyoruz.

⁸¹ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 38, dn. 57

⁸² DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 43. Zira ortak, kooperatife ortak olma yönünde icapta bulunurken, aynı zamanda önceden tespit edilmiş olan anasözleşme şartlarını aynen kabul ve taahhüt ederek bu çerçeve dahilinde bir sözleşme ilişkisine girmeyi teklif etmektedir. Bu özelliği sebebiyle, ortak ile kooperatif arasında kurulan sözleşmenin “ iltihaki sözleşme ” türüne benzediği ifade edilebilir. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 38 ve 39

⁸³ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 171; Karş. SELİÇİ, Özer : Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul 1977, s. 31-32

hükümleri uygulanacak, bu sözleşmede boşluk bulunması halinde ise, TTK m. 138 hükmü dikkate alınarak, sırasıyla şu hükümler uygulama alanı bulacaktır:

- Her ticaret ortaklığı türüne ait özel hükümler (Kooperatifler Kanunu ve Koop.K m. 98 yollaması sebebiyle TTK'nın anonim ortaklıklara ilişkin hükümleri),
- Türk Medeni Kanunu'un 47, 49, 50 ve 51. maddeleri⁸⁴,
- Ticaret ortaklıklarına ait genel hükümler (TTK m. 136 – 153),
- Her ticaret ortaklığının niteliğine uygun düştüğü oranda Borçlar Kanununun adi ortaklıkları düzenleyen hükümleri (BK m. 520 – 541), uygulanır.

TTK m. 138'de öngörülen bu sıranın sonuna ise, diğer ticari hükümler, ticari örf ve adet ve TTK m. 1/II atfı sebebiyle TMK m. 1 anlamında genel hükümler konulacaktır⁸⁵.

IV- Kooperatif Ortaklarının Kişisel Niteliklerinin Önemi

Kooperatiflerde ortakların kişisel nitelikleri⁸⁶, diğer ortaklık ve kişi toplulukları ile kıyaslanamayacak kadar önem ve değere sahiptir. Gerek kooperatif, gerekse kooperatif ortaklarına yönelik pozitif hukuk düzenlemelerinde yer alan nitelendirmeler, söz konusu hukuk düzenlerinin bir sosyo-ekonomik gerçeklik olarak doğup gelişen kooperatif modeline ve ortakların hukuki durumunda bulunan

⁸⁴ Her ne kadar TTK m. 138 hükmünde 743 sayılı Medeni Kanun göz önüne alınarak 743 sayılı Medeni Kanun'un 45, 47, 48 ve 49. maddelerine yollama yapılmakta ise de, 22.11.2001 tarihinde kabul edilen ve 01.01.2002 tarihinde yürürlüğe giren 4271 sayılı yeni Türk Medeni Kanununun (RG. 08.12.2001, S. 24607) 743 sayılı Kanunu yürürlükten kaldırılması sebebiyle (m. 1028), söz konusu hükümler 4271 sayılı Türk Medeni Kanununun bu hükümleri karşılayan 47, 49, 50 ve 51. maddeleri olarak anlaşılmalıdır.

⁸⁵ POROY (TEKİNALP /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 15, No: 17

⁸⁶ Tekinalp, kooperatifin işleyişine hakim olan ve kooperatifi diğer tüzel kişilerden ayıran en önemli unsurun ortakların kişiliği olduğunu belirtmekte ve bu unsuru da “ kişisel nitelik ” terimi ile vurgulamaktadır. Bkz. TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 29 vd. Biz de açıklamalarımızda, kooperatif içindeki konumları belirlenirken dikkate alınacak olan, ortakların sahip olduğu özellikleri ifade etmek üzere kullanılan bu terimi kullanmayı uygun bulduk.

kooperatife özgü özelliklere sonradan sadece bir çerçeve ve kimlik kazandırmış olmaları sebebiyle, bu önem ve değeri ortadan kaldıramaz⁸⁷.

Kooperatiflerin, ticaret ortaklıkları arasında “ ortakları ”na en fazla yönelen ortaklık türü olduğu söylenebilir. Zira bu yönelim, diğer ticaret ortaklıklarının aksine, ortaklarına sadece kar vermek gibi dar bir kapsama sahip olmayıp, ortaklarının günlük ekonomik ihtiyaçlarından konut ihtiyaçlarına, mesleki menfaatlerinden kredi ihtiyaçlarına kadar geniş bir kapsama sahiptir⁸⁸. Nitekim bu husus kooperatifin yasal tanımında da açıkça vurgulanmıştır. Gerçekten, Koop.K m. 1’e göre kooperatifler, ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını, işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumayı amaçlayan ortaklıklardır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, kooperatiflerin faaliyeti ve esas amacı, sadece ortaklarının ihtiyaçlarını sağlayıp korumaktır. Bu amaçla kooperatifler, sadece ortaklarıyla ilişkiye girer ve onlarla işlemlerde bulunurlar⁸⁹. Ortak dışı işlemlere ise istisnai olarak izin verilebilir⁹⁰.

⁸⁷ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 29. Karş. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 43

⁸⁸ Kooperatiflerin amacının kazanç sağlayıp paylaşma olmayıp ortaklarının ekonomilerinin geliştirilmesi olmakla birlikte, kooperatifin de bir işletme faaliyeti olması dolayısıyla bu faaliyet sonucu ortaya bir fazlalık çıkabilmektedir. Bu olumlu fark, kooperatifini varlığını sürdürebilmesi düşüncesinden hareketle, kooperatifin çeşitli giderlerini karşılamak, yatırımlarını gerçekleştirerek ortaklarına daha yararlı olmak, işletme faaliyetinin rizikosunu karşılamak, zarar etmemek vb. sebeplerle maliyetin üzerine belirli bir miktar eklenmesinden doğabilir. Ancak, bu olumlu farkın gerçek anlamda “ kar ” olarak nitelendirilemeyeceği ifade edilmektedir. Bkz. TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 988, No: 1908; DERYAL, Armağan II, s. 186 vd. ÇEVİK, Orhan Nuri: “ Kooperatifler ve Kar Konusu ”, Karınca, Şubat 1981, S. 530, s. 36-37; TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 58 vd. Nitekim, bu olumlu fark için Kooperatifler Kanunu’nda kullanılan terim de “ gelir gider farkı ”dır (Koop.K m. 38). Söz konusu gelir gider farkı, kural olarak ortaklar arasında paylaştırılmaz. Koop.K m. 38/I uyarınca, ortaklarla yapılan işlemlerden bir yıllık faaliyet sonunda elde edilen hasılanın tamamı gelir gider farkı olarak kooperatifin yedek akçelerine eklenir. Bu fark, ancak anasözleşmede ortaklara dağıtılabileceği yönünde açıkça bir düzenleme mevcut ise ortaklara dağıtılabılır (Koop.K m. 38/I). Ancak bu durumda dahi dağıtım, belli şartlarla yapılabilecektir. Şöyle ki; olumsuz sonuçlar, yani zararlar ortadan kaldırılmadıkça gelir gider farkı dağıtılamaz (Koop.K m. 38/VI). Gelir gider farkının en az % 10’u yedek akçe olarak ayrılmadıkça dağıtım yapılamaz (Koop.K m. 39/I). Dağıtım, ortakların kooperatif ile yaptıkları işlem oranında yapılabilir (Koop.K m. 38/II). Dağıtımda başka bir ölçü esas alınmaz. Yine, yedek akçelerden dağıtım yapılamaz (Koop.K m. 39/II). Gelir gider farkı, kooperatifçilik terminolojisinde “ risturn ” olarak adlandırılmakta ve ortaklara risturn verilmesi, bir kooperatifçilik ilkesi olarak kabul edilmektedir (Bkz. yukarıda § 1, II-A).

⁸⁹ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 44; TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 952, No: 1773

⁹⁰ Ortak dışı işlemler, ortaklarla yapılan ve ortakların ekonomisinin gelişmesine, yani sağlayıp koruma amacına yönelmiş işlemlerin ortak olmayanlarla yapılması anlamına gelir. Bu işlemlere, ortak olmayanların da bir tüketim kooperatifinden alımında bulunması, bir kredi kooperatifinin ortak

Kooperatiflerin belirtmiş olduğumuz sağlayıp koruma amacına varmak için kullandıkları araçlarda da ortakların kişisel nitelikleri ön plandadır. Koop.K m. 1'e göre sağlayıp koruma amacı, ortakların işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle yerine getirilir⁹¹.

olmayanlara da kredi vermesi gibi işlemler örnek olarak gösterilebilir. Ancak asıl olan, bu işlemlerin ortaklarla yapılmasıdır. İşlemlerin ortak olmayanlarla yapılması istisnai bir yoldur. Bu tür işlemlere, ortak sayısını artırmak ve kooperatifi geliştirmek, ortak olmayanları özendirerek ortak olmalarını sağlamak gibi gerekçelerle izin verilebilir. Bazı durumlarda ise bu işlemlerin yapılması bir zorunluluktan kaynaklanabilir. Çürük malların, bunları değerlendirecek olan yabancılara satılması ve böylece zararı azaltma durumunda olduğu gibi. Ortak dışı işlemlerin yapılmasında önemli olan, ölçüyü aşmamak ve kar amacına yönelmemektir. Bkz. **TEKİNALP** (**POROY /ÇAMOĞLU**), Ortaklıklar, s. 952-953, No: 1776-1779. Ortak dışı işlemlerden elde edilen gelirin sermaye payları oranında ortaklara dağıtılabilmesi anasözleşme ile düzenlenebilir. Böyle bir düzenleme yapılmıyorsa, bu hasıla, kooperatifin gelişmesine yarayacak işlerde kullanılmak üzere özel bir fonda toplanır (Koop.K m. 38/IV). **Deryal**, ortaklarla yapılan işlemler sonucu ortaya çıkan fazlalığın bilinen anlamda kar olmadığını, ancak ortak dışı işlemler sonucunda ise gerçek anlamıyla bir " kar " söz konusu olabileceğini ifade etmektedir. Bkz. **DERYAL**, Armağan II, s. 186-187.

⁹¹ Kooperatifler Kanununun 1. maddesinde 5146 sayılı Kanunla değişiklik yapılmadan önce, maddenin şimdiki halinde yer alan işgücü ve parasal katkıya açıkça yer verilmemekte, bu ise doktrinde değişik yorumlara sebep olmaktadır. **Doğanay**, kanun koyucunun sermayeyi kooperatifler için bir araç olarak kabul etmediğini ifade etmektedir. Bkz. **DOĞANAY**, C. II, s. 1354. **Deryal** ise, sermayenin diğer araçlara göre ikincil bir öneme sahip olduklarını ifade etmektedir. Bkz. **DERYAL**, Armağan II, s. 196. **Tekinallp** de, kanunun aksini öngörmüş olmasına rağmen (Koop.K m. 3/I, b.4), teorik açıdan sermayesiz kooperatif kurulmasına engel olmadığını, çünkü amacı elde etmek için yararlanılan aracı sermaye olmayıp karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet olduğunu ve kooperatiflerde sermayenin tamamen kaldırılmayıp anlamının değiştiğini ifade etmektedir. Bkz. **TEKİNALP** (**POROY /ÇAMOĞLU**), Ortaklıklar, s. 950, No: 1762. **Şimşek** ise, bir yandan ulaşılmak istenen ekonomik amaç için her halde bir sermayeye gereksinme olacağını, ancak bu sermayenin diğer araçlara göre o kadar önemli olmayıp ikinci planda olduğunu belirtirken, aynı yerde sermaye olmadan da kooperatif kurulabileceğini ifade etmektedir. Bkz. **ŞİMŞEK**, s.17. Bu yorumlar karşısında öncelikle şunu belirtmek gerekir ki; Koop.K m.1'in değişiklik yapılmadan önceki hali göz önüne alınsa dahi sermayenin kooperatifin amacına varması için kullanılmayacağı söylenemez. Bu sonuca kanunun diğer hükümlerinden kolayca varılması mümkündür. Zira, anasözleşmenin tescil ve ilan edilecek hususları arasında kooperatifin sermayesi ve bunun nakdi kısmına karşılık olarak ödenen en az miktar ve her ortaklık payının değeri ve aynı sermaye ile devralınan akçeli kıymetlerle işletmelerin neden ibaret oldukları ve bunlara biçilen değerler sayılmış (Koop.K m. 3/I, b.4 ve b.6), anasözleşmeye konması gereken mecburi hükümler arasında ortakların pay tutarı ve kooperatif sermayesinin ödenme şekli, nakdi sermayenin en az 1/4'ünün peşin ödenmesi ile ortakların aynı sermaye koyup koymayacakları yer almıştır (Koop.K m. 4 b.4 ve 5). Yine, kooperatife giren her ortak tarafından en az bir ortaklık payı alınması gerektiği ve bir ortaklık payının 1.000.000.000 TL olduğu öngörülmüştür (Koop.K m. 19/I ve II). Dolayısıyla sermayesiz kooperatif kurmak mümkün değildir. Bkz. **ÇEVİK**, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 141; **KAÇAK**, **Nazif** : Konut Yapı Kooperatifi ve İlgili Mevzuat, Ankara 1999, s. 15; **ERÇİN**, s. 84 ve dn. 61. Gerçekten kanun koyucunun, Koop.K m. 1'de 5146 sayılı kanunla değişiklik yapılmadan önce amaca varmak için kullanılacak araçlar arasında sermayeye açıkça yer vermemesi, buna karşın sermaye olmadan kooperatif kurulamayacağı sonucu çıkan hükümlere yer vermesi, ancak sermayenin diğer araçlara göre ikincil bir öneme sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir. Koop.K m.1'de 5146 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile kooperatifin tanımında açıkça " parasal katkı "dan söz edilmesi ise, kanımızca zaten mevcut düzenlemeler dahilinde var olan bir aracın tekrarından ibarettir ve amaca varmak için kullanılacak olan karşılıklı yardım, dayanışma ve kefaleti önemsizleştirmez. Zira yapılan değişiklikte, parasal katkı yanında ve onunla birlikte " işgücü "nden de söz edilmiştir.

Karşılıklı yardım, amaca ulaşmak için karşılıklı özveride bulunmayı, diğer ortaklara karşı sınırlanmalara katlanmayı, ortakların birbirlerini desteklemelerini ifade eder⁹². Bir ortağın, ihtiyaç halinde traktörünü diğer ortakların yararına kooperatife vermesi, karşılığında diğer ortakların üretim araçlarından faydalanması gibi davranışlar bu kapsamdadır⁹³. Buradan da anlaşılacağı üzere karşılıklı yardım, karşılıklı yararlandırma ve yararlanmayı da kapsamaktadır. Ancak bu yardım, üçüncü kişilerin yararına yönelmiş bir yardım olmayıp, ortaklara yönelmiştir⁹⁴. Karşılıklı yardım, maddi nitelikte olabileceği gibi manevi de olabilir ve çoğu kez birbirine eşit olması da gerekmez⁹⁵. Dolayısıyla, sadece araç, işgücü ve sermaye sağlamak değil, ortakların mesleki ve teknik açıdan bilgilerini artırmak, kurs ve seminerler düzenlemek şeklinde olması da mümkündür⁹⁶.

Koop.K m. 1'de ifade edilen dayanışma, aynı menfaatlere sahip olan ortaklar arasındaki, güçlüklerle karşı maddi ve manevi açıdan birlikte hareket etme duygusunu ifade eder⁹⁷. Karşılıklı yardımın sağlanması ancak ortakların dayanışma içinde olmaları ile mümkündür⁹⁸. Dayanışma duygusu, her ortağa, diğer ortaklara karşı bağlılık ve fedakarlık sorumluluğu yükler. Bu sorumluluk, eşitlik ve doğruluk ölçüsü içinde kooperatifin amacına ulaşmasında birlikteliği öngörür⁹⁹. Dayanışma duygusu ile hareket eden her ortak, diğer ortakların da aynı şekilde hareket ettiklerine ve aynı şartların varlığı halinde aynı davranışı göstereceklerine inanır¹⁰⁰. Ortaklar arasındaki dayanışma bilinçli yapılmalı¹⁰¹ ve ekonomik bir nitelik taşımalıdır¹⁰². Yine söz

⁹² ARPACI, Abdülkadir : Kooperatifler Kanunu, İstanbul 1990, s. 21; ŞİMŞEK, s. 16; TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 949, No: 1752

⁹³ ŞİMŞEK, s.16

⁹⁴ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 19

⁹⁵ TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 949, No: 1752

⁹⁶ ŞİMŞEK, s.16; ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 137

⁹⁷ ARPACI, s. 21; TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 949, No: 1753

⁹⁸ ŞİMŞEK, s.16. Yazar aynı yerde, karşılıklı yardımın kapsamında dayanışmanın da bulunduğunu ifade ederek Koop.K m. 1'de dayanışmanın ayrı bir araç olarak gösterilmesinin tutarlı olmadığını belirtmektedir (s. 16)

⁹⁹ ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 137

¹⁰⁰ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 20

¹⁰¹ KURTULAN, Ahmet : Kooperatif Ortakları İçin El Kitabı, Ankara 2000, s. 49

¹⁰² ŞİMŞEK, s. 16

konusu dayanışma gereğince ortaklar kooperatif aleyhinde faaliyette bulunmamalı ve bu dayanışma duygusunu zedeleyici davranışlardan kaçınmalıdırlar¹⁰³.

Kefalet ise, kredi veren şahıs ve kuruluşlara karşı, ortakların birbirine kefil olmaları suretiyle hukuki güvence sağlanmasını ifade eder¹⁰⁴.

Görüldüğü üzere, kooperatifin amacına varmak için kullanacağı araçlardan özellikle karşılıklı yardım ve dayanışma, ekonomik olmaktan çok ahlaki ve moral yönü ağır basan kavramlardır¹⁰⁵. Bu kavramlar, münhasıran kooperatif ortaklarının birbirleriyle yardımlaşmaları ve dayanışmalarını ifade eder ve bu amaçla dışarıdan gelecek yardım ve yaklaşımları reddeder¹⁰⁶. Dolayısıyla kooperatifin amacını gerçekleştirmesinde, ortaklarının karşılıklı yardımına, dayanışmasına ve kefaletine ihtiyaç duyulur ve bu araçlar doğrudan doğruya kişiseldirler¹⁰⁷.

Ortakların kişisel niteliklerine sadece kooperatifin tanımında değil, ortaklık sıfatının kazanılması ve kaybedilmesinde, ortakların borç ve yükümlülüklerine hakim olan eşitlik ilkesinde (Koop.K m. 23), hakların çeşit ve kapsamında daima rastlanmaktadır¹⁰⁸. Özellikle ortaklık sıfatının kazanılması ve kaybedilmesinde, bu kişisel niteliklerin etkisi açıkça gözlenmektedir. Gerçekten, yukarıda açık kapı ilkesini açıklarken de değindiğimiz gibi, açık kapı ilkesi, kooperatiflere ortak olabilmek için belirli niteliklerin aranmasına engel olmamakta, aksine ancak belirli nitelikteki kişilerin ortak olarak kabul edilmeleri kooperatifin belirgin karakteri olarak ortaya çıkmaktadır. Yine aynı nitelikler, ortaklık sıfatının kaybedilmesinde de göz önünde tutulmaktadır. Bu konuya, açık kapı ilkesini açıklarken değindiğimiz için

¹⁰³ ERİŞ/ ULUSOY, s. 7; ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 138. Örneğin kooperatife ait traktörü üç gün çalıştırma hakkına sahip olan ortağın, işini iki gün içinde bitirdiğinde, üç günlük hakkı var diye traktörü iade etmemesi dayanışmaya aykırılık oluşturur. Bkz. ŞİMŞEK, s.16. Yine, kooperatif faaliyetleri hakkında makul ölçüleri aşan dedikodu niteliğinde konuşmalar yapmak da dayanışma duygusunu zedeleyen davranışa örnek olarak gösterilebilir. Bkz. ERİŞ/ ULUSOY, s. 7; ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 138

¹⁰⁴ ARPACI, s. 21; TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 949, No: 1754. Söz konusu kefalet terimi, bütün kefalet çeşitlerini kapsar. Bkz. TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 20; DOĞANAY, C. II, s. 1355; ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 138

¹⁰⁵ DOĞANAY, C. II, s. 1354; DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 44

¹⁰⁶ DOĞANAY, C. II, s. 1354; ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 138. Bu sebeple, yukarıda da belirttiğimiz gibi, ortak dışı işlemler ancak zorunlu durumlarda kabul edilir.

¹⁰⁷ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 30

¹⁰⁸ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s.30

burada sadece, kooperatiflerde merkez kavramının ortak olduğunu¹⁰⁹ ve kooperatif ile ortak arasındaki ilişkilerde ve ortaya çıkacak ihtilaflarda ortakların kişisel niteliklerinin ve sergilediği davranışların rolünün son derece önemli olduğunu¹¹⁰ belirtmekle yetiniyoruz¹¹¹.

§ 2 ORTAKLIKTAN ÇIKARMANIN HUKUKİ NİTELİĞİ VE ÇIKARMANIN ADİ ORTAKLIK İLE DİĞER TİCARET ORTAKLIKLARINDA DÜZENLENİŞİ

I- Genel Olarak

Kooperatif ile ortak arasında kurulan sözleşmeye dayalı hukuki ilişki üç şekilde sona ermektedir. Bunlardan birincisi; tarafların iradesi ve rızası dışında kendiliğinden sona erme halleridir. Bu haller; ortağın ölümü (Koop.K m. 14/I), kooperatifin sona ermesi (Koop.K m. 81) ve Koop.K m. 15'te öngörülen hallerdir. Koop.K m. 15/I uyarınca, ortaklık sıfatı bir görev veya hizmetin yerine getirilmesine bağlanabilir. Yine Koop.K m. 15/II'ye göre, anasözleşme ile ortaklık sıfatının kazanılması bir taşınmaz malın mülkiyetine bağlı hakların kullanılması veya bir teşebbüsün işletilmesine bağlanabilir ve bu gibi hallerde taşınmaz malın mülkiyetinin veya işletmenin üçüncü kişiye devir veya temlik ile ortaklık sıfatı da bir hak olarak yeni malike geçebileceği anasözleşme ile düzenlenebilir. İşte Koop.K m. 15'te öngörülen bu hallerde de ortaklık sıfatı, görev veya hizmetin sona ermesi ya da taşınmaz malın veya işletmenin el değiştirmesi halinde başka bir işleme gerek kalmaksızın kendiliğinden sona erer.

Ortaklık sıfatının sona erdiği ikinci hal, ortağın iradesi ile ortaklık sıfatının sona ermesidir. Bu sona erme hali ise iki durumda söz konusu olmaktadır. İlk durumda ortak payını devrederek ortaklık sıfatını sona erdirir (Koop.K m. 14/III). İkinci durumda ise ortak, tek taraflı iradesi ile kooperatiften ayrılabilir (Koop.K m.

¹⁰⁹ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s.31

¹¹⁰ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 45

¹¹¹ Ortakların kişisel niteliklerinin kooperatif ile ortak arasındaki çeşitli ilişkilere yansımaları konusunda daha geniş bilgi için şu esere bkz. TEKİNALP, Kişisel Nitelikler.

10-13, 52/III, 84 b.11). Ortağın tek taraflı iradesi ile ortaklığını sona erdirmesi hali “ *çıkma* ” olarak adlandırılmaktadır.

Üçüncü ve son hal ise, kooperatifin, tek taraflı iradesi ile ortağın iradesine rağmen ortaklığına son vermesi hali olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte, kooperatifin iradesi ile ortağın ortaklık sıfatına son verilmesi hali de “ *çıkarma* ” olarak adlandırılmaktadır.

II- Çıkarma Kavramı ve Çıkarmanın Hukuki Niteliği

Genel olarak çıkarma, ortakların kişiliğinin ön planda olduğu ve ortaklarının karşılıklı yardım ve dayanışma duygusu ile hareket ettiği kooperatiflerde, ortaklar arasındaki sıkı işbirliği ve dayanışma duygusu ile birlikte grup uyumunun zedelenmesi halinde kooperatif tarafından ortağın ortaklığına son verilmesi olarak ifade edilebilir¹¹². Aynı şekilde, karşılıklı güven ve işbirliği temeli üzerine kurulmuş olan ticaret ortaklıklarında ve ekonomik amaç gütmeyen dernek ve sendikalarda da, kişisel nitelik ve davranışları, görev ve yükümlülükleri konusundaki tutumu ile karşılıklı güven ve işbirliği temelini zedeleyen bir kişinin tüzel kişi ile olan bağının sürmesi o tüzel kişinin amacına ulaşmasını engelleyeceği ve sonuçta tüzel kişinin ortadan kalkmasına sebep olacağı için, çıkarma kurumuna yer vermek kaçınılmaz olmaktadır¹¹³.

Ortağın kooperatiften çıkarılmasının hukuki niteliğini tespit edebilmek için, yukarıda da belirttiğimiz gibi, ortak ile kooperatif arasında meydana gelen hukuki ilişkinin sürekli bir hukuki ilişki niteliğinde olması göz önüne alınarak bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Bu sebeple, öncelikle sürekli borç doğuran bir hukuki ilişkinin sona ermesindeki özellikli bazı durumların açıklanması ve buradan bir sonuca varılması gerekir.

¹¹² Karş. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 202

¹¹³ ÜÇİŞİK, Güzin : “ Limited Şirkette Ortağın Ortaklıktan Çıkarılması ”, Prof. Dr. Fahiman Tekil'in Anısına Armağan, İstanbul 2003, s. 191

A- Genel Olarak Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi

Sürekli borç ilişkilerinin önemi, yapısında taşıdığı ve ekonomik hayatta taraflar arasında istikrarlı hukuki ilişkiler kurulmasında önemli bir araç olma imkanında kendisini gösterir. Bu imkan, taraflar arasındaki ilişkide yalnız geçici değil, ileride de sürecek bir bağlılık olarak ortaya çıkardığı için, özellikle büyük ekonomik menfaatlerin düzenlenmesinde sürekli borç ilişkilerine önemli görevler düşmektedir. Ancak, sürekli borç ilişkilerinin yapısında bulunan istikrar unsuru, kişisel özgürlüğün feda edilmesine de sebep olmamalıdır. Tarafların sonsuza dek sözleşme ile bağlı kalmaları düşünülemeyeceği gibi, hukuki ilişkinin istikrarı da, sözleşme ilişkisinin sonsuza dek sürmesi sonucunu doğurmamalıdır. Bu sebeple, kendiliğinden sona erme niteliğini yapısında taşımayan sürekli borç ilişkisinin bir noktada sona erdirilebilmesi gereklidir. Başka bir deyişle, istikrar ile kişisel özgürlük arasında bir denge kurulmalı ve biri diğerine feda edilmemelidir¹¹⁴.

İstikrar ile kişisel özgürlük arasındaki söz konusu denge taraflarca sağlanmış olabileceği gibi, tarafların sağlamadığı durumlarda bu denge, kanun koyucu ya da mahkeme içtihatları yoluyla sağlanmaya çalışılır. Gerçekten taraflar, edimin yerine getirileceği süreyi belirlemek suretiyle ilişkiyi belirli süreli bir hale getirebilirler. Bu durumda söz konusu süre dolunca ilişki de kendiliğinden sona erecektir. Ancak kanun koyucu, istikrar unsuruna önem vererek, süre geçmesine rağmen “*susma ile yenileme*” kurumu yolu ile ilişkinin devamını sağladığı gibi (BK m. 263, 287, 338, 536/II, c.2), bazen de istikrar unsuru ile birlikte kamu yararı ve bir tarafı koruma amacının birleşmesi sonucu sürenin bitiminde ilişkinin sona erme imkanı kanun hükmü ile ortadan kaldırılmaktadır (6570 sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun m. 11)¹¹⁵. Taraflarca bir süre belirlenmiş olması hali dışında, sürekli borç ilişkisi, taraflardan birinin ölümü (BK m. 305, 347, 384/I, 397, 511, 535/ I, b.2), fiil ehliyetinin sınırlandırılması veya kaybı (BK m. 384, 397, 535/ I, b.3), ödeme yeteneğinin kaybı (BK m. 290, 397/I, 509/III, 519, 535/I, b.3) ve sonraki imkansızlık (BK m. 117) hallerinde kendiliğinden sona erebilmektedir¹¹⁶.

¹¹⁴ SELİÇİ, s. 32-33

¹¹⁵ SELİÇİ, s. 33

¹¹⁶ Daha geniş bilgi için bkz. SELİÇİ, s. 81 vd.

Sürekli borç ilişkisinin bir hukuki işlem ile sona ermesi ise iki şekilde olmaktadır. Bunlardan birincisi; ilişkinin, tarafların anlaşması ile sona erdirilmesi, diğeri ise tek taraflı bir hukuki işlemle sona ermesidir. Gerçekten taraflar, sözleşme serbestisi gereğince ilişkiye son verme hususunda her zaman bir anlaşma yaparak ilişkiyi sona erdirebilirler¹¹⁷.

İlişkinin tek taraflı hukuki işlemle sona erdirilmesi hususunda tanınan yetki ise, hukuki ihtiyaçların sonucunda ortaya çıkmıştır. İlişkiden doğan borçların sonsuza kadar sürmesinin kişi özgürlüğüne aykırı düşeceğini ve taraflardan her birinin bu ilişkiden er geç kurtulabilmeleri gerektiğini yukarıda belirtmiştik. İşte, tarafların daha başlangıçta ilişkiyi bir süre ile sınırlandırma imkanını kullanmadıkları hallerde, kanun, tarafların her birine ek bir yetki tanıyarak süreyi sınırlandırma ve böylece tek taraflı olarak ilişkiden kurtulabilme imkan sağlamıştır. Bu imkan tüm belirsiz süreli sürekli borç ilişkilerinde, tarafların süreyi sınırlandırarak ilişkinin devamını önlemek hususunda sahip olduğu olağan bir hukuki yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple, hakkın kötüye kullanılması teşkil etmemek şartıyla, ilişkiyi sona erdiren tarafın herhangi bir haklı sebebe dayanmasına gerek yoktur¹¹⁸.

Yine, sürekli borç ilişkisine hakim olan güven ve bağlılık unsuru, sürekli hukuki ilişkinin ifası süresinde önceden öngörülemeyen ve özellikle taraflardan birinin sözleşmeye aykırı davranışı sebebiyle ifanın engellenmesi sonucu zedelenmiş ve böylece taraflar arasındaki kişisel ilişki çökmüş olabilir. Bu durumda da ilişkinin diğer tarafından bu ilişkiyi sürdürmesi beklemek dürüstlük kuralına aykırı görülebilirse, ilişkiyi sona erdirmek mümkün olabilmelidir¹¹⁹. Başka bir deyişle, süresi belli olmayan bir sürekli ilişki, ilişkiyi sürdürmeyi çekilmez kılan hallerin ortaya çıktığı hallerde, tarafların bu ilişkiyi tek taraflı ve geleceğe yönelik olarak sona erdirme hakkının bulunmasını da gerekli kılar¹²⁰.

¹¹⁷ SELİÇİ, s. 104

¹¹⁸ SELİÇİ, s. 111-112

¹¹⁹ SELİÇİ, s. 156-157

¹²⁰ SELİÇİ, s. 186 vd.; TUNCAY, A. Can : İşçi Sendikası Üyeliğinin Kazanılması ve Sona Ermesi, İstanbul 1975, s. 260; DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 172; ENGİN, Baki İlkay : Dernek Üyeliğinin Kazanılması ve Kaybedilmesi, İstanbul 1995, s. 105

İşte, her iki halde de belirsiz süreli sürekli hukuki ilişkinin tek taraflı irade beyanıyla sona erdirilebilmesi imkanına “*fesih hakkı*” adı verilmektedir¹²¹. Bu hak ile taraflardan biri, tek taraflı yöneltilmesi gerekli bir irade beyanıyla sürekli hukuki ilişkiyi ileriye etkili olarak sona erdirmektedir. Fesih, sürekli hukuki ilişkiyi doğrudan doğruya etkileyip, karşı tarafın hukuki sonucun doğmasına herhangi bir şekilde katılması gerekmeksizin ilişkiyi sona erdiren niteliği sebebiyle “*bozucu yenilik doğuran*” bir işlemdir¹²².

B- Kooperatif ile Ortak Arasındaki Sözleşmesel İlişkinin Sona Ermesi

Yukarıda yaptığımız açıklamalar ve kooperatif ile ortak arasında meydana gelen sözleşmesel ilişkinin sürekli bir hukuki ilişki niteliği göz önüne alındığında, ortak ile kooperatif arasındaki hukuki ilişkinin ortak tarafından tek taraflı irade beyanıyla sona erdirilmesi anlamına gelen “*çıkma bildirimi*” ve kooperatif tarafından tek taraflı irade beyanıyla sona erdirilmesi anlamına gelen “*çıkarma kararının*”, ortaklık ilişkisini sona erdirmeye yönelik birer “*fesih beyanı*” niteliğinde olduğu ve bu beyan ile ilişkinin feshedildiği söylenebilecektir¹²³. İlişkiyi sona erdirmenin fesih niteliği, çıkma ve çıkarma bakımından farklılık taşımamaktadır. Her iki durumda da, ortak ile kooperatif arasındaki ilişkiyi sona erdirmenin temel dayanağı, sürekli hukuki ilişkilerin yapısında var olan ve taraflara tanınan “*fesih hakkı*”dır. Fesih hakkını kullanan tarafın önemi yoktur. Taraflardan

¹²¹ SELİÇİ, s. 111-112. Yazar, normal seyrinde giden bir belirsiz süreli sürekli ilişkinin herhangi bir sebebe dayanmaksızın, ilişkinin sonsuz hale gelmesini önleme hususunda taraflara tanınan imkanı “*olağan fesih*”, ifayı engelleyen veya taraflara arasındaki güven ilişkisini zedeleyen sebeplerle (haklı sebeplerle) ilişkinin sona erdirilmesi imkanını ise “*olağanüstü fesih*” olarak isimlendirmektedir. Ancak her iki imkanın görevleri dışında, etkileri ve kullanılma şekli bakımından birbirinden farklı olmadığını ifade etmektedir.

¹²² SELİÇİ, s. 115; ATAAY, Aytakin : Medeni Hukukun Genel Teorisi, İkinci Bası, İstanbul, s. 331; DERYAL, Yahya : Hukukun Temel Kavramları (Hukuka Giriş), Trabzon 2002, s. 133; ZEVLİLİLER, Aydın/ ACABEY, M. Beşir/ GÖKYAYLA, K. Emre : Zevkliler Medeni Hukuk – Giriş – Başlangıç Hükümleri – Kişiler Hukuku – Aile Hukuku, Ankara 2000, s. 114; KILIÇOĞLU, Ahmet : Borçlar Hukuku – Genel Hükümler, Ankara 2002, s. 14

¹²³ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 172 ve 202. Dernekler bakımından çıkarmanın fesih niteliğinde olduğu görüşü için bkz. ENGİN, s. 104 vd.; sendikalar bakımından bkz. TUNCAY, s. 271 vd. Selici'nin yapmış olduğu “*olağan – olağanüstü fesih*” ayrımında, ortağın kooperatiften çıkarılmasının, ilişkinin olağanüstü feshi niteliğinde olduğu söylenebilir.

her biri şartları oluştuğunda ya da haklı sebeplerle ilişkiyi sona erdirmeye hakkına sahiptir¹²⁴.

Fesih hakkının bozucu yenilik doğuran bir hak niteliğinde olması sebebiyle, kooperatifin ortağı çıkarma kararı da, bozucu yenilik doğuran bir hakkın kullanılmasından başka bir şey değildir¹²⁵. Yenilik doğuran bu hakkın kullanılması ile ortaklık ilişkisi ileriye yönelik olarak sona erer.

Yenilik doğuran haklar genellikle doğrudan doğruya karşı tarafa yöneltilen bir irade beyanı ile kullanılabilirken, bir kısmı ise mahkemeye yöneltilen bir irade beyanı ile kullanılırlar¹²⁶. Yenilik doğuran hakkın tek taraflı ve karşı tarafa yöneltilen bir irade beyanı ile kullanılması halinde *yenilik doğuran işlem*¹²⁷, mahkemeye başvurarak kullanılması halinde ise *yenilik doğuran (inşai) dava*¹²⁸ söz konusu olmaktadır¹²⁹. Dava yoluyla kullanılan yenilik doğuran hakların yöneldiği sonuç, ancak mahkemenin talebi kabul etmesi ile sağlanır. Mahkemenin dava sonucunda verdiği karar, yenilik doğuran bir karar olarak nitelendirilir ve yenilik doğuran sonuç ancak kararın kesinleşmesi ile gerçekleşir¹³⁰. Yenilik doğuran hakkın hukuki işlem ile kullanılması halinde ise yenilik doğurucu hukuki sonuç, hakkı kullanana ait irade

¹²⁴ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 202-203

¹²⁵ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 203. Karş. TUNCAY, s. 305; ENGİN, s. 108 vd. ; ÇAMOĞLU, Ersin: Kollektif Ortaklıkta Haklı Sebep Kavramı ve Ortağın Haklı Sebeple Çıkarılması, İstanbul 1976, s. 138; EREN, Fikret : “ Dernek ve Sendikaya Üye Olma, Üye Olmama ve Üyelikten Ayrılma Hakkı ”, AÜHFED, C. XXXI, Y. 1974, S. 1-4, s. 251. Çıkma bildiriminin bozucu yenilik doğuran bir hak olduğu ve tek taraflı irade açıklaması ile hükümlerini meydana getirerek kooperatif ile ortak arasındaki hukuki ilişkiyi kestiği hususunda bkz. TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 138

¹²⁶ ÖNEN, Ergun: İnşai Dava, Ankara 1981, s. 11 vd.; ÜSTÜNDAĞ, Saim: Medeni Yargılama Hukuku, C. I, İstanbul 1977, s. 271

¹²⁷ Hakkın yenilik doğuran işlem ile kullanılmasına önallım, gerallım haklarının kullanılmasında örnek olarak gösterilebilir.

¹²⁸ Yenilik doğuran hakkın dava yoluyla kullanılmasına ise, boşanma davası ve evlenmenin hükümsüzlüğü (butlanı) davası örnek olarak gösterilebilir.

¹²⁹ ZEVLİLİLER / ACABEY / GÖKYAYLA, s. 114; OĞUZMAN, M. Kemal/ BARLAS, Nami : Medeni Hukuk, Giriş – Kaynaklar – Temel Kavramlar, İstanbul 2002, s. 108; DERYAL, Temel Kavramlar, s. 134

¹³⁰ ÖNEN, s. 14; ÜSTÜNDAĞ, s. 272; KURU, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü, Altıncı Baskı, C. II, İstanbul 2001, s. 1472; ALAGONYA, Yavuz H.: Medeni Usul Hukuku, İstanbul 2003, s. 228; ÖZKAN, Meral Sungurtekin : “ İnşai Karar ve Özellikleri ”, 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, Ankara 2004, s. 556

beyanının karşı tarafa (muhataba) varması, yani hakimiyet alanına girmesi ile kendiliğinden gerçekleşir¹³¹.

Kooperatifin çıkarma hakkının, bu sınıflandırma içinde yenilik doğuran işlem ile kullanılan bir yenilik doğuran hak niteliğinde olduğu söylenebilir. Zira, ortağın kooperatiften çıkarılabilmesi için mahkemeye başvurmaya gerek yoktur. Kooperatifin ortağı çıkarma yönündeki iradesinin ortağa, kooperatif genel kurulu ya da anasözleşme ile yetkili kılınmışsa yönetim kurulu tarafından alınacak bir “ çıkarma kararı ” ile yöneltilmesi gerekmektedir. Gerçekten, ortağın kooperatiften çıkarılmasını düzenleyen Koop.K m. 16’da yer alan, “ çıkarılmaya genel kurulca karar verilir ”, “ çıkarılma kararı ”, “ kararın onaylı örneği ”, “ tebliğ edilen karar yönetim kurulunca verilmişse ”, “ yönetim kurulunun çıkarma kararı ” gibi ifadeler de, çıkarmanın bir genel kurul ya da yönetim kurulu kararı ile gerçekleşeceğini göstermektedir. Koop.K m. 16’daki bu ifadeler bir yana bırakılsa dahi, ortağı kooperatiften çıkarmaya genel kurul ve anasözleşmede yetkili kılınmak şartıyla yönetim kurulunun yetkili olması (Koop.K m. 16/II) karşısında, yine bu sonuca varmak mümkündür. Zira, genel kurulun, iradesini bir genel kurul kararı şeklinde göstermesi bir zorunluluktur. Yönetim kurulunun da, bu hususta kurul-organ olarak yetkili olduğunun kabulü karşısında¹³², karar şeklinde iradesini ortaya koyması gerekir. Dolayısıyla kooperatifin sahip olduğu bozucu yenilik doğuran hak niteliğindeki çıkarma hakkı, çok taraflı bir hukuki işlem niteliğindeki genel kurul veya yönetim kurulu kararı ile kullanılmaktadır^{133 134}.

¹³¹ EREN, Fikret : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2003, s. 153; ÖNEN, s. 13; KURU, C. II, s. 1468; SELİÇİ, s. 118; ATAAY, s. 330; DERYAL, s. 134

¹³² Bu konuda bkz. ileride § 5, II-C

¹³³ Doktrinde, genel kurul ve yönetim kurulu kararlarının hukuki işlem niteliğinde olduğu kabul edilmektedir. Bkz. HİRŞ, Ernst : Ticaret Hukuku Dersleri, İstanbul 1946, s. 294; ARSLANLI, Halil: Anonim Şirketler, C. II-III Anonim Şirketin Organizasyonu ve Tahviller, İstanbul 1960, s. 64; von TUHR, Andreas : Borçlar Hukukunun Umumi Kısım C. I, (Çev. : Cevat Edege), İstanbul 1952, s. 141; ANSAY, Tuğrul : Anonim Şirketler Hukuku, Ankara 1982, s. 155, dn. 24; İMREGÜN, Oğuz: Anonim Ortaklıklar, İstanbul 1989, s. 315; MOROĞLU, Erdoğan : Anonim Ortaklıklarda Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Üçüncü Baskı, İstanbul 2001, s. 7; DERYAL, Armağan I, s. 384; ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 302, No: 534; PULAŞLI, s. 348;

¹³⁴ Tek taraflı - çok taraflı hukuki işlem ayırımında ise, genel kurul ve bu arada yönetim kurulu kararlarının çok taraflı bir hukuki işlem niteliğinde olduğu görüşü hakimdir. Bkz. SCHWARZ, Andreas B. : Borçlar Hukuku Dersleri, C. I, (Çev. : Bülent Davran), İstanbul 1948, s. 171; von TUHR, s. 142; VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet : Türk Medeni Hukuku C.I Umumi Esaslar, İstanbul 1968, s. 288; MOROĞLU, Hükümsüzlük, s. 8; ZEVLİLİLER / ACABEY / GÖKYAYLA,

III- Çıkarmanın Adi Ortaklık ile Diğer Ticaret Ortaklıklarında Düzenlenişi

Çıkarma kurumu, tüzel kişi ile ortak/üye arasında kurulan hukuki ilişkinin sona erdirilmesi hali olarak çeşitli hukuki alanlarda yaygın bir uygulama alanına sahiptir. Ancak, her tüzel kişinin kendine özgü yapısına ve tüzel kişi ile ortak/üye arasındaki ilişkinin niteliğine bağlı olarak farklı şekilde düzenlenmiştir. Tüzel kişiliği bulunmayan adi ortaklıkta ise kanuni bir düzenleme ile çıkarma kurumuna yer verilmemiştir. Kooperatiflerde ortağın çıkarılması konusunu incelemeye başlamadan önce, kooperatiflerin ortaklık niteliğine sahip olması dolayısıyla, adi ortaklık ve diğer ticaret ortaklıklarında çıkarma kurumunun ne şekilde düzenlendiğine, tartışmalara derinlemesine girmeden, kısaca değinmekte yarar görüyoruz.

A - Adi Ortaklıkta

Borçlar Kanunu'nda düzenlenmiş bulunan (BK m. 520 – 541) adi ortaklıkta, ortağın ortaklıktan çıkarılması hususu kanunda düzenlenmemiştir. Ancak, bu konuda sözleşmede düzenleme yapılması mümkündür. Dolayısıyla bir ortağın çıkarılması, ancak sözleşmede gösterilen sebeplerle veya sözleşmede herhangi bir düzenleme yapılmamışsa, çıkarılan ortak da dahil olmak üzere, bütün ortakların oybirliğiyle alacakları bir kararla mümkündür¹³⁵. Ancak bu halde, doğal olarak çıkarılan ortağın muvafakati bulunmayacağı için, ortağın ortaklıktan çıkarılması hususunda iki görüş ileri sürülmüştür:

s. 124; **POROY (TEKİNALP/ÇAMOĞLU)**, s. 412, No:715. Deryal ise, anonim ortaklık genel kurul kararlarının hukuki niteliğini incelediği makalesinde, kararın sadece oluşumu açısından bakıldığında çok taraflı hukuki işlem görüşünün kabul edilebileceğini, ancak ortaklar sonuca ulaştıklarında, yani karar denilen hukuki işlem varlık kazandığında, ortaya çıkan iradenin genel kurulun, dolayısıyla ortaklığın iradesi haline gelmiş olduğunu, bu sebeple tek kişinin – anonim ortaklık tüzel kişiliğinin – iradesi ile hukuki sonuç elde edildiğinden, anonim ortaklık genel kurul kararlarının tek taraflı hukuki işlem niteliğine sahip bulunduğu sonucuna varılabileceğini ifade etmektedir. Bkz. **DERYAL**, Armağan I, s. 388. Biz de, kararın sadece meydana gelişi bakımından çok taraflı hukuki işlem niteliğinde olması, ancak doğal olarak, söz konusu hukuki işlem ile karara katılan ortakların değil, kooperatif tüzel kişiliğinin iradesinin ortaya çıkacak olması bakımından çıkarma kararının çok taraflı hukuki işlem niteliğinde kabul etmekteyiz.

¹³⁵ **POROY (TEKİNALP/ÇAMOĞLU)**, Ortaklıklar, s. 75, No: 98a

İlk görüşe göre, ortaklık sözleşmesinde açık bir hüküm bulunmadıkça çıkarma hakkının varlığından söz edilemez¹³⁶. Bu durumda ortağın ortaklıktan çıkarılması mümkün değildir. Diğer ortaklar ancak mahkemeden haklı sebeple adi ortaklığın feshini isteyerek (BK m. 535/I, b.7) ortaklığa son verebilirler.

Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre ise, şahsa ait sebeplerle ortaklığın sona ermesinin mümkün olduğu durumlarda (BK m. 535/I, b.3 ve b.7), haklı sebeple fesih yerine ortağın ortaklıktan çıkarılması kabul edilmelidir¹³⁷. Bu hususta Borçlar Kanunu'nda gerçek bir kanun boşluğu bulunmaktadır ve bu boşluk, kanunun ruhuna uygun olarak diğer ortaklara ortağı haklı sebeple çıkarma hakkı tanınmak suretiyle doldurulmalıdır. Bu boşluğun doldurulmasında, adi ortaklığın, menfaatler durumu ve ortaklar arası ilişkiler bakımından kollektif ortaklıktan pek farklı olmaması sebebiyle, TTK m. 197 hükmü kıyasen uygulanabilir¹³⁸¹³⁹.

¹³⁶ BİLGE, Necip : Borçlar Hukuku, Özel Borç Münasebetleri, Ankara 1971, s. 469

¹³⁷ KARAYALÇIN, Şirketler, s. 152-153; ÇAMOĞLU, s. 75-76; DOMANIÇ, s. 104

¹³⁸ ÇAMOĞLU, s. 76; DOMANIÇ, s. 104; YONGALIK, Aynur: Adi Şirkette Sermaye Payı, Ankara 1991, s. 102. Bu konuda TTK m. 197 hükmünün kıyasen uygulanmasını mümkün görmeyen Karayalçın ise, diğer ortakların, BK m. 535/ I, b.6'daki fesih hakkını kullanan veya kısıtlanmış, iflas etmiş ya da tasfiye payı hakkında cebri icra yoluna başvurulmuş bir ortağın ortaklıktan çıkarılmasına karar verilmesini mahkemeden talep edebilmeleri ve şahsa ait sebeplerden dolayı ortaklığın sona ermesi mümkün olan hallerde mahkemenin, fesih yerine ortağın çıkarılması kararı verebilmesi gerektiğini, bu konuda ise TTK m. 197'nin kıyasen uygulanması değil, BK m. 535/I, b.7'de mahkemeye tanınan fesih hakkı yerine, ondan daha hafif ve diğer ortakların menfaatine uygun bulunan çıkarma yaptırımının uygulanması tercih edilmesi gerektiğini ifade ederek, mahkemenin bu sonuca, TMK m. 1'deki yetkisini kullanmak suretiyle de varabileceğini belirtmektedir. Bkz. KARAYALÇIN, Şirketler, s. 152-153.

İleri sürülen görüşler hakkında Poroy, ilk görüşün BK sistemine daha uygun olduğunu, bununla birlikte işlerin yürümesi bakımından ikinci görüşün de savunulabileceğini, fakat kollektif ortaklıklara ait bir hükmün adi ortaklıklara uygulamasının, bu konuda kanuni bir dayanak bulunmaması sebebiyle güç olduğunu ifade etmektedir. POROY (TEKİNALP /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 75, No: 98a.

Yalman/Taylan'a göre, şahsa ait sebeplerle ortaklığın sona ermesi sebeplerinin ortaya çıkması halinde menfaatler durumu göz önünde bulundurulmalıdır ve katılma paylarının birleşiminin tasfiye sonucu bütünlüğü bozulmayacak ve ortak amaca ulaşmada bir engelleme olmayacak ise çıkarma kararı verilmesinde bir yarar yoktur. Zira diğer ortakların, fesihten sonra hemen yani bir ortaklık kurarak ilk ortaklıklarını sürdürmeleri imkanı vardır. Buna karşın, fesih ile katılma paylarının birleşiminin bütünlüğü bozulacak ve ortak amaca ulaşma güçleşecek ise, TMK m. 1 de göz önünde bulundurularak çıkarma kararı verilmesinin menfaatler dengesine daha uygun düşeceği kabul edilebilecektir. Bkz. YALMAN, Macit/TAYLAN, Erbay: Adi Ortaklık, Ankara 1976, s. 162-163

¹³⁹ Çıkarmaya, çıkarılmak istenen ortak dışındaki diğer ortakların oybirliğiyle karar verilebileceği hakkında bkz. TARAY, Haydar/SENGİR, Turgut: " Adi Şirket Hükümleri ve Tatbikatı ", İst.Bar.Der., C. XLIV, S. 1-2, 1970, s. 18; DOMANIÇ, s. 104; ; PULAŞLI, s. 37-38. Çıkarma hususunda diğer ortakların değil, mahkemenin yetkili olduğu hususunda bkz. KARAYALÇIN, Şirketler, s. 152-153. Çamoğlu da, TTK m. 197'nin istisnai bir hükümle çıkarma yetkisini diğer ortaklara vermiş olduğunu, ancak yetkinin adi ortaklıkta da diğer ortaklara tanınması için bu şekilde

B – Diğer Ticaret Ortaklıklarında

1) Kollektif Ortaklıklarda

Sadece gerçek kişilerin ortak olabildiği (TTK m. 153) kollektif ortaklıklarda, ortakların kişilikleri ve karşılıklı güven ön plandadır. Bu sebeple, ortakların birinin şahsında doğan sebepler dolayısıyla amacın elde edilmesinin tehlikeye düştüğü hallerde, bu ortağın ortaklıktan çıkarılması mümkündür. Kollektif ortaklıktan çıkarılma sebepleri kanunda düzenlendiği gibi, bu hususta anasözleşme ile de çıkarma sebepleri öngörülebilir. Ortaklar, emredici hükümlere aykırı olmamak şartıyla, sınırlayıcı olarak düzenlenmemiş bulunan kanuni çıkarma sebepleri üzerinde değişiklik yapabilecekleri gibi, bunlar dışında yeni çıkarma sebepleri de öngörebilirler¹⁴⁰. Kanunda düzenlenen çıkarma sebepleri şunlardır:

- *Ortağın iflas etmesi (TTK m. 196)* : Kendi adına işlettiği bir ticari işletme dolayısıyla tacir sıfatına sahip olan bir ortağın iflas etmesi, kollektif ortaklık açısından bir infisah sebebidir (TTK m. 185 b.5, BK m. 535/I, b.3). Ancak kanun, diğer ortaklara, iflas eden ortağı ortaklıktan çıkararak ortaklığı devam ettirme imkanı tanımıştır (TTK m. 196 c.1)¹⁴¹.

- *Bir ortağın ortaklığın feshini ihbar etmesi (TTK m. 198)* : Süresi belirli olmayan bir kollektif ortaklıkta ortaklardan her birinin, kanundaki sürelerle (BK m. 535/I, b.5, 536) uymak şartıyla, ortaklığın feshini ihbar etme hakkı bulunmaktadır. Ancak, bir ortağın bu hakkını kullanarak ortaklığın feshini ihbar etmesi halinde, diğer ortaklara da bu ortağı çıkarmak suretiyle ortaklığı kendi aralarında devam ettirme (TTK m. 198/ I) ve böylece ortaklığın devamındaki menfaatlerini koruma imkanı sağlanmıştır¹⁴².

özel bir hükme gerek olması sebebiyle adi ortaklıkta bir ortağın çıkarılmasının mahkemeden isteneceği sonucuna varılması gerektiğini ifade etmektedir. ÇAMOĞLU, s. 76

¹⁴⁰ ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 188, No: 312; PULAŞLI, s. 155;

¹⁴¹ Bununla birlikte, anasözleşme ile diğer ortakların bu hakkı kaldırılabilir (TTK m. 196 c.3). Çıkarma kararı, diğer ortakların oybirliğiyle alınmalıdır (TTK m. 168). Çıkarılan ortağın payı iflas masasına ödenir (TTK m. 196 c. 2).

¹⁴² ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 186, No: 305

- *Bir ortağın şahsi alacaklısının feshi ihbar etmesi (TTK m. 191, 198/II)* : Bir ortağın şahsi alacaklısı, alacağını ortağın şahsi mallarından ve TTK m. 145 uyarınca ortağın ortaklıktaki kar payından alamazsa, ortağın tasfiye payına haciz koydurarak, altı ay önceden ihbar etmek ve hesap yılı sonu için hüküm ifade etmek şartıyla, ortaklığın feshini ihbar edebilir (TTK m. 191/ I)¹⁴³. Bu durumda diğer ortaklar, bu süre içinde ortağın borcunu ödeyerek (TTK m. 191/ II) ya da ortağı ortaklıktan çıkararak ortaklığın feshini önleyebilirler (TTK m. 198/ II)¹⁴⁴.

- *Bir ortağın şahsi alacaklısının, ortaklığın süresinin uzatılmasına itiraz etmesi (TTK m. 190, 198/ II)* : Bir ortağın şahsi alacaklısı, ortaklar tarafından ortaklığın süresinin uzatılması hakkında alınan karara itiraz edebilir (TTK m. 190/ I). Bu yönde bir itirazda bulunulması halinde, diğer ortaklar borçlu ortağı ortaklıktan çıkararak ortaklığı devam ettirebilirler (TTK m. 198/ II)¹⁴⁵.

- *Haklı sebeplerle (TTK m. 187, 197)* : TTK m. 197/I uyarınca; “ Bir ortağın şahsına ait sebeplerden dolayı şirketin feshinin istenebileceği hallerde ve mukavelede hüküm bulunduğu takdirde diğer ortakların ekseriyeti, onun şirketten çıkarılması suretiyle şirketin devamına karar verebilirler. ”

Haklı sebepler, ortaklığın devamını imkansız kılan veya çekilmez derecede güçleştiren sebeplerdir¹⁴⁶. TTK m. 197 uyarınca bir ortağın haklı sebeple çıkarılabilmesi için, haklı sebebin ortağın şahsına ilişkin olması ve bu sebepten dolayı ortaklığın feshinin istenebilecek olması gerekir¹⁴⁷. Bu sebeple, vergi

¹⁴³ Şahsi alacaklının fesih hakkını kullanabilmesi, öncelikle ortağın şahsi mallarına ve TTK m. 145 uyarınca ortağın ortaklıktaki kar payına müracaat etmiş olması şartına bağlıdır. Aksi takdirde fesih hakkı doğmaz. Yargıtay da bir kararında bu hususu açıkça ifade etmiştir: “ .. Ancak, TTK.nun 267. m.si yollaması ile aynı Kanun’un 191. m.sinin olayda uygulanabilmesi mümkün ise de, davacı anılan hüküm gereğince komanditerden olan alacağını borçlunun şahsi mallarından veya TTK.nun 145. m.sine göre şirketteki kar payından alma yoluna gitmediğinden anılan hükme göre fesih talebi koşulları da oluşmamıştır. Bu nedenle davanın reddi gerekir. ” 11. HD., 2.5.1995, 1995/2621 E., 1995/3987 K. (MOROĞLU, Erdoğan : Notlu – İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, İstanbul 2001, s. 173)

¹⁴⁴ Ortağın çıkarılması kararı diğer ortakların oybirliğiyle alınmalı ve alacaklıya tebliğ edilmelidir. Çıkarma kararı hükümlerini hesap yılı sonunda doğurur (TTK m. 198/ II).

¹⁴⁵ Çıkarma kararının, diğer ortakların oybirliğiyle alınması ve şahsi alacaklıya tebliğ edilmesi gerekir. Çıkarma kararı, hesap yılı sonunda hükümlerini doğurur (TTK m. 198/ II).

¹⁴⁶ ÇAMOĞLU, s. 62 vd.; PULAŞLI, s. 157

¹⁴⁷ ARSLANLI, Halil: Kolektif ve Komandit Şirketler, İstanbul 1960, s. 436

politikasındaki değişiklikler sebebiyle ortaklığın faaliyetine devam etmesinin imkansızlaşması gibi ortağın şahsına ilişkin olmayan bir sebeple ortaklardan biri çıkarılamaz¹⁴⁸. Ortaklığın feshini gerektirecek haklı sebepler ise TTK m. 187’de sayılmıştır. Ancak, bu sayım sınırlayıcı değildir. Bu itibarla haklı sebepler, sınırlayıcı olmayan genel bir çıkarma sebebini ifade ederler¹⁴⁹.

Ortağı çıkarma yetkisinin kimde olduğu yönünde görüş birliği yoktur. Bazı yazarlar TTK m. 197/I’in lafzından yola çıkarak çıkarma yetkisinin mahkemede olduğunu, diğer ortakların ancak bu çıkarma hususunda yetkili oldukları yönünde anasözleşmede açık bir hüküm bulunduğu takdirde yetkili olacağını, yetki yanında nisapla ilgili bir düzenleme bulunmadığı takdirde bu konuda diğer ortakların oybirliği ile alacakları bir kararın gerektiğini ve bu konuda çoğunluk kararının yeterli olabilmesi için bunun da ayrıca belirtilmiş olması gerektiğini ifade etmektedirler¹⁵⁰. Bazı yazarlar ise, TTK m. 197’nin lafzının bu şekilde bir yoruma uygun olmadığını ve hükmün, çıkarma hakkının varlığı ile değil çıkarma kararının alınabilmesi için

¹⁴⁸ ÇAMOĞLU, s. 135

¹⁴⁹ ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 188, No: 312. TTK m. 197’nin uygulama alanına giren sebeplerin ortaya çıkmasında ortağın kusurlu olması gerekmez. Dolayısıyla, ortağın zimmetine para geçirmesi, güveni kötüye kullanması, geçimsizlik, ortaklık sırlarını açıklaması, sermaye borcunu yerine getirmemesi gibi kusurlu davranışlar çıkarma sebebi olabileceği gibi, hastalık, kısıtlanma, sakatlık, tutuklanma gibi kusursuz ve irade dışı sebepler de birer çıkarma sebebi olabilir. ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 158, No: 228, s. 187, No: 308; PULAŞLI, s. 120; ÇAMOĞLU, s. 135-136. Bir ortağın kısıtlanması ortaklık bakımından bir infisah sebebi olmasına rağmen (TTK m. 185, BK m. 535/I, b.3), bu durum bir çıkarma sebebi olarak öngörülmemiştir. Ancak, infisah tehlikesiyle karşılaşan ortaklığın devamını sağlamak amacıyla diğer ortakların TTK m. 197 uyarınca kısıtlanan ortağı haklı sebeple ortaklıktan çıkarmaları mümkündür. Zira ortağın kısıtlanması, ortağın şahsına ait ve ortaklığın bütünlüğünü tehlikeye sokan bir haklı sebep teşkil eder. Bkz. ÇAMOĞLU, s. 128; KARAYALÇIN, Şirketler, s. 285-286. Yargıtay da verdiği kararlarda, TTK m. 187’deki sayımın sınırlayıcı olmamasından yola çıkmaktadır: “ İdareci ortağın kötü niyetli davranışları yüzünden ortaklığın bir kısım kredilerinin kesilmesi, alacaklıların icra takibi ve amme borçlarından dolayı bazı makinalarının satışa çıkarılması, elektrik ücreti ödenmediğinden şirket elektriğinin kesilmesi, şirket hesaplarının kanuna aykırı bir şekilde düzensiz tutulması, idareci ortağın kendi ihtiyacı için fakat şirket adına bono düzenleyip bunları tedavüle çıkarması sonucu ödenmeme sebebiyle şirketin protesto edilmesi, yapılan tesbitte depodaki pamukların eksik çıkması, idareci ortağın münferit temsil hakkını kullanırken sözleşme uyarınca ortakların müşterek kararlarına dayanması gerektiği halde bunu devamlı ihmal, hesap vermekten kaçınması TTK 187. madde anlamında haklı sebep teşkil eder.... ” YHGK., 17.5.1967, 1966/T-554 E., 1967/259 K. (MOROĞLU, TTK ve İlgili Mevzuat, s. 170). “ ...Davalının sermaye taahhüdünü yerine getirmemiş, rekabet yasağına uymamış ve ortaklık hakkında yanlış ve yanıltıcı bilgi verdiği kanıtlanmış olmasına göre ihracı hakkındaki karar isabetlidir. ” 11. HD., 22.9.1977, 1977/3087 E., 1977/3625 K. (MOROĞLU, TTK ve İlgili Mevzuat, s. 178)

¹⁵⁰ Bkz. ARSLANLI, KKŞ, s. 435; ERİŞ, Gönen : Madde açıklamalı – En son İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu, C. I, Ticari İşletme ve Ticaret Şirketleri, Madde: 1-556, Genişletilmiş İkinci Baskı, Ankara 1992, s. 685-686; BAŞTUĞ, İrfan : “ Kollektif Şirkette Ortağın Haklı Sebeple Çıkarılması ”, Ank.Bar.Der., Y. 1971, S. 6, s. 804 vd.

gerekli nisap ile ilgili olduğunu, dolayısıyla, bir ortağın haklı sebeple çıkarılabilmesi için mahkemeye başvurmaya gerek olmayıp bu konuda diğer ortakların yetkili olduğunu ve anasözleşmede çıkarma kararı için çoğunluğun yeterli olacağı yönünde bir düzenleme bulunmadığı takdirde diğer ortakların ancak oybirliğiyle çıkarma kararı alabileceklerini belirtmektedirler¹⁵¹.

Alınan çıkarma kararının, çıkarılan ortağa noter aracılığıyla tebliğ edilmesi gerekir (TTK m. 197/ II). Ortağın, çıkarma kararının kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren işleyecek olan 3 aylık hak düşürücü süre içinde, mahkemeye başvurarak, bu karar aleyhine iptal davası açması mümkündür (TTK m. 197/ II). Bu dava, ortaklığa değil diğer ortaklara karşı açılır¹⁵². Davanın konusu, çıkarma kararının haklı sebebe dayanmadığı ve kararın geçmişe etkili olarak ortadan kaldırılmasıdır¹⁵³. Mahkemenin yapacağı inceleme, çıkarma kararına dayanak olan sebebin “ *haklılığı* ” yönündedir¹⁵⁴.

Kararın ortağa tebliğ edildiği tarihten itibaren 3 ay içinde iptal davası açılmaz veya açılır ve mahkemenin verdiği iptal isteminin reddi kararı kesinleşirse, çıkarma kararı kesinleşir.

Son olarak iki kişilik kollektif ortaklıklarda bir ortağın çıkarılması hakkındaki özel düzenlemeye değinmek gerekir. Kanun koyucu, iki kişilik ortaklıkların özelliğini dikkate alarak bazı özel düzenlemeler öngörmüştür. Zira, kollektif ortaklık en az iki gerçek kişi tarafından kurulabileceği için, bir ortağın ayrılması veya çıkarılması kural olarak ortaklığın sona ermesini gerektirir. Bu ise, kalan ortağın ortaklığı devam ettirmedeki menfaatine aykırılık teşkil edebilir. İşte bu sebeple,

¹⁵¹ KARAYALÇIN, Şirketler, s. 286-287; ÇAMOĞLU, s. 137 vd.; ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 188, No: 309; DOMANIÇ, s. 392, dn. 65. Çıkarma için gerekli oybirliği veya sözleşmede öngörülmesi halinde çoğunluk sağlanamadığı takdirde, ortaklardan her birinin mahkemeye başvurarak ortaklığın feshini isteme hakları (TTK m. 187) devam eder. Bkz. ÇAMOĞLU, s. 145. Karayalçın, çıkarma yetkisi bulunmasına rağmen, diğer ortakların mahkemeye müracaat ederek de bir ortağın çıkarılmasını isteyebileceklerini ve bunun da TTK m. 197'ye dayandırılabilceğini de ifade etmektedir. Bkz. KARAYALÇIN, Yaşar: “ Haklı Sebebe Dayanılarak İhraç Edilen Kollektif Şirket Ortağının Payı Hangi Tarih Esas Alınarak Tespit Edilir? ”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Bildiriler - Tartışmalar II, 1985, s. 120.

¹⁵² KARAYALÇIN, Şirketler, s. 287; ÇAMOĞLU, s. 153 ve dn. 59

¹⁵³ KARAYALÇIN, Şirketler, s. 287; ÇAMOĞLU, s. 154

¹⁵⁴ ÇAMOĞLU, s. 154; ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 188, No: 311

kanun koyucu TTK m. 199 ve 200 ile, kalan ortağın bu menfaatini korumayı amaçlamıştır. Bu düzenlemelerdeki tek fark, ortaklığı devam ettirmek isteyen ortağın çıkarma talebiyle mahkemeye başvurması gerekliliğidir. Yoksa çıkarma sebepleri açısından iki kişilik ortaklıklarla ikiden fazla ortaklı ortaklıklar arasında herhangi bir fark yoktur¹⁵⁵. Mahkeme, ortağın talebini yerinde görürse, fesih ve tasfiye hükmetsizsin ortaklığa ait işletmenin bir bütün olarak davacı ortağa tahsis edilmesine ve ortağın ortaklıktan çıkarılmasına karar verebilir (TTK m. 199).

2) Komandit Ortaklıklarda

TTK m. 267'nin yaptığı yollama sebebiyle, komandit ortaklıklarda bir ortağın çıkarılması hakkında, kollektif ortaklık ortaklarının çıkma ve çıkarılmalarına ilişkin 185 – 242. hükümleri uygulanacaktır. Kanun koyucu, ortaklıktan çıkarılma hususunda komandit – komanditer ortak ayrımı yapmamıştır¹⁵⁶. Yukarıda ortağın kollektif ortaklıktan çıkarılması konusunu incelediğimiz için burada sadece söz konusu açıklamalara yollama yapmakla yetiniyoruz.

3) Limited Ortaklıklarda

Hem sermaye hem de kişi ortaklıklarına ait özelliklere sahip olan limited ortaklıklarda, ortaklıktan çıkarma konusu kollektif ortaklıklarda olduğu gibi ayrıntılı şekilde düzenlenmemiştir. Bir ortak limited ortaklıktan şu hallerde çıkarılabilir:

- *Ortağın iflası veya payının haczi halinde (TTK m. 522, 523/ I, b.4)* : Bir ortağın iflası veya ortaklıktaki payının haczi ortaklığın infisahına sebep olmaz, ancak iflas idaresine veya alacaklıya, en az altı ay önce ihbar etmek şartıyla, ortaklığın

¹⁵⁵ ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 189; No: 313

¹⁵⁶ Komandit ortaklıklarda en az bir komandit ve bir komandite ortağın bulunması zorunlu olduğu için, tek komanditer ortağın çıkarılması ortaklığı kollektif ortaklığa dönüştürür. Buna karşılık tek komandite ortağın çıkarılması halinde ortaklık infisah eder. Zira, sadece komanditerlerden oluşan bir ortaklık türü mevcut değildir. Ancak ortaklığın infisah edecek olması, ortağın özellikle haklı sebeple ortaklıktan çıkarılmasına engel değildir. Zira infisah eden ortaklık tasfiye haline girer ve ortaklık tasfiyenin sonuna kadar varlığını sürdürür. Böyle bir ortaklığın bir komandite ortak alınarak yeniden canlandırılması mümkündür. Bkz. ÇAMOĞLU, s. 147 vd.; ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 225, No: 424

feshini isteme yetkisi verir (TTK m. 522/I)¹⁵⁷. Bu yolla iflas idaresi veya alacaklı, ortağın payının ortaklık amacı ve konusuna tahsis edilmekten çıkarıp, tasfiye sonucunda ortağa düşecek payın kendilerine verilmesini amaçlamaktadır. Böyle bir durumda ortaklığın feshini ve tasfiyesini önlemek isteyen diğer ortakların önünde dört seçenek vardır (TTK m. 523/I, b.1- 4). Bu seçeneklerden biri de ortağın ortaklıktan çıkarılmasıdır (TTK m. 523/I, b. 4)¹⁵⁸.

- *Haklı sebeplerin varlığı halinde (TTK m. 551/III)* : Bir ortağın haklı sebeple çıkarılabilmesi TTK m. 551/III ile düzenlenmiştir. TTK m. 551/III'e göre; “*Esas sermayenin yarısından fazlasına sahip bulunan ortakların mutlak ekseriyeti tarafından muvafakat edilmek şartıyla, şirket, muhik sebeplerden dolayı bir ortağın şirketten çıkarılmasını mahkemeden isteyebilir*”.

Bu hükmün uygulanabilmesi için ilk ve ön şart, ortağın çıkarılmasını gerektiren bir haklı sebebin bulunmasıdır. Bu haklı sebebin, ortağın şahsında ortaya çıkması gerekmektedir¹⁵⁹. Zira çıkarma, söz konusu ortağın ortaklıktan uzaklaştırılması suretiyle çekilmez hale gelen ortaklık ilişkisinin yeniden tesis edilmesine yönelik bir tedbirdir. Ancak, bu sebebin ortaklık ilişkilerinden doğmuş olması şart değildir¹⁶⁰. Önemli olan, haklı sebebin çıkarılacak ortağa isnad edilebilmesi¹⁶¹ ve bu sebep dolayısıyla ortaklık ilişkisinin devamının objektif olarak çekilmez bir hal teşkil etmesidir¹⁶². Bu sebeple haklı sebebin ortaya çıkmasında ortağın kusurlu olup olmamasının önemi yoktur¹⁶³.

¹⁵⁷ “ Ortaklardan birinin alacaklısının TTK.nun 522. m.sine göre şirketin fesih ve tasfiyesini isteyebilmesi için, borçlu ortağın payını haczettirmiş olması gerekir. sadece şirketin taşınmazının haczettirilmiş olması, davacıya fesih ve tasfiye isteme yetkisi vermez. ” 11. HD., 10.11.1987, 1987/5578 E., 1987/6073 K. (YKD., C. 14, S. 1, s. 65).

¹⁵⁸ Buna göre diğer ortaklar, ortağa payının gerçek değerini vererek ortaklıktan çıkarılmasına karar verebilirler. Bu kararın, esas sermayenin çoğunluğuna sahip olan ortakların aynı zamanda sayı itibarıyla çoğunluğu tarafından alınması gerekir (TTK m. 523/I, b.4).

¹⁵⁹ BAŞTUĞ, İrfan : Limited Şirkette Ortağın Çıkma ve Çıkarılması, İzmir 1966, s. 56.

¹⁶⁰ PULAŞLI, s. 1062; DOĞANAY, C. II, s. 1332.

¹⁶¹ POROY/TEKİNALP/ÇAMOĞLU, Ortaklıklar, s. 900, No: 1678b

¹⁶² BAŞTUĞ, Çıkma – Çıkarılma, s. 48; PULAŞLI, s. 1063. Haklı sebebin neler olabileceği hususunda TTK m. 187 hükmünden yararlanılması mümkündür. POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU, Ortaklıklar, s. 900, No: 1678b; DOĞANAY, C. II, s. 1332-1333; ARSLANLI, Halil / DOMANİÇ, Hayri : Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. III, Limited ve Hisseli Komandit Şirketler, İstanbul 1989, s. 770. Bununla birlikte, haklı sebepleri önceden tespit etmek mümkün olmadığı için, sebebin haklılığı konusunda her somut olayın özelliklerine göre bir değerlendirme yapmak gerekir. BAŞTUĞ, Çıkma – Çıkarılma, s. 56; ÜÇİŞİK, s. 201. Ortağın tutuklanması, askere alınması gibi

Ortağın haklı sebeple ortaklıktan çıkarılabilmesi için ikinci şart, esas sermayenin yarısından fazlasına sahip bulunan ortakların mutlak ekseriyeti tarafından karar alınmasıdır. Bu karar, mahkemeden ortağın çıkarılmasını isteyebilmenin dayanağını oluşturur.

Ortağın haklı sebeple çıkarılmasına mahkemece karar verilir. Bu davada davacı ortaklık tüzel kişiliği, davalı ise çıkarılacak olan ortak veya ortaklardır¹⁶⁴. Mahkeme, çıkarmayı gerektiren sebebin varlığını ve bu sebebin haklılığını inceler. Sebebi haklı bulması halinde ise ortağın ortaklıktan çıkarılmasına karar verir. Bu karar, kurucu yenilik doğuran bir karardır¹⁶⁵. Çıkarma, mahkeme kararının kesinleştiği tarihten itibaren hüküm doğurur. Kararın kesinleşmesine kadar geçen sürede ortağın ortaklıktan doğan hak ve yükümlülükleri devam eder¹⁶⁶.

- *Ortağın sermaye payını ödemede temerrüdü halinde (TTK m. 529/II) :*
TTK m. 528 uyarınca, limited ortaklıkta ortaklar, ortaklık sözleşmesinde aksine hüküm olmadıkça, koymayı taahhüt ettikleri sermaye miktarını itibari değerleri oranında para olarak ödemekle yükümlüdürler. Ortakların sermaye taahhütlerini yerine getirecekleri tarih esas sözleşmede öngörülmüş olabilir. Eğer esas sözleşmede böyle bir tarih belirlenmemişse, ödeme zamanını tespiti genel kurul yetkilidir. Ancak bu yetki esas sözleşme ile müdürlere de bırakılabilir¹⁶⁷.

sebeplerle uzun süre ortaklık yönetiminden uzak kalması, rekabet yasağını ihlal, ortaklığa zarar veren davranışlarda bulunma gibi sebepler, haklı sebeplere örnek olarak gösterilebilir. Bkz. BAŞTUĞ, Çıkma – Çıkarılma, s. 56; ARSLANLI/DOMANIÇ, s. 737

¹⁶⁴ BAŞTUĞ, Çıkma – Çıkarılma, s. 56; POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU, Ortaklıklar, s. 900, No: 1678b; PULAŞLI, s. 1063; DOĞANAY, C. II, s. 1333. Yargıtay da bir kararında haklı sebebin ortaya çıkmasında ortağın kusurlu olması gerekmediğini şu şekilde ifade etmiştir: “ .. Bir ortağın davranışları şirket faaliyetlerine sekte verecek ve ızzar edecek ve karşılıklı güveni ortadan kaldıracak nitelikte ise, bu ortağın meydana gelen huzursuzlukta kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın objektif iyiniyet kurallarına göre ortaklıktan çıkarılması gerekir. ” 11. HD., 13.04.1989, 1989/74 E., 1989/2237 K. (BATİDER, C. XIV, S. 4, s. 111).

¹⁶⁵ BAŞTUĞ, Çıkma – Çıkarılma, s. 59-60; ÜÇİŞİK, s. 203

¹⁶⁶ ÜÇİŞİK, s. 203; DOĞANAY, C. II, s. 1334; BAŞTUĞ, Çıkma – Çıkarılma, s. 60; POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU, Ortaklıklar, s. 901, No 1678b

¹⁶⁷ ÜÇİŞİK, s. 203; POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU, Ortaklıklar, s. 901, No: 1678b

¹⁶⁸ ARSLANLI/DOMANIÇ, s. 386; DOĞANAY, C. II, s. 1285; POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU, Ortaklıklar, s. 910, No: 1693

Ortak, esas sözleşmede belirlenen vadede veya genel kurul ya da müdürlerce belirlenen sürede sermaye borcunu yerine getirmemezse, vadenin gelmesi (BK m. 101) veya sürenin geçmesi ile mütemerrit olur¹⁶⁸.

Temerrüdün gerçekleşmesi halinde¹⁶⁹ ortaklığın elinde iki imkan vardır. Bunlardan birincisi; temerrüt faizi ve öngörülmesi halinde cezai şart ile birlikte alacağın¹⁷⁰ icra yolu ile ödettilirilmesi (TTK m. 529/I), ikincisi ise, ortağın ortaklıktan çıkarılması ve payının paraya çevrilmesidir¹⁷¹ (TTK m. 529/II). Ortaklık bu iki imkanı birlikte kullanamaz, ancak alacağın icra yolu ile tahsilinde başarısız olması halinde ikinci yolu seçebilir¹⁷². Bunun yanında, icraya başvurulmuş olması halinde, icranın herhangi bir aşamasında bundan vazgeçilip çıkarma yoluna gidilebilir. Ancak çıkarma ihtarı yapıldığı andan itibaren icra takibi durdurulmalıdır¹⁷³. Ortaklığın elindeki imkanlardan birini seçme yetkisi müdürlere bırakılabilir.

Ortaklığın çıkarma yolunu seçmesi halinde, noter aracılığıyla ve on beş günden aşağı olmamak üzere tayin edilecek sürelerle ortağa iki defa çıkarılacağı ihtarında bulunulmalıdır (TTK m. 529/II). İhtarlar, şirketi idare ve temsile yetkili müdürler tarafından keşide edilir¹⁷⁴. Kanunda ihtarlar arasında ne kadar süre olacağı

¹⁶⁸ Temerrüt için ayrıca ihtarla gerek yoktur. Bkz. **POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU**, Ortaklıklar, s. 910, No: 1693; **ÜÇİŞİK**, s. 197; **KARAYALÇIN**, Şirketler, s. 368. Ayrıca, ortağın temerrüde düşmesinde kusurlu olması da gerekmez. Bkz. **ARSLANLI/DOMANIÇ**, s. 397; **PULAŞLI**, s. 1089; **ÜÇİŞİK**, s. 196

¹⁶⁹ Ortak henüz temerrüde düşmemişse ortaklıktan çıkarılması imkanı yoktur. Bkz. **ŞENER, Oruç Hami** : Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku, Ankara 2002, s. 238, dn. 745

¹⁷⁰ Ortaklık bunlar yanında, ayrıca uğradığı zararı da isteyebilir. Ancak bunun için ortağın kusur şarttır. Bkz. **POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU**, Ortaklıklar, s. 910, No: 1693; **KARAYALÇIN**, Şirketler, s. 368; **PULAŞLI**, s. 1086

¹⁷¹ Ortağın ortaklıktan çıkarılması ancak nakdi sermaye taahhütleri bakımından söz konusudur. Bkz. **BAŞTUĞ**, Çıkma – Çıkarılma, s. 58; **POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU**, Ortaklıklar, s. 909, No: 1692. Kanun koyucu aynı sermaye taahhütlerinin ifasını tamamen farklı kurallara tabi tutmuştur (TTK m. 509/II ve 285). Bkz. **ŞENER**, s. 238, dn. 747. Aynı sermayenin kuruluşta tütümlün ifası gerektiğinden, bu tür sermaye TTK m. 528/I'e tabi değildir. Bu sebeple maddede aynı sermaye hakkındaki hükümler saklı tutulmuştur. Bkz. **POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU**, Ortaklıklar, s. 910, No: 1692. Üçışık ise, aynı sermaye borcunda temerrüt halinde de çıkarma yaptırımının uygulanabileceğini belirtmektedir. Bkz. **ÜÇİŞİK**, s. 196

¹⁷² **POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU**, Ortaklıklar, s. 911, No: 1693; **PULAŞLI**, s. 1087

¹⁷³ **ÜÇİŞİK**, s. 196

¹⁷⁴ **PULAŞLI**, s. 1087; **ÜÇİŞİK**, s. 197. İhtar, pay defterine kayıtlı ortağın ortaklıktaki adresine gönderilir. Bkz. **ŞENER**, s. 239, dn. 748; **ÜÇİŞİK**, s. 197

hususunda bir açıklık yoktur. İhtarlar arasında uygun bir süre olmalıdır¹⁷⁵. 15 günlük sürenin başlangıcı ihtarların ortağa ulaştığı tarihtir. 15 günlük süre emredici olduğundan kısaltılamaz, ancak uzatılması mümkündür¹⁷⁶. İhtarlarda ortağın borcunun miktarı mutlaka bildirilmeli¹⁷⁷, bunun yanında ortağın ortaklıktan “*çıkarılacağı*” kaydı da açıkça yer almalıdır¹⁷⁸.

Ortak, yapılan ihtarlara rağmen borcunu ödemezse, ortaklıktan çıkarılabilir¹⁷⁹. Bu hususta karar almaya yetkili organ ortaklar genel kuruludur¹⁸⁰. Kararın geçerli olabilmesi için, ödenmiş sermayenin hiç olmazsa yarısından fazlasını temsil eden ortakların lehte oylarıyla alınması gerekir (TTK m. 536/III). Oylamaya çıkarılacak ortak katılamaz ve bu ortağın sermaye miktarı da nisaba katılmaz¹⁸¹.

Çıkarma kararı yenilik doğurucu niteliktedir ve ortağa ulaşması ile sonuç doğurur. Ancak kanunda çıkarma kararının ortağa tebliğine ilişkin bir hüküm yoktur. Doktrinde çıkarma kararının ortağa tebliğ edilmesi gerektiği ileri sürülmektedir¹⁸². Buna göre, çıkarma kararının ortağa tebliği ile ortak ortaklıktan çıkarılmış olur ve ortağın ortak sıfatı ortadan kalkar. Ortaklık, çıkarılan ortağın payının sahibi olur¹⁸³.

¹⁷⁵ POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU, Ortaklıklar, s. 911, No: 1693; ÜÇİŞİK, s. 197, dn. 46. Ancak, beklemenin faydasız ve sonuçsuz olacağı anlaşıyorsa (BK m. 107/1) ikinci ihtar hemen ertesi gün dahi çekilebilir. Bkz. PULAŞLI, s. 1088; ARSLANLI/DOMANİÇ, s. 395-396

¹⁷⁶ ÜÇİŞİK, s. 197; PULAŞLI, s. 1087. Ancak sürenin uzatılmış olması, ortaklar arasında eşit işlem ilkesine aykırı davranış sonucu doğurmamalıdır. Bkz. ÜÇİŞİK, s. 197.

¹⁷⁷ Ancak borcun miktarı önceden yapılmış bir ihbarla belirtilmiş ise bu bilgilendirme yeterli sayılıp, miktarın belirtilmesi gerekmez. Bkz. ÜÇİŞİK, s. 197

¹⁷⁸ POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU, Ortaklıklar, s. 911, No: 1693; ÜÇİŞİK, s. 197; PULAŞLI, s. 1088

¹⁷⁹ Ancak, iki ihtarla rağmen borcunu ödemeyen ortağın ortaklıktan çıkarılması hususunda bir zorunluluk da yoktur. Zira TTK m. 529/II’de yer alan “*çıkarılabilir*” ifadesi ortaklığın takdir hakkı bulunduğunu işaret etmektedir. Bu durumda dahi çıkarma yerine icra yoluna gidilebilir. Bununla birlikte, sermayenin teşkili mutlaka bu iki yoldan biriyle sağlanmalıdır. Bkz. ŞENER, s. 239, dn. 751

¹⁸⁰ Kanunda bu hususta bir açıklık olmamasına rağmen, gerek pay devrine, gerekse TTK m. 523/1, b.4 ve 551/III uyarınca çıkarmaya ortaklar genel kurulunun yetkili olması sebebiyle, sermaye borcunu yerine getirmeyen ortağın çıkarılmasına da genel kurulun yetkili olduğu ve müdürlerin çıkarma kararı verme yetkilerinin olmadığı kabul edilmektedir. Bkz. POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU, Ortaklıklar, s. 911, No: 1693; PULAŞLI, s. 1088; ARSLANLI/DOMANİÇ, s. 396; DOĞANAY, C. II, s. 1287; ÜÇİŞİK, s. 196. Karayalçın ise, çıkarma yetkisinin şirket sözleşmesi veya genel kurul kararı ile müdürlere veya tasfiye memurlarına bırakılabileceğini ifade etmektedir. Bkz. KARAYALÇIN, Şirketler, s. 369. Aynı yönde bkz. ŞENER, s. 240, dn. 753.

¹⁸¹ PULAŞLI, S. 1089; ARSLANLI/DOMANİÇ, s. 397

¹⁸² PULAŞLI, s. 1090; ÜÇİŞİK, s. 198

¹⁸³ POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU ise, ortaklığın, çıkarma kararının verilmesi ile çıkarılan ortağın sermaye payının sahibi olacağını ifade etmektedir. Bkz. POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU, Ortaklıklar, s. 911, No: 1693

Çıkarılan ortak, ortak sıfatı ile birlikte ortaklık haklarını kaybeder ve paya bağlı olan kar payı alma, oy hakkı gibi hakları kullanamaz. Ancak ortak, çıkarma kararına rağmen, kesinleşmiş kar payı, avans ve masraflardan doğan alacağı gibi alacaklarını ortaklıktan talep edebilir¹⁸⁴. Ortağın ödemediği borçtan dolayı sorumluluğu ise devam eder (TTK m. 529/II, c.2). Çıkarılan ortağın payı TTK m. 530 uyarınca paraya çevrilir.

Çıkarma kararı hükümlerini, iç ilişkide ortağa ulaşması ile, dış ilişkide ise tescil ve ilan tarihinden itibaren (TTK m. 38) doğurur¹⁸⁵.

4) Anonim Ortaklıklarda

Diğer ticaret ortaklıklarından farklı olarak, bir sermaye ortaklığı olan anonim ortaklıklarda pay sahibinin ortaklıktan çıkarılması hususu düzenlenmemiştir. Anonim ortaklıkta birden fazla paya sahip olabilen pay sahibinin ortaklıkla ilişkisinin kesilmesi hakkında, sadece belirlenen sürede sermaye koyma borcunu yerine getirmemesi sebebiyle temerrüde düştüğü paylarla ilgili yaptığı kısmi ödemelerden mahrum edilerek pay sahipliğinin elinden alınması¹⁸⁶, yani ıskat öngörülmüştür (TTK m. 407, 408). Buna göre, pay sahibinin sermaye taahhüdünü yerine getirdiği paylar dolayısıyla ortak sıfatı devam eder. Ancak ıskat, pay sahibinin sahip olduğu tüm paylar hakkında uygulanmışsa, bu durumda pay sahibinin ortaklıktan çıkarılmış sayılacağından söz edilebilecektir¹⁸⁷.

• • Pay sahibinin nakdi sermaye borcunda temerrüde düşmesi halinde, ortaklık bir seçim hakkına sahiptir¹⁸⁸. Bu seçim hakkını ortaklık adına kullanma yetkisi

¹⁸⁴ POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU, Ortaklıklar, s. 911, No: 1693; PULAŞLI, S. 1089-1090; ARSLANLI/DOMANIÇ, s. 401-402

¹⁸⁵ POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU, Ortaklıklar, s. 901, No: 1679; PULAŞLI, s. 1090; ŞENER, s. 241

¹⁸⁶ Anonim ortaklıklarda pay sahiplerinin ortaklığa karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu bir tek borç vardır. Bu da, koymayı taahhüt ettiği sermayeyi ortaklığa ifa etmektir. Bu borç dışında herhangi bir borç yüklenemez. Bu sebeple anonim ortaklıklar, “ tek borç ortaklığı ” olarak anılırlar. Bkz. TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 854, No: 1019; PULAŞLI, s. 650

¹⁸⁷ TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 605, No: 1060

¹⁸⁸ GÖLE, Celal : Anonim Ortaklıklarda Nakdi Sermaye Koyma Borcu ve Bu Borcu İfada Temerrüt, Ankara 1976, s. 103; İMREGÜN, Anonim Ortaklıklar, s. 221; TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 603, No: 1055; PULAŞLI, s. 661

yönetim kuruluna aittir (TTK m. 407/II). Ancak yönetim kurulu, genel kurul tarafından bu konuda alınan bir kararla bağlıdır¹⁸⁹. Ortaklık öncelikle, taahhüdün ifasını takip ve dava yoluyla isteyebilir. Sermaye borcunu süresinde yerine getirmeyen pay sahibi, ihtara gerek kalmaksızın vadeden itibaren temerrüt faizi ödemek zorundadır (TTK m. 407/I). Esas sözleşmede temerrüt halinde ayrıca cezai şart ödeneceği şart edilmiş ise pay sahibinden bu da istenebilir (TTK m. 407/III)¹⁹⁰. Ancak bunun için, TTK m. 408/I'deki usule uyulması gerekir (TTK m. 408/I). Ortaklığın ayrıca bir zararı varsa bunu da pay sahibinden istemesi mümkündür (TTK m. 407/IV). Ancak tazminat isteyebilmek için pay sahibinin kusurlu olması ve ihtar çekilmesi şarttır¹⁹¹.

Temerrüt halinde ortaklığın elindeki diğer imkan ise ıskattır. Ortaklık, alacağın takip veya dava yoluyla tahsili yerine ıskat prosedürünü uygulama yolunu da seçebilir¹⁹². ıskat, sermaye borcunu ödemede temerrüde düşen pay sahibinin, mütemerrit olduğu paylarla ilgili olarak pay sahipliği sıfatının elinden alınmasıdır¹⁹³. ıskat, sadece bakiye sermaye borcunu yerine getirilmemesi halinde uygulanan bir yaptırımdır¹⁹⁴. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, ıskat pay sahibinin sahip olduğu tüm paylara uygulanmışsa çıkarma sonucunu doğurur¹⁹⁵. Dolayısıyla, pay sahibinin bedellerini ödediği paylarla ilgili olarak pay sahipliği devam eder.

ıskat, TTK'nın 407/II hükmünde düzenlenmiştir. Buna göre, yönetim kurulu, temerrüde düşen pay sahibini iştirak taahhüdünden ve yaptığı kısmi ödemelerden doğan haklarından mahrum etmeye, yerine başka bir ortak almaya ve kendisine

¹⁸⁹ GÖLE, Temerrüt, s. 103

¹⁹⁰ Cezai şartın ne şekilde öngörülebileceği hususunda bkz. GÖLE, Temerrüt, s. 111 vd.

¹⁹¹ GÖLE, Temerrüt, s. 110-111; İMREGÜN, Anonim Ortaklıklar, s. 221; PULAŞLI, s. 663

¹⁹² Ancak ortaklık, ikisine birden başvuramaz. Birinin başarısızlığa uğraması halinde diğerine başvurabilir. Bkz. TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 605, No: 1060

¹⁹³ TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 605, No: 1060. Ortağın ıskat edilebilmesi için sermaye borcunu ödemede temerrüde düşmüş olması şarttır. Bkz. BATTAL, Ahmet : " Anonim Şirketlerde Ortaklıktan ıskat Prosedürü (TTK m. 408) İle İlgili Yargıtay Uygulaması ", Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Bildiriler - Tartışmalar, XVII, 9-10 Haziran 2000, s. 54; PULAŞLI, s. 664; ÜÇİŞİK, s. 193

¹⁹⁴ GÖLE, Temerrüt, s. 116

¹⁹⁵ Ancak, ortağın ortaklık sıfatının tümüyle ortadan kalkması, sadece kuruluştan doğan bakiye sermaye borcu sebebiyle olabilir. Zira, sermaye borçlarının tamamı ödenmedikçe sermaye artırımı yapılamayacağı için, sermaye artırımından doğan bakiye sermaye borcu sebebiyle ortağın ortaklık ile ilişkisinin tamamen kesilmesi mümkün değildir. Bkz. PULAŞLI, s. 665

verilmiş hisse senedi varsa bunları iptal etmeye yetkilidir. Kanun koyucu, ıskat yaptırımının uygulanabilmesi için TTK m. 408'de bir prosedür öngörmüştür. Bu prosedür emredici olarak düzenlenmiştir¹⁹⁶. Bu usule tam olarak uyulmadığı takdirde ıskat geçersiz olur ve mütemerrit pay sahibi haklarını korumaya devam eder¹⁹⁷.

Yenilik doğuran bir işlem niteliğindeki ıskat kararının sonuçlarını doğurabilmesi için, mütemerrit ortağa ulaşması gerekir. Bu sebeple ıskat kararı, ortağa bildirilmelidir¹⁹⁸.

Pay sahibi bir aylık süre içinde borcunu yerine getirmezse iki sonuç ortaya çıkar. Birincisi, pay sahibinin temerrüt konusu paylarla ilgili olarak pay sahipliği sıfatını yitirmesidir. ıskatın ikinci sonucu ise, pay sahibinin temerrüt konusu paylarla ilgili olarak yaptığı kısmi ödemelerden mahrum edilmesidir. Bu kısmi ödemeler

¹⁹⁶ GÖLE, Temerrüt, s. 114

¹⁹⁷ TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 606, No: 1062. Kanunun m. 408'de öngördüğü prosedür şu şekildedir: Öncelikle yönetim kurulu tarafından pay sahibine sermaye borcunu yerine getirmesi için çağrı ve ihtarda bulunulması gerekir. Bu çağrı ve ihtar, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde ve esas sözleşmenin öngördüğü şekilde yapılır (TTK m. 408/I). Ancak çağrı ve ihtarın, nama yazılı hisse senedi sahiplerine taahhütlü mektupla yapılması gerekir (TTK m. 408/II). İhtarda pay sahibine, bir ay içinde sermaye borcunu ödemesi gerektiği, aksi halde o zaman kadar ödediği kısımdan doğan haklarından mahrum edileceği ve cezai şartın tahsil edileceğinin açıkça bildirilmesi şarttır (TTK m. 408/I). Bir aylık süre kısaltılamaz. Bu hususta bkz. BATTAL, s. 60-61; ŞENER, s. 178. Bununla birlikte, eşitlik ilkesine aykırı davranış sonucu doğurmamak kaydıyla, bir aydan uzun bir süre verilmesi kural olarak geçerli kabul edilmelidir. Bkz. BATTAL, s. 61. Bir aylık sürenin geçmesi ile ıskat kendiliğinden gerçekleşmez. Bunun için, yönetim kurulunun bu hususta karar vermesi gerekir. Bkz. ÜÇİŞİK, s. 193. Göle, süre dolmadan veya süre dolmuş olmakla birlikte henüz ıskat kararı alınmadan önce pay sahibi sermaye borcunu, temerrüt faizi, munzam zarar ve cezai şart ödemeksizin yerine getirmişse ortaklıktan ıskat edilememesi gerektiğini, zira TTK m. 407/II'ye göre yönetim kurulunun ıskat kararı alabilmesi için asıl olanın bakiye sermaye borcunun ödenmemesi olduğunu ve ortağın sadece bunu ödemesi hâlinde, ortaklığın daha sonra temerrüt faizi, munzam zarar ve cezai şartın ödenmesini de isteyebileceğini ancak bunların ibrasının söz konusu olamayacağını ifade etmektedir. Bkz. GÖLE, Temerrüt, s. 118. Battal ise, temerrüt faizinin geciktirilmesinin kötü niyetli olarak ıskatı önlemeye ve fakat ödemeyi tamamlamamaya yönelik bir davranış sayılacağı gerekçesiyle temerrüt faizinin de ödenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bkz. BATTAL, s. 57, dn. 17. Aynı yönde bkz. ÜÇİŞİK, s. 193. Yönetim kurulu, ödemeye çağrı ile birlikte ıskat ihtarı yapmış olsa dahi, ortağı ortaklıktan ıskat etmek zorunda değildir. Bunun yerine ifayı dava veya takip edebilir. Buna karşın, yönetim kurulu ıskat yolunu seçip bu yol için gerekli tüm formaliteleri yerine getirdikten sonra, alacağı ıskat kararını mütemerrit pay sahiplerine bildirmiş ise, artık bu kararından vazgeçemez. Aksini kabul etmek, yönetim kurulunun mütemerrit pay sahiplerine karşı keyfi bir tutum içine sokacak nitelikte olur. Bkz. GÖLE, Temerrüt, s. 104, 123. Şunu da belirtmek gerekir ki, ortaklık tarafından ıskat yetkisinin TTK hükümlerine uygun kullanılmaması halinde pay sahibi, herhangi bir süreyle bağlı olmaksızın ıskat işleminin geçersizliğinin tespiti davası açabilir. Bu hususta bkz. TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 607, No: 1067a; İMREGÜN, Anonim Ortaklıklar, s. 217

¹⁹⁸ GÖLE, Temerrüt, s. 123. Yazar, kararın taahhütlü mektupla bildirilmesinin, ortağın durumdan tereddüte yer vermeyecek şekilde haberdar olmasını sağlayacağını ifade etmektedir..

ortaklığa kalır ve TTK m. 466/II, b.2 uyarınca umumi yedek akçelere eklenir. Pay sahibinin ıskat edildiği paylar, yerine başka ortak alınması için yönetim kurulunun tasarrufuna geçer. Yönetim kurulunun söz konusu paylara ilişkin tek yetkisi, başka ortak araması ve gereğinde payları ona satabilmesidir¹⁹⁹. Paylara bağlı oy hakkı ıskat ile sona erer. Diğer pay sahipliği hakları da kullanılamayıp, donar²⁰⁰. Paylar için hisse senedi çıkarılmışsa bunlar yönetim kurulu tarafından iptal edilir. İptal edilen hisse senetleri yönetim kurulunun istemine rağmen iade edilmemişse, iptal kararı Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde ve ayrıca esas sözleşmenin öngördüğü şekilde ilan edilir (TTK m. 407/II).

§ 3 KOOPERATİFLERDE ORTAĞIN ÇIKARILMASINI GEREKTİREN SEBEPLER

I- Genel Olarak

Kanun koyucu, ortakların kişisel niteliklerinin son derece önemli olduğu kooperatiflerde çıkarma sebeplerini tek tek saymak yerine, bu hususta anasözleşmeye yollama yapmakla yetinmiştir. Nitekim anasözleşmede bulunması gereken mecburi hükümleri düzenleyen Koop.K m. 4 b.3 ile, “ ortaklık sıfatını kazandıran ve kaybettiren hal ve şartlar”ın anasözleşmede yer alması zorunluluğu öngörülüp bu sebeplerin neler olduğu belirtilmemiştir. Böylece, çıkarma sebeplerinin belirlenmesi hususu anasözleşmeyi düzenleyenlerin takdirine bırakılmıştır (Koop.K m. 16/I).

Kanun koyucunun bu yolu seçmesinin sebebi; her kooperatifin yapısına uygun çıkarma sebeplerinin çeşitlilik göstermesi ve bu sebeple çıkarma sebeplerinin kanun tarafından belirlenmesi halinde önceden öngörülemeyen durumların ileride kooperatif ile ortak arasındaki ilişkiyi zedeleyebilecek çeşitli sorunlara yol açabilecek olması şeklinde açıklanabilir. Zira ortakların sahip olması gereken kişisel nitelikler, her kooperatif türünde ve hatta aynı türdeki kooperatifler arasında dahi farklılık göstermektedir²⁰¹. Gerçekten de, 27 ayrı alanda faaliyet gösteren 58.000’in

¹⁹⁹ TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 607, No: 1068

²⁰⁰ TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 608, No: 1070

²⁰¹ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 204

üzerinde kooperatif ve 8 milyona yaklaşan ortak sayısı göz önüne alınırsa²⁰², kanun koyucunun seçtiği yolun ne kadar isabetli olduğu ortaya çıkacaktır. Bir yapı kooperatifi ile bir tüketim ya da kredi kooperatifi arasındaki yapısal ve amaçsal farklılıkların, ortakların bu kooperatiflerden çıkarılmasını gerektiren sebeplerin de farklı olmasını gerektirdiği açıktır. Diğer taraftan, aynı faaliyet alanında bulunan, fakat biri Bursa'da diğeri ise Artvin'de kurulmuş iki köy kalkınma kooperatifi ele alındığında, bu kooperatiflerin ve ortaklarının yerelliği, kooperatiflerin faaliyet alanının aynı olmasının dahi bu hususta pek fazla önemi olmadığını ortaya koymaktadır²⁰³. Dolayısıyla, her kooperatifin kendi yapısına ve ortaklarının niteliklerine uygun çıkarma sebeplerinin, yine kooperatif tarafından anasözleşmede belirlenmesi seçilecek en sağlıklı yol olarak görünmekte, daha doğru bir deyişle, bu yol kendisini bir zorunluluk olarak dayatmaktadır²⁰⁴. Ayrıca, çıkarma sebeplerinin tüm ortaklara eşit ve objektif ölçüler içinde uygulanmasını sağlamak açısından ele alındığında da, anasözleşmede düzenleme yapılmasının bu amacı gerçekleştirmedeki yararı göz ardı edilemeyecektir²⁰⁵.

Çıkarma sebeplerinin belirlenmesi anasözleşmeyi düzenleyenlere bırakılmakla birlikte, kanun koyucu, anasözleşmede yer alan sebeplerden başka bir kanuni çıkarma sebebini de Koop.K m. 27 hükmü ile düzenlemiştir. Özellikle konut yapı kooperatiflerinde oldukça fazla uygulama alanı bulan bu hüküm kısaca, mali yükümlülüklerin yerine getirilmemesini kanuni bir çıkarma sebebi olarak düzenlemektedir.

²⁰² 01.10.2001 tarihi itibarıyla Türkiye'deki faal kooperatif türleri, kooperatif sayısı ve ortak sayısını gösteren tablo için Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'ne ait şu internet sitesine bakılabilir: Erişim: 07.08.2004, <http://www.turkiyemillikoop.org.tr/istatis/istatis4.htm>

²⁰³ Örnekler için bkz. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 204

²⁰⁴ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 205

²⁰⁵ ŞİMŞEK, s. 75

II- Anasözleşmeden Doğan Çıkarma Sebepleri

A- Çıkarma Sebeplerinin Anasözleşmede Açıkça Düzenlemesi Zorunluluğu

Kanun koyucu, çıkarma sebeplerinin belirlenmesi işini kooperatif anasözleşmesini düzenleyenlere bırakarak, Koop.K m. 16/I ile “ *Kooperatif ortaklığından çıkarılmayı gerektiren sebepler anasözleşmede açıkça gösterilir. Ortaklar anasözleşmede açıkça gösterilmeyen sebeplerle ortaklıktan çıkarılamazlar* ” hükmünü getirmiştir. Hükümde, sebeplerin anasözleşmede “ *açıkça* ” gösterilmesi gerektiği ve bu sebepler dışındaki bir sebeple ortağın kooperatiften çıkarılamayacağı öngörülmüştür. Konuyu incelemeye geçmeden önce açıklamalarımıza yardımcı olması açısından, Koop.K m. 16/I’nin 3476 sayılı kanunla²⁰⁶ değiştirilmeden önceki haline değinmek yerinde olacaktır.

3476 sayılı kanunla değiştirilmeden önce Koop.K m. 16/I şu şekilde düzenlenmişti: “ *Anasözleşme, kooperatif ortaklığından çıkarılmayı gerektiren sebepleri tayin edebilir. Bunların dışındaki haklı sebeplerle de ortaklıktan çıkarılmak mümkündür.* ” Maddenin bu halinde yer alan “ *tayin edebilir* ” ifadesi, kooperatife bu konuda bir takdir hakkı tanıdığı şeklinde yorumlanmakta, uygulamada sebeplerin anasözleşmede gösterilmemesi yoluna gidilebilmekteydi. Öte yandan, maddenin eski hali, Koop.K m. 4 b. 3 ile çelişmekteydi. Şöyle ki; anasözleşmeye konması mecburi hükümleri düzenleyen Koop.K m. 4 b.3 uyarınca ortaklık sıfatını kazandıran ve kaybettiren hal ve şartların anasözleşmede gösterilmesi bir zorunluluk olarak öngörülmüştür. Oysa eski metinde yer alan bu ifade sebebiyle bir ihtiyarilik söz konusu olabilmekteydi²⁰⁷.

Dolayısıyla, Koop.K m. 16/I’de yapılan değişiklik ile, çıkarmayı gerektiren sebeplerin anasözleşmede gösterilmesi zorunluluğu getirilmeyip, Koop.K m. 4 b. 3 dolayısıyla zaten mevcut olan bu zorunluluk teyit edilmiş ve ihtiyarilik ortadan kaldırılmıştır. Böylece Koop.K m. 4 b.3 ile m. 16/I arasındaki çelişki de

²⁰⁶ RG. 25.10.1988, S. 19970

²⁰⁷ ARPACI, s. 82.

giderilmiştir²⁰⁸. Ayrıca, keyfi uygulamaların önüne geçmek amacıyla, anasözleşmede gösterilmesi zorunlu olan çıkarma sebeplerinin “ açıkça ” gösterilmesi gerektiği öngörülmüş ve ortağın bu sebepler dışındaki sebeplerle, bu arada haklı sebeplerle, çıkarılma imkanı kaldırılmıştır²⁰⁹.

Çıkarma sebeplerinin anasözleşmede “ açıkça ” gösterilmesi ile vurgulanmak istenen, sebeplerin somut ve tereddüte yer vermeyecek şekilde anlaşılır şekilde anasözleşmede yer alması gerektiğidir²¹⁰. Bu sebeple, muğlak veya genel bir ifadeyle öngörülen sebepler anasözleşmede gösterilemez²¹¹.

Anasözleşmede “ açıkça ” düzenleme yapma zorunluluğu sebebiyle, çıkarma sebeplerinin belirlenmesi hususunda genel kurul veya yönetim kuruluna ya da bir üçüncü kişi/organa anasözleşme ile yetki verilmesi mümkün değildir²¹². Dolayısıyla, bu yöndeki bir anasözleşme hükmü geçersiz olacaktır.

B- Anasözleşmede Yapılacak Düzenlemenin Sınırı

Kanun koyucu, anasözleşmede açıkça düzenleme zorunluluğu getirmiş, fakat sebeplerin kapsam ve sınırları konusunda suskun kalmıştır. Kanun koyucunun sınır veya ölçü konusundaki bu suskunluğunu, yukarıda da belirttiğimiz gibi, anasözleşmeyi hazırlayanlara tam bir serbesti tanındığı şeklinde yorumlamaya imkan yoktur. Gerçi, Koop.K m. 16/I uyarınca sebeplerin kapsam ve çerçevesinin geniş tutulmasına bir engel yoktur. Ancak, kooperatiflerin kendine özgü yapısı ve kooperatiflere hakim olan bazı ilkeler göz önüne alınarak bu konuda bir sınır çizmek mümkündür²¹³.

²⁰⁸ ARPACI, s. 82; Şimşek, iki madde arasındaki çelişkiye rağmen Koop.K m. 4 b.3'ün varlığı karşısında çıkarma sebeplerinin anasözleşmede gösterilmesinin yine de zorunlu olduğunu ifade etmiştir. Bkz. ŞİMŞEK, s. 74.

²⁰⁹ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 205; TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 973, No: 1834a.

²¹⁰ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 205.

²¹¹ TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. No: 1836.

²¹² DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 205; TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 151; ŞİMŞEK, s. 75

²¹³ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 151

Çıkarma sebeplerinin, kapsamı, nitelikleri, miktarı vb. bakımından “ açık kapı ilkesi ”ne aykırı olamayacağını yukarıda belirtmiştik²¹⁴. Bu sebeple, burada sadece, çıkarma sebeplerinin çok miktarda ve hemen her durumu kapsar şekilde ya da üçüncü kişilerin kooperatif açısından olumlu veya olumsuz davranışları dikkate alınarak²¹⁵ düzenlenmesi halinde, dolaylı olarak ortaklığa giriş serbestisinin ortadan kalkması sebebiyle açık kapı ilkesinin ihlal edilmiş olacağını, bununla birlikte sebeplerin oldukça dar tutulması halinde de kooperatifin varlığı ve dayanışma, karşılıklı yardım gibi amacına ulaşma yollarının tehlikeye düşebileceğini²¹⁶ belirtmekle yetiniyoruz.

O halde, sebepler düzenlenirken dikkat edilmesi gereken hususlar hakkında genel bir ölçü vermek gerekirse; düzenleme yapılırken bir yandan kooperatifin varlığı ve devamı, diğer yandan ise açık kapı ilkesinin göz önünde bulundurulması menfaatler dengesine uygun düşecektir²¹⁷. Bu genel ölçünün gözetilmesinde ise en büyük görev, kuruluş iznini veren Bakanlığa (Koop.K m. 3)²¹⁸ ve ticaret sicil memuruna (TTK m. 34) düşmektedir. Zira, açık kapı ilkesi emredici nitelik taşımaktadır²¹⁹.

²¹⁴ Bkz. yukarıda § 1, II-B-4-c

²¹⁵ Bu tür çıkarma sebeplerine örnek olarak bkz. yukarıda § 1, II-B-4-c

²¹⁶ ŞİMŞEK, s. 75

²¹⁷ ŞİMŞEK, s. 75

²¹⁸ İlgili bakanlık, tarımsal amaçlı kooperatif ve üst kuruluşlar için Tarım Orman ve Köyşleri Bakanlığı, diğer kooperatifler ve üst kuruluşlar için de Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'dır (Koop.K Ek m. 1/II).

²¹⁹ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 101 vd. Koop.K m. 3/II uyarınca; ilgili Bakanlık, anasözleşmelerin kanunun ihtiyari hükümlerinden ayrıldığını ileri sürerek kooperatifin kuruluşuna izin vermekten kaçınmaz. Dolayısıyla, emredici hükümlere ve bu arada emredici nitelikteki açık kapı ilkesine aykırılık halinde, İlgili Bakanlığın kuruluş izni vermemesi veya izni aykırılığın ortadan kaldırılması şartına bağlaması gerekir. Aynı şekilde, anasözleşmeyi ticaret siciline tescil edecek olan sicil memurunun da, anasözleşmenin açık kapı ilkesine aykırı hükümler taşıyıp taşımadığını incelemesi gerekir. Nitekim TTK m. 34 ve TST m. 28/I uyarınca, sicil memuru inceleme görevini yerine getirirken, tescil için aranan kanuni şartların mevcut olup olmadığını, tescil edilecek hususların gerçeğe uygun olup olmadığını, üçüncü kişilerde yanlış bir fikir yaratacak nitelikte veya kamu düzenine aykırı olup olmadığını ve tüzel kişilerin tescilinde, özellikle ortaklık sözleşmesinin emredici hükümlere aykırı olup olmadığını ve kanunun zorunlu tuttuğu esasları içerip içermediğini incelemek zorundadır. Sicil memurunun yapacağı kanuni şartlara uygunluk incelemesi, tescil taleplerinin hem şekline ilişkin hususları hem de talebin maddi hukuka ilişkin hususlarını kapsar. Dolayısıyla sicil memuru, yer bakımından yetkili olup olmadığı, talepte bulunanın bu hususta yetkili olup olmadığını incelemek zorunda olduğu gibi, ortaklık anasözleşmelerinin emredici hükümlere aykırı hususlar içerip içermediklerini de incelemek zorundadır. Bkz. BİLGE, Mehmet Emin: Ticaret Sicili, İstanbul 1999, s. 55-56. Yazar, bu incelemenin bazı sınırları olduğunu, aykırılığın, emredici nitelikteki kanun hükümlerine karşı olması ve bu aykırılığın hiçbir tereddüte yer vermeyecek şekilde açıkça söz konusu olması gerektiğini de belirtmektedir. Bkz. BİLGE, Ticaret Sicili, s. 60-61. Sonuç olarak, emredici

C- Anasözlemede Çıkarma Sebebi Olarak Öngörülebilecek Haller

Bu açıklamalar çerçevesinde nelerin çıkarma sebebi olarak öngörülebileceği hususuna ve hemen her kooperatif için geçerli olabilecek çıkarma sebeplerini değinmek yerinde olacaktır. Öncelikle, kooperatifin varlığını ve amacını zedeleyici nitelikteki davranışlar çıkarma sebebi olarak öngörülebilecektir. Bunlar, genellikle ortakların kişiliğinden ve kişisel davranışlarından kaynaklanan sebeplerdir. Örneğin, ortağın ahlaki uygunsuzluğu, çalışma gücünün kaybı veya kooperatife tahsis edilmemesi gibi²²⁰.

Yine, ortaklık niteliklerini kaybetmek bir çıkarma sebebi olarak anasözleşmede öngörülebilecektir²²¹. Zira, açık kapı ilkesine aykırı düşmemek şartıyla, ortağın, kooperatife girişinde aranılan belirli niteliklerin sonradan kaybedilmesi halinde kooperatiften çıkarılması doğal bir sonuçtur.

Ortağın aynı konuyla uğraşan başka bir kooperatife ortak olması da çıkarma sebebi olarak öngörülebilir. Çünkü, bu durumda kooperatifin amacının elde edilebilmesi için gerekli olan dayanışma, karşılıklı yardım ve kefalet gibi katkıların bölünmesi sonucu doğmaktadır²²².

nitelikteki açık kapı ilkesine aykırı düzenlemeler içeren bir kooperatif anasözleşmesinin tescili talep edildiğinde, sicil memuru tescili yapmayarak aykırılığın giderilmesi için ilgililere uygun bir süre vermeli ve buna rağmen aykırılık giderilmezse tescil talebini reddetmelidir (TST 28/II).

²²⁰ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 206

²²¹ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 153; ŞİMŞEK, s. 75-76

²²² TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 153. Yargıtay konut yapı kooperatifiyle ilgili bir kararında, anasözleşmenin başka bir kooperatife üye olmayı yasaklamadığı ve bunun ihraç sebebi olacağına yönelik açık bir hüküm olmadığı, ayrıca Kooperatifler Kanunu'nda da başka bir kooperatife ortak olmayı engelleyici bir hüküm bulunmadığı gerekçesiyle ortağın çıkarılamayacağını belirtmiştir. Bkz. 11. HD., 18.02.1991, 1990/223 E., 1991/1022 K. (İKİD., Y. 32, Ocak 1992, S. 373, s. 8504). Deryal, Yargıtay'ın bu yorumunu sağlıklı olmadığını, kişinin konut ihtiyacını karşılamak için bir kooperatife üye olmasının yeterli olduğunu ve bizim kanunumuzda olmamakla birlikte İsv.BK' da yer alan ve bizde de doktrince kabul edilen " sadakat ilkesi " nin buna engel olacağını belirtmektedir. Bkz. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 208. Kanımızca, çıkarma sebeplerinin anasözleşmede açıkça gösterilmesi ve sebeplerin anasözleşmede belirtilenlerle sınırlı olduğunu öngören m. 16 hükmü karşısında yazara katılmak güçtür.

Bakanlığın hazırladığı Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesi'nde²²³ ise çıkarma sebepleri açıkça düzenlenmiştir (m. 14/II). Şunu belirtmek gerekir ki kooperatifler bu sebepler dışında bir sebebi de anasözleşmede öngörebilir. Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesi'nde düzenlenen çıkarma sebepleri şunlardır:

- Ortaklık şartlarını kaybetme,
- Parasal yükümlülüklerini otuz gün geciktirmeleri üzerine, yönetim kurulunca noter aracılığı ile yapılacak ihtarı takip eden on gün içinde bu yükümlülüklerini yerine getirmeyenlere yine aynı kurulca ikinci ihtar yapılır. İkinci ihtarı takip eden otuz gün içerisinde de yükümlülüklerini yerine getirmeme,
- Kur'a çekimi sonunda kendilerine düşen konutları kabul etmeme,
- Tapuda kendi adlarına tescilinden önce konutlarında yaptıkları tahribat veya tadilatı yazılı isteğe rağmen düzeltmeme,
- Kooperatifin para, mal ve belgeleri üzerinde işledikleri suçlardan dolayı mahkum olma.

D- Çıkarmanın Anasözleşmede Gösterilen Sebeplerle Sınırlı Olması ve Anasözleşmede Gösterilmeyen Haklı Sebep Çıkarma İmkânının 3476 Sayılı Kanun ile Kaldırılması

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Koop.K m. 16/I hükmünde 3476 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile, sebeplerin yalnızca anasözleşmede gösterilenlerle sınırlı olduğu, yani bunlar dışında herhangi bir sebeple çıkarmanın mümkün olmadığı öngörülmüştür. Değişikliğin gerekçesi şu şekilde ifade edilmiştir : “ *Haklı sebep kavramı ortaklıktan çıkarılma nedeni olmaktan çıkarılmış, ortakların ancak anasözleşmede belirtilen nedenlerle ortaklıktan çıkarılabileceği hüküm altına alınarak ortakların subjektif nedenlerle kooperatiften çıkarılmak suretiyle mağdur edilmeleri*

²²³ Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesi, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tarafından hazırlanmış ve yayımlanmıştır. Bkz. T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı: 1/4

önlenmeye çalışılmıştır. »²²⁴ Dolayısıyla, bundan böyle bir ortağın, anasözleşmede öngörülme-
yen bir haklı sebebe dayanarak kooperatiften çıkarılabilmesi imkanı
kooperatifin elinden alınmış bulunmaktadır²²⁵.

Anasözleşmede öngörülme-
yen haklı sebeplerle çıkarma imkanının kaldırılması doktrinde farklı şekilde değerlendirilmiştir. Bazı yazarlar, üyelik ilişkisi gibi tüm sürekli hukuki ilişkiler için kabul edilen bu kurumun kaldırılmasının son derece yanlış olduğunu, keyfi uygulamaların önüne yargı denetimi ile geçilebileceğini, boşluk bırakmamak amacıyla tüm sebeplerin gösterilmesi gerekliliğinin kargaşaya yol açabileceğini, kanun koyucunun yaptığı değişikliğin tartışılır nitelikte olduğunu ve ortağın yararı gözetilirken pek çok sakıncanın göz ardı edildiğini belirtirken²²⁶, bazı yazarlar da, getirilen yeni düzenlemenin ortağın lehine olduğunu ve haksız ve keyfi uygulamaları bertaraf ettiğini ifade etmektedirler²²⁷.

Gerçekten de yapılan değişikliğin yerindeliğini tartışmak gerekmektedir. Öncelikle şu hususu belirtmek gerekir ki, değişikliğin gerekçesinden de anlaşılacağı üzere, haklı sebeple çıkarma imkanının kanunda düzenlenmemiş olması olumlu değil

²²⁴ Gerekçe için bkz. **FİGEN, Esen** : “ 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu Değişikliği ve Gerekçesi ”, Kooperatifçilik, S. 81, Temmuz – Ağustos – Eylül, s. 41

²²⁵ Kanun koyucu, ortakların anasözleşmede gösterilen sebepler dışında bir sebeple çıkarılamayacağını hüküm altına almakla yetinmemiş, 3476 sayılı kanunla Kooperatifler Kanunu’na eklenen bir madde ile aksine hareket eden yöneticiler hakkında cezai sorumluluk da öngörmüştür. “ Cezai sorumluluk ” başlığını taşıyan Koop.K Ek m. 2/I, b.2 uyarınca; 16. maddenin birinci fıkrasına aykırı hareket eden kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim kurulu üyeleri, fiilin önem ve mahiyetine göre bir aydan altı aya kadar hapis ve elli bin liradan beş yüz bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar. Yine maddenin ikinci fıkrasına göre bu maddede öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezalar paraya çevrilemez. Dolayısıyla, çıkarma işleminin anasözleşmede açıkça gösterilmeyen bir sebebe dayanması halinde yönetim kurulu üyeleri Koop.K Ek m. 2 uyarınca cezalandırılabilir. Getirilen bu düzenlemenin gerekçesi, kooperatif organlarının görev, yetki ve sorumluluklarının yürürlükteki kanunda yeterli açıklıkta düzenlenmemiş olması, düzenlenmiş olduğu hallerde de hiçbir yaptırıma bağlanmaması sebebiyle pek çok usulsüz uygulamanın tespit edilmesine rağmen, mevcut yasal çerçeve içinde önlenememesi şeklinde açıklanmıştır. Bkz. **FİGEN**, s. 57. Maddede öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezaların paraya çevrilememesi eleştirilmiştir. Bkz. **TAVŞANCIL, Melahat** : “ 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununda 3476 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi ve Yeni Değişiklik Önerileri ”, Kooperatifçilik, S. 86, Ekim – Kasım- Aralık 1989 s. 15; **ÖNADIM, Kasım** : “ 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu’nu Kısmen Değiştiren 3476 Sayılı Kanunun Getirdiği Yenilikler ve Olumsuz Yönleri ”, Kooperatifçilik, S. 86, Ekim – Kasım- Aralık 1989, s. 24.

²²⁶ **DERYAL**, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 209 vd., **DOĞANAY, C. II**, s. 1405; **İZMİRLİ, Yadigar** : “ Kooperatifler Ortaklığından Çıkarılmayı Gerektiren Sebepler ”, Kooperatifçilik, S. 92, Nisan- Mayıs- Haziran, 1991, s. 15; **ERİŞ/ ULUSOY**, s. 147; **TEKİL, Fahman** : Limited Şirketler ve Kooperatifler Hukuku, İstanbul 1994, s. 147

²²⁷ **ARPACI**, s. 83, **TAVŞANCIL**, s. 13; **NİKSARLI, Muammer** : “ 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununda Değişiklikler ”, Kooperatifçilik, S. 86, Ekim – Kasım- Aralık 1989, s. 47

olumsuz bir kanun boşluğudur. Kanun koyucunun bilinçli olarak bu imkandan söz etmemiş olması, buna izin vermediği şeklinde yorumlanmalıdır²²⁸.

Tekinalp, Koop.K m. 16'da 3476 sayılı Kanunla değişiklik yapılmadan önceki eserinde, haklı sebeple çıkarma imkanının, kooperatifin varlığı temelleri ve amacının korunmasına verilen önem sebebiyle anasözleşmede çıkarma sebeplerinin ihmal edilmesi halinde kooperatifin tehlikelerle karşılaşmasına engel olarak öngörülmüş olduğunu, buna karşılık “*açık kapı ilkesi*” ve “*haklılık*” kavramının bir gereği olarak ayrıntılı hükümlerle ortağa itiraz hakkı tanınip, çıkarma kararının yargı yoluyla denetlenerek iptal edilebilmesi yolunun açık tutulmuş olduğunu belirtmektedir²²⁹. İşte, **Tekinalp**'in de belirttiği gibi, çıkarma kararının yargı yoluyla denetlenebilecek olması dikkate alındığında, değişiklik gerekçesi olarak gösterilen “*subjektif nedenlerle kooperatiften çıkarılma*” olgusunun uygulamada yol açmış olduğu sorunlara ve yargı denetiminin bu sorunlara getirdiği çözümlere bakmak ve gerekçenin yerindeliğini öncelikle buna göre değerlendirmek gerekir. Zira, değişikliğin temel sebebi olarak “*subjektif*” uygulamaların önlenmesi gösterilmiştir.

1) 3476 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklikten Önceki Yargıtay Uygulaması Açısından Değişikliğin Değerlendirilmesi

Yargıtay'ın, 3476 sayılı Kanun'la değişiklik yapılmadan önceki dönemde haklı sebeplere dayanarak çıkarma kararı verilmesi konusunda önüne gelen uyuşmazlıklarda şu prensipleri benimsediği söylenebilir;

Yargıtay bir kararında, haklı sebeplerin değerlendirilmesinde ortakların kanun ve anasözleşmeye göre sahip oldukları hak ve yükümlülüklerin dikkate alınmasının zorunluluk olduğunu, aksi takdirde bir ortağın keyfi nedenlerle ortaklıktan çıkarılmasına imkan verilmiş olacağını belirttiği bir kararında, ortakların kooperatif yönetim kurulunun faaliyeti hakkında bilgi edinmek, genel kurulun izniyle ticari defterleri incelemek, genel kurul toplantılarına katılmak gibi haklara sahip

²²⁸ **TEKİNALP** (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, No: 1834; **DERYAL**, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 215

²²⁹ **TEKİNALP**, Kişisel Nitelikler, s. 151

olduklarını, bir ortağın yönetimle ilgili endişelerini dile getirip yöneticileri eleştirmesi ve hatta onlar hakkında şikayette bulunmasının kooperatiften çıkarılmasına neden olamayacağını, yerel mahkemenin de, bu hususları dikkate alarak ortakların duygusal nedenlerle çıkarılmalarına ilişkin genel kurul kararını iptal etmesi gerektiğini ifade etmiştir²³⁰. Yine, ortağın yöneticileri eleştirmesi veya onlara hakaret etmiş olmasının çıkarma sebebi sayılamayacağına ve bu durumun ancak yöneticilere, ortağa karşı hukuki veya cezai takibat yoluna başvurma hakkı vereceği gerekçesiyle çıkarma kararı Yargıtay tarafından haksız bulunmuştur²³¹.

Bir ortağın, “ *işçilerle oturamam* ” şeklindeki sözlerinin, kooperatiften çıkarma için haklı bir sebep teşkil etmeyeceğini belirten²³² Yargıtay’a göre; çıkarmaya dayanak yapılan haklı sebep ispat edilmeli²³³ ve ortağın kooperatifle arasındaki hizmet veya vekalet gibi başka bir akdi ilişkiden değil, o ortağın ortaklık sıfat ve ilişkisinden kaynaklanan ve bu sıfatı ile ilgili bulunan bir eylem ve sorumluluğundan doğmalıdır²³⁴.

Bir kararında Yargıtay, kooperatifi haksız olarak resmi mercilere şikayet ettikleri ve kooperatif aleyhine çalıştıkları sebeplerine dayanarak ortaklıktan çıkarılan denetçiler hakkındaki çıkarma kararını iptal eden yerel mahkeme kararını, ortakların denetçi olarak normal görevlerini yerine getirdikleri gerekçesiyle uygun bulmuştur²³⁵. Başka bir kararında ise, konuya, kooperatiflerin amacına varırken kullanacakları araçlardan “ *karşılıklı yardım* ” ve “ *dayanışma* ” yönünden konuya yaklaşmış ve sulama sıra cetvelini ihlal eden ortakların bu konuda önce uyarılması, buna rağmen ihlalin devam etmesi halinde çıkarma kararı verilmesinin, karşılıklı yardım ve dayanışma ilkesi bakımından zorunluluk olduğuna karar vermiştir²³⁶.

²³⁰ 11. HD., 31.1.1977, E. 5357, K. 5626 (ERİŞ/ ULUSOY, s. 157, dn. 12). Benzer bir karar için bkz. 11. HD., 13.4.1984, E. 2136, K. 2154 (ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 182)

²³¹ 11. HD., 26.6.1986, E. 3515, K. 3911 (ERİŞ/ ULUSOY, s.2087, dn. 104)

²³² 11. HD., 25.10.1977, E. 4263, K. 4541 (ERİŞ, , Gönen : Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Kooperatifler Hukuku, Ankara 2001, s. 367)

²³³ 11. HD., 07.06.1982, E. 2757, K. 2736 (ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 179)

²³⁴ 11. HD., 10.9.1982, E. 3474, K. 3399 (YKD, C. VIII, S. 10, s. 1432-1433)

²³⁵ 11. HD., 31.5.1983, E. 2368, K. 2830 (ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 180)

²³⁶ 11. HD., 25.10.1983, E. 4045, K. 4544 (ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 180)

Yargıtay'a göre, ortağın fuhuşa teşvik suçundan cezalandırılmış ve ceza mahkemesinin kararının kesinleşmiş olması ile, ahlak ve adaba aykırı fiil sebebiyle ortağın çıkarılması için haklı sebep doğmuştur²³⁷.

Verdiğimiz bu örneklerde de görüldüğü üzere, her ne kadar kooperatif yöneticilerinin keyfi değerlendirmeleri sonucu haklı sebebe dayanarak ortağı çıkarma konusunda gayretli oldukları görülse de, Yargıtay, her somut olaya sebebin haklılığını göre ayrı ayrı değerlendirmekte ve belirli ölçüler koymaktan kaçınmaktadır. Yargıtay'ın bu uygulaması yerindedir. Zira, haklı sebep kavramı değişmez bir kavram olmayıp her somut olaya göre değerlendirilmesi gereken ve bu sebeple de değerlendirmenin hakimnin takdirine bırakıldığı (TMK m. 4) bir kavramdır²³⁸. Dolayısıyla, yargı denetiminin bulunması ve uygulamada yapılan değerlendirmelerin isabeti karşısında değişiklik gerekçesinin bu noktada pek de yerinde olmadığı söylenebilir.

2) Kooperatif ile Ortak Arasındaki Hukuki İlişkinin Niteliği Açısından Değişikliğin Değerlendirilmesi

Değişikliği, kooperatif ile ortak arasındaki ilişkinin hukuki niteliği yönünden de değerlendirmek gerekir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, kooperatif ile ortak arasındaki ilişki, belirsiz süreli sürekli bir hukuki ilişki niteliğindedir. Taraflar açısından çekilmez hale gelmesi sebebiyle²³⁹ sürekli hukuki ilişkilerin taraflarca sona erdirilebilme imkanı, ilişkinin niteliği itibarıyla her zaman mevcuttur. Bu imkan, genel bir çıkarma sebebi olarak, derneklerden (TMK m. 65/III,) kolektif şirketlere (TTK m. 197, 199) kadar yaygın bir uygulama alanına sahiptir. Nelerin sürekli hukuki ilişkiyi çekilmez hale getirebileceğini ise önceden belirlemek imkanı ve gereği yoktur. Her somut ilişkinin farklılığı ve sebeplerin zaman içinde farklı

²³⁷ 11. HD., 24.01.1986, E. 7016, K. 171 (ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 183)

²³⁸ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 206, 217; ÇAMOĞLU, s. 78

²³⁹ Doktrinde haklı sebep, “ çekilmezlik ” kavramına dayanarak açıklanmaktadır ve haklı sebep, fesih beyanında bulunan için ilişkiye devamı çekilmez hale getiren bir olgu olarak kabul edilmektedir. Daha geniş açıklama için bkz. SELİÇİ, s. 192 vd.

değerlendirmelere tabi tutulabilmesi buna engeldir²⁴⁰. Ancak, genel olarak sebebi oluşturan olgunun, ilişki üzerine etki yapabilecek nitelikte olması aranmalıdır²⁴¹. Kooperatif ile ortak arasındaki sürekli hukuki ilişkide de önceden öngörülemez ve ilişkiyi çekilmez hale getiren, daha doğrusu karşılıklı güven ve dayanışma duygusunu ortadan kaldıran durumların ortaya çıkması her zaman mümkündür. Buna karşın, bu durumda taraflardan ilişkiyi sürdürmelerini beklemek dürüstlük kuralı gereği mümkün değildir. TMK m. 2’de ifadesini bulan dürüstlük kuralına aykırı düşen bu durumda, ortaya çıkan olgu taraflardan biri ya da her ikisi için bir haklı sebep teşkil eder²⁴². Bu sebeple, doktrinde haklı sebebin dayanağının TMK m. 2’de yer alan “ *dürüstlük kuralı* ” olduğu ve dürüstlük kuralı gerektiriyorsa tüm sürekli hukuki ilişkilerde ilişkiyi sona erdirmeye imkanı tanınması gerektiği belirtilmektedir²⁴³. Bu esaslar dikkate alındığında, yapılan değişikliğin gerekçesi tartışmaya açıktır²⁴⁴.

3) 3476 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişiklikten Sonraki Yargıtay Uygulaması

Yargıtay, değişiklikten sonra verdiği kararlarında, çıkarmaya dayanak yapılan sebebin mutlaka anasözleşmede yer alması gerektiğini ifade etmekte ve önüne gelen birçok olayda dayananın sebebin, haklı sebep kavramı içinde yer aldığı görülmektedir.

Bir kararında Yargıtay, kooperatif aleyhine faaliyette bulunma sebebiyle ortağın çıkarılabileceği, ancak bu sebebin anasözleşmede çıkarma sebebi olarak sayılmaması sebebiyle ortağın çıkarılmasının mümkün olmadığını ifade ederek çıkarma kararını yerinde bulan yerel mahkeme kararını bozmuştur²⁴⁵. Bir başka kararında ise, ortağın diğer ortaklara karşı işlediği tehdit ve hakaret suçlarından

²⁴⁰ Çamoğlu da, haklı sebep kavramının bütün sürekli sözleşmelerde ve her türlü koşul altında geçerli sabit ölçüleri bulunmadığını, tam aksine kavramın, her sürekli sözleşme, her ortaklık türü ve her somut ortaklıkta çekişme konusu olayın özelliklerine göre değişen bir öze sahip olduğunu belirterek, haklı sebep kavramının nisbiliğini vurgulamakta ve kooperatifler hukuku alanında da bir kooperatif türü için haklı sayılan sebebin diğer bir tür için haklı sayılabileceğini ifade etmektedir. Bkz. ÇAMOĞLU, s. 77 vd.

²⁴¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. SELİÇİ, s. 186 vd.

²⁴² SELİÇİ, s. 202

²⁴³ SELİÇİ, s. 202; ÇAMOĞLU, s. 62 vd.

²⁴⁴ Karş. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 218-219

²⁴⁵ 11. HD., 21.9.1992, E. 2049, K. 9101 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 389)

mahkum olması sebebiyle ortaklıktan çıkarılabilmeleri için, bu hususun anasözleşmede bir çıkarma nedeni olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir²⁴⁶.

Yargıtay'a göre, anasözleşmeye göre kooperatife ortak olabilmek için arsa verilmesi gerekmele birlikte verilen arsanın yeterli olmaması sebebiyle ortağın çıkarılabilmesi için, bu hususun anasözleşmede çıkarma sebebi olarak gösterilmesi gerekir²⁴⁷.

Yine Yargıtay, iyi niyet kurallarına aykırı davranışta bulunarak kooperatife sattığı arsanın tapusunu vermeyen, kooperatifi tescil davası açmak zorunda bırakan ve ortakların konut edinmesini bu şekilde engellemeye çalışan ortağın, bu sebeplerin anasözleşmede gösterilmemesi sebebiyle çıkarılamayacağına karar vermiştir²⁴⁸.

Yargıtay'ın 3476 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikten sonra verdiği kararlarda, bir ortağın kooperatiften çıkarılabilmesi için, çıkarmaya dayanak yapılan sebebin anasözleşmede açıkça düzenlenmiş olmasını aradığını söyleyebiliriz. Başka bir deyişle Yargıtay, çoğu haklı sebep kapsamında değerlendirilebilecek sebeplere dayanarak ortağın ortaklıktan çıkarılabileceğini kabul etmekle birlikte, haklı olarak, söz konusu sebebin anasözleşmede yer almasını aramaktadır.

4) Değerlendirme

Tüm bu açıklamalardan çıkan sonuca göre, “ *ortakların subjektif nedenlerle mağdur edilmelerinin önlenmek istenmesi* ” gerekçesinin ortak açısından amaçladığı yarar, haklı sebeple çıkarma imkanının kaldırılmasıyla ortaya çıkacak olan sakıncalar yanında önemsiz kalacağı ifade edilebilir²⁴⁹.

Gerçekten de, 3476 sayılı Kanun'la getirilen anasözleşmede düzenleme zorunluluğu ve haklı sebeple çıkarmanın kaldırılması sebebiyle, anasözleşmeyi

²⁴⁶ 11. HD., 5.11.1993, E. 5169, K. 7087 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 417)

²⁴⁷ 11. HD., 16.9.1997, E. 5242, K. 5874 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 476)

²⁴⁸ 11. HD., 22.04.1994, E. 6293, K. 3354 (ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 191)

²⁴⁹ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 217

düzenleyenlerin çıkarma sebeplerini ayrıntılı şekilde ve fazla miktarda düzenlemeye çalışacakları ve bunun da kargaşaya yol açacağı söylenebilecektir²⁵⁰. Anasözleşmede ayrıntılı düzenleme yapmak yerine, uygulamada da tercih edilen, Bakanlıkça hazırlanan örnek anasözleşmelerde yer alan sebeplere aynen anasözleşmede yer vermek de anasözleşmeyi hazırlayanlar tarafından tercih edilebilecektir.

Ancak, yukarıda da açıkladığımız üzere, her iki halde de önceden öngörülemeyen ve anasözleşmede yer almayan bir sebebin ortaya çıkması mümkün olacağı için, ortağın kooperatiften çıkarılması mümkün olamayacaktır. Örneğin, Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesi'nin 14. maddesinde 5 bent halinde yer alan çıkarma sebeplerine anasözleşmesinde aynen yer veren bir konut yapı kooperatifinde, kooperatif amacına aykırı hareket eden, dayanışmayı bozan, daha somut olarak belirtmek gerekirse, konut ihtiyacı olmadığı halde kooperatife ortak olmuş ya da ortak olduktan sonra başka bir kooperatife de ortak olan ortak, bu sebeplerin anasözleşmede yer almaması sebebiyle kooperatiften çıkarılamayacaktır²⁵¹.

Konuyla, Koop.K m. 16'ya 3476 sayılı Kanun'la eklenen son fıkra açısından da yaklaşmak gerekir. Değişiklik yapılmadan önceki dönemde, hakkında çıkarma kararı verilen ortağın hak ve yükümlülükleri konusunda tereddütler yaşanmakta ve ortağın ortaklık sıfatının askıya alındığı kabul edilmekteydi²⁵². Kötüniyetli kooperatif yöneticileri, çıkarma kararı verilmesini takiben, yeterli hukuki güvenceye sahip olmayan ortağın yerine yeni bir ortak almakta ve çıkarma kararını iptal ettirip dönen

²⁵⁰ ERİŞ/ULUSOY, s. 147

²⁵¹ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 218. Yargıtay da bir kararında, Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesi'nin 14. maddesinin 5. bendindeki çıkarma sebebine anasözleşmesinde yer veren bir kooperatiften çıkarılan ortakla ilgili verdiği bir kararında, ortaklar arasında dayanışmayı bozacak ve kooperatifin amacına ulaşmasını önleyecek nitelikteki davranışların anasözleşmede çıkarma sebebi olarak sayılmamış olması sebebiyle ortağın çıkarılamayacağına karar vermiştir: " Anasözleşmede, kooperatifin mal ve belgeleri üzerinde işledikleri suçlardan dolayı ihraç için mahkum olmama koşulu arandığından, kooperatifin amaç ve çıkarlarına aykırı işlemler yaptığı, kooperatif aleyhine haksız kazanç sağladığı ve sağlattığı, kooperatifi zarar uğrattığı, ortaklığın güven ve emniyetini suistimal ettiği gerekçesiyle ihraç uygun değildir. " 11. HD., 30.03.1993, E. 1186, K. 1996 (ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 189).

²⁵² " Davada davacı, kendisine kura sonucu isabet eden dairenin tahsis ve teslimini istemiştir. Ancak, dava sırasında davalı kooperatif davadan sonra davacının kooperatiften ihraç edildiğini bildirmiş ve mahkemece de davacının ihraç edildiğinden ve ihraç kararının aleyhine dava açılmadığından bahisle davanın reddine karar verilmiştir. Oysa, ihraç kararı kesinleşinceye kadar davacının ortak niteliği askıda kalmaktadır. ". 11. HD., 22.5.1985, E. 2299, K. 3157 (ERİŞ/ULUSOY, s. 195, dn. 82)

ortak çok çeşitli sorunlarla karşılaşabilmekteydi. Özellikle konut yapı kooperatiflerinde, çıkarma kararını iptal ettirerek kooperatife dönen ortak, konut veya işyeri yokluğu sebebiyle ortaklık haklarından yararlanamamakta²⁵³ ve bu amaçla kooperatif ve yerine alınan ortağa karşı dava açmak zorunda kalabilmekteydi. İşte, söz konusu olumsuzlukların ve hakkında çıkarma kararı verilen ortağın yerine bir başkasının alınmasının önlenmesi amacıyla²⁵⁴, 3476 sayılı kanunla Koop.K m. 16'ya bir fıkra eklenerek “ *Hakkındaki çıkarma kararı kesinleşmeyen ortakların yerine yeni ortak alınamaz. Bu kişilerin ortaklık hak ve yükümlülükleri, çıkarılma kararı kesinleşinceye kadar devam eder.* ” düzenlemesi getirilmiştir (Koop.K m. 16/son). Ayrıca, bu fıkraya aykırı hareket eden kooperatif yönetim kurulu üyeleri ve memurları hakkında cezai sorumluluk da öngörülmüştür (Koop.K Ek m. 2/I, b.1).

Eklenen bu fıkradan ve buna aykırılık halinde yöneticilerin cezai sorumluluklarının bulunmasından (Koop.K Ek m. 2/I, b.1) yola çıkarak, haklı sebep kılıfına sığınarak ortağı kooperatiftan çıkaran ve ortağın yargı yoluna başvurmasına sebep olan, bu arada da çıkarılan ortağın yerine kooperatife yeni ortak olarak çıkarılan ortağı daha da zor durumda bırakan kötüniyetli yöneticilerin bu yola gidemeyecekleri ve böylece ortağın mahkemede hakkını aradığı süre boyunca herhangi bir mağduriyetinin söz konusu olmayacağı söylenebilir. Başka bir deyişle, ortak haklı sebebe dayanarak çıkarılmış olsa dahi, çıkarma kararı kesinleşinceye kadar ortaklık sıfatı devam edeceği için, haklı sebeple çıkarma imkanının kaldırılmasının yerinde olmadığı ifade edilebilecektir.

Dolayısıyla, Yargıtay'ın haklı sebebin değerlendirilmesi hususundaki yerinde uygulamalarını da göz önüne alarak, biz de haklı sebeple çıkarma imkanının kanunda yer alması gerektiği kanaatindeyiz. Ancak mevcut düzenleme çerçevesinde, bir ortağın anasözleşmede gösterilmeyen bir haklı sebebe dayanarak kooperatiftan çıkarılması mümkün olmayacaktır²⁵⁵. Bu sebeple, kooperatif anasözleşmesini

²⁵³ ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 360

²⁵⁴ Bkz. FİGEN, s. 41.

²⁵⁵ Doğanay ise, yapılan değişikliğe rağmen, önceden öngörülemeyip anasözleşmede yer verilmeyen, ancak sonradan ortaya çıkan haklı sebeplerle bir ortağın çıkarılması zorunluluğu doğabileceğini ve bu durumda ortağın çıkarılabileceğini ifade etmektedir. Yazar, bu durumda yöneticilerin son derece dikkatli ve tamamen objektif ölçüler içinde hareket etmeleri ve TMK m. 2'de yer alan objektif iyiniyet

hazırlayanların, kuracakları kooperatifin yapısını ve amacını, kooperatif ortaklarında bulunması gereken kişisel nitelikleri vb. hususları göz önünde bulundurarak, kooperatif ile ortak arasındaki hukuki ilişkinin kooperatif tarafından sona erdirilmesine sebep olacak haklı sebeplere anasözleşmede yer vermesi gerekir. Bu konuda, kollektif ortaklıklarda ortaklığın feshini gerektiren haklı sebepleri düzenleyen TTK m. 187 hükmündeki gibi bir sayıma anasözleşmede yer verilmesi önerilebilir. Bunun yerine, sadece “ Ortaklar, haklı sebeplerle ortaklıktan çıkarılabilir ” şeklinde yapılan bir anasözleşme düzenlemesi ise, kanımızca kanun koyucunun değişiklik yaparken öngördüğü amaca uygun düşmeyeceği için geçerli sayılmaz²⁵⁶.

III- Kanundan Doğan Çıkarma Sebebi : Ortağın Parasal Yükümlülüklerini Yerine Getirmemesi Sebebiyle Ortaklıktan Çıkarılması (Koop.K m. 27)

A- Koop.K m. 27’de Öngörülen Yaptırımın Hukuki Niteliği

Ortaklık sıfatının sona erdiği hallerden biri olarak, Koop.K m. 27 ile, sermayeye katılma borcunun veya diğer ödemelerin verilen süreler içinde yerine getirilmemesi hali düzenlenmiştir. “ Süre ve Ortaklığın Yok Olması ” başlığını

kuralının ihlali yoluna gitmemeleri gerektiğini , hangi sebeplerin haklı sebep sayılıp sayılmaması gerektiği hususunun ise tamamen mahkemenin takdirine bırakılmış olduğunu da eklemektedir. Bkz. DOĞANAY, C. II, s. 1405. Deryal, Koop.K m. 16/I’de 3476 sayılı kanunla yapılan yasal değişikliği göz ardı eden ve yürürlükteki hukuka dayalı olarak haklı sebeple çıkarma imkanının varlığından söz eden bu görüşe, sadece “ olması gereken hukuk ” açısından katılabileceğini ifade etmektedir. Bkz. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 220, dn. 106

²⁵⁶ Yargıtay ise bir kararında, anasözleşmede ortakların haklı nedenlerle çıkarılabileceği şeklindeki genel düzenlemenin geçerliliğine değinmeden, ortak hakkında dayanılan sebebin haklı sebep sayılamayacağı gerekçesiyle, ortağın çıkarılamayacağına karar vermiştir: Bu karar şöyledir: “ Davacılar yönetim kurulu üyesi iken, davalı kooperatifi zarar soktukları ileri sürülerek ihraç edilmişlerdir. Davalı kooperatif anasözleşmesinde, ihraç nedenleri arasında haklı nedenlerle ihraç öngörülmüş ise de, kooperatifi zarar sokmak, haklı neden olarak Dairemizin kökleşen uygulamasına göre kabul edilmemektedir. Bu durumda, davacıların ihraç kararının iptaline ilişkin iddialarının kabulüne karar vermek gerekirken, yazılı şekilde karar tesisi doğru görülmemiş, hükmün bozulması gerekmiştir. ” 11. HD., 31.3.1994, E. 5693, K. 2513 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 428). Kanımızca, Yargıtay’ın anasözleşmede yer alan sebebin geçerliliği yerine ortak hakkında ileri sürülen sebebin haklılığı yönünde inceleme yapması yerinde değildir. Zira, kanun koyucu 3476 sayılı Kanun’la yaptığı değişiklik ile çıkarma sebeplerinin anasözleşmede “ açıkça ” düzenlemesi zorunluluğunu getirerek haklı sebeple çıkarma imkanını kaldırmıştır. Karara konu anasözleşmede yer alan ve ortakların haklı sebeplerle çıkarılabileceği şeklinde yapılan genel düzenlemenin, kanunu dolanmak anlamına geleceği kanısındayız.

taşıyan bu hüküm ile, belli şartların gerçekleşmesi ile ortaklığın “ kendiliğinden düşeceği ” öngörülmüştür. Söz konusu hükme göre;

“ Ortakların yüklendikleri paylar için ödeyebilecekleri para tutarını anasözleşme belirtir. Kooperatif, sermaye yüklemelerinde borçlu veya sair ödemelerle yükümlü bulunan ortaklarından elden yazılı olarak veya taahhütlü mektupla, bu husus mümkün olmazsa ilanla ve münasip bir süre belirterek yükümlerini yerine getirmelerini ister. İlk isteğe uymayan ve ikinci istemden sonra da bir ay içinde yükümlerini yerine getirmeyenlerin ortaklığı kendiliğinden düşer. Ortaklığın düşmesi, alakalının anasözleşme veya diğer suretlerle doğmuş borçlarının yok olmasını gerektirmez. ”

Ortakların kooperatife karşı olan yükümlülüklerinin yerine getirilmesi ve böylece kooperatifin varlığını devam ettirip amacına ulaşmasını amaçlayan²⁵⁷ bu hüküm, yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde ortaklığın “ kendiliğinden düşeceğini ” öngörerek, kooperatifin yapısına pek de uygun düşmeyen ağır bir yaptırım öngörmüştür²⁵⁸. Hükümde ortaklığın kendiliğinden düşeceği ifade edilmekle birlikte, Koop.K m. 27, gerek öngördüğü yaptırım ve bu yaptırımın hukuki niteliği, gerekse öngördüğü usul açısından doktrin ve Yargıtay tarafından çeşitli şekillerde yorumlanmış, uygulamada da birçok uyuşmazlığın doğmasına sebep

²⁵⁷ ERİŞ/ ULUSOY, s. 281-282. Yazarlar, Koop.K m. 27'nin düzenleniş amacını şu şekilde ifade etmektedirler : Kooperatiflerde ve sermaye şirketlerinde taahhüt olunan sermayenin tamamının fiilen ödenmiş olup olmaması, şirketin mali yapısının sağlamlığı ve müracaat olunacak yabancı sermaye kaynaklarının tutarı yönünden önem taşımaktadır. Ticaret şirketi veya kooperatif, faaliyet dönemi içerisinde, ortaklarının taahhüt etmiş oldukları sermaye paylarını yeterli ölçüde tahsil edememişse, yabancı kaynaklara müracaat etmesi zorunlu hale gelebilecektir. Esasen bu durum, gerek Türk Ticaret Kanunu'nun, gerekse Kooperatifler Kanunu'nun ruhuna aykırı düşmektedir. Kooperatiflerde, pahalı yabancı sermaye kaynağına müracaat etmek oldukça tehlikeli bulunduğundan, sermaye taahhütlerine ait payların tamamının takip ve tahsilinde çok daha titiz davranılması zorunlu olmaktadır. Uygulamada ise, kooperatif yöneticileri sermaye taahhütlerinin zamanında tahsiline, çeşitli sebeplerden dolayı imkan bulamamakta veya takibi istenilen ölçüde yapmamaktadırlar. Yürürlükten kaldırılan kooperatif şirketler faslında, ortakların taahhüdünü yerine getirmemesi sebebiyle ortaklıktan çıkarılabilmesi için yetkili organın kararının gerekmesi ve bu kararın da çeşitli sebeplerle gerçekleşmemesi veya gerçekleşmesinin uzun sürmesi karşısında 1163 sayılı Kanun, çok önemli bir maddeyle konuyu temelinden halletmek istemiştir ve kanunda yazılı merasime uymak şartıyla borçlu ortağın ortaklığının kendiliğinden düşeceğini düzenlemiştir.

²⁵⁸ Zira, bir sermaye ortaklığı niteliğindeki anonim ortaklıklarda dahi ıskat, bakiye sermaye borcunu yerine getirmemenin zorunlu bir sonucu olarak kendiliğinden gerçekleşmez. Bunun için bir yönetim kurulu kararına ihtiyaç vardır. Hatta yönetim kurulu, bu yaptırımı uygulamak yerine ifa, temerrüt faizi, anasözleşmede öngörülmüşse cezai şart ve tazminat isteme yolunu seçebilir. Bkz. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 277-280

olmuştur. Bu konuda, Koop.K m. 27 uyarınca parasal yükümlülüklerini yerine getirmeyen ortağın ortaklığının hiçbir işleme gerek kalmadan düşeceği veya ortaklık kendiliğinden düşmekle birlikte bunun kooperatif yetkili organlarının alacağı bir kararla tespit edilmesi ve bu kararın ortağa tebliğ edilmesi gerektiği şeklinde görüşleri sürüldüğü gibi, Koop.K m. 27 ile kanuni bir çıkarma sebebinin düzenlenmiş olduğu ve ortağın Koop.K m. 16 hükmüne riayet edilerek ortaklıktan çıkarılacağı şeklinde görüşler de ileri sürülmüştür.

Kooperatifler Kanunu'nun 100. maddesi ile yürürlükten kaldırılan kooperatif ortaklıklara ilişkin TTK hükümlerinde, herhangi bir ayırım yapılmadan bir ortağın kanun veya anasözleşme hükümlerine göre çıkarılabileceği öngörülmekteydi (TTK m. 499) . Bu sebeple, hukuki nitelik konusunda söz konusu düzenlemelerden yararlanma imkanı yoktur.

Bu konuda öncelikle şunu belirtmek gerekir ki; Koop.K m. 27, İsv.BK m. 867²⁵⁹ dikkate alınarak düzenlenmiş bir hükümdür. Ancak, çeşitli yönlerden bu hüküm ile farklılıklar arz etmektedir. İsv.BK m. 867'de “ *kendiliğinden düşme* ” ifadesi yerine açıkça “ *ıskat* ” ifadesi kullanılmış, ıskat işlemi uygulanan ortağın kooperatisten çıkarılmasından söz edilerek ıskat için bir çıkarma kararı gerektiği ifade edilmiştir (İsv.BK m. 867/III ve IV)²⁶⁰.

²⁵⁹ İsv.BK m. 867 hükmü şu şekildedir:

“ *Anasözleşme ortakların aîdat ödeme ve diğer edalarda bulunmak yükümlülüklerini düzenler. Ortaklar, şirket hisselerini ödemekle veya diğer edalarda bulunmakla yükümlü iseler, şirket, taahhütlü mektupla uygun bir süre saptayarak bu edaları talep eder. Birinci talep üzerine ödemedede bulunmadığı ve ikinci ödeme talebini de bir ay içinde yerine getirmediği takdirde ortak, taahhütlü mektupla bu durum kendisine ihtar edilmiş ise, ortaklık haklarından ıskat edilir.* ”

Anasözleşmede aksi emredilmedikçe, ortağın haklarının ıskat edilmiş olması, onu, muaccel olan veya kooperatisten çıkarılması sonucunda muacceliyet kazanan borçlarından kurtarmaz. ” Bkz. ERİŞ/ULUSOY, s. 286, dn. 1.

²⁶⁰ **Tekinalp**, İsviçre'deki düzenlemenin, ıskatın kendiliğinden gerçekleşmesine imkan verecek şekilde olduğunu belirterek, kanunda öngörülmüş şartların gerçekleşmesi halinde ıskatın kendiliğinden gerçekleşeceğini ifade etmektedir. Bkz. **TEKİNALP**, Kişisel Nitelikler, s. 162 ve dn. 13. **Deryal** ise, bu görüşe katılmayarak, İsv.BK m. 867/IV'ün dikkatle incelenmesi halinde bu sonuca varılamayacağını ifade etmektedir. Bkz. **DERYAL**, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 279, dn. 173

Koop.K m. 27 hükmünün Meclis ve Senato'da hiç müzakere edilmeden kabul edilmesi²⁶¹ karşısında, kanun koyucunun ne tür bir yaptırım öngörmek istediğini anlamak zordur. Hükmün tasarı ve tekliflerdeki halinde Geçici Komisyonunda bazı değişiklikler yapılmış ve bu değişiklikler arasında “ *ortaklık hak ve sıfatları elinden alınır* ” ifadesi yerine “ *ortaklığı kendiliğinden düşer* ” ifadesi getirilmiştir. Ancak yapılan bu değişikliğin gerekçesi açıklanmamıştır²⁶². Dolayısıyla, Koop.K m. 27'nin uygulanması durumunda bir çıkarma kararına gerek olup olmadığı veya şartlar gerçekleştiğinde, ortaklığın bir karara gerek olmadan kendiliğinden mi düşeceği hususunu belirlemek, bir yorum sorunu olmaktadır.

1) Yargıtay'ın Görüşü

Hukuki nitelik konusunda Yargıtay'ın yerleşmiş nitelikteki uygulaması; Koop.K m. 27 ile öngörülen yaptırımın ortaklığın kendiliğinden düşmesi değil, ortaklıktan çıkarma niteliğinde olduğu ve şartlar gerçekleştiğinde kooperatif yetkili organlarınca bir çıkarma kararı alınması gerektiği, dolayısıyla Koop.K m. 27'de öngörülen yükümlülüklerin yerine getirilmemesinin bir tür kooperatiften çıkarma sebebi olduğu yönündedir.

Bu konuda verdiği çok önemli bir kararında Yargıtay, Kooperatif Kanunu teklifleri ve Hükümet tarafından sevk edilen yasa tasarısının 27. maddesinde “ *ortaklık hak ve sıfatları elinden alınır* ” ifadesine yer verildiği, Millet Meclisi geçici komisyonunda da maddede bazı değişikliklerin yapıldığına işaret edilmekle birlikte “ *ortaklık hak ve sıfatları elinden alınır* ” ifadesi yerine “ *ortaklığı kendiliğinden düşer* ” ifadesinin madde metnine girme nedeninin açıklanmadığı, bu durumun, kanun koyucunun iki ifade arasında fark görmediği şeklinde yorumlanması gerektiğinden yola çıkarak, böyle bir yorumun, ortaklık hak ve sıfatının ortağın elinden alınmasının kooperatif yetkili organlarının kararıyla olacağı ve bu kararın da çıkarma ile eşdeğer olacağını ifade etmiş ve Koop.K m. 27'de düzenlenen ortaklığın kendiliğinden

²⁶¹ Bkz. Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2, C. 29, Toplantı 4, 15. Birleşim, 10.12.1968, s. 524; Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, C. 53, Toplantı 8, 53. Birleşim, 24.4.1969, s. 58

²⁶² Bkz. Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Y. 1968, C. 28, S. Sayısı 351, Dönem 2, Toplantı 2, Kooperatifler Kanunu Tasarısı ile Konya Milletvekili Fakih Özfakih ile Adana Milletvekili Kemal Sarıbrahimoğlu ve 23 arkadaşının, Kooperatifler Kanunu teklifi ve Bursa Milletvekili Kasım Önadım'ın Kooperatifler Kanunu teklifi ve Tarım, Adalet, Ticaret Ve Plan Komisyonlarından 3'er üyeden kurulu Geçici Komisyon raporu (1/151, 2/53, 2/232), s. 555

düşmesinin dahi ortaklıktan çıkarma sonucu doğuracak bir kararla mümkün olacağının kabul edilmesinin zorunlu olacağı sonucuna varmıştır²⁶³.

Yargıtay, 27. maddenin, parasal yükümlülüklerini yerine getirmeyen ortakların çıkarılma koşullarını düzenlediğini²⁶⁴ ve Koop.K m. 27’de öngörülen prosedürün, ortağın çıkarılmasına karar verilmesi için yerine getirilmek zorunda olduğunu²⁶⁵ belirten nitelikte kararlarıyla, Koop.K m. 27’de öngörülen yaptırımın çıkarma olduğu görüşünü kararlı bir şekilde sürdürmüştür²⁶⁶.

2) Doktrinde İleri Sürülen Görüşler

Koop.K. m. 27 ile öngörülen yaptırımın niteliği konusunda doktrindeki görüşler ise şu şekildedir:

Tekinalp, “ *ortaklığın kendiliğinden düşmesi* ”nin ıskatın bir türü olduğunu ve Koop.K m. 27’de öngörülen şartların gerçekleşmesi halinde ıskatın kendiliğinden gerçekleşeceğini ifade etmiştir²⁶⁷.

Alver, Koop.K m. 27’de öngörülen usule riayet edildiğinde ortaklığın kendiliğinden düşeceğini belirtmektedir²⁶⁸.

²⁶³ 11. HD., 23.3.1978, 1978/ 923 E., 1978/ 1454 K. (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 583)

²⁶⁴ 11. HD., 6.2.1998, 1997/ 9507 E., 1998/ 421 K. (YKD., C. 24, S. 69, s. 867)

²⁶⁵ 11. HD., 4.3.1996, 1996/ 849 E., 1996/ 1342 K. (YKD., C. 22, S. 9, s. 1424)

²⁶⁶ Yargıtay’ın, Koop.K m. 27 hükmünde öngörülen yaptırımın “ *çıkarma* ” olduğu yönündeki diğer kararları için bkz. 11. HD., 23.3.1978, E. 1978/923, K. 1978/1454 (YKD., C. V, S. 6, s. 853); 11. HD., 12.9.1979, E. 3712, K. 3836 (ERİŞ/ ULUSOY, s. 291, dn. 6); 11. HD., 8.5.1980, E. 2070, K. 2466 (ERİŞ/ ULUSOY, s. 293, dn. 9); 11. HD., 13.02.1984, E. 614, K. 711 (ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 379); 11. HD., 28.02.1992, E. 6174, K. 2611 (ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 380); 11. HD., 2.11.1993, E. 1993/639, K. 1993/7010 (BATİDER, C. XVII, S. 2, s. 125); 11. HD., 11.3.1993, E. 335, K. 1687 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 592); YHGK., 4.12.1996, E. 1996/11-751, K. 854 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 582); 11. HD., 3.4.2000, E. 1736, K. 2631 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 682).

²⁶⁷ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 162; TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. No: 1845

²⁶⁸ ALVER, Cemil : Kooperatifler Muhasebesi ve Kooperatifler Hukuku, Açıklamalı – İctihatlı – Gerekçeli, Ankara 1994, s. 53; ALVER, Cemil : Şirketler Hukuku – Şirketlerde Vergilendirme – Şirketler Muhasebesi Açıklamalı – İctihatlı, Ankara 1999, s. 677

Çağlar da **Alver**'e benzer şekilde, Koop.K m. 27'deki şartlar gerçekleştiğinde başka bir işleme gerek kalmaksızın ortaklığın kendiliğinden düşeceğini ifade etmiştir²⁶⁹.

Arpacı, kanunun aradığı şartlar gerçekleşince ortaklığın kendiliğinden düşeceğini, bir çıkarma kararı alınmasına gerek olmadığı, sadece yönetim kurulu tarafından, ortaklığın düşmesinin tespitine yönelik bir karar alınması ve bu tespitin ilgili ortağa tebliğ edilmesi gerektiğini, bu tespit işlemi yapılmadığı takdirde itiraz için öngörülen sürelerin işlemeye başlamayacağını ve bunun sonucu olarak da düşme olgusunun kesinleşmiş sayılamayacağını belirtmektedir²⁷⁰.

Eriş/Ulusoy, Koop.K m. 27 uyarınca ortaklığın kendiliğinden düşeceğini, ancak bunun yönetim kurulu tarafından ortağa bildirilmesinin gerektiği ve bildirilmemesi halinde herhangi bir sorumluluğun doğacağı hususunun kanunda belirtilmediğini, ancak bir hukuki vakıanın mevcudiyetinin ispatı açısından o vakıanın doğması veya kaybolmasının belgelendirilmesi gerektiğini ve kanunda yer almamakla birlikte, durumun ortağa bildirilmesi mecburiyetinin anasözleşmeye konulmasının zaruri ve faydalı olduğunu belirttikten sonra, Yargıtay'ın yukarıda değindiğimiz 23.3.1978 tarihli kararı ile benimsenen yorumu yerinde bulmaktadırlar²⁷¹.

Eriş sonraki tarihli eserinde de, açıkça Koop.K m. 27'de öngörülen yükümlülükleri yerine getirmeyen ortağın ortaklığının kendiliğinden düşmeyeceğini, ancak ortağın çıkarılmasına karar verilebileceğini ifade etmiştir²⁷².

Deryal ise, kooperatif üyeliğinin hiçbir işleme gerek kalmaksızın kendiliğinden ortadan kalkmasının, kooperatifin sermayeyi geri plana iten ve yardımlaşma ve dayanışmanın ön planda olmasına dayanan evrensel kooperatif anlayışı ile çatışan bir uygulama olarak görünmesine rağmen, bu yorumun Koop.K

²⁶⁹ **ÇAĞLAR, Ziya** : Kooperatifler Mevzuatı Açıklamalı – Örnekli - İçtihatlı, Ankara 1992, s. 229

²⁷⁰ **ARPACI**, s. 119 ve 121

²⁷¹ **ERİŞ/ ULUSOY**, s. 287-289

²⁷² **ERİŞ**, Kooperatifler Hukuku, s. 579 ve 580, dn. 6

m. 27 düzenlemesine uygun olacağını, ancak kooperatif anasözleşmesine hüküm konarak Koop.K m. 27'deki şartlar gerçekleştiğinde üyeliğin kendiliğinden düşmesi yerine, bunun bir çıkarma sebebi sayılmasının kabul edilebileceğini, aksi takdirde ortaklığın kendiliğinden düşeceğinin kabul edilmesi ve alınacak bir kararın da düşme keyfiyetini tespit eden, açıklayıcı nitelikte bir karar sayılması gerektiğini ifade etmektedir²⁷³.

Buna karşılık, Koop.K m. 27 ile getirilen düzenlemeyi kanuni bir çıkarma sebebi olarak kabul eden **Şimşek**'e göre, kooperatiften çıkarma sebeplerinin yoğunluğu, ortağın borç ve yükümlülüklerini yerine getirmemesinde görülür. Diğer çıkarma sebepleri, ileride düzeleceği ümit edilerek ve ayrıca dayanışma ve karşılıklı yardımın olumsuz yönde etkilenmemesi için hoşgörü ile karşılanabilir. Ancak ödentilerin ve yükümlülüklerin geciktirilmesi, hele hele hiç yerine getirilmemesi, her şeyden önce kooperatifteki eşitlik ilkesini bozar. Bu tutumda olan ortağın malvarlığında diğer ortakların zararına haksız zenginleşme meydana gelir²⁷⁴. Yazar ayrıca, ortağın durumunu askıda bırakmamak, kesin ve seri bir sonuca ulaştırmak bakımından Koop.K m. 27'yi bir çıkarma sebebi olarak kabul eden Yargıtay'ın görüşünü yerinde bulmaktadır²⁷⁵.

Çöklü, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nda, ortaklıktan çıkarılma konusunun Koop.K m. 16 ve Koop.K m. 27'de olmak üzere iki ayrı madde halinde düzenlendiğini, ilk bakışta ortada farklı iki kavram varmış gibi gözükmeyle birlikte, bu maddelerin doğurdukları hukuki sonuçların aynı olduğunu, bu sonucun da ortağın ortaklıktan çıkarılmasını gerektirdiğini, aynı konuyu düzenleyen iki maddenin tek bir madde halinde düzenlenmesi gerektiğini ve “ *ortaklığın kendiliğinden düşmesi* ” nin de sonuç olarak kooperatiften çıkarılmayı gerektirdiğini ifade etmektedir²⁷⁶.

²⁷³ **DERYAL**, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 281-282. Koop.K m. 27'nin anasözleşmede bir çıkarma sebebi olarak öngörülebileceği yönünde bkz. **ARPACI**, s. 120; **TEKİNALP** (**POROY /ÇAMOĞLU**), Ortaklıklar, s. No:1848

²⁷⁴ **ŞİMŞEK**, s. 76

²⁷⁵ **ŞİMŞEK**, s. 77, dn. 38

²⁷⁶ **ÇÖKLÜ**, **Cafer Tayyar** : Uygulamada Yapı Kooperatifleri, İstanbul 1998, s. 70

Tavşancıl, hükmün niteliğine değinmeden, parasal yükümlülüklerin yerine getirilmemesinin kanun ve anasözleşme hükümlerine göre ortaklıktan çıkarılma nedeni olduğunu belirtmektedir²⁷⁷.

Kurtulan, Koop.K m. 27’de ortaklığın kendiliğinden düşeceğinin belirtilmesine rağmen, ortaklığın düşebilmesi için bir genel kurul ya da yönetim kurulu kararına ihtiyaç olup olmadığı hususuna açıklık getirilmediğini, bu hususun uygulamada oluşan yargı içtihatlarıyla açıklığa kavuşturulduğunu ifade ederek, Yargıtay’ın genel kurul ya da yönetim kurulu kararına gerek olduğu yönündeki görüşüne katılır görünmektedir²⁷⁸.

Özmen, ortaklıktan çıkarma sebeplerinin başında ortağın kooperatife karşı parasal yükümlülüğünü zamanında yerine getirmemesinin geldiğini belirttikten sonra, her ne kadar Koop.K m. 27 ile bu yükümlülüğünü, gerekli ihtarlara rağmen yerine getirmeyenlerin ortaklıklarının kendiliğinden düşeceği hüküm altına alınmış ise de, çıkarma kararı veya ortaklığın düştüğü konusunda karar alıp ilgiliye tebliğ etmeden ortaklığın düşmesinin tabi sonucunun gerçekleşmeyeceğini, bu sebeple ortaklığın kendiliğinden düşmesi halinde de ilgiliye tebliğin şart olduğunu, dolayısıyla ortaklıktan çıkarmanın hüküm ifade etmesinin, ancak durumun tebliği ile sağlanacağını ifade etmektedir²⁷⁹.

Çevik de, ortakların taahhütlerini yerine getirmeyerek mütemerrit olmaları halinde ortaklığın kendiliğinden düşeceğini belirttikten sonra, ortaklığın kendiliğinden düşmesi keyfiyetinin bir “ *organ* ” kararı ile tescil edilmesinin zorunlu olduğunu, bu organın anasözleşmede öngörülebileceği, öngörülmediği takdirde ise yönetim kurulunun yetkili olduğunu, ayrıca ortaklığın kendiliğinden düşmesi keyfiyetinin Koop.K m. 16/III uyarınca yönetim kurulu karar defterine geçirilerek,

²⁷⁷ TAVŞANCIL, s. 13

²⁷⁸ KURTULAN, s. 63

²⁷⁹ ÖZMEN, Kemal : Konut ve İşyeri Yapı Kooperatifleri ve Uygulaması, İstanbul 2000, s. 50. Yazarın kooperatife karşı parasal yükümlülüklerin zamanında yerine getirilmemesinin bir yandan çıkarma sebebi olduğunu, diğer yandan ortaklığın çıkarma ya da ortaklığın kendiliğinden düştüğü konusunda karar alıp ortağa tebliğ edilmesinin gerektiğini ileri sürmesi birbiriyle çelişir görünmektedir. Zira, parasal yükümlülüklerin zamanında yerine getirilmemesi bir çıkarma sebebi olarak kabul edildiğinde, artık ortaklığın kendiliğinden düştüğünden söz edilmemesi gerekir.

kararın onaylı örneğinin çıkarılan ortağa tebliğ edilmek üzere notere tevdi edileceğini, kararın tebliği ile bu karara itiraz yollarının Koop.K m. 16'daki usulün aynısı olduğunu ifade etmektedir²⁸⁰.

3) Değerlendirme

Kanımızca, Koop.K m. 27'de düzenlenen yaptırımı kanundan doğan bir çıkarma sebebi olarak kabul etmek yerinde olacaktır. Her ne kadar sermayenin toplanması kooperatif açısından son derece önemli ise de, parasal yükümlülüklerini yerine getirmeyen ortağın ortaklık sıfatının kendiliğinden düşmesi, zayıf durumda bulunan ortak açısından oldukça ağır bir yaptırım olarak karşımıza çıkmaktadır. **Deryal**'in de vurguladığı gibi, bir sermaye ortaklığı niteliğindeki anonim ortaklıklarda dahi, ortağın sahip olduğu paylarla ilgili olarak pay sahipliği sıfatının elinden alınması için bir yönetim kurulu kararı veya yine bir sermaye ortaklığı niteliğindeki limited ortaklıklarda ortağın çıkarılabilmesi için bir genel kurul kararı gerekirken, kooperatiflerde ortaklığın kendiliğinden düşeceğini kabul etmek, sermayeye önem vermekle birlikte ortağı merkez kavram olarak kabul eden Kooperatifler Kanunu'nun ruhuna aykırıdır. Her ne kadar kanunun lafzından hareket etmek ilk başvurulabilecek yol olarak karşımıza çıksa da, bu, kanunun amacının ve korumak istediği menfaatlerin göz ardı edileceği anlamına gelmez²⁸¹. Dolayısıyla kanunun lafzına sıkı sıkıya bağlı kalmayıp, hükmün öngörülme amacı, menfaatler dengesi, değişen ihtiyaçlar ve yaptırımın yargısal denetimi gibi hususları da göz önüne alarak, hükmü amaçsal açıdan yorumlamak gerekir.

Usulüne uygun ihtarlara rağmen parasal yükümlülüklerini yerine getirmeyen ortağın ortaklık sıfatının kendiliğinden düşeceğini kabul edip, bu hususun bir kararla tespit edilmesi ve kararın ortağa tebliğinin gerektiğini ileri sürmek ise, kanunun sistematığına aykırı görünmektedir. Nitekim, kanunda böyle bir zorunluluk öngörülmemiştir. Gerçi anasözleşme ile bu şekilde bir zorunluluk öngörülebileceği söylenebilir. Ancak, anasözleşmede bu şekilde bir zorunluluk öngörülmemesi halinde, düşmenin tespiti yönünde bir kararın bilinçli olarak alınmaması veya

²⁸⁰ ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 394; ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 326

²⁸¹ AKINTÜRK, Turgut : Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Medeni Hukuk, İstanbul 2003, s. 72 vd.

geciktirilmesi ihtimali söz konusu olabilecektir. Benzer şekilde, anasözleşme ile bu şekilde bir zorunluluk öngörülmesine gerek olmadığının ileri sürülmesi halinde, aynı ihtimaller bu halde de söz konusu olacaktır. Bu durumda, ortaklığı kendiliğinden düşen ortak, sadece mahkemede “ *ortaklığının düşmediğinin tespiti* ”, başka bir deyişle “ *ortaklık sıfatının tespiti* ” davası açabilecektir. Zira, ortada alınmış ve tebliğ edilmiş bir genel kurul ya da yönetim kurulu kararı bulunmamaktadır. Ancak böyle bir durumda ortak, Koop.K m. 16/son’da yer alan, çıkarma kararı kesinleşinceye kadar ortaklık hak ve yükümlülüklerinin devam edeceği yönündeki hukuki güvenceden yoksun kalacak, kendiliğinden düşme ile birlikte ortaklık sıfatı kalkan ortağın yerine yeni bir ortak alınması söz konusu olabilecektir. Dolayısıyla, hem açılan tespit davasında ortağın ortaklık sıfatı tespit edilmesi üzerine ortak kooperatife dönmek istediğinde çeşitli sorunlarla karşılaşabilecek, hem de ortağın yerine alınan yeni ortak mağdur olacaktır.

Açıkladığımız bu ve buna benzer sebeplerle, bu konuda kabul edilecek en sağlıklı yol, herhangi bir ortaklık türünde “ *ortaklığın kendiliğinden düşmesi* ” şeklinde bir düzenleme bulunmaması ve Yargıtay’ın da kökleşmiş nitelikteki yerinde uygulaması da dikkate alındığında şu şekilde olmalıdır: Koop.K m. 27’de öngörülen parasal yükümlülüklerin yerine getirilmemesi hali anasözleşmede bir çıkarma sebebi olarak düzenlenmemiş olsa dahi, kanundan doğan bir çıkarma sebebi olarak kabul edilmeli ve Koop.K m. 27’de öngörülen usule uyulmasına rağmen bu yükümlülüklerini yerine getirmeyen ortak Koop.K m. 16 hükmüne göre alınan bir çıkarma kararı ile ortaklıktan çıkarılmalıdır. Böylece, kooperatif tarafından uygulanan yaptırımın yargısal denetimi hukuki bir zemine oturmuş olacak, bu hususta zorlama çözümlere gitmeye de gerek kalmayacaktır. Anasözleşmede Koop.K m. 27 hükmüne bir çıkarma sebebi olarak yer vermek ise, bu konudaki bütün tereddütleri ortadan kaldıracaktır²⁸². Nitekim Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesi’nde de, parasal yükümlülüklerin çekilen ihtarlarda belirtilen süreler içinde yerine getirilmemesi, bir çıkarma sebebi olarak öngörülmüştür (m. 14/1, b.2).

²⁸² Ancak, anasözleşmede Koop.K m. 27’nin düzenlediği hususlara yer verirken, Koop.K m. 27’nin ortak lehine öngördüğü ve emredici nitelikteki düzenlemelere aykırı düzenleme yapılmamalıdır.

Son olarak, mevcut hali ile Koop.K m. 27 hükmü kanımızca Koop.K m. 16 hükmü ile çelişmemekle birlikte, ilk fırsatta yapılacak bir değişiklik ile, Yargıtay tarafından da yerleşik bir içtihat olarak kabul edilen çözümün kanuni bir zemine oturtulması ve Koop.K m. 27’de öngörülen, yapılan ihtarlar rağmen parasal yükümlülükleri yerine getirmeme halinin kanuni bir çıkarma sebebi olduğunun kanunda vurgulanması gerektiği kanaatindeyiz.

B- Koop.K m. 27’de Öngörülen Yaptırımın Uygulanma Koşulu

Koop.K m. 27’de öngörülen çıkarma sebebine anasözleşmede aynen yer verilebileceğini, verilmemiş olması halinde dahi Koop.K m. 27’de düzenlenen hususun kanuni bir çıkarma sebebi olması sebebiyle ortağın Koop.K m. 27 ve Koop.K m. 16 uyarınca ortaklıktan çıkarılabileceğini yukarıda belirtmiştik. Koop.K m. 16 uyarınca bir ortağın kooperatiften çıkarılabilmesi için, anasözleşmede düzenlenen çeşitli çıkarma sebeplerinden birinin o ortağın şahsında gerçekleşmesi gerekir. Bu sebep değişik şekillerde karşımıza çıkabilecek olmasına rağmen, Koop.K m. 27 ile öngörülen kanuni çıkarma sebebi, “ *ortağın, yapılan ihtarlar rağmen parasal yükümlülüklerini yerine getirmemesi* ” olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyişle, bir ortağın Koop.K m. 27’ye dayanarak ortaklıktan çıkarılabilmesi için, parasal yükümlülüklerini yerine getirmekte temerrüde düşen ortağın, yapılan ihtarlar rağmen bu yükümlülüklerini yerine getirmemiş olması şarttır.

C- Ortağın Yerine Getirmekle Yükümlü Olduğu Parasal Yükümlülükler

Yerine getirilmediği takdirde ortaklıktan çıkarma yaptırımının uygulanmasını gerektiren parasal yükümlülükler, Koop.K m. 27’nin ikinci cümlesi ile “ *sermaye yükümleri*²⁸³ ” ve “ *sair ödemeler* ” olarak öngörülmüştür. Hükümde bahsedilen “ *sermaye yükümleri* ” ile neyin kastedildiğini belirleyebilmek için, Koop.K m.27 c.1 ve Koop.K m. 19 hükmüne değinmek gerekir.

²⁸³ Maddede kullanılan “ *yüklem* ” kelimesinin hukuki bir terim değil, bir dilbilgisi terimi olduğu ve bu kelimenin “ *yüküm* ” şeklinde anlaşılması gerektiği hususunda bkz. **TEKİNALP**, Kişisel Nitelikler, s. 72, dn. 15 ve s. 160, dn. 5

Koop.K m. 27'nin birinci cümlesine göre; “ Ortakların yüklendikleri paylar için ödeyebilecekleri para tutarını anasözleşme belirtir.” Hükümün neyi amaçladığı tam olarak anlaşılamamakla birlikte²⁸⁴, bu konuda Koop.K m. 19 hükmünden yararlanarak bir sonuca varılabilir.

“ Ortaklık Payları, Şahsi Alacaklılar ” başlığını taşıyan Koop.K m. 19/I ve II uyarınca;

“ Kooperatife giren her şahıstan²⁸⁵ en az bir ortaklık payı alınması gerekir. Anasözleşme, en yüksek had tespit ederek bir ortak tarafından bu had dahilinde birden fazla pay alınmasına cevaz verebilir.

Bir ortaklık payının değeri 1.000.000.000.- (birmilyon) liradır. Kooperatife giren ortaklar en çok 5.000 pay taahhüt edebilirler. Kooperatifler üst kuruluşlarına iştirak edenler ise en az 50 pay taahhüt ederler. Ortaklık payının değeri Bakanlar Kurulu kararı ile artırılabilir.”²⁸⁶

Hükümden de anlaşılacağı üzere, her ortağın en az bir ortaklık payı taahhüt etmesi zorunludur. Ancak, anasözleşme ile bir ortağın birden fazla pay alabileceği öngörülebilir. Yine, anasözleşme ile her ortağın en az belli bir miktarda pay alması da şart koşulabilir. İşte, Koop.K m. 27 c. 1 ile, ortakların sermaye olarak taahhüt etmeleri gereken asgari pay ve bu paylar için ödenmesi gereken para miktarının anasözleşmede gösterilmesinin istendiği sonucuna varılabilir²⁸⁷. Ancak, zaten Koop.K m. 4 b. 4 ile ortakların pay tutarının anasözleşmede gösterilmesi bir

²⁸⁴ **Arpacı**, maddenin neyi amaçladığını anlamının güç olduğunu, anasözleşmenin, ortakların yüklendikleri paylar için ne kadar para ödemeye güçleri yeterse o miktarı göstereceği şeklinde anlaşılabilirliğini, ancak kanunun kastının bu olmadığını ifade etmektedir. Bkz. **ARPACI**, s. 118. **Tekinalp** de, İsv.BK m. 867'den örnek alınarak düzenlenen Koop.K m. 27'nin, çeviri yanlışları yanında çeşitli karşılık hatalarını içerdiğini, ayrıca söz dizimi ve noktalama açısından da çok başarısız bir şekilde kaleme alındığını belirtmektedir. Bkz. **TEKİNALP**, Kişisel Nitelikler, s. 159-160. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, hükme karşılık gelen İsv:BK m. 867/I ise şu şekildedir : “

Anasözleşme, ortakların aidat ödeme ve diğer edalarda bulunmak yükümlülüklerini düzenler.”

²⁸⁵ Maddede geçen “ şahıstan ” sözcüğü, “ şahıs tarafından ” şeklinde anlaşılmalıdır. Bkz. **MOROĞLU**, TTK ve İlgili Mevzuat, s. 1039, dn. 1

²⁸⁶ Nitekim, daha önce 100.000 TL olan bu miktar, 24.12.2002 tarih ve 2002/5089 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile değiştirilmiş ve 1.000.000 TL'ye yükseltilmiştir. Bkz. RG. 10.01.2003, S. 24989

²⁸⁷ **ERİŞ/ ULUSOY**, s. 283; **ARPACI**, s. 118

zorunluluk olarak öngörülmüştür. Yine aynı bentte, gerek kurucular, gerekse kooperatife yeni giren ortaklar bakımından, taahhüt edilen pay miktarların en az 1/4'ünün peşin olarak ödenmesi ve eğer sermayenin tamamının ödenmesi kabul edilmemişse, kalan sermayenin ödenme şeklinin de anasözleşmede gösterilmesi zorunlu tutulmuştur (Koop.K m. 4 b. 4).

Bu açıklamalar çerçevesinde, Koop.K 27 c. 2'yi şu şekilde yorumlayabiliriz : Maddede bahsedilen “ *sermaye yüklemeleri*” ile, anasözleşmede yer alması gereken mecburi hükümler arasında öngörülen (Koop.K m. 4 b. 4), ortakların taahhüt etmeleri ve en az 1/4'ünü peşin olarak ödemeleri gereken sermaye payının geri kalan kısmına ilişkin ödemeler kastedilmektedir²⁸⁸.

Anasözleşmede kalan miktarın ödenme şekli, ya belirli süreler koyarak kalan miktarın bu sürelerde taksitle ödenmesi veya belirli bir sürede kalan miktarın tamamının ödenmesi ya da belirli bir süreye kadar veya bu süreyi de belirtmeden, kalan miktarın ödenmesi gereken zaman ve miktarını belirleme işinin yönetim kurulu veya genel kurula bırakılması şeklinde düzenlenebilir²⁸⁹. Uygulamada en çok, sonuncu şekilde düzenlemelere rastlanmaktadır²⁹⁰.

Koop.K m. 27'de sözü edilen ve ortağın yerine getirmekle yükümlü olduğu diğer ödemeler ise “*sair ödemeler*” olarak belirtilmiştir. Bu ödemeler, kooperatif amacının gerçekleştirilebilmesi ve dönem giderleri veya beklenmedik giderlerin karşılanması için mali kaynak sağlamak üzere her ne ad altında olursa olsun

²⁸⁸ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 282; ARPACI, s. 119

²⁸⁹ ERİŞ/ ULUSOY, s. 283

²⁹⁰ Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesi m. 9 ile bu husus şu şekilde düzenlenmiştir : “ Ortakların taahhüt ettikleri pay bedellerinin en az 1/4'ü peşin, geri kalanı ise yönetim kurulunca belli edilecek eşit aylık taksitler halinde ve en fazla bir yıl içinde ödenir ”. Ortak, anasözleşme veya genel kurul kararının tespit ettiği süre sonunda ya da zamanı belirleme yetkisinin yönetim kuruluna verildiği hallerde yönetim kurulunun talepte bulunması suretiyle belirlenen süre veya süreler sonunda borcunu yerine getirmediği takdirde mütemerrit duruma düşer. Bu durumda ortak, aynı zamanda temerrüt faizi de ödemekle yükümlüdür (BK m. 101, 103, TTK m. 141, Koop.K m. 98 yollaması ile TTK m. 407/I). Temerrüt faizinin oranı anasözleşmede gösterilebilir. Anasözleşmede oranın genel kurul tarafından belirleneceği de öngörülebilir. Bkz. ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 325; ÇÖKLÜ, s. 73-74. Ayrıca, anasözleşmede temerrüt halinde cezai şart ödeneceği kararlaştırılmış ise bu da ortaktan istenebilecektir (Koop.K m. 98 yollaması ile TTK m. 407/III). Yine, kooperatifin tazminat talep etme hakkı saklıdır (Koop.K m. 98 yollaması ile TTK m. 407/IV).

ortaklardan istenebilecek yükümlülüklerdir²⁹¹. Bu ödemelerden, giriş aidatı, aylık veya yıllık aidatlar, Koop.K m. 31'de öngörülmüş bulunan ek ödemeler²⁹², kooperatif bünyesinde oluşturulan çeşitli fonlarla ilgili ödemeler gibi sermaye payı dışında kalan tüm parasal yükümlülükler anlaşılır²⁹³.

Şunu da belirtmek gerekir ki; yerine getirilmemesi ortağın çıkarılmasına yol açan parasal yükümlülükler, kooperatif ile ortak arasında kurulan hukuki ilişkiden, yani sadece ortaklık sıfatından kaynaklanan yükümlülüklerdir. Bunların dışında, ortağın bir üçüncü kişi olarak kooperatife karşı olan borçları Koop.K m. 27 kapsamında değerlendirilmez. Örneğin, kooperatife ait bir dükkânı kiralayan ortak, kira borcunu ödememesi sebebiyle Koop.K m. 27'ye dayanarak ortaklıktan çıkarılamaz²⁹⁴. Yine, Koop.K m. 27 ile öngörülen ödemelerin, kanuni dayanaktan yoksun ödemeleri de kapsamaması gerekmektedir²⁹⁵.

²⁹¹ ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 322

²⁹² Koop.K m. 31 ile öngörülmüş bulunan ek ödemeler, ortağın bilanço açıklarının kapatılması amacıyla ödemek zorunda olduğu paralardır. Bir sorumluluk türü değil, bir yükümdür. Alacaklıların tatminine değil, kooperatifin varlığını koruyabilmesi amacıyla yönelmiştir. Sadece bilanço açıklarının kapatılması amacıyla kullanılabilirler. Bilanço açığının gerçekleşmesi, ek ödemelerin ödenir hale gelmeleri için yeterlidir. Bkz. TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 994, No: 1090-1091. Ayrıca bkz. ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 400 vd.

²⁹³ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 282; ARPACI, s. 119; ERİŞ/ ULUSOY, s. 284; TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. No: 1844; TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 160 ; ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 578

²⁹⁴ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 283; ARPACI, s. 119; ERİŞ/ ULUSOY, s. 284; TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 161

²⁹⁵ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 283; TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 161

İKİNCİ BÖLÜM

KOOPERATİF ORTAKLIĞINDAN ÇIKARMA USULÜ

§ 4 KOOPERATİFLER KANUNUNUN 27. MADDESİNDE ÖNGÖRÜLEN USUL

I- Genel Olarak

Koop.K m. 27 hükmüne anasözleşmede yer verilmiş olsun veya olmasın, bir ortağın yapılan ihtarlara rağmen parasal yükümlülükleri yerine getirmemesi halinde, diğer çıkarma sebeplerine dayalı olarak çıkarma usulünden farklı olarak, Koop.K m. 27 ile bazı prosedürlerin yerine getirilmesi gerektiği öngörülmüştür. Buna göre, ortağa iki ihtar çekilip yükümlülüklerini yerine getirmesi için süre verilmesi ve yapılan ikinci ihtarda yer alan sürenin sona ermesine rağmen yükümlülüklerini yerine getirmeyen ortağın Koop.K m. 16 uyarınca yetkili organ tarafından çıkarılmasına karar verilmesi gerekmektedir.

Koop.K m. 27'ye göre çıkarma kararı alınmadan önce yerine getirilmesi zorunlu olan birtakım işlemlerin bulunması sebebiyle, bu başlık altında söz konusu işlemlerin neler olduğu ve bu işlemler yerine getirilirken uyulması gereken düzenlemeler incelenecek, daha sonra tüm çıkarma hallerinde uygulanacak olan müşterek düzenlemeler incelenecektir.

II- Ortağa İki İhtar Gönderilmesi ve Süre Verilmesi

Koop.K m. 27'de öngörülen yaptırımın uygulanması için yapılacak işlemler Koop.K m. 27 c. 2 ve 3 ile şu şekilde öngörülmüştür:

Koop.K m. 27 c. 2 ve 3 uyarınca; “ *Kooperatif, sermaye yüklemelerinde borçlu veya sair ödemelerle yükümlü bulunan ortaklarından elden yazılı olarak veya taahhütlü mektupla, bu husus mümkün olmazsa ilanla ve münasip bir süre belirterek*

yükümlerini yerine getirmelerini ister. İlk isteğe uymayan ve ikinci istemden sonra da bir ay içinde yükümlerini yerine getirmeyenlerin ortaklığı kendiliğinden düşer. ”

Dolayısıyla, parasal yükümlülüklerini yerine getirmede temerrüde düşen²⁹⁶ ortağa, kooperatif tarafından önce bir ihtar gönderilerek uygun bir süre içinde yükümlülüklerini yerine getirmesi istenir. Bu istem, yönetim kurulu tarafından yapılır²⁹⁷.

Koop.K m. 27, ilk ihtarda ortağa, yükümlülüklerini yerine getirmesi için “*münasip bir süre* ” verileceğini öngörmüş, ancak bu sürenin ne kadar olabileceğini düzenlememiştir. Öncelikle, ikinci ihtardan sonra en az bir ay beklenmesi gerektiği yolundaki düzenleme sebebiyle, ilk ihtar ile verilecek sürenin bir aydan az olabileceği söylenebilecektir²⁹⁸. Bununla birlikte, yönetim kurulunun, borcun miktarı ve ortağın mali durumu ile borcunu ödeyecek parayı bulmak için gereken zaman gibi ortağın özel şartlarını da dikkate alarak, TMK m. 2’de ifadesini bulan dürtüstlük kuralı çerçevesinde en uygun süreyi belirlemesi gerekir²⁹⁹. Dolayısıyla, durumun özelliklerine göre, süre bir aydan az belirlenebileceği gibi, sürenin bir aydan uzun da belirlenmesi mümkündür. Bu sebeple, anasözleşmede ilk ihtarda ortağa verilecek

²⁹⁶ Ortağın temerrüde düştüğü tarih, başka bir deyişle, yerine getirmekle yükümlü olduğu parasal yükümlülüklerin muaccel olacağı tarih, yükümlü olunan parasal ödemelere göre değişik tarihler olabilir. Örneğin bakiye sermaye borcunun ödeneceği tarih veya tarihler anasözleşmede gösterilmiş veya yönetim kurulu ya da genel kurul tarafından belirlenmiş ise bu tarih veya tarihlerin geçmesi ile ortak temerrüde düşer. Yine, aidat veya diğer ödemelerin ödenmesi bakımından da, bu ödemelerin yapılması gereken süreye göre ortağın temerrüde düştüğü tarih belirlenecektir. Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesi m. 14/1, b.2’de, ortağın ödemekle yükümlü olduğu parasal yükümlülüklerini otuz gün geciktirmeleri üzerine ilk ihtarın gönderileceği belirtilmiştir. Bu düzenlemeye göre, ilk ihtarın, ortağın temerrüde düştüğü tarihten itibaren otuz gün geçtikten sonra gönderilmesi gerekecektir. Dolayısıyla, otuz gün geçmeden yapılacak olan ihtarlar, borcun ödenmesi için bir duyuru niteliğinde olup Koop.K m. 27 anlamında bir ihtar sayılmaz ve bu ihtara dayanarak ortak çıkarılamaz. Bkz. ÖZMEN, s. 49. Yargıtay da bir kararında bu hususu açıkça belirtmiştir: “..... Kooperatif anasözleşmesinin 9/a maddesinde, taahhütlerini iki ay geciktiren ortaklara birinci ihtar yazısının çıkarılacağı hüküm altına alınmıştır. Diğer bir anlatımla, ortak taahhütlerinin iki ay geciktirdikten sonra ilk ihtar yazısı yazılacaktır. Olayda davacının ihracına neden olan ihtarlardan birincisinde Mart 1987 tarihi itibarıyla borç miktarı çıkarılarak istenmiştir. Dolayısıyla iki aylık gecikme henüz gerçekleşmeden 21.3.1987 tarihli ilk ihtar yazısı gönderilmiştir. Bu durumda, anasözleşmede belirlenen prosedüre uyulmaksızın çıkarılan ihtar ile bu ihtara dayanılarak alınan ihraç kararı usulüne uygun değildir. ” 11.HD., 19.12.1989, E. 10083, K. 7337 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 374-375)

²⁹⁷ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 164

²⁹⁸ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 285

²⁹⁹ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 285; TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 164; ERİŞ/ULUSOY, s. 286; ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 393; ARPACI, s. 119; DOĞANAY, C. II, s. 1442

olan sürenin kesin bir şekilde belirlenmesinden kaçınmak gerekir. Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesi m. 14/I, b.2’de ise bu süre, kesin bir şekilde 10 gün olarak belirlenmiştir. Bu kesinlik ise, gerçekten borcunu ödeme niyetinde olan ortak aleyhine olabilecek bir düzenleme olması yanında, kanımızca Koop.K m. 27’ye aykırı olması sebebiyle geçersiz bir düzenlemedir.

Koop.K m. 27 ile ayrıca, ilk ihtarda verilen uygun süre içinde yükümlülüklerini yerine getirmeyen ortağa ikinci bir ihtar daha yapılacağı ve yapılan ikinci ihtardan sonra bir ay içinde yükümlülüklerini yerine getirmeyen ortağın ortaklığının kendiliğinden düşeceği öngörülmüştür. Bu düzenlemeye göre, ikinci ihtarda ortağa verilecek süre en az bir aydır. Bu bir aylık süre emredici nitelikte olup, ihtarda daha kısa bir süre verilmesi ihtarın geçersizliğine yol açar. Ancak, bu sürenin uzatılması mümkündür³⁰⁰. Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesinde ise ikinci ihtarda verilecek süre 30 gün olarak öngörülmüştür (m. 14/I, b.2). Bu ise kanuna aykırı bir anasözleşme düzenlemesidir³⁰¹. Zira, 30 günün bir aydan daha kısa olması mümkündür³⁰². Dolayısıyla, ikinci ihtarda bir ay yerine 30 gün süre verilmesi de, Koop.K m. 27’ye aykırı olması sebebiyle ihtarın geçersizliğine yol açacak ve ortak bu ihtara dayanarak ortaklıktan çıkarılamayacaktır.

III- İhtarların Şekli

Kanun, ihtarın elden yazılı olarak veya taahhütlü mektupla, bu da mümkün olmazsa ilanla yapılabileceğini öngörmüştür. Buradan da anlaşılabileceği üzere, ihtarın ilanla yapılabilmesi için, elden yazılı olarak veya taahhütlü mektupla ihtar yapılamaması gerekir. Bu yapılmadan ihtarın doğrudan ilanla yapılmış olması halinde, ihtar yapılmamış sayılır ve bu ihtara dayanarak ortak çıkarılamaz³⁰³.

³⁰⁰ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 164; DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 284; ÖZMEN, s. 49; ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 394; DOĞANAY, C. II, s. 1444

³⁰¹ ÖZMEN, s. 49

³⁰² Aynı yöne bkz. ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 580, dn. 5

³⁰³ Dolayısıyla, ilan yoluyla ihtarın yapılabilmesi için, elden yazılı olarak veya taahhütlü mektupla ihtar yapılabilmesi gerçekten imkansız olmalı, özellikle adresi bilinen veya bulunabilecek ortaklara ilan yoluyla ihtar yapılması kabul edilmemelidir. Bkz. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 286. Aynı yönde bkz. ERİŞ/ ULUSOY, s. 285. Doğanay da, söz konusu işlemlerin yerine getirilmesi sırasında iyi niyet kuralları içerisinde hareket edilmesinin zorunlu olduğunu, ortaklar defterinde yazılı adresini terk eden veya değiştiren bir ortağın yeni adresinin tahkik ve tespiti yoluna gitmeden ihtarın

İlanın şekli konusunda ise kanunda bir açıklık yoktur. Kooperatif anasözleşmesinin ticaret siciline tescil ve ilan edilecek hususlarını da düzenleyen Koop.K m. 3'te, kooperatifin yapacağı ilanların şekli ve anasözleşmede de bu hususta bir hüküm varsa yönetim kurulu kararlarının ortaklara ne şekilde bildirileceği hususu da tescil ve ilan edilecek hususlar arasında sayılmıştır (Koop.K m. 3/I, b. 9). Buna karşın,) kooperatifin yapacağı ilanların şekli, anasözleşmede bulunması gereken mecburi hükümler arasında (Koop.K m. 4) yer almamıştır. Bu sebeple, kooperatifin yapacağı ilanların şeklinin anasözleşmede düzenlenmemiş olması mümkündür. Dolayısıyla, Koop.K m. 27 uyarınca yapılacak ihtarın ilan yoluyla yapılması halinde, anasözleşmede öngörülen şekilde ilanın yapılması³⁰⁴, anasözleşmede bu yönde bir düzenleme bulunmaması halinde ise, yönetim kurulunca TMK m. 2 çerçevesinde belirlenecek bir yolla ilan yapılmalıdır. Bu bakımdan, tirajı oldukça düşük veya ulaşılması zor olan mahalli bir gazete ile yapılan ilan, ihtarın geçersizliğine yola açabilecektir³⁰⁵.

Burada, kooperatifin doğrudan ilan yoluna başvuramamakla birlikte, ihtarı elden yazılı olarak veya taahhütlü mektup yerine noter aracılığıyla yapıp yapamayacağına değinmek gerekir.

Arpacı, bunun mümkün olduğunu, Koop.K m. 27'de öngörülen şekil kurallarının altına inilemeyeceğini, yani ihtarın adi mektupla yapılamayacağını ve bu kuralların bu bakımdan emredici olduğunu ifade etmektedir³⁰⁶.

ilan yolu ile yapılmış olduğunun kooperatif tarafından ileri sürülmesinin mümkün olmadığını ifade etmektedir. Bkz. DOĞANAY, C. II, s. 1447

³⁰⁴ Çevik ve Eriş/Ulusoy, ilanın ne şekilde yapılacağını, halin icabına ve borçlu ortakların sayısına göre yönetim kurulunca kararlaştırılacağını, ilanın şekli konusunda anasözleşmede düzenleme yapılabileceğini ve eğer yapılmışsa bu şekle uyulması gerektiğini, bunların yanında TTK m. 37 hükmüne de uyulması gerektiğini ifade etmektedirler. Bkz. ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 393; ERİŞ/ ULUSOY, s. 285. Kanımızca, yazarların, ilanın ayrıca TTK m. 37'de öngörülen Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi ile yapılması yönündeki görüşleri yerinde değildir. Kanunda böyle bir zorunluluk öngörülmediği gibi, bu durumda kooperatife ek bir külfet de yüklenmiş olacaktır. Bunun yanında, ortağın ihtardan haberdar olması bakımından Ticaret Sicili Gazetesi'nin bu işlevi yerine getireceği de söylenemez. Zira söz konusu gazete, özellikle tacirler tarafından takip edilen bir gazete olup, tacirler için dahi ilanları takip kolaylığını gerçekleştirdiği söylenemez. Bu hususta bkz. BİLGE, Ticaret Sicili, s. 134-135 ve özellikle 365.

³⁰⁵ Doğanay da, noter aracılığıyla tebligat yolu dururken, mahalli bir gazete ile tebligat yoluna gitmek ve düşük tirajlı ve yayımlandığı geniş okur kitlelerince bilinmeyen bir gazete ile yapılan ilanın geçerli bir ilan olarak kabul edilemeyeceğini ifade etmektedir. Bkz. DOĞANAY, C. II, s. 1447

³⁰⁶ ARPACI, s. 120

Özmen de, ihtarın elden yazılı olarak ya da taahhütlü mektupla bildirilmesinin mümkün olduğunu, ancak ispat kolaylığı açısından noterden yapılmasının yararlı olacağını ifade etmektedir³⁰⁷.

Çevik ise, kanunun, kooperatife mali yük yükleyeceği düşüncesiyle ihtarın noter aracılığıyla yapılması usulünü benimsememiş olduğunu, buna karşın ihtarın noter aracılığıyla yapılmasını önleyen bir hükmün de bulunmadığını, maddenin genel kuraldan ayrılarak kooperatifler için özel bir hüküm getirdiğini belirtmektedir³⁰⁸.

Eriş/Ulusoy da benzer şekilde, ihtarın mutlaka noter aracılığıyla yapılmasının kooperatife mali bir yük getireceğinin açık olduğunu, bununla birlikte noter aracılığıyla yapılan ihtarın hukuki sonuçlarının ve etkisinin daha sağlam ve etkili olduğunu kabul etmek gerektiğini belirtmiştir³⁰⁹.

Aksi görüşteki **Eriş** ise, Koop.K m. 27'de öngörülen tebliğ usullerinin yumuşatılabileceğini, ancak daha ağır bir koşula bağlanamayacağını ifade ettikten sonra, Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesinde öngörülen³¹⁰ noter aracılığıyla tebliğin geçersiz olması gerektiğini, fakat noter aracılığıyla tebliğin daha teminatlı olduğunu ve kooperatiflerin ihtarı noter aracılığıyla tebliğ etmemeleri halinde yasal bir eksiklik olmayacağını ifade etmiştir³¹¹.

Kanımızca da, ihtarın noter aracılığıyla yapılabilmesi mümkündür. Zira Koop.K m. 27'deki şekil kuralları, ortağı koruma amacına yönelik ve emredici olarak öngörülmüştür. Noter aracılığıyla tebliğ de, ortağın ihtardan daha sağlıklı şekilde haberdar olmasını sağlayan en etkili yoldur. Ancak, bizce de ihtarın adi mektupla yapılması mümkün değildir. Bu şekilde yapılan ihtar veya ihtarın adi mektupla yapılabileceğini öngören anasözleşme hükümleri, Koop.K m. 27'nin emrediciliği

³⁰⁷ ÖZMEN, s. 49

³⁰⁸ Bkz. ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 392

³⁰⁹ ERİŞ/ULUSOY, s. 285

³¹⁰ Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesi'nde, ihtarların noter aracılığıyla yapılacağı öngörülmüştür (m. 14/1, b.2).

³¹¹ Bkz. ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 581, dn. 9. Aynı yönde bkz. 11.HD., 28.2.2000, E. 734, K. 1639 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 680)

karşısında geçersizdir. İhtarların noter aracılığıyla yapılacağı yönündeki Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesi düzenlemesinin (m. 14/I, b.2) ise geçersiz olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira, anasözleşmenin, emredici nitelikteki kanun hükümlerini kanun koyucunun amacına uygun olarak daha da ağırlaştıran düzenlemeler içermesi mümkün olduğu gibi³¹², noter aracılığıyla tebliğ, ağır bir yaptırımla karşı karşıya olan zayıf durumdaki ortağın menfaatinidir. Bu bakımdan, anasözleşmede ihtarların noter aracılığıyla yapılmasının öngörülmüş olması ve ihtarların başka şekilde yapılması halinde geçerli bir ihtardan söz edilemez.

İkinci ihtarın yapılacağı zaman ve ihtarın şekli konusunda kanunda bir açıklık olmamakla birlikte, ikinci ihtarın yapılma şekli hakkında da birinci ihtar hakkında öngörülen şekiller geçerlidir³¹³.

IV- İhtarların Kapsamı

Kanunda, ihtarların neleri içeriği hususunda da herhangi bir hüküm yoktur. Doktrinde, ortağın ödemekle yükümlü olduğu borç miktarının, ödeme sebebinin ve ödememesi halinde ortaklıktan çıkarılacağı ihtarının açık ve kesin şekilde ihtarların içeriğinde yer alması gerektiği kabul edilmektedir³¹⁴.

Yargıtay da verdiği kararlarda, ihtarlarda, borcun miktarı ve sebebi³¹⁵ ile verilen süreler içinde borcun yerine getirilmemesi halinde ortaklıktan çıkarılacağı

³¹² Bkz. MOROĞLU, Hükümsüzlük, s. 170

³¹³ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 164; ARPACI, s. 120; ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 394; ERİŞ/ ULUSOY, s. 286; TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. No: 1847

³¹⁴ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 285; ERİŞ/ ULUSOY, s. 286; ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 323 ve 393; ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 580; TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. No: 1847; TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 164; ALVER, Kooperatifler Hukuku, s. 53; ALVER, Şirketler Hukuku, s. 677; ÖZMEN, s. 49

³¹⁵ " Yargıtay'ın yerleşmiş uygulamasına göre, Koop.K.nun 27'inci maddesi uyarınca, ortakların ödeyecekleri para bakımından temerrüde düşmüş sayılmaları için, borç tutarlarının açık bir biçimde ve ödeme süresi belirtilerek talep edilmesi gerekmektedir. " 11.HD., 18.6.1985, E. 3489, K. 3902 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 586); " Ortağa gönderilen ihtarlarda, ana para ve varsa faiz ile gecikme cezasının ayrı ayrı ve anlaşılabilir biçimde gösterilmesi gerekir. aksi halde, ihtarlar geçersiz olur ve çıkarma kararına dayanak yapılamaz..... " 11.HD., 10.11.1993, E. 3408, K. 8419 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 598); " Kooperatif ortağına aidatların ödenmesi için gönderilen ihtarlarda borç tutarı hiç gösterilmemiş ise, bu ihtarlar geçersizdir. Böyle bir durumda, bu ihtarlara dayanılarak kooperatisten çıkarılmasına karar verilemez..... " 11.HD., 15.9.1994, E. 2327, K. 6296 (

ihhtarının³¹⁶ tereddüte yer vermeyecek şekilde³¹⁷ yer alması gerektiğini, ayrıca, ortağın tereddüte düşmesine yol açmaması ve ödemesi gereken miktarı net olarak bilmesi amacıyla, her iki ihtarın da, kapsadığı aylar ve borç miktarı bakımından aynı olması gerektiğini³¹⁸, bununla birlikte ilk ihtardan sonra ortak tarafından kısmi ödemede bulunulması veya arada geçen sürede temerrüt faizi işlemesi gibi sebeplerle her iki ihtarda yer alan miktarlar arasında farklılık olması halinde, bu farklılığın

ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 610). Ayrıca bkz. 11.HD., 20.3.2000, E. 1289, K. 2145 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 680)

³¹⁶ “ Bu sebeple, mahkemece davacıya tebliğ edilen ödeme yazılarını ve bunların tebliğine ilişkin belgeleri kooperatiften celbetmek, gelecek yazılar incelenerek ödeme yazılarından yasada yazılı sürelerin verilip verilmediği, ödenmemesi halinde müeyyidenin ne olacağının belirtilip belirtilmediği araştırılarak sonucuna göre bir karar vermek gerekirken” 11.HD., 22.6.1992, E. 1310, K. 7867 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 588); “ Parasal yükümlülüklerini yerine getirmeyen ortağa gönderilen ihtarlarda, ödememe veya geç ödeme halinde uygulanacak müeyyide yani çıkarma hususu belirtilmemiş olduğundan, bu ihtarlar geçersizdir ve bunlara dayanılarak ortak kooperatiften çıkarılamaz. ” 11.HD., 29.6.1992, E. 1301, K. 8077 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 589). Ancak Yargıtay, bazı kararlarında ihtarların açıkça yer alması yerine Koop.K m. 27’ye ve yaptırımının ne olacağını belirten anasözleşme hükmüne yapılan yollamaları geçerli kabul etmiştir: “ 22.10.1991 tarihli ilk ihtarnamede yer alan (ödememeniz halinde Koop.K.nun 27 ve anasözleşmenin 14’üncü maddeleri uyarınca işlem yapılmak zorunda kalmacağı) yolundaki ibareler, davacı ortağın ihtar gerekçelerini, yani ortaklıktan kaynaklanan akçalı yükümlülüklerini tanınan sürede yerine getirmemesi halinde ihracı düzenleyen yasa ve anasözleşme hükümlerine yapılan göndermeleri içermekte, davacının ortaklıktan ihraç edileceği yolunda yeterli işlevi görmektedir. ” 11.HD., 31.3.1994, E. 5446, K. 2507 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 604). Ayrıca bkz. 11.HD., 4.12.1997, E. 7515, K. 8851 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 652)

³¹⁷ “ Davalı kooperatif gönderdiği birinci ihtar yazısında, (2.600.000) TL borç ile (316.000) TL gecikme faizi istediği halde, ikinci ihtarnamede borç miktarını göstermiş, gecikme faizini göstermemiştir. Bundan başka, ikinci ihtarnamede 30.11.1992 tarihine kadar hesapladığı (10.400.000) TL yı isteyerek ve bu son kısım için süreyi farklı göstererek (birinci ihtar süresi olan on gün) karışıklığa yol açacak bir yol izlemiştir. Bu durumda, yasaya ve anasözleşmeye uygun iki ihtarın varlığından söz edilemeyeceğinden, davanın kabulü ile ihraç kararının iptaline karar vermek gerekirken, yazılı olduğu şekilde davanın reddi bozmayı gerektirmiştir. ” 11.HD., 6.12.1994, E. 5526, K. 9397 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 613); “ Dosyanın tetkikinde bir ve ikinci ihtarların anasözleşme ve Koop.K.nun 27’nci maddesine uygun olduğu her iki ihtardaki parasal miktarların aynı olduğu tartışmasızdır. Bu ihtarlarda, parasal edimlerin gösterilen süre içinde ödenmemesi halinde davacının ihraç edileceği açıklanmış, bunun yanında fazladan icra takibi yapılacağı ve dava açılacağı şeklinde ifadeler tereddüt yaratacak ifadeler olmayıp, davacının ihraç edileceği yanında diğer müeyyidelerin de uygulanacağını bildiren ve ikaz mahiyetinde ibareler bulunduğundan, bunların mahkemece tereddüt yaratacak şekilde düşünülmesi ve davanın kabulü doğru görülmemiştir. ” 11.HD., 5.7.1993, E. 5380, K. 4993 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 596). Yerel mahkemë bu karara direnmiş ve Hukuk Genel Kurulu, yerel mahkemenin direnme kararını bozmuştur. Bkz. YHGK., 4.12.1996, E. 1996/11-751, K. 854 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 582)

³¹⁸ “ Davalı Kooperatif, davacıya gönderdiği birinci ihtarda, aidat karşılığı olarak 63.000.000 TL’nin ödenmesini istemiştir. İkinci ihtarda ise, aynı miktarın istenmesi gerekirken, davalı kooperatif bu arada işleyen aidat miktarını da talep etmiştir. Başka bir deyişle, davalı kooperatifin gönderdiği iki ihtarın farklı bulunduğu , dolayısıyla bu ihtarların 1163 sayılı Yasanın 27’nci maddesine aykırı bulunduğu anlaşılmıştır. ” 11.HD., 8.4.1996, E. 2148, K. 2542 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 629); “ Bu maddeye göre, ortaktan istenecek miktarın açık, anlaşılır ve net miktarlar olması gerekir. Davalı kooperatifin, 17.3.1993, 21.3.1994, 25.4.1994, 6.7.1994 tarihli dört ihtarında istenen rakamlar birbirinden farklı olduğu gibi, ayrıca faizin de istendiği şeklinde ifadeler taşımaktadır. Böyle bir ihtar ortakta haklı tereddütlere neden olur. Dolayısıyla, davalı kooperatifin keşide ettiği ihtarnameler 1163 sayılı Yasanın 27’nci maddesine uygun ihtarnameler niteliğinde görülmemiştir. ” 11.HD., 4.4.1996, E. 1858, K. 2361 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 628).

nedeninin açıkça belirtilmesi halinde ihtarların geçerli olacağını, aksi halde iki ihtarın yapılmamış kabul edilerek ortağın ortaklıktan çıkarılamayacağını kabul etmektedir³¹⁹.

Yargıtay'ın, borç miktarları farklı olan iki ihtarın söz konusu olduğu durumlarda, farklılığın nedeninin açıklanması halinde ihtarların geçerli olacağı yönündeki görüşü kanımızca da yerindedir³²⁰. Zira, bu durumda ortak aleyhine olan herhangi bir sakıncalı durum ortaya çıkmadığı gibi, ihtarların bu sebeple geçersiz sayılması halinde, ilk ihtar alan ortakların oldukça düşük ödemeler yaparak ihtarların geçersizliğini sağlayarak Koop.K m. 27 ile öngörülen sistemin işlemesine engel olabileceklerdir³²¹.

Ortağa ihtar yapılmadan önce veya ihtar yapıldıktan sonra, ortak, kooperatiften olan alacağı (örneğin kar payı alacağı) ile borcun takası beyanında bulunmuş ise, bu beyan gereğince borç takas edilen miktar oranında azalacağından,

³¹⁹ “ Dosya arasında bulunan ve davacıya gönderilen ihtarların farklı borç miktarlarını gösterdiği anlaşılmıştır. Dairemizin kökleşen uygulamasına göre, ihtarnameledeki borç miktarının aynı olması gerekir. Eğer, bu arada kısmi bir ödeme varsa, bu kısmi ödemenin de gösterilmesi ve borçtan tenzili gerekir. Bu uygulamanın aksine düzenlenen ihtarnamele usulsüz bulunduğundan, davacının ihracına karar verilmesi doğru değildir. ” 11.HD., 28.6.1993, E. 5237, K. 4754 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 595); “ Dosyadaki yazılara, mahkeme kararında belirtilip, Yargıtay ilamında benimsenen gerekçeler ve ikinci ihtarındaki farklılığın faiz alacağından doğmasına, ana paranın her iki ihtarında aynı olmasına ve ikinci ihtarında farklılığın temerrüt faizinden doğduğuna ve bu faizin de ayrıca ihtarında belirtilmesine göre, davacı tarafın karar düzeltme talebinin reddi gerekmektedir. ” 11.HD., 10.3.1994, E. 495, K. 1917 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 603); “ Davacıya yollanan her iki ödeme ihtarının farklı olması ve bu farkın da nedeninin açıklanmamış olması karşısında, davacının temerrüde düşürüldüğü kabul edilemez. ” 11.HD., 4.4.1994, E. 5009, K. 2642 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 605). Benzer yönde bkz. 11.HD., 10.5.1994, E. 7451, K. 4088 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 607); 11.HD., 8.6.2000, E. 4656, K. 5289 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 686)

³²⁰ Yargıtay ile aynı görüşte bkz. ÖZMEN, s. 49; ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 580.

³²¹ Yargıtay da bir kararında bu hususu açıkça ifade etmiştir: “ Davalı kooperatif, 26.1.1993 tarihli ilk ihtar ile davacıdan (1.900.000) liranın ödenmesini istemiş, bunun üzerine davacı (1.000.000) lira ödemiş, bakiye (900.000) lira ödememiştir. Davalı kooperatif 21.3.1993 tarihli ikinci uyarı yazısıyla ödenen (1.000.000) liradan bahis ile bakiye (900.000) liranın ödenmesini istemiştir. Böylece, davalı kooperatif ikinci ihtarındaki rakam farklılığını davacı yararına açıklamıştır. Bu şekil bir açıklama 1163 sayılı Koop.K.nun 27’nci maddesinin aradığı manada uyarı yazısıdır. Aksi halin kabulü, ödeme ihtarına muhatap kalan mütemerrit ortakların, kendilerine bildirilen miktarın bir bölümünün ödenmesinde, ikinci ihtarın değil, yeniden birinci ihtarın çıkarılması ve dolayısıyla anılan Yasanın 27’nci maddesinin uygulama olanağını kaldırır. ” 11.HD., 8.12.1994, E. 5521, K. 9430 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 613)

Koop.K m. 27 ancak takastan sonra borç kalmışsa kalan bu borç hakkında uygulanmalıdır³²².

Ortağa usulüne uygun olarak yapılan iki ihtara rağmen ortak parasal yükümlülüklerini yerine getirmemişse, diğer çıkarma sebeplerinde olduğu gibi, artık yetkili organlar tarafından ortağın çıkarılması kararı alınabilecektir.

§ 5 ÇIKARMAYA YETKİLİ ORGANLAR

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, anasözleşmede yer alan çıkarma sebeplerinden birinin gerçekleşmesi ya da Koop.K m. 27 uyarınca ortağın parasal yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde ortak ortaklıktan çıkarılabilecektir. Ortağın ortaklıktan çıkarılabilmesi için, çıkarma sebebinin gerçekleşmesi yeterli olmayıp, bu hususta yetkili organlarca geçerli bir şekilde çıkarma kararı alınması ve Koop.K m. 16'da yer alan bazı prosedürlerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Ortak, Koop.K m. 27 uyarınca ortağa iki ihtar gönderilerek kendisine süre verilmiş ve buna rağmen ortak parasal yükümlülüklerini getirmemiş ise, artık Koop.K m. 16'nın öngördüğü usul uyarınca ortaklıktan çıkarılacaktır. Bu sebeple, bundan sonra yapılacak olan açıklamalarımızın, ortağın gerek Koop.K m. 16 uyarınca, gerekse Koop.K m. 27'ye dayanarak ortaklıktan çıkarılmasında uygulanacak olan müşterek çıkarma usulü olarak dikkate alınması gerekmektedir.

Koop.K m. 16 ile, kooperatiften çıkarma konusunda genel kurul ve anasözleşme ile öngörülmek şartıyla yönetim kurulu yetkili kılınmıştır³²³.

³²² DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 286; TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. No: 1847

³²³ Kooperatiflerde yasal ve zorunlu organ olarak 3 organ öngörülmüştür: 1) Genel Kurul, 2) Yönetim Kurulu, 3) Denetçiler Kurulu. Bunlar içindeki en yetkili organ genel kuruldur (Koop.K m. 42/1). Genel kurul, diğer organlara kanun veya anasözleşme ile bırakılan işler dışındaki tüm konularda yetkili organdır. Koop.K'da genel kurul ile yönetim kurulu arasındaki yetki dağılımı açıkça gösterilmeyip, sadece genel kurulun " en yetkili " organ olduğu ve devir ve terk edemeyeceği yetkiler 8 bent halinde belirtilmiştir (Koop.K m. 42). Dolayısıyla sayılan bu 8 bent dışında kalan yetkilerin devri mümkündür.

I- Genel Kurul

Koop.K m. 16/II ile “ Ortaklıktan çıkarılmaya yönetim kurulunun teklifi ile genel kurulca karar verilir. ” düzenlemesi getirilerek, çıkarma hususunda yasal ve genel yetkili organın genel kurul olduğu öngörülmüştür.

Her ne kadar Kooperatifler Kanunu asıl yetkili organ olarak genel kurulu öngörmüş ise de, genel kurulun çıkarma kararını yönetim kurulunun teklifi ile vereceği yolundaki düzenleme, bazı problemleri de beraberinde getirmektedir. Öncelikle akla şu soru gelmektedir; özellikle yönetim kurulunun çıkarma konusunda yetkili olmadığı hallerde, bir ortağın çıkarılmasını gerektiren şartlar mevcut iken yönetim kurulunun bu hususu genel kurul gündemine almaması halinde genel kurul bu konuda karar verebilecek midir?

Arpacı, maddenin ifadesine rağmen yönetim kurulunun teklifi olmadan da genel kurul tarafından çıkarma kararı verilebilmesi gerektiğini, çünkü yönetim kurulunun esasen genel kurul karşısında bir icra organı olduğunu ve bu sebeple genel kurulun bu konuda yönetim kurulunun teklifi olmadan harekete geçemeyeceğini söylemenin doğru olmayacağını, aksi takdirde kötü niyetli uygulamaların önüne geçilemeyeceğini, genel kurul toplantısı devam ederken de, gündemde olup olmadığına bakılmaksızın, çıkarma tekliflerinin oylanması gerektiğini ifade etmektedir³²⁴.

Şimşek de, yönetim kurulunun teklifi olmadan genel kurulun alacağı çıkarma kararının Koop.K m. 53 anlamında kanuna aykırı olmayacağını, yönetim kurulunun teklifinin genel kurulun çıkarma kararının geçerlilik koşulu değil yönetim kuruluna verilmiş bir imkan olarak anlaşılması gerektiğini, aksinin ise genel kurulun işlem ve eylemlerini, genel kurul kararlarını yerine getirmek görevinden başka görevi bulunmayan yürütme organına bağlı tutmak gibi ortaklıklar hukuku ve kurallarıyla bağdaşmayan bir sonuç ortaya çıkaracağını belirtmektedir³²⁵. Kısaca, bu iki yazara

³²⁴ ARPACI, s. 83

³²⁵ ŞİMŞEK, s. 78

göre; gündemde böyle bir husus yer almamış olsa dahi genel kurul çıkarma kararı alabilecektir.

Anonim ortaklıklarda kabul edildiği gibi (TTK m. 369/II), kooperatiflerde de genel kurulda görüşülecek konular bakımından “ gündeme bağlılık ” ilkesi söz konusudur. Bu husus Koop.K m. 46/III, c.1’de, “ Gündemde olmayan hususlar görüşülemez. ” düzenlemesi ile açıkça belirtilmiştir. Bu ilkenin getiriliş amacı; ortakların toplantıda görüşülecek konular hakkında önceden düşünmesi ve hazırlanması, dolayısıyla herhangi bir sürprizle ve oldu bittilerle karşılaşmasını önlemektir³²⁶. Ortak, gündemi inceleyerek toplantıya katılma hususunda karar verip, gerek görmüyorsa toplantıya katılmama yolunu seçebilecek ve bunun sonucu olarak da, toplantıda alınan kararların sonuçlarını kabullenmiş olacaktır³²⁷. Anonim şirketler hakkında TTK’da hangi konuların ilkeye istisna teşkil edeceği açıkça belirtilmemiş ve bu durum doktrinde değişik değerlendirmelere yol açmıştır. Doktrinde bazı yazarlar, bu ilkenin zorunlu ve yasal istisnaları (TTK m. 341, 348/II, 377 gibi) olduğunu³²⁸, hatta yönetim kurulu üyelerinin, gündemde yer almasa dahi azledilip yerlerine yenilerinin seçilebileceğini belirtirken³²⁹, bazı yazarlar ise, gündeme

³²⁶ TÜRK, Hikmet Sami : “ Anonim Ortaklık Genel Kurul Toplantılarında Gündeme Bağlılık İlkesi ve Yönetim Kurulu Üyelerinin Azil veya Seçimi ” - Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ocak 1984, s. 180; ANSAY, s. 174; DOĞANAY, İsmail : Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Birinci Cilt, İkinci Baskı, Ankara 1981, s. 844, İMREGÜN, Anonim Ortaklıklar, s. 118 ; ARSLANLI, Anonim Şirket, s. 21-22

³²⁷ Zira, toplantıda alınan kararlar, toplantıya katılın katılmanın tüm ortakları bağlar (Koop.K m. 98’in yollaması ile TTK m. 379).

³²⁸ ARSLANLI, Anonim Şirket, s. 22-23, TEOMAN, Ömer : “ Anonim Ortaklıkta Azınlığın Genel Kuruldan Özel Denetçi Seçilmesini İsteme Hakkı ve Gündeme Bağlılık İlkesi ”, İkt. ve Mal., C XXVII, S 2, s. 72 vd. ; İMREGÜN, Anonim Ortaklıklar, s. 118-119, ÇEVİK, Orhan Nuri : Anonim Şirketler, Ankara 2002, s. 592; PULAŞLI, s. 342-343; DERYAL, Yahya : Kooperatif Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu, Ankara 1991, s. 74. Aksi görüşte MOROĞLU, Hükümsüzlük, s. 87. Yazar, TTK m. 341, 348/II ve 377’sinde yer alan azınlık kararlarının, ancak mevcut bir gündem maddesine bağlı veya onun doğal uzantısı ise genel kurulda karara bağlanabileceğini göz önünde tutarak aslında bu hallerde gündeme bağlılık ilkesinin istisnasının sözü konusu olmadığını belirtmektedir.

³²⁹ ARSLANLI, Anonim Şirket, s. 23; İMREGÜN, Anonim Ortaklıklar, s. 119; ÇEVİK, Anonim Şirketler, s. 592; MOROĞLU, Hükümsüzlük, s. 87. Yönetim Kurulu üyelerinin azlının gündemde yer alması gerektiği konusunda bkz. PULAŞLI, s. 341; TÜRK, s. 200. Yargıtay’ın ise, bu konuda birbiriyle çelişkili kararları mevcuttur. Yargıtay, eski tarihli bir Hukuk Genel Kurulu kararında seçim hususunun gündemde yer alması gerektiğini belirtmiştir: “ bütün idare meclisi üyelerinin yeniden seçileceklerine dair gündemde bir kayıt bulunmamış olmasına rağmen bütün idare meclisinin seçiminin yenilenmesi TTK’nun 369. maddesinin (gündemde gösterilmeyen hususlar müzakere olunamaz) diyen hükmüne aykırıdır....” YHGK 15.03.1967, 15.3.1967, E 66/400, K. 154 (Ank.Bar.Der., 1967, S. 3, s. 595). Sonraki bir kararında ise Yargıtay, bunun mümkün olduğuna karar vermiştir: “ azil hususunun gündemde bulunmasına da gerek yoktur, yani gündemde

bağlılık ilkesinin kabul edilme nedenlerinin göz ardı edilemeyeceği, ancak ilkenin çok katı bir şekilde uygulanmaması gerektiği ve istisnanın, en azından gündemdeki maddelerle doğrudan bağlantılı olması gerektiğini belirtilmektedir³³⁰. Örneğin, yönetim kurulunun ibra edilmeme kararı ile yönetim kurulu üyeleri hakkında sorumluluk davası açılması kararının birbirini tamamladığı için, sorumluluk davası açılması hususu gündemde yer almasa dahi aradaki bağlantı sebebiyle kararlaştırılabilecektir.

Görüldüğü üzere gerek doktrinde gerekse uygulamada gündeme bağlılık ilkesinin istisnaları konusunda tam bir görüş birliği yoktur. Ancak şu kadarı söylenebilir ki, istisna belirlenirken kanuni bir dayanak gösterilmekte ya da en azından bir bağlantı kurulmaktadır.

Gündeme bağlılık ilkesinin istisnaları hususuna kooperatifler açısından baktığımızda ise; Koop.K m. 46/III'ün, gündemde olmayan hususların görüşülemeyeceği kuralını koyduktan sonra hangi konuların bu kurala istisna teşkil edeceğini ve bu konuların gündeme alınma şartlarını da düzenlediğini görmekteyiz. Buna göre;

“ Ancak, kooperatife kayıtlı ortakların en az 1/10'unun gündem maddelerinin görüşülmesine geçilmeden önce yazılı teklifte bulunmaları halinde, hesap tetkik komisyonunun seçilmesi, bilanço incelemesinin ve ibranın geriye bırakılması, çıkan veya çıkarılan ortaklar hakkında karar alınması, genel kurulun yeni bir toplantıya çağırılması ve kanun, anasözleşme ve iyiniyet esasları ile genel kurul kararlarına aykırı olduğu ileri sürülen yönetim kurulu kararlarının iptali, yönetim kurulu üyeleri

bulunmasa dahi genel kurul yönetim kurulu üyelerini her an azledebilir... Şirket genel kurulunun, yönetim kurulunun azlinden sonra ilk işi bu organ eksikliğini gidererek yeni yönetim kurulunu seçmektir. Bunun, azlin gerçekleştiği genel kurul toplantısı sırasında yapılmasına bir engel yoktur....” 11. HD 2.2.1979, E. 79/1882, K. 79/3487 (BATİDER, C. X S. 3 s. 825 vd.). Yargıtay daha sonra bu görüşünü de değiştirerek, gündeme bağlılık ilkesine üstünlük tanımıştır. Bkz. 11 HD. 24.9.1985, E. 85/3578, K. 85/4774 (BATİDER, C. XII, S. 4, s. 157 vd.)

³³⁰ ANSAY, s. 174, ŞENER, s. 121 ve s. 122 dn. 367

ile denetçilerin azli ve yerine yenilerinin seçilmesi ile ilgili hususlar, genel kurula katılanların yarıdan bir fazlasının kabulü ile gündeme alınır.”³³¹

Hükümde yer alan “ çıkan veya çıkarılan ortaklar hakkında karar alınması ” hususu, bir ortağın kooperatiften çıkarılmasına karar verme imkanını değil, yönetim kurulu tarafından çıkarılan ortağın genel kurula yaptığı itirazın gündeme alınmaması halinde bu itirazın gündeme alınması imkanını ifade etmektedir³³². Bu sebeple, ortağın kooperatiften çıkarılması hususu bu istisnanın kapsamına girmez.

Ortağın çıkarılması hususunun gündemde yer alması dahi karara bağlanabileceğini ileri süren **Arpacı ve Şimşek**’e, şu gerekçelerle katılmamaktayız: Öncelikle kanun koyucu, gündeme bağlılık ilkesinin istisnalarına kanunda açıkça ve sınırlı sayıda yer vermiş ve bu istisnaların gündeme alınabilmesi için, ortakların en az 1/10’unun gündem maddelerinin görüşülmesine geçilmeden önce yazılı teklifte bulunmaları ve teklifin genel kurula katılanların yarıdan bir fazlasının kabulü şartına tabi tutmuştur. Bunun yanında, gündeme bağlılık ilkesinin de kooperatifin menfaati kadar önemli bir ilke olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Zira, toplantıya katılmayı düşünmeyen ortak, gündemi bilmesi halinde kendisini genel kurulda savunmak ve diğer ortakları aydınlatma imkanlarından yararlanıp, belki de mahkemeye başvurmaya gerek kalmadan çıkarılmasını engelleyebilecektir.

³³¹ Koop.K m. 46/III’ün 3476 Sayılı Kanun’la değiştirilmeden önceki halinde istisna teşkil eden konular daha dar tutulmuş, bu konuların gündeme nasıl alınacağı hususu açıklığa kavuşturulmamış ve yönetim kurulu üyeleri ile denetçilerin azlinin gündeme alınabileceği belirtilmekle birlikte yerlerine yenilerinin seçilmesi hususu düzenlenmemiştir. Nitekim değişiklik gerekçesinde de bu boşluğun giderilmek istendiği şu şekilde ifade edilmiştir: “ yönetim ve denetim kurullarının azlinin doğal sonucu, bunların yerine yenilerinin seçilmesi olduğu halde konuya yasada yer verilmemesi, maddenin bu bölümünün uygulanmasında yanlış ve farklı yorumlara yol açtığından, söz konusu eksiklik giderilmiştir ” (Bkz **FİGEN**, s. 47). Dolayısıyla, kanun koyucunun, istisnaları açıkça düzenleyerek bu konudaki çeşitli yorumların önüne geçmek istediği söylenebilir.

³³² Yargıtay’ın da bu yönde kararları mevcuttur: “ Dava konusu olayda, ortağın çıkarılmasına ilişkin husus genel kurul gündeminde olmadığı gibi, davacı genel kurul kararından önce de yönetim kurulunca ihraç edilmediğine göre, 46/2 maddesinin uygulama olanağı yoktur. Bu itibarla, davalı kooperatif genel kurulunun 11.1.1987 günlü genel kurul kararı geçersiz olduğundan” **11. HD., 30.1.1992, 511 E., 605 K. (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 751)**. “ ... 1163 sayılı Koop.K.nun 46’ncı maddesine göre, çıkan veya çıkarılan ortaklar hakkında genel kurulun gündeminde bulunması halinde karar verilebileceğine ve davacının önceden çıktığı ya da yönetim kurulunca çıkarıldığı iddia ve ispat edilmemiş bulunmasına ve bu durumda, davacının çıkarılması hususunun gündeme alınamayacağına göre ... ” **11. HD., 13.9.1993, 6226 E., 5443 K. (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 753)**

Bu konuda bir başka sakıncalı husus ise, sadece o toplantı için çoğunluğu oluşturan ortakların, sırf ortağı yıpratmak amacıyla çıkarma yoluna gidebilecek olmalarıdır. Nitekim, Yargıtay da, Koop.K m. 46/III'te yer alan istisnalar dışındaki konuların görüşülüp karara bağlanmasını bir iptal sebebi olarak kabul etmektedir³³³.

Yönetim kurulunun genel kurula çıkarma hakkında teklif götürmekte direnmesi halinde neler yapılabileceği konusunda ise **Deryal**, yönetim kurulunun çıkarılma sebebinin ortaya çıktığı hallerde bunu genel kurula teklif etme konusunda mutlak bir takdir yetkisine sahip olmadığını, yönetim kurulunun teklif etmesi gerekirken bunu yapmadığı hallerde öncelikle hukuki sorumluluğunun (Koop.K m. 98'in yollaması ile TTK m. 336/I, b. 5) doğabileceğini, ayrıca ortakların, denetçilerin dikkatini çekebileceğini ancak tüm bunların yönetim kurulunun teklif konusunda direnmesi halinde yeterli olmayabileceğini, bu sebeple Koop.K m. 44 ile azınlığa verilmiş olan, ilgili Bakanlığa veya mahkemeye başvurarak genel kurulu toplantıya çağırma imkanının, kıyasen bu durumda da uygulanarak azınlığa çıkarmayı teklif hususunda yetki verilebilmesi gerektiğini ifade etmektedir³³⁴.

Kooperatif genel kurulunu toplantıya çağrı yetkisi asıl olarak yönetim kurulundandır (Koop.K m. 43). Doğal olarak toplantının gündemi de yönetim kurulu tarafından hazırlanır (Koop.K m. 46). Yönetim kurulunun, çeşitli sebeplerle, bir ortağın çıkarılması teklifini hazırlayacağı bu gündeme koymaması mümkündür. Bu durumda çeşitli çözüm yolları düşünülebilir. Öncelikle, **Deryal**'in önerdiği şekilde, Koop.K m. 44 hükmünün azınlığa tanıdığı toplantıya çağrı yetkisinin kıyasen kullanılarak çıkarmayı teklif hususunda yetki verilmesi yerine, Koop.K m. 46 /II hükmünden yararlanmak daha yerinde olacaktır. Zira, Koop.K m. 46/II uyarınca;

³³³ Yargıtay'ın bu hususta verdiği kararlar şu şekildedir: " ...Gündemde yazılı olmayan hususlar 1163 sayılı Kanunun 46'ncı maddesinin getirdiği istisnalar dışında genel kurulda görüşülerek karara bağlanamaz. Aksi halde, bu biçimdeki genel kurul kararları sırf bu nedenle iptali kabil kararlardan sayılır." 11. HD., 18.12.1987, 3691 E., 7398 K. (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 750). " Davalı kooperatifin gazetede ilan edilen gündemin 8. maddesinde aynen (2'nci başkan hakkında karar alınması) denmektedir. Bu bende göre, davacının yönetim kurulu üyeliğinden azli veya kooperatiften çıkarılması gerektiği hususunun anlaşılması mümkün değildir. Yani, davacının yönetim kurulu üyeliğinden azli veya kooperatiften çıkarılması hususunun görüşülmesi gündemde yazılı bulunmamaktadır. Bu duruma göre, davacının yönetim kurulundan azli veya kooperatiften çıkarılması hususlarının görüşülmesi yasaya aykırıdır. " 11. HD., 11.2.1992, 5906 E., 1293 K. (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 752)

³³⁴ **DERYAL**, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 223-224

“ Dörtten az olmamak üzere ortakların en az 1/10'u tarafından genel kurul toplantısından en az 20 gün önce yazılı olarak bildirilecek hususların gündeme konulması zorunludur. ” Dolayısıyla azınlığın, Koop.K m. 46/II'nin verdiği yetkiyi kullanarak halihazırda toplanan olağan genel kurulun gündemine madde ekletmesi daha pratik bir yol olarak düşünülebilir³³⁵.

Koop.K 46/II'deki zorunluluk yönetim kurulu tarafından yerine getirilmediği, yani konu yine de gündeme alınmadığı takdirde ise, bildirimin vaktinde yapıldığının ispatlanması halinde konunun toplantı başkanı tarafından gündeme alınması düşünülebilir³³⁶. Bu sebeple, yönetim kuruluna yapılacak bildirimin noter aracılığıyla yapılması yerinde olur. Bildirimin ne şekilde yapılacağı konusunda anasözleşmeye de hüküm konulabilir. Nitekim, Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesi m. 28'de, azınlığın “ *müştereken ve noter tebligatı* ” ile bildirimde bulunacağı öngörülmüştür. Ancak, Koop.K m. 46/II karşısında, noter tebligatının geçerlilik şartı olduğunu söylemek mümkün değildir³³⁷.

³³⁵ Yönetim kurulunun genel kurulu toplantıya çağırması halinde bu konuda başvurulacak bir diğer yol, genel kurulun olağanüstü toplantıya çağırılmasıdır. Genel kurulu olağanüstü toplantıya çağrı hususunda kimlerin yetkili olduğu Koop.K. m. 43 ve 44'te düzenlenmiştir. Yetkili olanların genel kurulu olağanüstü toplantıya çağrı yapabilmeleri için bir “ *gerekliliğin* ” ortaya çıkması gerekir (Koop.K m. 43). İşte, örneğin, bir ortağın üyelik niteliklerini yitirmiş olması, kooperatif amacı ve dayanışmasını baltalaması vb. anasözleşmede de yer alan bir durumun ortaya çıkması ve yönetim kurulunun bu hususu gündeme almamış olması halinde, olağanüstü toplantı yapılması hususunda bir “ *gerekliliğin* ” ortaya çıktığı söylenebilecek ve genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırmaya yetkili olanların harekete geçme imkanı doğacaktır. Bu durumda ise söz konusu toplantının gündemi, toplantıya çağırانlar tarafından hazırlanacağı için, ortağın çıkarılması hususunun da gündemde yer alması sağlanacaktır.

³³⁶ ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 484

³³⁷ Nitekim Yargıtay da bir kararında, anasözleşmede öngörülen bildirimin noter aracılığıyla yapılması hususunun geçerlilik şartı olamayacağını açıkça ifade etmiştir. Bu karar şöyledir: “ Azınlığın gündeme eklemek istediği maddelerin Koop.K'nun 46/III maddesinde sınırlı olarak sayılan hususlardan olduğu şüphesizdir. Kooperatif yönetimince bu isteğin reddi gerekçesi olarak, azınlık isteğinin anasözleşme hükmüne uygun şekilde noterlikçe yapılmamış olması gösterilmiştir. Oysa, Koop.K'nun 46/II maddesinde bildirimin yazılı olması yeterli görülmektedir. Anasözleşmeye geçirilen bildirimin noterlikçe yapılması şartı, geçerlilik koşulu değil, olsa olsa ispat şartı olarak değerlendirilebilir....” 11. HD., 23.1.2001, 9006 E., 395 K. (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 757). Ancak karardan, azınlığın sadece m. 46/III'te sayılan hususların gündeme eklenmesini isteyebileceği şeklinde bir sonuç çıkarılmaması gerektiğini ve m. 46/II'de herhangi bir sınırlama yapılmadığı için, azınlığın m. 46/III'te yer alan konularla bağlı olmadığını belirtmemiz gerekir.

II- Yönetim Kurulu

A- Çıkarma Yetkisinin Anasözleşme ile Verilmesi Zorunluluğu

Çıkarma kararı verme yetkisinin asıl olarak genel kurula ait olduğunu yukarıda belirtmiştik. Kanun koyucu, önemli ve yönetim kuruluna devrinde sakınca gördüğü konuları Koop.K m. 42'de 8 bent halinde sayıp, bunların devir ve terk edilemeyeceğini öngörmüşken, bir ortağın kooperatiften çıkarılması hakkında karar alma yetkisinin yönetim kuruluna devredilebileceğini öngörmüştür.

Nitekim Koop.K m. 16/II uyarınca; “ Ortaklıktan çıkarılmaya yönetim kurulunun teklifi ile genel kurulca karar verilir. Anasözleşme, çıkarılanın genel kurula başvurma hakkı saklı kalmak üzere, bu hususta yönetim kurulunu da yetkili kılabilir. ”

Koop.K m. 16/II hükmünden de anlaşılabileceği üzere, yönetim kuruluna çıkarma yetkisi sadece anasözleşme ile verilebilir. Bu sebeple, yönetim kurulunun çıkarma yetkisinin anasözleşmesel bir yetki olduğu söylenebilir³³⁸. Yönetim kurulunun, oybirliğiyle alınmış olsa dahi, bir genel kurul kararı ile yetkilendirilmesi mümkün değildir³³⁹. Bu yöndeki bir genel kurul kararı, m. 16/II'nin emrediciliği karşısında batıldır.

Aynı şekilde, yetkinin genel kurul tarafından yönetim kuruluna verilebileceği yönündeki anasözleşme düzenlemeleri ve bir genel kurul kararına dayanarak ya da bir genel kurul kararı dahi mevcut değilken çıkarma kararı alan yönetim kurulunun aldığı çıkarma kararı, Koop.K m. 16/II, c.2 dolayısıyla batıldır³⁴⁰.

³³⁸ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 222

³³⁹ ŞİMŞEK, s. 77; KURTULAN, s. 54

³⁴⁰ Kurtulan ise, yetki verilmediği halde yönetim kurulunun ihraç kararı alıp ortağa tebliğ etmesi halinde, 3 aylık hak düşürücü süreye bağlı bulunulmaksızın her zaman itiraz davası açılabileceğini belirtmiştir. Bkz. KURTULAN, s. 55. Kanımızca, yazar burada, “*bulanın tespiti davası*”nı kastetmektedir. Zira, iptal davasının kararın tebliğinden itibaren 3 ay içinde açılması gerekir (Koop.K m. 16/III). Yargıtay'ın da bu doğrultuda verdiği bir kararı şu şekildedir: “İhraç kararı alan kişilerin yetkisiz bulundukları saptanırsa, çıkarma işlemi batıl olacağından böyle bir durumda açılacak dava da süreye tabi değildir. ” 11. HD., 18.6.1981, 2576 E., 3135 K. (ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 326)

...Çıkarma yetkisinin yönetim kuruluna ilk anasözleşme ile verilmesi şart olmayıp, yetkinin anasözleşme değişikliği ile de verilmesi mümkündür.

B- Yönetim Kurulunun Münhasıran Yetkili Olması

Genel kurulun çıkarma konusunda yasal ve asıl yetkili organ olması sebebiyle, yönetim kurulunun da anasözleşme ile yetkili kılındığı durumlarda genel kurulun yetkisinin devam edip etmediği, başka bir deyişle yönetim kurulunun, çıkarma kararı alma hususunda genel kurulun yanında, onunla birlikte mi yoksa münhasıran mı yetkili olduğu konusunda kanunun ifadesi yeterince açık değildir. Bu sebeple öncelikle doktrin ve Yargıtay tarafından yapılan yorumlara değinmek yerinde olur.

Deryal, Koop.K m. 16/II'de yer alan “ *yönetim kurulunu da* ” ifadesinden yola çıkarak, maddede yönetim kurulunun da yetkili kılınabileceğinden söz edilmesinin, çıkarma kararı konusunda genel yetkili organ olarak genel kurul yanında yönetim kuruluna da çıkarma kararı verme yetkisinin tanınması şeklinde anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir. Yazara göre; anasözleşme ile yönetim kurulunun da yetkilendirilmesi halinde genel kurulun çıkarma kararı verme yetkisi sona ermiş olmaz. Zira genel kurul, çıkarma kararı verme konusunda yasal organ, genel (asıl) organ konumundadır³⁴¹.

Kurtulan da benzer şekilde, çıkarma hususunda anasözleşme ile yönetim kurulu yetkili kılınsa dahi, genel kurulun çıkarma yetkisinin her zaman saklı bulunduğunu ifade etmektedir³⁴².

Arpacı ise, yönetim kuruluna yetki verilmesi halinde yönetim kurulunun tek başına çıkarma kararı verebileceği konusunda şüphe olmadığını, ancak böyle bir ihtimalde dahi, genel kurulun yönetim kurulunca bir teklif getirip getirilmediğine bakmaksızın çıkarma kararı alabileceğini, zira genel kurulun asıl yetkili organ olarak

³⁴¹ **DERYAL**, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 224-225

³⁴² **KURTULAN**, s. 54

alacağı kararlarda, yönetim kurulunun anasözleşme ile verilen yetkiyi kullanıp kullanmaması ile bağılı olmadığını ifade etmektedir. Yazara göre bu görüşün dayanağı, kanunda anasözleşme ile yönetim kurulunun sadece “ yetkili ” kılınabileceğinden söz edilmesi, genel kurulun ise asıl yetkili organ olarak alacağı kararlarda yönetim kurulunun anasözleşmenin kendisine verdiği yetkiyi kullanıp kullanmaması ile bağılı olmamasıdır. Yazar ayrıca, genel kurulun, yönetim kurulunca teklif getirilmiş olmasına bakmaksızın çıkarma kararı alabileceği yönündeki görüşünde olduğu gibi³⁴³, bu sonuca da, yetkinin sadece yönetim kurulunda olması halinde yönetim kurulunun bu yetkiyi keyfi ve kötüye kullanacağı yönündeki endişeleri sebebiyle vardığını belirtmektedir³⁴⁴.

Franko, kanuna göre ortağın kooperatiften çıkarılması kararı alma yetkisinin esas itibariyle genel kurula ait olduğunu, ancak kanunun, anasözleşmede bu hususta hüküm bulunmak şartıyla bu yetkinin yönetim kurulu tarafından da kullanılmasına imkan tanıdığını ve bunun bir delegasyondan ibaret olduğunu, genel kurulun bu yetkisini yönetim kuruluna verirken kendi yetkisinden feragat etmemiş olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre yönetim kuruluna böyle bir yetki verilmesinin sebebi, genel kurulun sürekli bir organ olmamasına karşın yönetim kurulunun daima görev başında olmasıdır³⁴⁵.

Şimşek, genel kurulun yetkisine giren bazı önemli işlerin başka bir organ tarafından kullanılması ve devrinin yasaklanmasına rağmen, kanun koyucunun ortaklıktan çıkarma yetkisinin anasözleşme ile yönetim kuruluna bırakılabileceğini öngördüğünü ifade etmektedir³⁴⁶.

Tekinalp de, yönetim kurulunun genel kurul yanında yetkili olup olmadığı hususuna değinmeyerek, genel kurulun bu yetkisinin devredilemez bir yetki olmadığını ve bu yetkinin anasözleşme ile yönetim kuruluna bırakılabileceğini

³⁴³ Bkz. yukarıda § 5, I

³⁴⁴ ARPACI, s. 83-84.

³⁴⁵ FRANKO, Nisim: “ Yargıtay İçtihatları açısından Kooperatif Şirket Ortağının İhracı (Koop.K. md. 16) ”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Bildiriler – Tartışmalar, Ankara, 13-14 Mayıs 1994, s. 280.

³⁴⁶ ŞİMŞEK, s. 77

belirtmektedir³⁴⁷. Yazar ayrıca, genel kurulun çıkarma yetkisini bir kararla yönetim kuruluna bırakamayacağını, yönetim kurulunun bu hususta anasözleşme tarafından yetkilendirilmiş olmasının şart olduğunu ifade etmektedir³⁴⁸.

Çevik, kanunun çıkarmaya karar verecek organı iki kademedede göstermiş olduğunu, ortağı çıkarmaya yönetim kurulunun teklifi ile genel kurulca karar verileceğini, ancak ortağın genel kurula itiraz hakkı saklı kalmak kaydıyla çıkarma kararının yönetim kurulunca da karar verilebileceği hususunda anasözleşmeye hüküm konulabileceğini, anasözleşmede yönetim kuruluna çıkarma yetkisi verilmemişse³⁴⁹, çıkarma kararının genel kurula ait olduğunu belirterek, çıkarma yetkisinin genel kurulda bırakılmasının bu yetkinin etkisini azalttığı ve işlemleri uzatmakta olduğu için çoğunlukla yönetim kurulunun yetkili kılınmasının tercih edildiğini ifade etmektedir³⁵⁰.

Eriş/Ulusoy da, bu yetkinin devir ve terk edilemez yetkiler arasında olmadığını, aksine Koop.K m. 16/II'de yetkinin, anasözleşmede hüküm bulunması ve ortağın genel kurula itiraz hakkı saklı kalmak kaydıyla yönetim kuruluna da verilebileceğinin kabul edildiğini, uygulamada da bu yetkinin yönetim kuruluna verildiğini, zira yetkinin normal şekilde yılda bir kez toplanacak olan genel kurula bırakılması halinde kararın etkisinin kalmadığını ve bu durumun kooperatifin aleyhine olduğunu belirtmektedir³⁵¹.

Bu konuda **Doğanay**, yönetim kurulunun yetkili kılınması halinde genel kurulun yetkisinin devam edip etmediği hususuna değinmeden, genel kurulun çıkarma yetkisinin çıkarma yetkisinin devir ve terk edilemez yetkilerden olmadığını,

³⁴⁷ **TEKİNALP**, Kişisel Nitelikler, s. 154-155

³⁴⁸ Bkz. **TEKİNALP** (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 974, No: 1837

³⁴⁹ Her ne kadar, eserde " verilmemişse " ifadesi yer almakta ise de, bunun bir basım hatası olduğu kanaatindeyiz. Zira, aksi takdirde bir anlatım bozukluğu meydana gelmektedir. Bkz. ; **ÇEVİK**, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 325

³⁵⁰ **ÇEVİK**, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 325-326 ve 430. Nitekim, Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesi'nin 14/I maddesinde de, ortakların yönetim kurulu kararı ile ortaklıktan çıkarılacağı düzenlemesi yer almaktadır.

³⁵¹ **ERİŞ/ ULUSOY**, s. 148

anasözleşmeye hüküm konmak suretiyle bu yetkinin yönetim kuruluna “*birakılabileceğini*” ifade etmektedir³⁵².

Çağlar ise sadece, çıkarma yetkisinin yönetim kuruluna verilmesi hususunda anasözleşmeye hüküm konulabileceğini ifade etmiştir³⁵³.

Yargıtay ise bir kararında, genel kurul tarafından verilen bir çıkarma kararını, anasözleşmede genel kurula başvurma hakkı saklı kalmak üzere çıkarmaya yönetim kurulunun karar vereceğinin düzenlenmiş olması ve olayda yönetim kurulu tarafından alınmış bir karar bulunmaması sebebiyle iptal ederek, genel kurulun yönetim kurulu yanında yetkili olmadığını kabul etmiştir³⁵⁴. Ancak daha sonra vermiş olduğu kararlarda bu görüşünü değiştirerek, anasözleşmede çıkarma yetkisinin yönetim kuruluna verilmiş olması halinde dahi yetkinin münhasıran yönetim kuruluna ait olmadığını, çıkarma hakkında asıl yetkili olanın genel kurul olduğu, zira genel kurulun kooperatifin en yetkili ve yönetim kurulunun da üstünde bir karar organı olduğu gerekçesiyle genel kurul tarafından alınan çıkarma kararının, yetkili organca alınmış bir çıkarma kararı olduğunu ifade etmiştir³⁵⁵.

Kanımızca, çıkarma hususunda anasözleşme ile yönetim kurulunun yetkili kılındığı durumlarda, genel kurulun yetkisinin sona erdiği ve bu konuda tek yetkili organın yönetim kurulu olduğu kabul edilmelidir. Kooperatif genel kurulu kooperatifin en yetkili organı (Koop.K m. 42/I) olsa da, kanun koyucu, kooperatifçilik yönünden önemli saydığı³⁵⁶ bazı yetkileri genel kurulun münhasır yetkisi dahilinde kabul ederek, genel kurulun başka bir organa devir ve terk edemeyeceği yetkileri Koop.K m. 42’de 8 bent halinde saymış, ancak bu yetkiler arasında ortağın çıkarılması hakkında karar verme yetkisi açıkça yer almamıştır. Her ne kadar, Koop.K m. 42/II, b.5 ile kanun veya anasözleşme ile genel kurula tanınmış olan konular hakkında karar verme yetkisi de devir ve terk edilemeyecek yetkiler

³⁵² DOĞANAY, C. II, s. 1410, 1463

³⁵³ ÇAĞLAR, s. 207

³⁵⁴ Bkz. 11. HD., 13.12.1970, 443 E., 481 K. (ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 195)

³⁵⁵ Bkz. 11. HD., 11.11.1982, 4543 E., 4557 K. (DOĞANAY, C. II, s. 1410, dn. 80); 11. HD., 18.11.1986, 5390 E., 6049 K. (ERİŞ/ ULUSOY, s. 210, dn. 109)

³⁵⁶ ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 413

arasında sayılmış ve Koop.K m. 16/II, c.1 ile çıkarma hakkında asıl yetkili organ olarak genel kurul kabul edilmiş ise de, m. 16/II'nin ikinci cümlesi ile çıkarma yetkisinin yönetim kuruluna da verileceği öngörülerek çıkarma yetkisinin Koop.K m. 42/II, b.5'in kapsamı dışında bırakıldığı söylenebilecektir. Dolayısıyla, genel kurulun çıkarma hususundaki yetkisini, yönetim kuruluna “ *devir ve terk edilebilecek* ” bir yetki olarak kabul etmek gerekir. Devir ve terk ise, bu yetkiyi kullanmaktan vazgeçme anlamına gelmektedir. Bu sebeple, Koop.K m. 16/II, c.2'de yer alan “ *yönetim kurulunu da* ” ifadesindeki, “ *da* ” bağlacını da şu şekilde anlamak gerekir: Çıkarma yetkisi, her ne kadar Koop.K m. 16/II, c.1 uyarınca genel kurula verilmiş ve Koop.K m. 42/II, b.5 uyarınca bu yetki devir ve terk edilemez bir nitelikte olsa da, anasözleşme ile yönetim kuruluna devir ve terk edilebilir.

Ayrıca, kanun koyucunun, ancak ortağın genel kurula başvurma hakkı saklı kalmak üzere çıkarma yetkisinin yönetim kuruluna bırakılabileceğini öngördüğünü gözden uzak tutmamak gerekir. Böylece kanun koyucu, genel kurulu tamamen devre dışı bırakmamış, yönetim kurulunun kötü niyetli hareket ettiğini veya çıkarma kararının haksız olarak alındığını düşünen ortağa, genel kurula itiraz ederek kendini genel kurulda savunma ve çıkarma kararının genel kurula tarafından denetletmesi imkanını da tanımıştır.

C- Yönetim Kurulunun Kurul Olarak Yetkili Olması

Koop.K m. 58 uyarınca; “ *Anasözleşme, genel kurula veya yönetim kuruluna, kooperatifin yönetimini ve temsilini kısmen veya tamamen kooperatif ortağı bulunmaları şart olmayan bir veya birkaç müdüre veya yönetim kurulu üyesine tevdi edebilir.* ” Bu hüküm karşısında acaba, çıkarma yetkisi de burada sayılanlara bırakılabilir mi?

Deryal, Koop.K m. 16/II'nin, çıkarma yetkisinin “ *yönetim kuruluna* ” verilebileceğini belirterek, yetkinin kurul-organ olarak yönetim kuruluna verilebileceğini, 58. madde ile düzenlenen yetki devrinin konusunun “ *kooperatifin yönetimi ve temsili* ” ile sınırlı olduğunu, çıkarma kararının ise bunların üzerinde ve

kooperatifin grup dayanışmasını korumaya yönelik önemli bir konuya ilişkin olduğunu ve bu önem dolayısıyla diğer yönetim kurulu kararlarının aksine, çıkarma kararının yargı denetimine tabi tutulduğunu ifade etmektedir³⁵⁷.

Koop.K m. 58, anonim ortaklıklar hakkındaki TTK m. 319'a paralel olarak düzenlenmiştir ve TTK m. 319 uyarınca da, yönetim ve temsil yetkisi yönetim kurulu üyelerine veya pay sahibi olmaları zorunlu olmayan müdürlere kısmen veya tamamen devredilebilecektir. Ancak doktrinde, TTK m. 319 hükmüne rağmen, yönetim kurulunun kurul olarak münhasır yetkisine giren ve devri kabil olmayan – defter tutma (TTK m. 325), genel kurulu toplantıya çağırma (TTK m. 365) gibi - yetkileri bulunduğu kabul edilmektedir³⁵⁸.

Kanımızca da anasözleşme ile verilen çıkarma yetkisi, yönetim kurulunun münhasır yetkisine giren bir yetkidir ve yönetim kurulu bu yetkisini Koop.K m. 58 uyarınca kooperatif ortağı bulunmaları şart olmayan bir veya birkaç müdüre ya da yönetim kurulu üyesine devredemez.

Bunun gibi, çıkarma yetkisinin anasözleşme ile de yönetim kurulu dışında bir kişi veya organa da verilmesi mümkün değildir³⁵⁹.

§ 6 GEÇERLİ BİR ÇIKARMA KARARI ALINMASININ KOŞULLARI

I- Genel Olarak

Kooperatifin sahip olduğu çıkarma hakkının bir genel kurul veya yönetim kurulu kararı ile kullanılacağını yukarıda belirtmiştik³⁶⁰. Dolayısıyla, bir genel kurul ya da yönetim kurulu kararın alınırken uyulması gereken kurallar, çıkarma kararı açısından da aynen geçerli olacaktır. Bu bakımdan, geçerli bir genel kurul veya yönetim kurulu kararından ve bu arada çıkarma kararından söz edebilmek için

³⁵⁷ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 225. Yönetim kurulunun çıkarma konusunda kurul olarak yetkili olduğu görüşü için ayrıca bkz. ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 570

³⁵⁸ ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 304, No: 536; PULAŞLI, 438-439

³⁵⁹ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 225

³⁶⁰ Bkz. yukarıda § 2, II-B

uyulması gereken kuralları incelemek, gerek bundan sonra yapacağımız açıklamalarda, gerekse ortağın çıkarma kararına karşı başvuru hakkını kullanması gerekip gerekmediği ve gerekiyor ise hangi başvuru yolunu kullanması gerektiği konusunda bize yardımcı olacağı için, biz öncelikle bu kuralları inceleyip, daha sonra çıkarma kararı açısından özellik arz eden bazı durumları incelemeye çalışacağız. Ancak asıl konumuz olmaması ve başlı başına bir tez konusu olabilecek nitelikte olması sebebiyle, söz konusu kurallar üzerinde ayrıntılı durmaktan kaçınacağız.

Geçerli bir çıkarma kararı iki unsurdan oluşur: 1) Usulüne uygun olarak toplanmış bir genel kurul veya yönetim kurulu 2) Bu kurullar tarafından alınan usulüne uygun bir karar. Biz bu unsurları, önce genel kurul, daha sonra da yönetim kurulu açısından inceleyeceğiz.

II- Genel Kurul Kararının Meydana Gelmesi Koşulları

A- Genel Kurul

1) Toplanma Zorunluluğu ve İstisnası

Geçerli bir genel kuruldan ve dolayısıyla genel kurul kararından söz edebilmek için gereken ilk şart; ortakların veya temsilcilerinin genel kurul olarak bir araya gelmeleridir (Koop.K m. 42 vd.). Toplantı yapılmadan ortak veya temsilcilerinin toplantı dışında kullandıkları oylarla geçerli bir genel kurul kararı alınamaz³⁶¹.

Bu kuralın tek istisnası ise Koop.K m. 54/I'de düzenlenen “ *mektupla oy verme* ” imkanıdır. Koop.K m. 54/I uyarınca ortak sayısı 1000'den fazla olan kooperatiflerde, anasözleşmede kayıt bulunmak şartıyla, genel kurula ait kararlardan

³⁶¹ MOROĞLU, Hükümsüzlük, s. 62

hepsinin veya bir kısmının ortakların oylarını mektupla bildirmeleri suretiyle alınması mümkündür³⁶².

2) Toplantıya Çağrı

Genel kurul toplantısı için yapılan çağrı, kanun veya anasözleşmeye göre yetkili organ veya kişiler (Koop.K m. 43,44) tarafından ortaklara yöneltilmiş ve genel kurul toplantısının yerini, zamanını ve gündemini içeren ilan ve/veya mektup şeklinde yazılı bir irade beyanı veya bildirim olarak nitelendirilebilir³⁶³.

Genel kurul ister olağan isterse olağanüstü, toplantı ve bu toplantıda alınacak kararların hukuken geçerli olabilmesi için toplantıya katılmaya hakkı olanların (Koop.K m. 26) kanun (Koop.K m. 6 b.1) veya anasözleşmede (Koop.K m. 5 b.1, 45/II) gösterilen şekilde toplantıya çağrılması şarttır³⁶⁴.

Hukuken geçerli bir çağrıdan söz edebilmek için ise, şu 3 koşul gerçekleşmelidir³⁶⁵.

- *Çağrının yetkili organlar veya kişiler tarafından yapılması:* Genel kurulu toplantıya çağrının kimler tarafından yapılabileceği Koop.K'nun 43 ve 44. maddelerinde düzenlenmiştir. Koop.K m. 43 ve 44 uyarınca genel kurulu toplantıya çağrı şu organ veya kişilerce yapılabilir:

³⁶² Koop.K m. 54/I ile öngörülen bu imkan ile, ortakların oylarını genel kurul içinde kullanması yerine genel kurul dışında verebilmesi kabul edilmiş olmaktadır. Bkz. **TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU)**, s. 1002, No:1923. Böylece ortakların bir araya gelerek bir toplantı yapma zorunluluğu (ve imkanı) ortadan kalkmaktadır. Ancak burada şu hususun altını çizmek gerekir ki, Koop.K m. 54/I uyarınca mektupla oy verme imkanı, sadece anasözleşmede bu yolda bir hüküm bulunması şartıyla mümkündür. Ayrıca anasözleşme ile genel kurul kararlarının hepsi veya bir kısmı için bu imkan öngörülebileceği için bir kısım genel kurul kararları için bu imkanın öngörülmesi halinde bunun dışındaki kararlar açısından toplanma zorunluluğunun devam ettiği kabul edilmelidir. **TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU)**, s. 1002, No:1924 vd.

³⁶³ **ÇEVİK**, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 446; **MOROĞLU**, Hükümsüzlük, s. 63; Von **STEİGER, F.** : İsviçre'de Anonim Şirketler Hukuku, (Çev.: Tahir Çağa), İstanbul 1968, s. 219

³⁶⁴ **MOROĞLU**, Hükümsüzlük, s. 62-63 Çağrı yapılmadan toplantı yapılamayacağı kuralının tek istisnası ise Koop.K m. 47 ile düzenlenmiş olan " bütün pay sahiplerinin hazır bulunması hali "dir. Bkz. aşağıda § 6, II-A-3

³⁶⁵ **MOROĞLU**, Hükümsüzlük, s. 63 vd.

- Yönetim kurulu³⁶⁶,
- Anasözleşme ile genel kurulu toplantıya çağrı hususunda yetkili kılınan diğer bir organ³⁶⁷ (Koop.K m. 43),
- Gerekliğinde, denetçiler kurulu, kooperatifin ortağı olduğu üst birlik ve tasfiye memurları (Koop.K m. 43)³⁶⁸,
- İlgili Bakanlık³⁶⁹,
- Azınlık³⁷⁰.

- Çağrının geçerli şekilde yapılması ve içeriğinin kanuna uygun olması:

Koop.K m. 45/II'de genel kurulun, anasözleşme de gösterilen şekil ve surette toplantıya çağrılacağı öngörülmüştür. Ancak anasözleşmede bulunması gereken mecburi hükümler (Koop.K m. 4) arasında bu husus yer almamaktadır. Aksine bu husus, anasözleşmeye konabilecek ihtiyari hükümler arasında sayılmıştır (Koop.K m. 5 b.1). Kanun'un " *Yorumlayıcı Hükümler* " başlığını taşıyan 6. maddesinde ise

³⁶⁶ Genel kurulu toplantıya çağrı yetkisi asıl olarak yönetim kuruluna aittir (Koop.K m. 43). Yönetim kurulu genel kurulu, her hesap devresi sonundan itibaren 6 ay içinde ve en az yılda bir kere olağan toplantıya ve gerektiğinde (m. 45/I, 63/I) olağanüstü toplantıya çağırarakla yükümlüdür

³⁶⁷ Bu organ, kanun tarafından oluşturulan zorunlu organların dışında anasözleşme ile oluşturulmuş bir icra komitesi olabileceği gibi, kooperatife kredi sağlayan bir teşekkül de olabilir. Bu organlar da genel kurulu olağan veya olağanüstü toplantıya çağırabilecektir. Bkz. **TEKİNALP** (POROY /ÇAMOĞLU), s. 1002, No:1924; **ÇEVİK**, Kooperatifler Kanunu, s. 435. **TEKİNALP**, Koop.K m. 43'ün denetçiler, tasfiye memurları ve kooperatifin ortağı olduğu üst birliğin genel kurulu toplantıya çağırabileceğini belirterek hem bunlara yasal çağırma hakkını şartlı olarak (gerektiğinde) tanımış olduğu, hem de böylelikle yasal organların yetkilerini saptamış olduğu için, " *diğer bir organ* " ifadesi ile yasal olmayan organların kastedildiğini belirtmektedir. Bkz. **TEKİNALP** (POROY /ÇAMOĞLU), s. 1004, No:1937. Eriş ise, bu ifadenin duraksama yaratacak biçimde olduğunu, çünkü kooperatiflerde organların sınırlı olarak belirlendiğini ve yasal organların dışında bir organa çağrı yetkisi vermenin anlamsız olduğunu ileri sürmektedir. Bkz. **ERİŞ**, Kooperatifler Hukuku, s. 728-729

³⁶⁸ Koop.K m. 43'ün, çağrı yetkisini şarta bağlı olarak verdiği ifade edilebilir. Zira, çağrı yetkisi " *gerektiğinde* " kullanılabilir ve dolayısıyla bunların yetkisi yönetim kuruluna nazaran ikinci derecededir. Şöyle ki, yönetim kurulunun çağrı yapmadığı veya yapamadığı durumlarda çağrı yetkisi bunlar tarafından kullanılabilir. Bkz. **TEKİNALP** (POROY /ÇAMOĞLU), s. 1004, No:1937 ve s. 1005, No: 1938

³⁶⁹ Koop.K m. 43, genel kurulun yukarıda sayılanlar tarafından toplantıya çağrılmaması halinde ilgili bakanlığa da genel kurulu toplantıya çağırma yetkisi tanımıştır. Dolayısıyla bakanlığın çağrı yetkisi üçüncü derecededir. Bkz. **TEKİNALP** (POROY /ÇAMOĞLU), s. 1004, No:1938

³⁷⁰ Genel kurulu çağrıya yetkili olanlardan biri de azınlıktır. Koop.K m. 44 uyarınca, dört ortaktan az olmamak şartıyla ortak sayısının en az onda birinin isteği üzerine genel kurul toplantıya çağrılır. Yönetim kurulu bu isteği en az on gün içinde yerine getirmediği takdirde, istek sahiplerinin başvurması üzerine veya doğrudan doğruya ilgili bakanlık tarafından genel kurul toplantıya çağrılabilir. Eğer ilgili bakanlık tarafından toplantıya çağrı yapılmamışsa, istek sahipleri mahalli mahkemeye başvurarak genel kurulu bizzat toplantıya çağırma iznini alabilirler. Azınlığın, bu başvurularında " *gerekirici* " sebepleri de bildirmesi gerekir. Zira, yönetim kurulu ya da ilgili bakanlığın isteği karşılamamaları, ancak sebepleri " *gerekirici* " bulmamalarına dayandırılabilir. Bkz. **TEKİNALP** (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 1005, No: 1939

m. 5 b.1 ve b.2'de yer alan hususlar hakkında anasözleşmede hüküm bulunmadığı takdirde uygulanacak hükümler gösterilmiştir. Buna göre; genel kurul toplantısına çağrı hakkında anasözleşmede herhangi bir düzenleme yoksa genel kurul, temsile yetkili kişiler tarafından imzalanan taahhütlü mektuplarla veya mahalli gazete ile, köylerde ise imza karşılığı toplantıya çağrılacaktır (Koop.K m. 6/ b1). Dolayısıyla, anasözleşmede toplantıya çağrı hakkında bir düzenleme var ise buna uyularak çağrı yapılacak, herhangi bir düzenleme bulunmadığı takdirde ise Koop.K m. 6 b.1 uygulanarak, çağrı bu hükümde belirtilen şekilde yapılacaktır. Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesinde bu hususa ilişkin düzenlemeye yer verildiği görülmektedir^{371 372}.

Çağrının içeriği konusunda ise Koop.K m. 46/I hükmü dikkate alınmalıdır. Koop.K m. 46/I uyarınca; “ *Toplantı çağrısına ve ilana gündem yazılır.* ”

- *Çağrının tüm ortaklara yapılması*: Toplantıya çağrının, toplantıya katılma hakkı bulunan bütün ortaklara yapılması gerekir³⁷³. Zira çağrıya yetkili olanların, toplantıya katılmasını istemedikleri ortakların katılımını engellemeleri ve istedikleri yönde karar alınmasını sağlamaları mümkündür. Bu husus, özellikle çağrının sadece taahhütlü mektupla veya ilanla birlikte yapılmasının öngörüldüğü durumlarda önem kazanır.

3) Çağrısız Genel Kurul

Anonim ortaklıklarda olduğu gibi (TTK m. 370), kooperatiflerde de genel kurul toplantılarının çağrı merasimine uyulmadan yapılabilme imkanı öngörülmüştür (Koop.K m. 47). Bu hüküm uyarınca toplantıya çağrı hakkındaki hükümlere uyulmadan karar alabilmek için şu şartların gerçekleşmesi gerekir;

³⁷¹ Çağrının yapılacağı zaman konusu da anasözleşmedeki düzenlemeye göre belirlenecektir (Koop.K m. 45/II). Bu hususta anasözleşmede bir düzenleme yoksa, çağrının ilan ve toplantı günleri dahil olmamak üzere toplantı vaktinden en az iki hafta önce yapılması gerekir (Koop.K m. 98'in yollaması ile TTK m. 368). Çağrı mektuplarının da bu süre göz önünde tutularak gönderilmesi gerekir. Bkz. ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 455

³⁷² Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesi m. 28'e göre çağrı, taahhütlü mektupla, ayrıca gerektiğinde gazete ile gazete olmayan yerlerde mahalli örf ve adete göre ilan yoluyla yapılır. Çağrının sadece yazılı olarak imza karşılığında yapılması da mümkündür.

³⁷³ MOROĞLU, Hükümsüzlük, s. 64; ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 455

- Genel kurula katılmaya hakkı olan³⁷⁴ ortakların tamamının toplantı süresince hazır bulunması³⁷⁵,
- Ortakların veya temsilcilerinin itiraz etmemiş olması³⁷⁶,
- Genel kurul toplantısına dair olan diğer hükümlere uyulmuş olması³⁷⁷,
- Alınan kararların, ortaklar (veya temsilcileri) ya da ortakların (veya temsilcilerinin) toplantıda oybirliği ile seçecekleri temsilciler tarafından imzalanması (Koop.K m. 47 c.2), gerekir³⁷⁸.

4) Genel Kurulun Toplanması

a) Toplantıya Katılma Hakkı

Genel kurulun usulüne uygun olarak toplanabilmesi için toplantıya katılma hakkı olanların da belirlenmesi gerekir³⁷⁹. Bu belirleme görevi yönetim kuruluna aittir (Koop.K m. 62/II, Koop.K m. 98'in yollaması ile TTK m. 375/I).

³⁷⁴ Maddede " bütün ortaklar "dan bahsedilmesine karşın, kanımızca Koop.K m. 26 düzenlemesi karşısında genel kurul toplantısına katılmaya hakkı olmayan ortakların bu toplantıda hazır bulunması gerekmemektedir.

³⁷⁵ Yine, maddede sadece " ortaklardan " söz edilmesine rağmen, ortakların kendilerini genel kurulda temsil ettirebildikleri hallerde (Koop.K m. 49, 54) temsilcinin varlığının da yeterli olması kabul edilmelidir. Bkz. **TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU)**, s. 1004, No:1936; **ŞİMŞEK**, s. 143. Ayrıca, ortakların veya temsilcilerinin toplantı süresince hazır bulunmalarının gerekmesi, toplantı başladıktan sonra bir ortak veya temsilcinin toplantıyı terk etmesi halinde genel kurulun karar alamaz duruma geleceğinin kabulünü gerektirir. Bkz. **TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU)**, s. 1004, No:1936,

³⁷⁶ 47. maddede itirazın neye dair olduğu konusunda bir açıklık yoktur. Sözü geçen itiraz, toplantının bu şekilde, yani çağrı merasimine uyulmayarak yapılmasına itirazdır. Bkz. **TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU)**, s. 1004, No:1936; **MOROĞLU**, Hükümsüzlük, s. 90-91. Dolayısıyla alınan karara olumsuz oy kullanarak muhalif kalmak m. 47 anlamında bir itiraz olarak kabul edilmez. Bkz. **ŞENER**, s. 96. İtirazın şekli konusunda da m. 47'de bir düzenleme yoktur. İtiraz yazılı veya sözlü olarak açık şekilde yapılabileceği gibi ortak veya temsilcinin toplantıyı terk etmesi şeklinde kapalı da yapılabilir. Yine itiraz, toplantının her aşamasında yapılabilir. İtirazın yapıldığı ya da itiraz toplantıyı terk etme suretiyle yapılmışsa toplantının terk edildiği ana kadar alınan kararlar geçerlidir. Bkz. **MOROĞLU**, Hükümsüzlük, s. 90; **ŞENER**, s. 96.

³⁷⁷ 47. maddedeki düzenleme, sadece çağrı merasimine uyulmadan toplantı yapılabilmesi imkanı sağlar. Bu nedenle çağrı hakkındaki hükümler dışında kalan genel kurul toplantısına dair hükümlere uyulması zorunluluğu devam eder. Dolayısıyla kararların geçerliliği için bakanlık temsilcisinin hazır bulunması ve toplantı tutanağını imzalaması da gerekecektir. Bkz. **ÇEVİK**, Kooperatifler Kanunu, s. 494

³⁷⁸ Burada şunu belirtmek gerekir ki Koop.K m. 47 hükmü, TTK m. 370 ile paralel şekilde, bağımsız olarak uygulanma niteliğine sahip olduğu gibi, aynı zamanda çağrı usulüne istenmeden uyulmadığı, yani çağrıda eksiklik olduğu veya ihmal ya da aykırılıkların varlığı halinde ortaya çıkan durumu düzeltme ve iptal edilebilirliği ortadan kaldıran bir hükümdür. Bu hususta bkz. **TEKİNALP**, Ünal: " Çağrısız Toplanabilen Genel Kurul ", İkt. ve Mal., C. XV, S. 4, s. 156

Genel kurula katılmaya hakkı olanların belirlenmesinde göz önünde bulundurulacak hüküm ise Koop.K m. 26 hükmüdür. Bu hükme göre en az 3 ay önceden beri kooperatife ortak olmayanlar hariç olmak üzere her ortak genel kurula katılma hakkına sahiptir. Yapı kooperatiflerinde ise “ en az 3 ay önce ortak olma ” şartı aranmaz.

Ortağın ortaklık sıfatını tespit ederken “ ortaklar defteri ”nden yararlanılır. Koop.K’da, anonim şirketlerde olduğu şekilde (TTK m. 326) ortaklar defteri ve içeriğinden açıkça söz edilmemiştir³⁸⁰. Ancak Koop.K m. 16/III’te ortaklıktan çıkarılma kararının ortaklar defterine de yazılacağı ve m. 62/II’de yönetim kurulunun gerekli defterlerin tutulmamasından sorumlu olacağı öngörülmüştür. Gerekli defterlerin hangileri olduğu ise açıkça belirtilmemiş, fakat Koop.K m. 89/I ile kooperatiflerin mecburi olarak tutacakları defterlerin Ticaret Bakanlığı’nca belirtilebileceği öngörülmüştür. İşte Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın, Koop.K m. 89/I’in verdiği yetkiye dayanarak 28.01.1973 tarihinde çıkardığı yönetmeliğin³⁸¹ 2. maddesi ile kooperatiflerin ve bunların üst kuruluşlarının tutacakları defterler belirtilmiş ve tutulması gereken zorunlu defter arasında ortaklar defteri de yer almıştır (m. 2/A-d)³⁸².

İşte bir ortağın genel kurula katılma hakkı olup olmadığının tespitinde de bu defterdeki kayıtlar göz önünde tutulmalıdır. Ancak, ortaklar defterindeki kayıtların açıklayıcı nitelikte olması sebebiyle, bu kayıtların aksinin ispat edilmesi halinde ortak toplantıya katılma hakkına sahip olur. Zira ortaklık sıfatı, yönetim kurulunun kabul kararının (Koop.K m. 8) ortağa tebliği sonucunda, kabul kararının ortağa tebliğ edildiği tarihte kazanılmış olur³⁸³. Koop.K m. 26’da öngörülen 3 aylık sürenin

³⁷⁹ MOROĞLU, Hükümsüzlük, s. 91

³⁸⁰ Oysa, Koop.K m. 100 ile kaldırılan ve kooperatif şirketleri düzenleyen TTK m. 485-502 hükümleri arasında yer alan 492. maddede, kooperatiflerin bir ortaklar defteri tutmaya mecbur oldukları belirtildikten sonra bu defterlere hangi hususların kaydedileceği açıkça belirtilmişti.

³⁸¹ Kooperatifler, Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Muhasebe Yönetmeliği, RG 28.11.1973, S. 14726

³⁸² Yönetmeliğin bu maddesine göre, ortaklar defterine ortakların ad-soyadları, adresleri, ortaklığa giriş ve ortaklıktan çıkış tarihleri ve çıkarılma sebepleri, taahhüt ettikleri sermaye payları ile bu paylara karşılık yapılan tahsilat ve iadeler, ortaklığı kabul ve çıkışları ile ilgili yönetim kurulu kararı tarih ve numaraları kaydedilir.

³⁸³ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 109

başlangıç tarihi de, ortağın ortaklık sıfatını kazanmış sayıldığı tarihtir. 3 ayın hesabında BK m. 76 hükmü dikkate alınmalıdır³⁸⁴.

Ortağın kooperatiften çıkması (Koop.K m. 10-15) veya çıkarılması (Koop.K m. 16) hallerinde, çıkmanın gerçekleştiği (Koop.K md 12) veya çıkarma kararının kesinleştiği tarihe kadar ortağın ortaklık sıfatı devam edeceği için (Koop.K m. 16/V) ortağın genel kurula katılma hakkı devam eder ve bu ortağın da genel kurula çağırılması gerekir³⁸⁵.

Yönetim kurulu, genel kurul toplantısına katılma hakkı olup³⁸⁶ da katılanları göstermek üzere toplantıya katılanlar cetvelini (hazır bulunanlar veya hazırın cetveli) hazırlar ve bu cetvel ilk oyların toplanmasından önce hazır olanların görebilecekleri bir yere asılır (Koop.K m. 98'in yollaması ile TTK m. 375, 376)³⁸⁷. Cetvel, toplantıya katılanlar veya temsilcileri ile genel kurul divan başkanı ve başkanlık temsilcisi tarafından imzalanır³⁸⁸.

³⁸⁴ **ULUSOY, Yılmaz** : Kooperatif Teşekküller, Ankara 1970, s. 332. 3 aylık süre şartını yerine getiren ortak olağan veya olağanüstü genel kurula katılma hakkına sahip olacaktır. Ortak, ortaklık sıfatını, ortaklık senedi (Koop.K m. 18), ortaklık cüzdanı veya herhangi bir belge ile ispat ederek genel kurula katılabilir. Bkz. **ÇEVİK**, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 464 ; **ERİŞ/ULUSOY**, s. 412. Burada, genel kurul toplantısının veya müzakerelerin ertelenmesi durumunda, 3 aylık süre şartının bu arada yerine getirilmiş olması halinde ne yapılması gerektiği akla gelebilir. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki çağrı yapıldıktan sonra genel kurul toplantısı zorunlu nedenlerin ortaya çıkması halinde ertelenebilir ve sonra yapılacak olan toplantı öncekinin devamı değil ayrı bir genel kurul toplantısıdır. Bkz. **ÇEVİK**, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 452. Ertelenen toplantıya katılma hakkı olmayan bir ortak, daha sonra yapılacak olan genel kurul toplantısı tarihine göre 3 aylık süre şartını yerine getirmiş oluyorsa, artık bu yeni yapılacak olan toplantıya katılma hakkı kanunen doğmuş demektir. Yine, toplantı nisabının sağlanamaması sebebiyle tekrar usulüne uygun çağrı yapılan 2. toplantı (Koop.K m. 98'in yollaması ile TTK m. 372) veya azınlığın ya da ekseriyetin talebiyle bilançonun tasdiki hakkındaki müzakerenin ertelenmesi (Koop.K m. 98'in yollaması ile TTK m. 377) üzerine yapılacak olan 2. veya daha sonraki toplantıların tarihi dikkate alındığında, süre şartını yerine getiren ortakların da toplantıya katılma hakkına sahip olacağı şüphesizdir. 3 aylık süre şartı kurucular hakkında geçerli değildir. **ULUSOY**, s. 333

³⁸⁵ **ERİŞ/ULUSOY**, s. 412; **ERİŞ**, Kooperatifler Hukuku, s. 733; **ÇEVİK**, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 463. Ortakların genel kurula katılma hakkını bizzat kullanmaları şart olmayıp, bu haklarını bir temsilci aracılığıyla kullanabilirler (Koop.K m. 49). Anonim şirket genel kurullarına internet aracılığıyla katılım ve bu hususta yabancı hukuktaki gelişmeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **BİLGE, Mehmet Emin** : " Pay Sahiplerinin Anonim Ortaklık Genel Kurullarına İnternet Aracılığıyla Katılımı ", Bilgi Toplumunda Hukuk- Ünal Tekinalp'e Armağan, C. I, s. 219-235

³⁸⁶ **POROY (TEKİNALP/ÇAMOĞLU)**, s. 403, No: 694; **ULUSOY**, s. 392

³⁸⁷ Cetvelde ortakların adı – soyadı veya ünvanı, ikametgah adresi vb. hususlar yazılır. Bkz. **ERİŞ/ULUSOY**, s. 413; **MOROĞLU**, Hükümsüzlük, s. 94

³⁸⁸ Cetvelde ismi yer almayan ortaklar yönetim kuruluna durumu bildirerek cetvele yazılmalarını isteyebilirler. Bkz. **ERİŞ/ULUSOY**, s. 414 ; **ÇEVİK**, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 463.

b) Toplantı Nisabı

Toplantı nisabı hakkında Koop.K'da yer alan esas düzenleme Koop.K m. 45/III hükmüdür. Bu hüküm toplantı nisabının anasözleşmede gösterileceğini, fakat yapı kooperatiflerinin genel kurul toplantılarında ortakların en az 1/4'ünün şahsen veya temsilen hazır bulunmalarının şart olduğunu öngörmektedir. Yapı kooperatifleri için öngörülen 1/4 oranının anasözleşme ile artırılabilmesi şüphesizdir.

Koop.K m. 45/III, toplantı nisabının anasözleşmede gösterileceğini öngörmekle birlikte, anasözleşmeye konması gereken mecburi hükümleri düzenleyen Koop.K m. 4 hükmünde bu husus yer almamıştır³⁸⁹. Dolayısıyla, anasözleşmede herhangi bir düzenleme bulunmadığı takdirde, genel kurul toplantısına katılmaya hakkı olan³⁹⁰ ortakların en az 1/4'ünün ilk toplantıda hazır bulunması gerekmektedir. 2. toplantıda ise – yapı kooperatifleri hariç olmak üzere – toplantıda hazır bulunan ortaklar, sayıya bakılmadan müzakere yapmaya ve karar almaya yetkilidirler (Koop.K m. 98'in yollaması ile TTK m. 372). Başka bir özel nisap öngörülmediği için, çıkarma kararının alındığı toplantıda da bu nisaplar dikkate alınmalıdır³⁹¹.

c) Toplantıda Bakanlık Temsilcisinin Hazır Bulunması

Kooperatifler Kanunu'nun 87. maddesi uyarınca; ilgili bakanlık, kooperatiflerin genel kurul toplantılarında bir temsilci bulundurur

³⁸⁹ Şimşek bu durumu bir çelişki olarak görürken, anasözleşmede herhangi bir hüküm bulunmaması halinde, Koop.K m. 98'in yollaması ile, anonim şirketlere ait TTK m. 372 hükmünün uygulanması yoluna gidilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bkz. ŞİMŞEK, s. 163. Aynı yönde ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 464. Tekinalp ise, Koop.K m. 45/III hükmünün emredici bir hüküm olduğunu ve toplantı nisabının anasözleşmede yer alması gereken zorunlu hususlardan olduğunu belirtmektedir. Bkz. TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), s. 1006, No: 1941. Yazar, Koop.K m. 81/V'ten yola çıkarak tasfiye kurulunun görevlerinin de anasözleşmede yer alması gereken zorunlu hükümler arasında saymaktadır. Bkz. TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), s. 956, No: 1786. Kanımızca da bu hususta TTK m. 372 hükmünün uygulanması gerekir. Ancak, Kooperatifler Kanunu'nun nisap veya azınlık gibi hususlarda pay miktarı değil ortak sayısını göz önünde bulundurması sebebiyle (Koop.K m. 44/I, 46/II ve III, 48 gibi), TTK m. 372 uygulanırken sermaye miktarı değil ortak sayısı dikkate alınmalıdır. Aksi görüşte ŞİMŞEK, s. 164. Yazar, TTK m. 372 hükmüne yapılacak bir benzetme ile hem ortak sayısı hem de pay oranı itibarıyla 1/4' lük bir temsil şekli aranması gerektiğini ifade etmektedir.

³⁹⁰ ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 465

³⁹¹ Toplantı nisabının hesabında, oydan yoksun olan ortaklar da (Koop.K m. 50) göz önünde bulundurulur. Zira yoksunluk sadece oy hakkının kullanılması bakımındandır. MOROĞLU, Hükümsüzlük, s. 95

(Koop.K m. 87/I). Bakanlığın toplantıda bulunduracağı bu temsilcinin niteliği ve görevlerinin ise bir tüzükle düzenleneceği öngörülmüştür (m. 87/VI). Bu amaçla 1973 yılında çıkarılan tüzükte³⁹², temsilci istenmesi usulü, temsilcinin nitelikleri ve temsilcinin genel kurul toplantısına yerine getireceği görevler düzenlenmiştir³⁹³.

Bakanlık temsilcisinin esas olarak görevi, toplantının kanunlara, anasözleşmeye ve gündeme göre yürütülmesini denetlemek ve temin etmektir. Bu görevin kapsamı Tüzüğün 4 vd. maddelerinde ayrıntılı olarak gösterilmiştir³⁹⁴.

d) Toplantının Yürütülmesi ve Tutanak Tutulması

Toplantının kimler tarafından yürütüleceği hususunda Koop.K'da yer alan tek düzenleme 45/V hükmüdür. Bu hükme göre, genel kurulun sevk ve idaresi ortaklar arasından seçilen başkan ve üyeler tarafından sağlanır. Hüküm, genel kurul toplantısını idare edecek başkanlık divanı üyelerinin kimler arasından seçilebileceğini öngörmektedir^{395 396}. Başkanın görevleri; toplantının sağlıklı şekilde

³⁹² Kooperatif ve Üst Kuruluşları Genel Kurullarında Bulundurulacak Ticaret Bakanlığı Temsilcisinin Nitelik ve Görevleri Hakkında Tüzük, RG 10.12.1973, S. 14738

³⁹³ Tüzüğün 4/I maddesi uyarınca temsilci, Koop.K m. 45/IV gereği Bakanlığa gönderilecek çağrı ilan örneği ile birlikte genel kurul toplantısından en az 10 gün önce bakanlıktan istenir. Bölge Ticaret Müdürlüğü olan illerde istem bu müdürlüklere yapılır (m. 4/II). Bakanlık veya Bölge Ticaret Müdürlüğü uygun bir süre içerisinde temsilciyi atar, gerekli mercilere, istemde bulunan kooperatife veya üst kuruluşa bildirir (m. 4/III).

³⁹⁴ Burada Koop.K'nın temsilci bulundurma zorunluluğu açısından öngördüğü bir istisnadan bahsetmek gerekir. Koop.K m. 87/VII uyarınca usulüne uygun olarak Bakanlığa yapılan müracaata rağmen temsilci toplantıya gelmez ise toplantının yürütülmesini sağlamak üzere durum o yerin mahalli idare amirine bildirilir ve temsilci onun tarafından atanır. Temsilci yine gelmez ise bir saat beklenir ve bir saat sonunda temsilcinin yokluğunda toplantıya başlanır. İşte bu durumda temsilcinin bulunmasına ve yapması gerekenlere bağlanan geçerlilik koşulları artık söz konusu olmayacaktır.

³⁹⁵ Bu hususun, 3746 sayılı kanunla değişiklik yapılmadan önce düzenlenmemiş olmasının uygulamada yarattığı sorunları önlemek amacıyla, artık başkan ve üyelerin sadece ortaklar arasından seçilebileceği açıkça öngörülmüştür. Yapılan eklemenin gerekçesi şu şekilde ifade edilmiştir : " Diğer yandan özellikle divana seçilen kişilerin niteliklerine ilişkin olarak sıkça karşılaşılan sorunların önlenmesi amacı ile genel kurul toplantılarının sevk ve idaresine ilişkin hüküm getirilmesi de yararlı görülmüştür. " Bkz. FİGEN, s. 46. Başkanın anasözleşme ile belirlenmesi de mümkündür. Böyle bir belirleme yapılmamışsa başkan genel kurul tarafından seçilir (Koop.K m. 45/V).

³⁹⁶ Başkanın ve başkanlık divanını oluşturan diğer üyelerin toplantının açılışından sonra seçilmesi gerekir. Bu seçimde genel kurula yönetim kurulu başkanlık eder. Bkz. POROY (TEKİNALP /ÇAMOĞLU), s. 404, No: 695. Kanunda bu kişilerin ortaklar arasından seçileceği belirtilerek diğer hususlar anasözleşmeye ya da genel kurula bırakılmıştır. Başkanlık divanına ayrıca gerekiyorsa ve yeteri kadar oy toplama memuru, başkan yardımcısı ile yeterli miktarda katip seçilir ve tüm bu seçimlerden sonra toplantıyla ilgili işlerin idaresi artık başkanlık divanına ait olur (Bkz. ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 470). Anasözleşme ile başkan belirlenmiş ve toplantıda bu kişi

yürütülmesini sağlamak, gündemi tam ve doğru olarak uygulamak ve gündemdeki konuların görüşülmesini sağlamak olarak özetlenebilir³⁹⁷.

Yönetim kurulu, toplantıda alınan kararların, seçim sonuçlarının ve ortakların beyanlarının geçirilmesi amacıyla bir tutanak tutulmasını sağlamakla görevlidir (TTK m. 375/II). Bu tutanağa, toplantı tarihi, saati ve yeri, toplantının olağan ya da olağanüstü olduğu, genel kurula katılma hakkı olan ortak sayısı ve toplantıda hazır bulunan toplam ortak sayısı, gündem maddelerine göre sırasıyla nelerin görüşüldüğü, kimlerin özetle ne konuştuğu, alınan kararlar için beyan edilen ret ve çekimser oyların adedi, kararlara kimlerin muhalif kalarak ret oyu verdikleri ve muhalefet şerhleri (TTK m. 297) gibi hususlar yazılır³⁹⁸. Söz konusu tutanak, genel kurul toplantısı sırasında tutulur ve tutanağın yazılması ile ilgili görev ve sorumluluk başkanlık divanına aittir. Bakanlık temsilcisi, tutanağın usulünce tutulmasını denetler³⁹⁹.

B- Karar

Genel kurul, yukarıda açıklanan şekilde teşkil ettikten sonra gündemin⁴⁰⁰ görüşülmesine geçilir ve bu amaçla yapılan müzakere⁴⁰¹ ve oylama sonucunda ortaya genel kurul kararı çıkar. Başkan tarafından tespit edilen oylama sonucu açıklanarak bu sonuç toplantı tutanağına geçirilir ve tutanak ilgililer tarafından imzalanır.

hazır bulunuyorken genel kurul tarafından ayrıca bir başkan seçilmiş olması anasözleşmeye ve TTK m. 375/III'e aykırı olur.

³⁹⁷ ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 473

³⁹⁸ ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 463-464

³⁹⁹ ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 464

⁴⁰⁰ Kooperatifler Kanununda gündemin nelerden oluşacağı hakkında bir hüküm yoktur. Bu sebeple, kooperatif genel kurulunun gündemi hakkında TTK m. 369/II hükmü uygulama alanı bulur (Koop.K m. 98'in yollaması ile). Genel kurulda görüşülmesi istenen konuların gündemde açıkça belirtilmesi gerekir. Kooperatif genel kurullarında da geçerli olan gündeme bağlılık ilkesi ve bu ilkenin istisnalarına (Koop.K m. 46/III) yukarıda değinildiği için, burada tekrar edilmemiştir. Bkz. yukarıda § 5-1

⁴⁰¹ Bir konuda müzakere ve oylama yapabilmek, dolayısıyla da bir karar alabilmek için bir önerinin bulunması gerekir. Bu öneri bir ortak, başkan tarafından yapılmış olabileceği gibi gündemden de anlaşılabilir. Karar alınması istenen konu hakkında ortakların yeterli derecede aydınlanmalarını ve önerilere bu şekilde oy vermelerini sağlayacak olan araç ise o konu hakkında yapılacak müzakerelerdir. Hiç veya duruma göre yeterli müzakere yapılmadan, bir oldu-bittiye getirilerek alınan kararlar iptal edilebilecektir (Koop.K m. 53). Bkz. MOROĞLU, Hükümsüzlük, s. 99

1) Oylama ve Karar Nisabı

Yapılan müzakerelerden sonra oylamaya geçilir. Oy vermenin ne şekilde yapılacağı hususu kanunda düzenlenmemiştir⁴⁰².

Koop.K m. 51/I uyarınca; kanunda veya anasözleşmede aksine hüküm bulunmadıkça genel kurul kararlarında ve seçimlerde oyların yarısından bir fazlasına itibar olunur. Koop.K ayrıca bazı özel haller için normal karar nisabı dışında özel karar nisapları öngörmüştür (Koop.K m. 51/II, 52 ve 81/IV gibi). Özel haller bir yana bırakılırsa, Kooperatifler Kanunu'nun karar nisabı hususunda mutlak çoğunluk ilkesini kabul ettiği söylenebilir. Bu çoğunluk, oy hakkı olup da genel kurula katılmış olan ortakların sayısına göre tespit edilir⁴⁰³ ⁴⁰⁴. Oylarda eşitlik halinde teklif bir kere daha oya sunulmalı⁴⁰⁵, bu yapılmamışsa teklif reddedilmiş sayılmalıdır⁴⁰⁶. Çıkarma kararı bakımından kanunda özel bir karar nisabı öngörülmediği için, karar nisabı; anasözleşme ile aksi öngörülmediği sürece, toplantıya katılanların mutlak çoğunluğudur.

2) Tutanakların İmzalanması ve Diğer Usuli İşlemler

Yukarıda, genel kurulda yapılan görüşmelerin ve alınan kararların tutanağa geçirilmesinin şart olduğunu (TTK m. 375/II) ifade etmiştik. Kanun koyucu,

⁴⁰² Uygulamada el kaldırarak veya ayağa kalkmak suretiyle ya da yazılı olarak oy kullanılmaktadır. **ÇEVİK**, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 364. Oylamanın ne şekilde yapılacağı anasözleşmede düzenlenebilir. Anasözleşmede düzenleme yapılmamışsa başkan tarafından veya genel kurulun vereceği kararla belirlenebilir (Bkz. **MOROĞLU**, Hükümsüzlük, s. 102). Oylama açık veya gizli yapılabilir. Gizli yapılması hususunda anasözleşmede bir düzenleme yok veya genel kurul tarafından bir kararla bu usul kabul edilmemişse oylamanın açık oyla yapılmış olması herhangi bir usulsüzlüğe sebep olmaz.

⁴⁰³ **ÇEVİK**, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 499; **ERİŞ**, Kooperatifler Hukuku, s. 762.)

⁴⁰⁴ Anasözleşme ile bu nisap artırılabilir, ancak nisabın azaltılması mümkün değildir. Bkz. **ULUSOY**, s. 403; **ÇEVİK**, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 501. Nisabın tespitinde oy hakkı bulunmayanlar hesaba katılmaz. Çekimser oylar ret oyu niteliğinde değerlendirilir. Bkz. **ÇEVİK**, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 499; **ERİŞ**, Kooperatifler Hukuku, s. 763. Yargıtay'ın da bu yönde kararları mevcuttur: " TTK'nun sistemine göre çoğunluk mevcut oylara göre hesap edileceğinden istinkaf, muhalif oylar gibi etki yapar. " 11. HD., 24.11.1975, 1975/6226 E., 1975/5443 K. (YKD. 1976, C.2, S. 10, s. 1456); " Ticaret Kanunu ve Kooperatifler Kanunu sistemlerine göre genel kurul toplantılarında çekimser oylar ret anlamında kabul edilip sayımda bu yönde değerlendirmek gerekir. " 11. HD., 27.10.1982, 1982/4028 E., 1982/4182 K. (**BATİDER** 1982, C. XI, S. 4, s. 192-194

⁴⁰⁵ **ÇEVİK**, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 500

⁴⁰⁶ **MOROĞLU**, Hükümsüzlük, s. 105

tutanakların TTK m. 297'ye uygun olarak tutulmasını, genel kurulda alınan kararların geçerlilik şartı olarak öngörmüştür (TTK m. 378/II). Dolayısıyla, söz konusu tutanağın geçerli bir tutanak olarak kabul edilmesi için TTK m. 297 ve Koop.K m. 87/V'e göre şu şartların yerine getirilmiş olması gerekir:

- Toplantıda hazır bulunması gereken Bakanlık temsilcisinin, tutanakların kanuna uygun bir şekilde tutulmasına nezaret etmesi,
- Alınan kararların bu tutanağa nitelik ve sonuçlarıyla muhalif kalanların muhalefet sebeplerinin yazılması,
- Temsilcinin tutanakları imzalaması (Koop.K m. 87/V)

gerekir. Bu şekil şartları, tutanağın ve dolayısıyla kararın varlığı için yerine getirilmek zorundadır. Aksi takdirde alınan kararlar yok hükmündedir⁴⁰⁷. Toplantı tutanağının ayrıca başkanlık divanı tarafından da imzalanması gerekir^{408 409}.

Ayrıca, TTK m. 378/II uyarınca, yine temsilci tarafından imzalanması zorunlu olan toplantıya katılanlar listesi ile çağrının usulünce yapıldığını ispat eden belgeler zapta bağlanması da gerekir. Ancak, bunların içeriği zabıta açıklanmış ise ayrıca eklenmesine gerek yoktur.

⁴⁰⁷ MOROĞLU, Hükümsüzlük, s. 107

⁴⁰⁸ ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 505. Ancak, tutanağın Bakanlık temsilcisi tarafından imzalanması hususunda, yukarıda dn. 394'te belirtildiği üzere, Koop.K m. 87/VII'de yer alan istisnanın da göz önünde bulundurulması gerekir. Buna göre, usulüne uygun müracaat yapılmasına rağmen Bakanlık temsilcisi gelmemişse, tutanağın bu temsilci tarafından imzalanması da söz konusu olamaz. Bu durumda, durumun tutanakta belirtilmesi kaydıyla genel kurulda alınan kararlar geçerlidir. Ancak, usulüne uygun müracaat yapıldığı belgelendirilemiyorsa, temsilcinin imzası bulunmayan tutanakta yazılı kararlar geçerli değildir. Bkz. ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 488

⁴⁰⁹ TTK m. 297'de, tutanağın oyunu kullanan pay sahipleri tarafından da imzalanacağı öngörülmüşse de, bu hususun kararların mevcudiyeti ve geçerliliği için şart olmadığı, aksi halde, özellikle alınan bir karara karşı olan ortaklarına tutanağı imzalamadan kaçınmak suretiyle kararın mevcudiyetini engelleme inkarı verilmiş ve genel kurulun karar alabilmesi, herhangi bir ortağın keyfi tutumuna bağlı hale getirilerek felce uğratılmış olacağı ifade edilmektedir. Bkz. MOROĞLU, Hükümsüzlük, s. 108. Yargıtay da, tutanağın ortaklar tarafından imzalanmasını geçerlilik şartı olarak kabul etmemektedir. Bu konudaki bir kararı şu şekildedir: " Tüm pay sahiplerinin genel kurul tutanağını imzalamasına ilişkin şartın (TTK. 378) uygulama zorunluğu bakımından yerine getirilmiş olmasının aranmaması gerektiği kabul edilmektedir. Esasen yasanın ancak yerine getirilmesi mümkün olan hususları bir geçerlilik şartı olarak vaz etmesi gerekir..... " 11. HD., 27.2.1985, E. 6641, K. 1985/1003 (ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 489)

Genel kurulda oylama sonucunun toplantı başkanı veya bu görevi yapan kişi tarafından tespiti, usulüne uygun olarak tutulan tutanağa yazılması ve tutanağın ilgililerce imzalanması ile kararın meydana geldiği kabul edilir⁴¹⁰.

III- Yönetim Kurulu Kararının Meydana Gelmesi Koşulları

Yönetim kurulu, kooperatif ortağı olan en az 3 üyeden oluşur (Koop.K m. 55/II). Yönetim kurulu üyesi olabilmek için, Koop.K m. 56'da öngörülen şartları taşımak gerekir. Kooperatiflerde, yönetim kurulu üyeliği için yedek üye de seçilmesi söz konusudur (Koop.K m. 55/II). Anonim şirketlerden farklı olarak (TTK m. 312/II) kooperatiflerde, ortak olma şartı göreve başlayabilmek değil, yönetim kurulu üyeliğine seçilebilme şartı olarak öngörülmüştür (Koop.K m. 55/II).

Yönetim kurulunun ne şekilde toplanacağı, çalışma usulü, toplantı ve karar nisabı hakkında konularında Kooperatifler Kanunu'nda herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Bu husus, anasözleşmeye konması gereken mecburi hükümler (Koop.K m. 4) arasında bu hususlar sayılmadığı gibi, anasözleşmeye konabilecek ihtiyari hükümler (Koop.K m. 5) arasında da bulunmamaktadır. Ancak bu durum, konunun anasözleşme ile düzenlenemeyeceği anlamına gelmez. Koop.K m.5 hükmünde yer alan kayıtların sınırlayıcı olmaması⁴¹¹ sebebiyle bu hususlarda anasözleşmeye hüküm konması her zaman mümkündür. Nitekim Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Ana Sözleşmesinde, yönetim kurulunun çalışma şekli konusunda bir hükme yer verildiği görülmektedir (m. 45). Dolayısıyla, bu konularda anasözleşmede bir düzenleme yer almakta ise buna uyulacak, anasözleşmede herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiş olması halinde ise, Koop.K m. 98'in yollaması sebebiyle anonim ortaklık yönetim kuruluna ilişkin TTK hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Bu sebeple, aşağıda anonim ortaklık yönetim kuruluna ilişkin TTK hükümleri incelenmiştir.

⁴¹⁰ MOROĞLU, Hükümsüzlük, s. 110

⁴¹¹ ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 230

A- Yönetim Kurulu

1) Toplantı Yapma Zorunluluğunun Bulunmaması (Elden Dolaştırma Yoluyla Karar)

Yönetim kurulu kararları kural olarak toplantı yapılarak alınır. Ancak, yönetim kurulunun karar alabilmesi için toplantı yapma zorunluluğu yoktur. TTK m. 330/II uyarınca; bir üyenin yaptığı öneriye diğer üyelerin yazılı olarak muvafakatlerini bildirmeleri suretiyle de karar alınabilir⁴¹². Bu şekilde alınan bir kararın geçerli olabilmesi için, önerinin tüm üyelere sunulmuş olması ve bunun karar metninden anlaşılması gerekir⁴¹³.

2) Toplantıya Çağrı

Yönetim kurulu, toplantıya başkan veya başkan vekili tarafından çağrılır (TTK md 318). Ayrıca her üye de, yazılı olarak yönetim kurulunun olağanüstü toplantıya çağrılmasını başkandan talep edebilir (TTK m. 331/II). Toplantıya çağrı, herhangi bir şekle tabi değildir⁴¹⁴.

Toplantı zamanı hususunda TTK'da da herhangi bir düzenleme mevcut değildir. bu hususta anasözleşmeye hüküm konulabilir. Anasözleşmede de bir düzenleme yer almıyor ise toplantı zamanını belirleme hususu yönetim kurulunun takdirindedir⁴¹⁵.

3) Toplantı Nisabı

Toplantı nisabı, üyelerin en az yarısından bir fazlasıdır (TTK m. 330, Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesi m. 45). Toplantı nisabının belirlenmesi

⁴¹² Ancak üyelere biri dahi müzakere talebinde bulunmuşsa, müzakere yapılması şarttır.

⁴¹³ ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 301, No: 531; PULAŞLI, s. 428

⁴¹⁴ Önemli olan, üyelerin toplantıdan zamanında haberdar edilmesidir. Bkz. ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 298, No:528; PULAŞLI, s. 421. İspat açısından çağrının yazılı olarak yapılması yerinde olur. TTK m. 357 uyarınca denetçilerin de yönetim kurulu toplantılarına katılma hakkı bulunduğu için, denetçilerin de toplantıdan haberdar edilmesi gerekir. ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 300, No: 530b; PULAŞLI, s. 426

⁴¹⁵ Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesi m. 45'te, yönetim kurulu toplantılarının en az ayda bir defa yapılacağı öngörülmüştür.

hususunda doktrinde görüş birliği yoktur. Bazı yazarlar⁴¹⁶, maddenin lafzını değil amacını göz önünde tutmak ve böylece toplantı nisabını, üye tamsayısının salt çoğunluğu şeklinde kabul etmek gerektiğini, dolayısıyla üç kişilik bir yönetim kurulunun toplantı nisabının iki, beş kişilik bir yönetim kurulunun ise üç olduğunu belirtirken, diğer yazarlar⁴¹⁷ ve Yargıtay⁴¹⁸ ise, üç kişilik bir yönetim kurulunun toplantı nisabının üç olduğunu belirtip bunun gerekçesi olarak da, üçün yarısının 1,5 olduğunu ve yarım insan olamayacağı için bunun tama iblağ edilerek 2 sayılması gerektiğini, 2'nin bir fazlasının ise 3 olduğunu belirtmektedirler⁴¹⁹. Kanunda öngörülen toplantı nisabının anasözleşme ile artırılması mümkün iken nisabın azaltılması ise mümkün değildir^{420 421}. Elden dolaştırma yoluyla alınacak kararlar bakımından toplantı nisabı oybirliğidir⁴²².

4) Toplantıya Katılma Yasağı

Yönetim kurulu üyeleri, kişisel veya belli derecedeki (TTK m. 349'da sayılanlar) yakınlarının menfaatlerine dair konuların görüşüleceği toplantılara katılamazlar. Böyle bir hususun müzakeresi söz konusu olursa, üye, ilgisini kurula bildirmeye ve keyfiyeti o toplantının tutanağına yazdırmak zorundadır. Karar elden dolaştırma yoluyla alınıyorsa, durum, teklifi içeren kağıda yazılır (TTK m. 332/I)⁴²³. Dolayısıyla, yönetim kurulu üyesi, kendisi ya da TTK m. 349'da

⁴¹⁶ ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 298, No:529, YILDIZ, Şükrü : “ Anonim Ortaklıkta Yönetim Kurulunun Toplantı Yetersayısı ve Yargıtay Kararları ”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, XVIII, Haziran 2001, s. 96 vd

⁴¹⁷ KARAYALÇIN, Şirketler, s. 120; İMREGÜN, Anonim Ortaklıklar, s. 211-212; PULAŞLI, s. 422. Toplantı nisabı hakkında daha geniş bilgi ve tartışmalar için bkz. YILDIZ, s. 79 vd.

⁴¹⁸ 11. HD., 11. HD., 23.9.1986, 1986/3027 E., 1986/4651 K (ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 546) Aynı yönde bkz. 11. HD., 28.11.1985, E. 5890, K. 7155 (BATİDER, C. XII, S. 1, s. 158) Toplantı nisabı hakkında daha geniş bilgi ve tartışmalar için bkz. YILDIZ, s.77 vd.

⁴¹⁹ Toplantı nisabı hakkında daha geniş bilgi ve tartışmalar için bkz. YILDIZ, s.77 vd.

⁴²⁰ ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 298, No: 529; PULAŞLI, s. 423

⁴²¹ Burada, yönetim kurulu ile ilgili Koop.K m. 56/IV hükmüne değinmek gerekir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, kooperatiflerde yönetim kurulu için yedek üye de seçilmektedir (Koop.K m. 55/II). Yönetim kurulu, Koop.K md 56/I, b. 3'te yer alan suçlarla ilgili haklarında kamu davası açılmış olan üye veya üyelerin genel kurulca azli ya da anasözleşmede gösterilecek diğer bir sebeple toplantı nisabını kaybederse, boşalan yönetim kurulu üyeliklerine denetim kurulu tarafından gecikilmeksizin seçilen bu yedek üyelere yeteri kadar çağrılır (Koop.K m. 56/IV). Dolayısıyla, yönetim kurulu üyeliğinden biri ya da birkaçının açılması halinde TTK m. 315 yerine, bu hususu düzenleyen Koop.K m. 56/IV uygulanacaktır.

⁴²² ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 301, No:531; PULAŞLI, s. 428

⁴²³ Bu hususlara aykırı hareket eden üye, kooperatifin bu sebeple uğradığı zararı tazminle yükümlü olurlar (TTK m. 332/II, Koop.K m. 62/III).

sayılan akrabaları hakkında çıkarma kararı alınacak ise, kararın alınacağı toplantıya katılamaz.

5) Toplantıda Tutanak Tutulması

Yönetim kurulu toplantılarındaki müzakereler, üyeler arasından veya dışarıdan seçilen bir katip tarafından tutanağa geçirilir (TTK m. 330/I).

B) Karar

Toplantı gündemini, kural olarak yönetim kurulunu toplantıya çağıran başkan veya başkan vekili tespit eder. Eğer bir üye başkandan çağrı yapmasını istemiş ise, çağrı talebinde gündemi de bildirmelidir. Şunu belirtmek gerekir ki; yönetim kurulu toplantıları açısından “ gündeme bağlılık ilkesi ” geçerli değildir. Bu sebeple gündemde olmayan konular dahi görüşülüp karara bağlanabilir⁴²⁴.

1) Oylama ve Karar Nisabı

Yönetim kurulu toplantılarında kural, tekliflerin açık olarak oylanmasıdır. Ancak, gerekli görülmesi halinde oylamanın gizli yapılmasına da karar verilebilir⁴²⁵. Yönetim kurulu toplantılarında her üyenin sadece bir oyu vardır ve bu oy şahsen kullanılmalıdır. Temsilci ya da bir başka yönetim kurulu üyesi aracılığıyla oy kullanmak mümkün değildir (TTK m. 330/I).

Karar nisabı, toplantıda bulunan üyelerin çoğunluğudur (TTK m. 330, Konut Yapı Kooperatifleri Örnek Anasözleşmesi m. 45). Oyların eşit çıkması halinde o konu gelecek toplantıya ertelenir. Ertelenen toplantıda da eşit çıkması halinde teklif reddedilmiş sayılır (TTK m. 330)⁴²⁶.

⁴²⁴ ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 300, No:530; PULAŞLI, s. 420

⁴²⁵ ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 301, No:532; PULAŞLI, s. 428-429

⁴²⁶ Elden dolaştırma yoluyla alınan kararlar bakımından karar nisabı ise, önerinin tüm üyeler sunulmuş olması şartıyla, yönetim kurulu üye tam sayısının çoğunluğudur. Bkz. ÇAMOĞLU (PÖRÖY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 301, No:531

2) Toplantı Tutanağının İmzalanması

Toplantıda tutulan tutanağın, toplantı sonunda toplantıdaki üyelerce ve karara muhalif üye var ise muhalefetlerini tutanağa geçirterek imzalanması gerekir (TTK m. 330/I). Kararların geçerli olması için, yazılıp imzalanması şarttır (TTK m. 330/III). Kararlar ayrıca, toplantıya katılan üyelerin adları ve soyadları ve toplantı günü ile kullanılan oy ve müzakerelerin eksiksiz şekilde bilinmesi için gereken diğer hususlarla birlikte yönetim kurulu karar defterine geçirilir ve bu kararların altı, kooperatif adına imza koymaya yetkili olanlar tarafından imzalanır (Koop.K m. 98'in yollması ile TTK m., 326 ve TTK m. 78).

· § 7 ÇIKARMA KARARININ GEREKÇELİ OLARAK TUTANAĞA GEÇİRİLMESİ, ORTAKLAR DEFTERİNE KAYDEDİLMESİ VE ONAYLI BİR ÖRNEĞİNİN ORTAĞA TEBLİĞ EDİLMESİ

I- Çıkarma Kararının Gerekçeli Olarak Tutanağa Geçirilmesi ve Ortaklar Defterine Kaydedilmesi

Kanun koyucu, ortağın kooperatiften çıkarılabilmesi için, geçerli bir çıkarma kararının alınması dışında bazı ek işlemlerin de yerine getirilmesini öngörmüştür. Bu işlemlerden ilki Koop.K m. 16/III, c.1'de şu şekilde belirtilmiştir: “ Çıkarılma kararı gerekçeli olarak tutanağa geçirileceği gibi, ortaklar defterine de yazılır. ”

A- Çıkarma Kararının Gerekçeli Olarak Tutanağa Geçirilmesi

Koop.K m. 16/III, c.1 hükmü değişik şekillerde yorumlanmış ve hükümde yer alan “ tutanak ” ile neyin kastedildiği ve “ gerekçeli olarak geçirilmesi ” hususunun geçerlilik şartı olup olmadığı konularında doktrinde değişik değerlendirmeler yapılmıştır.

Eriş/Ulusoy, maddede belirtilen tutanağın kararı veren organa göre değişeceğini, karar yönetim kurulu tarafından verilmişse yönetim kurulu karar defterine, genel kurul tarafından verilmişse genel kurul karar defterine geçirilmesi gerektiğini ve amacın, çıkarılmaya itiraz halinde bunların ispat vasıtası olarak kullanılmasından ibaret olduğunu, kararın ayrıca ortaklar defterine de kaydedileceğini, ancak ortaklar defterine gerekçeli yazılamayacağını tabii olduğunu ifade etmektedir⁴²⁷.

Şimşek, kararın her halde bir gerekçeye dayanması gerektiğini ve gerekçenin geçerlilik şartı olduğunu, ortaklar defterine yazımın emredici bir hüküm gibi görünmesine rağmen, çıkarmanın ispatına yönelik bir işlemi öngördüğünü, gerekçeli olarak tutanağa geçirilmesinden ise, kararın yazılı olmasının anlaşılması gerektiğini, bunun yazılacağı yerin önem taşımayıp kararın iptali için bir neden olmayacağını ifade etmektedir⁴²⁸.

Tekinalp'e göre ise, karar genel kurul tarafından alınmış ise tutanağa, yönetim kurulunca alınması halinde ise ortaklar defterine yazılmalıdır. Yazar, kararın hem gerekçeli olmasının hem de kanunda belirtilen belgeye veya deftere yazılmasının çıkarma işleminin geçerlilik şartı olduğunu belirtmektedir⁴²⁹.

Arpacı da, Tekinalp gibi, kararın genel kurulca alınması halinde tutanağa, yönetim kurulunca alınması halinde ise ortaklar defterine yazılacağını ve gerek kararın gerekçeli olması hususunun, gerekse tutanağa ve karar defterine geçirme hususunun geçerlilik şartı olduğunu ifade etmektedir⁴³⁰.

Deryal'e göre ise, karar genel kurul ve yönetim kurulunca verilebildiğine göre, esasen bu organların aldığı tüm kararlar yönetim kurulu veya genel kurul karar

⁴²⁷ ERİŞ/ ULUSOY, s. 148-148/1

⁴²⁸ ŞİMŞEK, s. 78-79

⁴²⁹ TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. No:1838

⁴³⁰ ARPACI, s. 84

defterine kaydedilmek zorundadır. Kooperatifler, Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Muhasebe Yönetmeliği'ne göre, yönetim kurulu ve genel kurul karar defterlerini tutmak zorunludur ve organların aldıkları tüm kararlar, bir tutanak ayrıntısı içinde karar defterlerine yazılmak zorunda bulundukları için, karar defterine yazım ile “ tutanağa geçirmek ” şartı yerine gelmiş bulunmaktadır. Çıkarma kararının bütün ayrıntıları ile karar defterine yazılmış olduğu hallerde ayrıca bu konuda bir tutanak tutmaya gerek olmayacağı açıktır. Yazar, kararın gerekçeli olması hususunun da bir geçerlilik şartı olduğunu ve kararın ayrıca ortaklar defterine de yazılacağını ifade etmektedir⁴³¹.

Bu konularda bizim değerlendirmemiz ise şu şekildedir: Yukarıda yönetim kurulu ve genel kurulun çalışma esaslarını belirtirken, bu organların yaptığı müzakerelerin bir tutanak ile tespit edilmesi gerektiğini ve bu organlar tarafından alınan kararların geçerli bir karar olarak nitelendirilebilmesi için, alınan kararların bu tutanакlara geçirilip imzalanmasının şart olduğunu (Koop.K m. 87/V ve m. 98'in yollaması ile TTK m. 330/III, m. 378/II, m. 297) ifade etmiştik. Dolayısıyla, alınan kararlar tutanağa yazılmamış ve tutanak ilgililerce imzalanmamışsa, geçerli olarak alınmış bir karardan söz edilemeyecektir. Başka bir deyişle, her iki organ tarafından alınan çıkarma kararı için de tutanağa geçirme zorunluluğu bulunmaktadır.

Bu konuda ayrıca, Kooperatifler, Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Muhasebe Yönetmeliği m. 2/A,ç uyarınca tutulmak zorunda olan karar defterlerine nelerin yazılacağına bakmak gerekir. Genel kurul karar defterini düzenleyen m. 2/A,ç,I uyarınca; “ Bu deftere genel kurul tarafından alınmış olan kararlar, toplantı tarihi, toplantıda bulunan ortakların ortak numarası, ad ve soyadları ile alınan kararlarda oy sayısı ve müzakerelerin tam bir surette bilinmesi için gerekli diğer hususlar kaydedilir, kararların altı imzaya yetkili olanlar tarafından imzalanır. ”

⁴³¹ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 229

Yönetim kurulu karar defterini düzenleyen m. 2/A,ç,II uyarınca da; “ Yönetim kurulu tarafından alınan kararların deftere yazılması ve altının toplantıda hazır bulunan üyeler tarafından imzalanması mecburidir. Karar metninde; toplantı günü, karar numarası, toplantıda hazır bulunan üyelerin ad ve soyadları, beyan edilen oy ve müzakerelerin tam bir surette bilinmesi için gerekli diğer hususlar bulunur. ” Uygulamada, ortak sayısı ve işlemleri az olan kooperatiflerde, yönetim kurulu kararlarının tutanak yerine doğrudan karar defterine yazılması yoluna da gidilmektedir⁴³². Ancak olağan usul, yönetim kurulu toplantısında tutanak tutulması, alınan kararların bu tutanağa geçirilerek altının üyelerce imzalanması, daha sonra tutanak içeriğinin karar defterine yazılmasıdır. Zaten TTK m. 78 de, hem genel kurul hem de yönetim kurulu tarafından alınan kararların karar defterine geçirileceği ve bu kararların altının, ortaklık adına imza koymaya yetkili olanlar tarafından imzalanacağı öngörmüştür. Bu sebeple, Kooperatifler, Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Muhasebe Yönetmeliği'nin, yönetim kurulu kararlarının toplantıda hazır bulunan üyeler tarafından toplantı sırasında imzalanmasını zorunlu tutması kanımızca yerinde değildir. Zira, TTK m. 78, kararların toplantı sırasında karar defterine geçirileceğini öngörmediği gibi, deftere geçirilen kararların altının ortaklık adına imza koymaya yetkili olanlar tarafından imzalanmasını da yeterli görmüştür.

Koop.K m. 16/III, c.1 düzenlemesinin getirildiği tarihte Kooperatifler, Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Muhasebe Yönetmeliği'nin henüz yürürlükte bulunmadığı göz önünde tutmak ve buna göre bir değerlendirme yapmak gerekir. Kanımızca kanun koyucu, kararı hangi organ alırsa alsın bu organların alacağı kararların her halde bir tutanak ile tespit edileceğini varsayarak, Koop.K m. 16/III, c.1 ile, sadece kararın tutanağa genel ifadelerle değil gerekçeli olarak geçirilmesini amaçlamıştır. Ayrıca kanun koyucu, diğer kararların aksine, çıkarma kararının gerekçeli olarak tutanağa geçirilmesini açıkça öngörerek, bunun bir geçerlilik şartı olduğunu belirtmek istemiştir.

⁴³² ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 509

Dolayısıyla, yönetim kurulu kararları doğrudan karar defterine yazılmakta ise, bu yazımın da gerekçeli olması gerekecektir. Bu bakımdan, her iki organ tarafından alınan kararın zaten geçerlilik şartı olan tutanağa geçirme işleminin, çıkarma kararının geçerlilik şartı olduğunu ileri sürmek yerinde değildir. Bunun dışında, kararın genel kurul tarafından alındığında tutanağa, yönetim kurulu tarafından alındığında ise ortaklar defterine kaydedilmesi gerektiğini ifade etmek güçtür. Bu açıklamalar çerçevesinde, çıkarma kararının tutanağa gerekçeli olarak geçirilmesi hususunun, yalnızca çıkarma kararı bakımından, yukarıda geçerli bir genel kurul veya yönetim kurulu kararı için gereken şartlara ek bir geçerlilik şartı olduğu söylenebilecektir.

Kanımızca, kanun koyucunun çıkarma kararının tutanağa “ gerekçeli ” olarak geçirilmesini bir geçerlilik şartı olarak öngörme amacını, ortağın çıkarma kararına karşı ,başvuru hakkını kullanması üzerine kararın yerindeliliğine, ancak kararda dayanılan gerekçe değerlendirilerek karar verilebilecek ve ortağın da bu gerekçeye göre kendini savunma imkanı bulabilecek olmasında aramak gerekir⁴³³.

B- Çıkarma Kararının Ortaklar Defterine Kaydedilmesi

Koop.K md 16/III, c.1 uyarınca, çıkarma kararı ayrıca ortaklar defterine de yazılmalıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Kooperatifler, Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Muhasebe Yönetmeliği'ne göre tutulması zorunlu defterler arasında sayılan ortaklar defterine, ortakların ad-soyadları, adresleri, ortaklığa giriş ve ortaklıktan çıkış tarihleri ve çıkarılma sebepleri, taahhüt ettikleri sermaye payları ile bu paylara karşılık yapılan tahsilat ve iadeler, ortaklığa kabul ve çıkışları ile ilgili yönetim kurulu kararı tarih ve numaraları kaydedilir (m. 2). Öktemer'e göre, çıkarma kararı ortaklar defterine işlenmemiş olsa dahi bu husus kararın geçerliliğini etkilemez ve bu eksiklik sonradan

⁴³³ Karş. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 230

tamamlanabilir⁴³⁴. Kanımızca da bu yazım, çıkarma kararının geçerlilik şartı değildir. Zira ortaklar defterine yazım, ortak hakkındaki bilgileri açıklayıcı nitelikte olup, deflere, ancak geçerli bir şekilde meydana gelen çıkarma kararı kaydedilir.

II- Kararın Onaylı Bir Örneğinin Çıkarılan Ortağa Tebliğ Edilmesi

Koop.K m. 16/III, c.2 uyarınca; “ *Kararın onaylı örneği, çıkarılan ortağa tebliğ edilmek üzere on gün içinde notere tevdi edilir.* ” Buna göre, kararı hangi organın aldığına bakılmaksızın çıkarma kararının onaylı örneğinin ortağa tebliğ edilmesi gerekmektedir. Genel kurula itiraz edilmesi üzerine genel kurul tarafından yönetim kurulunun çıkarma kararı onaylanırsa, bu kararın da ortağa tebliğ edilmesi gerekir⁴³⁵.

Kararın tebliğ edilmesinin önemi, ortağın karara karşı başvuru hakkını kullanabileceği 3 aylık hak düşürücü sürenin “ *tebliğ tarihinden itibaren* ” başlayacak olmasında ve böylelikle de kararın kesinleşme sürecini başlatmasında kendisini gösterir (Koop.K md 16/III). Tebliğin bir başka önemli fonksiyonu da, çıkarma kararının hükümlerini doğuracağı anın belirlenmesinde görülür.

A- Kararın Onaylı Örneğinin On Gün İçinde Notere Tevdi Edilmesi

Kanun koyucunun, çıkarma kararının onaylı örneğinin tebliğinin “ *noter aracılığıyla* ” yapılmasını istediğini görmekteyiz. Bunun nedeninin, zayıf durumdaki ortağı korumak ve bu amaçla da kararın sağlıklı ve ispat güçlüklerine yol açmayacak bir biçimde bildirilmesini sağlayarak ortağı bir an önce durumdan haberdar etmek ve ortağın durumunu açıklığa kavuşturmak olduğu ve bu amaçla kanun koyucunun,

⁴³⁴ ÖKTEMER, Y. Semih : “ Kooperatif Ortaklığından Çıkarılmaya İtiraz Davası ”, Ank. Bar. Der., Y. 1974, S. 3, s. 437

⁴³⁵ ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 359

kararın onaylı bir örneğinin, kararın alındığı tarihten itibaren 10 gün içinde notere tevdi edilmesini öngördüğü ifade edilmektedir⁴³⁶.

Koop.K m. 16/III, c.2'den de anlaşılacağı üzere, ortağa, çıkarma kararının kooperatifi temsile yetkili kişiler tarafından onaylanmış⁴³⁷ olan örneğinin tebliğ edilmesi gerektiği için, notere de bu onaylı örneğin tevdi edilmesi gerektiğini belirtmek gerekir. Kanun koyucunun, kararın onaylı örneğinin tebliğini istemesindeki amacı, çıkarılan ortağın çıkarma kararının dayandığı sebepleri ve çıkarma gerekçesini öğrenmesini sağlamaktır. Zira, yukarıda da belirttiğimiz gibi, çıkarma kararının gerekçeli olarak tutanağa geçirilmesi bir geçerlilik şartıdır ve bu kararın onaylı bir örneğini ortağa tebliğ ederek ortağın çıkarma kararının gerekçesini öğrenmesi sağlanmış olacaktır. Bu sebeple kanun koyucu, kararın gerekçeli bir örneğinin tebliğ edilmesini istemek yerine, bu amacı zaten sağlayan onaylı örneğin tebliğini yeterli görmüştür. Dolayısıyla, kanun koyucunun bu amacını dikkate alarak, çıkarma kararının gerekçelerini içeren bir yazının tebliğini de yeterli görmek, ancak tebliğ edilen kararın gerekçeyi içermesini, tebliğin geçerlilik şartı olarak kabul etmek gerekir⁴³⁸.

Yargıtay, eski tarihli kararlarında kararın gerekçesiz olarak tebliğ edilmiş olmasını geçerli saymakta iken⁴³⁹, daha sonra bu görüşünü değiştirerek, kararın

⁴³⁶ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 233, ; ŞİMŞEK, s. 79; KURTULAN, s. 55

⁴³⁷ ERİŞ/ULUSOY, s. 148/1

⁴³⁸ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 236

⁴³⁹ Bir kararında Yargıtay, gerekçeli örneğin tebliğ edilmemesinin kararın geçersiz sayılmasını ve iptal edilmesini gerektirmeyeceğini, ortağın gerekçeli kararın örneğini kooperatisten temin edebileceğini ifade etmiştir. Bu karar şu şekildedir: " Ortaklıktan çıkarma kararının gerekçeli örneğinin çıkarılan ortağa tebliği, kararın geçerliliğini sağlayan bir şart değildir, başka bir deyişle, gerekçeli örneğin tebliğ edilmemesi o kararın geçersiz sayılmasını ve iptal edilmesini gerektiren bir sebep olamaz. Çünkü, ortaklıktan çıkarıldığı yazı ile kendisine bildirilen ortak, gerekçeli kararın örneğini kooperatisten alabileceği gibi, mahkemece de istemek mümkündür. " 11. HD., 4.4.1979, 1729 E., 1729 K. (DOĞANAY, C. II, s. 1422, dn. 101). Aynı yönde bkz. 11. HD., 4.12.1978, 5570 E., 5407 K. (ERİŞ/ULUSOY, s. 165, dn. 26). Doğanay da Yargıtay'ın bu görüşüne katılmakta ve ortağın temin edebilmesi ve dava açılmış ise mahkemenin de isteme imkanlarına rağmen çıkarma kararının gerekçesiz tebliğ edilmiş olmasını o kararın geçerlilik şartı saymaya, Koop.K m. 16'nın sevk edilmiş amacının elverişli olmadığını ifade etmektedir. Bkz. DOĞANAY, C. II, s. 1422. Tekinalp ise, ortak lehine olan işlemleri bertaraf etmeye yönelik bu yorumun kabul edilemeyeceğini ve gerekçeli kararı isteme külfetinin ortağa yüklenemeyeceğini ifade ederek , ortağın gerekçeyi öğrenmeden nasıl itiraz ve iptal davası açacağı, gerekçeyi ilk defa mahkemenin celbi üzerine öğrenecek ortağın davasını hangi

onaylı örneğinin veya çıkarma nedenlerini içeren bir yazının tebliğ edilmesi gerektiğini ifade etmiştir⁴⁴⁰.

Kanun koyucu, çıkarma kararının ortağa tebliğ edilmek üzere on gün içinde notere tevdi edileceğini öngörmüştür. Hükümde yer alan 10 günlük süre, kararın hem notere tevdi edilmesi, hem de noter tarafından ortağa tebliğ edilmesi gereken bir süre değildir⁴⁴¹. Yine, öngörülen 10 günlük tevdi süresini emredici kabul ederek, sürenin geçirilmesi ile çıkarmanın geçersiz olacağını söylemek de mümkün değildir⁴⁴². Zira, yukarıda da belirttiğimiz gibi amaç, ortağın durumunun bir an önce açıklığa kavuşturulmasını sağlamaktır⁴⁴³. Ayrıca, ortağın başvuru hakkını kullanabileceği 3

temeller üzerine oturtacağı sorularını sormaktadır. Bkz. **TEKİNALP** (**POROY /ÇAMOĞLU**), Ortaklıklar, s. No: 1838. Aynı yönde bkz. **DERYAL**, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 230, dn. 113

⁴⁴⁰ Yargıtay'ın bu yöndeki kararları şu şekildedir: " Kooperatifler Kanununun 16. maddesinde çıkarma kararının onaylı örneğinin çıkarılan ortağa tebliğ edileceği belirtilmiştir. Bu hükmün amacı, çıkarma kararının tüm gerekçesinin bilinmesi ve çıkarılan ortağın kendi hukuki durumunu tespit edebilmesi ve davranışını ona göre saptamasıdır. Bu hüküm karşısında çıkarma kararının örneği yerine kararın tüm gerekçelerinin belirtildiği bir yazının tebliğinin kabulü mümkün olabilir. Ancak olayımızda, yönetim kurulunca davacıya 3.10.1986 tarihli yazı açıklanan bu nedenlerle yeterli bulunmamaktadır..... " **11. HD., 13.2.1989, 3990 E., 830 K. (YKD., C. XV, S. 11, Kasım 1989, s. 1584-1585. " Olayda, noter kanalıyla davacıya gönderilen çıkarma kararının bildirimine dair yazı, içeriği itibariyle çıkarma kararının onaylı bir örneği niteliğindedir. Yazıda, davacının hangi sebeple ortaklıktan çıkarıldığı ve bununla ilgili olan ihtar yazılarının tarihleri açıkça belirtilmiştir. Bu hale göre, çıkarma kararı yasaya uygun olarak davacıya tebliğ edildiği halde, mahkemenin 30.11.1990 tarihli oturumda çıkarma kararının onaylı bir örneği davacıya gönderilmediğinden bahisle davanın süresinde açıldığının kabulüne karar vermesi doğru değildir. " **11. HD., 2.6.1990, 1516 E., 7345 K. (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 385). " ... Her ne kadar noter aracılığı ile davacıya gönderilen ihtarın tebliğ tarihine göre üç aylık dava açma süresi geçtiği izlenimi doğmuş ise de, 1163 sayılı Koop.K.nun 16/3'üncü maddesi uyarınca ihraç kararının onaylı örneği veya ihraç kararının nedenleri noter ihtarına yazılarak ihraç edilen ortağa tebliğinin gerektiği, dosyada bulunan noter ihtar ile ihraç ilişkin kararının onaylı örneği ortağa tebliğ edilmediği veya noter ihtarında da ihraç nedenleri açıklanmadığından, davacıya yapılan noter ihtarının geçersiz bulunduğu ve bu durumda davanın süresinde açıldığının kabulü gerektiğinden" **11. HD., 21.9.1992, 1814 E., 9153 K. (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 389)******

⁴⁴¹ **DERYAL**, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 233. **Tekinalp** ise, hem notere tevdi hem de ortağa tebliğin, kararın verildiği tarihten itibaren 10 gün içinde gerçekleşmesi gerektiğini, maddenin lafzına bakıldığında aksi sonucun benimsenmesi gerekmesine rağmen maddenin başarısız ifade edildiğini ve bu şekilde anlaşılmasının zorunlu bulunduğunu belirtmiştir. Bkz. **TEKİNALP**, Kişisel Nitelikler, s. 155-156. Ancak yazar, son eserinde 10 günlük süre ile ilgili şartın geçerlilik şartı olmadığını belirterek bu görüşünden vazgeçmiş görünmektedir. Bkz. **TEKİNALP** (**POROY /ÇAMOĞLU**), Ortaklıklar, s. No: 1838

⁴⁴² **DERYAL**, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 233-234; **ÖKTEMER**, s. 437; **ŞİMŞEK**, s. 79; **TEKİNALP** (**POROY /ÇAMOĞLU**), Ortaklıklar, s. No: 1838; **KURTULAN**, s. 55; **ARPACI**, s. 85; **ERİŞ/ULUSOY**, s. 148/1

⁴⁴³ **KURTULAN**, s. 55; **ŞİMŞEK**, s. 79. Yargıtay da bir kararında, kararın 10 gün geçtikten sonra notere tevdi edilmiş olmasını bir iptal sebebi olarak kabul etmemiştir. Bu karar şöyledir: " Binaenaleyh, kooperatiften çıkarılma kararının, verildiği tarihten itibaren (on gün) içinde notere tevdi edilmemiş olması hali, asla çıkarılan ortağın hakkına hakef getirmez. Söz konusu (on günlük) süre, sırf kooperatif ortağı hakkındaki (ihraç) kararının bir an önce kesinliğe kavuşmasını ve bu

aylık süre kararın tebliğinden itibaren başlayacağı için (Koop.K m. 16/III), karar 10 gün geçtikten sonra notere tevdi edilmiş de olsa, ortağın notere geç tevdi sebebiyle herhangi bir hak kaybına uğraması da söz konusu olmamaktadır.

Dolayısıyla, karar 10 gün geçtikten sonra notere tevdi edilmiş olsa dahi, bu hususu tek başına çıkarma kararının iptalini gerektiren bir sebep olarak kabul etmek menfaatler dengesine ve hakkaniyete uygun düşmez⁴⁴⁴. Bu sebeple, 10 günlük tevdi süresinin yönetim kuruluna yönelmiş bir talimat süresi niteliğinde olduğunu ve bu süreye uymamanın, şartları varsa (Koop.K m. 62/III ve m. 98'in yollaması ile TTK m. 336), sadece yönetim kurulunun sorumluluğuna yol açacağını kabul etmek yerinde olacaktır⁴⁴⁵.

B- Kararın Noter Aracılığıyla Tebliğinin Geçerlilik Şartı Olup Olmadığı

Kararın tebliğinin noter aracılığıyla yapılmasının öngörülmesi, noter aracılığıyla tebliğin bir geçerlilik şartı olup olmadığı konusunda doktrinde değişik görüşlerin ileri sürülmesine sebep olmuştur. Doktrinde çoğunluk⁴⁴⁶ ve Yargıtay, noter aracılığıyla tebliğin ispata yönelik bir şekil şartı olduğunu ileri sürerken, bazı

suretle kooperatif işlerinin uzun süre askıda kalmasını önleme amacıyla sevk edilmiş bir süredir. Bu (on günlük) süre, hiçbir zaman ortaklıktan çıkarma kararının (muteberlik-geçerlilik) şartı olarak kabul edilemez.... ” 11. HD., 17.5.1976, 2095 E., 2628 K. (DOĞANAY, C. II, s. 1413, dn. 84). Benzer yönde kararlar için bkz. 11.HD., 15.10.1992, E. 3099, K. 9958 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 391); 11.HD., 27.6.1996, E. 4237, K. 4786 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 463-464)

⁴⁴⁴ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 234; ÖKTEMER, s. 437; ŞİMŞEK, s. 79; ARPACI, s. 85

⁴⁴⁵ Benzer bir süre, anonim ortaklık yönetim kurulu üyeleri hakkında şirket adına sorumluluk davası açılması hususunu düzenleyen TTK m. 341'de de yer alır. Buna göre, ortaklık adına açılacak sorumluluk davasının, yönetim kurulu veya denetçiler tarafından, genel kurul kararından itibaren 1 ay içinde açılması gerekir. Doktrinde, söz konusu 1 aylık sürenin hak düşürücü ya da zamanaşımı süresi olmayıp, dava açmakla görevli olanlara yönelen bir görev ifası süresi olduğu ve bu süreye uyulmamasının dava hakkını düşürmüyüp, bir zarar doğmuş ise, sadece dava açmakla görevli olanların sorumluluğuna yol açacağı ifade edilmektedir. Bu konuda bkz. ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 338, No: 601

⁴⁴⁶ ŞİMŞEK, s. 79; ARPACI, s. 84-85; ÖKTEMER, s. 437; DOĞANAY, C. II, 1416,1423; ODYAKMAZ, A. Nevzat/ ALTUĞ, Osman : Son Değişiklikleriyle Açıklamalı – İçtihatlı Kooperatifler Kanunu (Yapı Kooperatifleri) Muhasebesi (Tek Düzen Hesap Planı) ve İlgili Mevzuat, İstanbul 1997, s. 62; ALVER, Kooperatifler Hukuku, s. 32; KURTULAN, s. 55-56; DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 259

yazarlar⁴⁴⁷ ise, tebliğin noter aracılığıyla yapılmasının, tebliğin geçerlilik şartı olduğunu ifade etmektedir.

İspat şartı olduğunu ileri süren yazarlar şu gerekçelere dayanmaktadırlar: Noter aracılığıyla tebliğde amaç, ortağın başvuru hakkını kullanacağı 3 aylık hak düşürücü sürenin başlangıcını sağlıklı bir biçimde belirlemek⁴⁴⁸, yani tebliğin ispatlanmasını kolaylaştırmaktır⁴⁴⁹. Tebliğ adi posta ya da iadeli taahhütlü veya taahhütlü mektupla da yapılabilir, ancak bir itiraz olduğunda kooperatifin bunu kanıtlaması gerekir⁴⁵⁰ ve bunun sonuçlarına kooperatif katlanmalıdır⁴⁵¹. Noter aracılığıyla tebliğ yerine adi posta yolu ile tebliğ yapılmış ise, 3 aylık hak düşürücü sürenin başlamadığı kabul edilmeli ve buna rağmen ortak iptal davası açmış ise süreye bakılmaksızın iptal davasının esasına geçilmelidir. Dolayısıyla, çıkarma kararının noter aracılığıyla tebliğ edilmemesi halinde kararın kesinleşmesi mümkün olmayacaktır⁴⁵².

⁴⁴⁷ ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 168. Yazar, Koop.K m. 16'da çıkarma kararının ismen belirtilerek " notere " tevdi edilmesi öngörüldüğü halde, noter aracılığıyla tebliğin ispat yönünden kabul edilmiş olduğu yönündeki Yargıtay görüşünü eleştirmekte ve bir kararında anasözleşmede çıkarmanın usul ve şekli gösterilmişse bu hükümlere uyulmasının zorunlu olduğunu kabul eden Yargıtay'ın, kanunda açıkça belirtilen " noter " şartını yorum yoluyla ortadan kaldırmış olduğunu ifade etmektedir. Tekinalp de, kararın noter aracılığıyla tebliğ edilmesinin şart olmadığını kabul etmenin, hükmün amacına aykırı olacağını ifade etmektedir. Bkz. TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. No: 1838

⁴⁴⁸ ÖKTEMER, s. 437. Arpacı da noter aracılığıyla tebliği hususunda kanunun geçerlilik şekli getirmemiş olduğunu, zira noter aracılığıyla tebliğ zorunluluğunun, çıkarma işleminin yapılması ve tekemmülü ile ilgili olmadığını, sadece tebliğ keyfiyetinin ispatını kolayca temin edebilmek gibi bir amaca hizmet için söz konusu edildiğini, bu sebeple tebligatın başka şekilde yapılmasının bir geçersizlik sebebi olamayacağını ifade etmektedir. Bkz. ARPACI, s. 85. Tebliğ hususunun çıkarma kararının geçerliliği ile ilgili olmadığı yönünde yazara katılmakla birlikte, yazarın, çıkarma kararının noter aracılığıyla yapılmasının şart olmadığı yönündeki görüşünün, parasal yükümlülüklerini yerine getirmeyen ortağa yapılacak ihtarların şekli ile ilgili Koop.K m. 27'de öngörülen şekil kurallarının emredici olduğu ve bu şekil kurallarının altına inilemeyeceği, yani ihtarların adi mektupla yapılamayacağı yönündeki görüşüyle (Bkz. ARPACI, s. 120) çelişki oluşturduğu kanaatindeyiz. Zira, ortağın menfaati bakımından farklı yorum yapmayı gerektiren bir durum söz konusu değildir. Bu konuda Deryal ise, tebliğin noter aracılığıyla yapılmasının zayıf durumdaki ortak aleyhine ortaya çıkabilecek ispat güçlükleri ve hak kayıplarını önlemek üzere öngörülmüş bir şekil kuralı olduğunu, ancak noter aracılığıyla olmaksızın yapılan adi yazılı bir tebliğe itiraz etmeyen ortak için bu tebliği geçerli saymanın menfaatler durumuna daha uygun düşeceğini ifade etmektedir. Bkz. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 259

⁴⁴⁹ KURTULAN, s. 55; ŞİMŞEK, s. 79

⁴⁵⁰ KURTULAN, s. 55

⁴⁵¹ ÖKTEMER, s. 438

⁴⁵² ÖKTEMER, s. 438

Tebliğ hususunda Yargıtay ise, hangi organ tarafından alınıralsa alınsın, çıkarılma kararının her halde tebliğ edilmesi gerektiği⁴⁵³ ve ortağın genel kurulda bulunmasının⁴⁵⁴, çıkarma kararını haricen öğrenmesinin⁴⁵⁵ ve hatta yargılama

⁴⁵³ "Dairemizin kökleşen kararına göre, ihraç kararı genel kurulca alınmış olsa bile, bu kararın ortağa tebliği gerekir. ihraça ilişkin genel kurul kararı ortağa tebliğ edilmemiş ise, dava açma yönünden, sürenin işlemesi söz konusu olmaz." 11.HD., 22.11.1993, E. 1405, K. 7615 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 419)

⁴⁵⁴ Yargıtay, önceleri bu hususta çelişkili kararlar vermekte idi. Örneğin, bir kararında genel kurulda bulunma hususunun tebliğ yerine geçmeyeceğini şu şekilde ifade etmiştir: "... davacının davalı kooperatif ortaklığından çıkarılmasına ilişkin genel kurul kararı ne noter aracılığı ile ve ne de başka bir yolla kendisine tebliğ edildiği dosya muhtevassından anlaşılmadığı gibi, dosyada mevcut 6.6.1976 tarihli genel kurul zaptından davacı ortağın şahsı ile ilişkili çıkarma muamelesinin müzakere edileceği sırada, kendisinin başkanın ikazı ile salondan çıkarılmaya davet edildiği anlaşılmaya göre, davanın hak düşürücü süre içinde açıldığı kabulü ile işin esasına girilerek sonucu çerçevesinde karar verilmek gerekirken, davacının genel kurulda bulunmak suretiyle genel kurul kararına muttali olduğundan söz edilerek hak düşürücü süresi geçmiş olduğu gerekçesiyle davanın reddi isabetsizdir." 11. HD., 25.9.1980, 4159 E., 4197 K. (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 370) Başka bir kararında ise, ortağın genel kurulda bulunmasının tebliğ yerine geçeceğini kabul etmiştir. Bu kararında, çıkarma kararının verildiği genel kurul toplantısında bulunan, ancak kendisine herhangi bir tebligat yapılmadığını ileri süren ortağın bu iddiasının yersiz olduğu hususunu şu şekilde ifade etmiştir: "Dosya arasında bulunan 10.6.1979 günlü genel kurul zaptından da açıkça anlaşılabileceği ve hile, davacının durumu anılan genel kurulda görüşülmüş ve ihraççı yüzüne karşı karara bağlanmak suretiyle tebliğ edildiği halde, davacı genel kurul toplantısının yapıldığı, bir başka deyişle ihraç kararının verildiği 10.6.1979 tarihli genel kurul toplantısından çok sonra 15.3.1982 tarihinde bu davayı açmış olmasına göre, üç aylık hak düşürücü süre fazlasıyla geçmiş bulunduğundan, sonucu itibarıyla doğru olan hükmün bu gerekçe ile onanması gerekmektedir." 11. HD., 22.10.1985, 4521 E., 5478 K. (YKD., C. 12, S. 2, Şubat 1986, s. 233-234). Yargıtay, sonradan verdiği kararlarında ise, yerinde olarak bu görüşünü değiştirmiş ve ortağın genel kurul toplantısında bulunmuş olmasının tebliğ yerine geçmeyeceğini kabul etmiştir: "Ortak genel kurula katılmış olsa dahi, çıkarma kararının yine ortağa tebliğ edilmesi gerekir. Dava süresi de tebliğden itibaren başlar." 11. HD., 14.4.1987, 1263 E., 2165 K. (ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 202); "Kooperatif ortağının ortaklıktan ihracına ilişkin genel kurul kararının mutlaka ihraç edilen ortağa tebliğ edilmesi gerekir. Davacının genel kurulda bulunması ve bunu öğrenmesi yeterli değildir." 11. HD., 2.5.1998, 10485 E., 1308 K. (ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 205)

⁴⁵⁵ "... Davacının dava dilekçesinde ihraççı öğrendiğini belirtmiş olması, dava açma süresi yönünden bir etkisi bulunmamaktadır. Çünkü ihraç edilen ortak, ihraç nedenlerini ve ihraç kararının içeriğini öğrendikten sonra dava açması mümkündür. Ihraç kararı davacıya tebliğ edilmediğine göre, davacının davada ileri sürmesi gereken hukuki nedenleri belirtmesi söz konusu olamaz. Bu itibarla, hiçbir tebligat yapılmadan ihraç kararının haricen öğrenilmesi, dava açma süresi yönünden sonuç doğurmayacağından, davanın süresinde açıldığı kabulü ile işin esasına girilerek..." 11.HD., 21.11.1994, E. 4889, K. 8837 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 439). Benzer yönde bkz. 11.HD., 6.6.1994, E. 790, K. 4731 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 433). Yargıtay bir kararında ise, dava açma süresinin, noter aracılığıyla tebliğ dışında ancak ortağın çıkarma kararını haricen veya başka bir yolla öğrendiği hususunun kesin delillerle sabit olması halinde bu tarihten itibaren hesaplanabileceğini belirtmiştir. Bu karar şöyledir: "Dairemizin yerleşmiş görüşüne göre noter kanalıyla tebliğ sıhhat şartı değilse de, tebligatla ilgili anlaşmazlıkların önlenmesi yönünden en sağlıklı yol noter eliyle tebliğ olup, bunun dışında ortağın, kararı haricen veya başka bir yolla öğrendiği kesin delillerle sabitse dava açma süresi o tarihten itibaren hesaplanabilir. Fakat olayda böyle bir kesinlik bulunmadığına göre ihraç kararının davacıya tebliğ edilmediği ve dolayısıyla davanın süresinde açıldığı kabul edilerek işin esasına girilerek ona göre bir karar verilmesi gerekirken" 11.HD., 19.6.1987, E. 4022, K. 3725 (ERİŞ/ ULUSOY, s. 214/1, dn. 118). Görüldüğü üzere, Yargıtay'ın konuya ilişkin kararları istikrarlı değildir.

sirasında çıkarma kararını öğrenmesinin tebliğ yerine geçmeyeceği⁴⁵⁶, noter aracılığıyla tebliğin geçerlilik koşulu olmadığı ve tebliğin başka yollarla da yapılabileceği⁴⁵⁷, ortağın noter dışı yapılan tebligatı kabul etmemesi halinde usulüne uygun bir tebligattan söz edilemeyeceği⁴⁵⁸, tebliğ hiç veya usulüne uygun yapılmamış ise dava açma süresinin başlamayacağı ve ortağın süreyle bağlı olmaksızın dava açabileceği, bu halde açılan davanın esasına girilerek sonuca bağlanması⁴⁵⁹ yönündedir.

⁴⁵⁶ " Ortağın çıkarılmasına ilişkin karar, bu ortağa tebliğ edilmemiştir. Ortağın yargılama sırasında çıkarılma kararını öğrenmesi, bu usuli eksikliği gidermez. Bu durumda, tebligat işlemi yapılmıyca kadar ortağın kooperatifteki ortaklığının devam ettiğinin kabulü gerekir. " 11.HD., 22.10.1992, E. 2974, K. 10140 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 391). Benzer yönde bkz. 11.HD., 26.4.1999, E. 1378, K. 3213 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 491-492)

⁴⁵⁷ " Noter aracılığıyla tebliğ zorunluluğu, çıkarılan ortağın durumunun bir an önce açıklığa kavuşturulmasını temin etmek ve bu tür önemli işlemin belirsiz hallere dayalı olarak yürütülmesini önlemek amacıyla getirilmiştir. Bu itibarla, tebligatın mücerret noter aracılığıyla yapılmamış olması davanın kabulünü gerektirmez. Posta ile yapılan tebligat geçerli sayılacağından, ..." 11. HD., 13.3.1978, 1153 E., 1110 K. (ERİŞ/ ULUSOY, s. 162, dn. 20); " .. Her ne kadar 1163 sayılı Koop.K.nun 16'ncı maddesinde ortaklıktan çıkarılma kararının çıkarılan ortağa tebliğ edilmek üzere on gün içinde notere tevdi edileceği hüküm altına alınmış ise de, noter aracılığıyla tebligatın geçerlilik koşulu olduğuna dair herhangi bir hüküm maddede bulunmamaktadır. Bu madde, hem yönetim kurulu kararıyla ve hem de genel kurulun çıkarılma kararı aleyhine itiraz davası açabilmesi için çıkarılan ortağa tanınan sürenin kendisine yapılacak tebligatla başlayacağının hüküm altına alınması ile yetinilmiştir. davacının davalı kooperatif ortaklığından çıkarılmasına ilişkin yönetim kurulu kararını ne noter aracılığı ile ve ne de başka bir yolla kendisine tebliğ edildiği dosya kapsamından anlaşılamamıştır....." 11.HD., 26.4.1999, E. 1378, K. 3213 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 491-492). " İhraç kararının, ihraç edilen üyeye ihbarname şeklinde tebliğ edilmesi başlı başına yönetim kurulu kararının iptalini gerektiren bir husus değildir. Yönetim kurulu ihraç kararının gerekçesinin ve davalıya tebliğ edildiği hususunun, noter ihtarnamesi, ihbarnamesi veya taahhütlü bir mektupla da yapılması mümkündür. " 11. HD., 29.4.1991, 1339 E., 2689 K. (YKD., C. 17, S. 11, Kasım 1991, s. 1670). " Davacının adresi açık olarak bilindiğine göre, davacıya kararın tebliğ edilmesi gerekirdi. Tebligatın noterden yapılması zorunlu değildir. " 11.HD., 4.10.1993, E. 7147, K. 6166 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 412)

⁴⁵⁸ Yargıtay bir kararında, anasözleşmede çıkarma kararının noter aracılığıyla tebliğ edilmesi gerektiği öngörülmesine rağmen bu düzenlemeyi göz önünde bulundurmamış ve tebligatın noter aracılığı dışında da yapılabileceğini, ancak ortağın bunu kabul etmemesi halinde usulüne uygun tebligattan bahsedilemeyeceğini kabul ederek, kanımızca hatalı olarak, anasözleşmedeki düzenleme yerine ortağın iradesini göz önünde bulundurmuştur. Bu karar şöyledir: " Yurt dışında bulunan davacı ortağa anasözleşmede farklı bir hüküm bulunmadığına göre, anasözleşme gereği noter kanalı ile ihtar yapılması gerekmektedir. Dairemizce bu şekle uyulmazsa dahi tebellüğ edilmesi koşuluyla noter dışı tebligat da geçerli kabul ediliyor ise de, dava konusu olayda haricen yapılan tebligat davacı tarafından kabul edilmeyerek geri çevrilmiş bulunmaktadır. Bu durum karşısında, yasanın ve anasözleşmenin aradığı usulüne uygun bir tebligattan bahsedilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, davacının iddiası kabul edilerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, davanın reddi doğru görülmüştür. " 11.HD., 23.6.1994, E. 1541, K. 5401 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 435)

⁴⁵⁹ " ... Şu halde, davacının murisinin bilinen adresine ihraç tebliği yapılmadığı sabit olduğuna göre, mahkemece davanın süresinde açıldığı kabul edilerek uyumsuzluğun esası hakkında bir karar tesis olunmak gerekirken" 11.HD., 26.4.1999, E. 1378, K. 3213 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 405). " Ancak tebligatlar, davacının ortaklık senedinde kooperatife bildirdiği adrese yapılmadığı gibi, Tebligat Tüzüğü'nün 28. maddesinde belirtildiği şekilde, ilgilinin adresinde bulunmama sebebi, bilmesi muhtemel komşu, kapıcı, muhtar, ihtiyar heyeti azası, zabıta amir veya memurlarından tahkik edilip, tebligat mazbatasına yazılmamıştır. Tebligatın bu usule uyulmadan yapılmış olduğu tespit

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, çıkarma kararı da diğer kararlar gibi, kararı almaya yetkili organların kurul-organ olarak aldığı bir genel kurul ya da yönetim kurulu kararıdır. Bu karar tek taraflı yenilik doğurur bir hakkın kullanılması niteliğindedir, ancak hükümlerini doğurması için kararın kesinleşmesi gerekmektedir. İşte, kararın kesinleşme sürecini başlatan işlem ise, “*kararın ortağa tebliği*”dir. Yoksa, ortağa tebliğ edilmeyen bir çıkarma kararının geçerli bir karar olmadığından söz edilemez. Bu açıdan tebliğ, geçerli olarak doğmuş olan bir çıkarma kararının hükümlerini doğurması için gereken kesinleşme sürecini başlatan ek bir işlem olarak nitelendirilmelidir. Bu sebeple, öncelikle tebliğ hususunu, çıkarma kararının geçerlilik şartı olarak değil, olsa olsa geçerli olarak doğmuş bir çıkarma kararının infaz şartı olarak değerlendirebiliriz⁴⁶⁰. Dolayısıyla, noter aracılığıyla tebliğ hususunun, çıkarma kararının değil, fakat tebliğin geçerlilik şartı olup olmadığını değerlendirmek ve varılan sonuca göre uygulanması gereken çözümleri ortaya koymak gerekir.

Gerçekten, kanun koyucu, çıkarma kararının ortağa noter aracılığıyla tebliğ edilmesini öngörerek ağırlaştırılmış bir şekil şartı öngörmüştür. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu yürürlüğe girmeden önce kooperatiflere uygulanan TTK hükümleri arasında yer alan TTK m. 499’da ise, kararın ortağa taahhütlü mektupla bildirilmesi öngörülmekteydi. Bu açıdan değerlendirildiğinde, kanun koyucunun bir adım ileri giderek noter aracılığıyla tebliği öngörmesinin tebliğe daha fazla önem verdiği söylenebilecektir.

edildiğine göre, davanın yasal süresinde açılmış olduğunun kabulü gerekir. ” 11. HD., 23.2.1995, 7816 E., 1587 K. (YKD., C. 21, S. 6, Temmuz 1995, s. 1069). “ Söz konusu genel kurul kararının davacıya tebliğine ilişkin bir kanıt bulunmadığına göre, davanın süresinde açıldığının kabulü ile işin esası hakkında bir karar verilmesi gerekirken ...” 11. HD., 20.12.2001, 7219 E., 9992 K. (YKD., C. 28, S. 3, Mart 2002, s. 399). Benzer yönde kararlar için bkz. 11.HD., 5.2.1996, E. 8860, K. 680 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 460); 11.HD., 27.11.1996, E. 7800, K. 8334 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 469); 11.HD., 26.4.1997, E. 832, K. 2659 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 471)

⁴⁶⁰ Aynı şekilde, bazı anonim ortaklık genel kurul kararları için de birtakım infaz ve ek geçerlilik şartları öngörülmüştür. Örneğin, imtiyazlı hisse senedi sahiplerinin bulunması halinde, esas sözleşmenin değiştirilmesi kararı imtiyazlı hisse senedi sahiplerinin haklarını ihlal edecek nitelikte ise, kararın infazı için bu ortakların özel olarak toplanmaları ve bu genel kurul kararını tasdik etmeleri gerekir (TTK m. 389). Yine, esas sermayenin artırılması kararı bakımından, bu genel kurul kararı yanında her bir imtiyazlı hisse senedi grubunun da özel olarak toplanarak sermaye artırımına karar vermeleri şarttır (TTK m. 391).

Tebliğin fonksiyonları göz önüne alındığında, kanun koyucunun bu tutumunun yerinde olduğu ifade edilebilir. Zira, iadeli taahhütlü mektup veya taahhütlü mektupla yapılan bildirimlerde dahi bir takım zorluklar yaşanabilmektedir. İadeli taahhütlü mektupta, alıcıya mektubun teslim edildiğini gösteren ve alıcının imzasını taşıyan bir kart iade edilmektedir. Ancak alıcı, zarfın boş olduğunu ya da zarfın içeriğinin başka bir hususla ilgili olduğunu ve bu sebeple mektubu yırtıp attığını iddia edebilir. Gönderene iade edilen kart, sadece bir zarfın alıcıya teslim edildiğini, zarfın kendisine veya temsilcisine tebliğ edildiğini gösteren bir posta ilmühaberi anlamına gelmekte ve bu hususu ispat etmektedir. Dolayısıyla kart, zarfın içinde çıkarma kararının onaylı örneğinin bulunduğunu ispat etmemektedir. Bu sebeple, çıkarma kararının onaylı örneğinin iadeli taahhütlü olarak gönderilen zarfta bulunduğunu ispat yükü gönderen tarafa ait kabul edilmekte ve ispat yönünden zorluklar yaşanabilmektedir⁴⁶¹. Adi posta yolunda ise durum, iadeli taahhütlü mektuptan daha da karışıktır. Zira, adi posta yolunda gönderene, alıcının imzasını taşıyan bir kart verilmesi dahi söz konusu olmamaktadır.

Kanımızca da, çıkarma kararının noter aracılığıyla tebliğ⁴⁶² edilmesi, tebliğin yapıldığını ispata yönelik bir ispat şartı olarak kabul edilmelidir. Buna göre, kararın noter aracılığı dışındaki yollarla tebliği geçerli sayılacak, bu tür tebliğe herhangi bir itiraz gelmesi halinde ise bunun aksini ispat yükü kooperatife düşecek ve bunun sonuçlarına da kooperatif katlanacaktır. Böylece ortak ile kooperatifin menfaati de dengelenmiş olacaktır. Karara karşı başvuru yollarını kullanma süresi de, kararın ortağa tebliği edildiği ya da tebliğ edilmiş sayıldığı tarihten itibaren başlayacaktır. Tebliğ yapılmamasına rağmen ortak tarafından dava açılmış ise, kararın usulüne uygun bildirildiği ispat edilmediği sürece, açılan dava tarihi tebliğ tarihi olarak esas alınmalı ve üç aylık hak düşürücü sürenin geçmediği kabul edilerek davanın esasına girilmelidir⁴⁶³.

⁴⁶¹ ARSLANLI, Halil : Kara Ticareti Hukuku Dersleri, Umumi Hükümler, 3. Bası, İstanbul 1960, s. 59; ARKAN, s. 145; DİRİKKAN, Hanife : “ Tacirler Arası İhbar ve İhtarlar ”, DEÜHFD, C. IV, S. 1, s. 65-66

⁴⁶² Noter aracılığıyla yapılacak olan tebliğ, 7201 sayılı Tebligat Kanunu (RG., 19.02.1959, S. 10139) uyarınca yapılır (Tebligat Kanunu m. 1)

⁴⁶³ Deryal, tebliğ yapılmadıkça üç aylık süre ile bağlı olmadan dava açabilme hakkının zorunlu bir sınırı bulunduğunu, bunun da, ortağa tebliğ yapılmadığı halde ortağın çıkarma kararını öğrenmiş-

Bu hususta son olarak şunu belirtmek gerekir ki, kararın noter aracılığıyla ortağa tebliğ edilmesi, gerek ortağın durumdan haberdar olması açısından, gerekse kooperatifin çeşitli ispat güçlükleri ile uğraşmasının önlenmesi açısından en sağlıklı bildirim yoludur.

olduğunun ispat edilebilmesi hali olduğunu belirtmektedir. Bkz. **DERYAL**, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 259

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇIKARMA KARARINA KARŞI ORTAĞIN SAHİP OLDUĞU

HUKUKİ İMKANLAR VE ÇIKARILAN ORTAK İLE HESAPLAŞMA

§ 8 ÇIKARMA KARARINI ALAN ORGANA GÖRE ORTAĞIN BAŞVURU HAKKI

Kanun koyucu, bir yandan kooperatife ortak ile arasındaki hukuki ilişkisinin ortağın çıkarılması suretiyle sona erdirilmesi imkanını tanıırken, diğer yandan ortağa da bu işleme karşı başvurabileceği bazı hukuki imkanlar tanıyarak, zayıf durumdaki ortak ile kooperatifin menfaatlerini dengelemeye çalışmıştır.

Koop.K m. 16/III uyarınca ortağın geçerli bir çıkarma kararına karşı başvurabileceği hukuki imkanlar, kararı alan organa göre farklılık arz etmektedir.

I- Karar Yönetim Kurulu Tarafından Alınmışsa

Koop.K m. 16 uyarınca yönetim kurulu tarafından alınan çıkarma kararına karşı ortağın başvurabileceği iki yol vardır. Bunlardan birincisi, bu karara karşı genel kurula itiraz ederek kararın genel kurul tarafından iptalini istemek, ikincisi ise mahkemeye başvurarak kararın mahkeme tarafından iptalini istemektir.

II- Karar Genel Kurul Tarafından Alınmışsa

Koop.K m. 16 uyarınca ortağın genel kurul tarafından verilen çıkarma kararına karşı başvurabileceği tek yol ise, mahkemeye başvurarak kararın iptal edilmesini istemektir.

Biz, öncelikle yönetim kurulu tarafından alınan çıkarma kararına karşı ortağın başvuru imkanlarından birisi olan “ *genel kurula itiraz* ” konusunu, daha sonra ise her iki organ tarafından alınan çıkarma kararına karşı ortak bir başvuru imkanı niteliğindeki “ *mahkemeye başvurma* ” konusunu inceleme yolunu tercih ettiğimiz için, yönetim kurulu tarafından alınan çıkarma kararına karşı ortağın mahkemeye başvurması hususunda da buradaki açıklamaların geçerli olacağını belirtmemiz gerekir.

§ 9 GENEL KURULA İTİRAZ

I- Genel Olarak

Yönetim kurulu tarafından alınan çıkarma kararına karşı ortağın başvurabileceği imkanlardan biri olan genel kurula itiraz hakkı, çıkarma hususunda anasözleşme ile yönetim kurulunun da yetkili kılınabileceği, ancak yönetim kurulu yetkili kılınsa dahi ortağın çıkarma kararına karşı genel kurula başvurma hakkının saklı olduğu belirtilerek Koop.K m. 16/II’de hüküm altına alınmıştır. Koop.K m. 16/III’te ise, ortağın bu başvuru hakkını ne şekilde kullanacağı, itiraz üzerine yapılacak işlemler ve genel kurula itiraz edilmesi halinde aynı zamanda mahkemeye başvurulamayacağı düzenlenmiştir.

Kanun koyucunun mahkemeye başvuru imkanı yanında genel kurula itiraz hakkı tanımasının sebebi, karşılıklı yardım ve dayanışmanın ön planda olduğu kooperatiflerde, sorunun kooperatifin kendi bünyesi içinde çözülmesine fırsat tanımak olarak açıklanabilir.⁴⁶⁴

Koop.K m. 16, çıkarma hususunda genel ve asıl yetkili organ olarak genel kurulu kabul edip bu hususta anasözleşme ile yönetim kuruluna da yetki

⁴⁶⁴ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 238

verilebileceğini düzenlerken, aynı zamanda yönetim kurulunun alacağı çıkarma kararını genel kurulun çıkarma kararı ile bir tutmamış, yönetim kurulunun kararını en yetkili organ (Koop.K m. 42/1) niteliğindeki genel kurul tarafından gözden geçirilebilmesine imkan tanımıştır. Böylece, yargı yoluna gidilmesine gerek kalmadan da çıkarma yetkisinin yönetim kurulu tarafından keyfi olarak kullanılması önlenmeye çalışılmıştır.

Ancak, bu yolun etkin bir yol olduğunu söylemek güçtür. Zira ortağın genel kurula itiraz yolunu seçmesi halinde, önüne çeşitli açılardan zorluklar çıkabilmektedir. Öncelikle genel kurul ağır işleyen bir organdır. Her ne kadar genel kurul, çıkarma kararını değerlendirmek üzere olağanüstü toplantıya çağırılabilse de, yönetim kurulunun, bu konu dolayısıyla genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırma zorunluluğu yoktur. İkinci olarak, yönetim kurulunun bu konuyu genel kurul gündemine almakta direnmesi halinde ortak, genel kurulu başka yollarla toplamakla veya konuyu zaten toplanan genel kurul gündemine aldırarak uğraşmak zorunda kalabilir. Yine yönetim kurulunun, kendisini seçen genel kurulu kendi lehine ikna etmesi ve itirazın genel kurulca reddini sağlaması çoğunlukla mümkündür. Son olarak, genel kurulca verilen itirazın reddi kararına karşı da ortağın mahkemeye başvurma imkanının olması, ortağı genel kurul yerine doğrudan mahkemeye başvurmaya sevk eden bir faktördür⁴⁶⁵.

Sayılan tüm bu olumsuzluklara rağmen, kanun koyucunun genel kurula itiraz yolunu seçimlik bir hak olarak öngörmüş olması, ortak açısından herhangi bir sakıncanın veya hak kaybının doğmasını engeller. Zira ortak, önce genel kurula itiraz edip genel kurulun ret kararına karşı mahkemeye başvurmak zorunda olmayıp, doğrudan mahkemeye başvurma hakkına sahiptir⁴⁶⁶.

⁴⁶⁵ Karş. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 239

⁴⁶⁶ Öktemer , yönetim kurulunun çıkarma kararına karşı sadece genel kurula itiraz hakkının, genel kurulun itiraz üzerine vereceği karar aleyhine de mahkemeye başvurma hakkının tanınmasını daha doğru olacağını ifade etmektedir. Bkz. ÖKTEMER, s. 435-436. Deryal ise, bu görüşün, zayıf durumdaki ortağın menfaatlerini koruyan kanunun mantığına uygun düşmediğini, zira genel kurula itiraz kurumunun zaten ortağın haklarını koruyucu nitelikte olmadığını, yönetim gücünden kaynaklanan keyfilik ve haksızlıklar karşısında ortağın yegane güvencesinin yargı yoluna gidebilme

II- Genel Kurula İtiraz Usulü

Genel kurula itiraz hakkının ne şekilde ve hangi süre içinde kullanılacağı ile itiraz üzerine yapılacak işlemler Koop.K m. 16/III, c.4 ve 5 ile düzenlemiştir. Buna göre; “ *Bu ortak tebliğ tarihinden itibaren üç ay içinde itiraz davası açabilir. Tebliğ edilen karar yönetim kurulu tarafından verilmiş ise, ortak, üç aylık süre içinde genel kurula da itiraz edebilir. Bu itiraz, ilk toplanacak genel kurula sunulmak üzere, yönetim kuruluna noter aracılığıyla tebliğ ettirilecek bir yazı ile yapılır.* ”

Bu hüküm uyarınca, ortak, genel kurula itiraz hakkını 3 aylık hak düşürücü süre içinde kullanabilecektir. Çıkarma kararının, hangi organ tarafından alınsa alınsın, ortağa tebliğ edilmesi gerektiğini yukarıda belirtmiştik Söz konusu 3 aylık süre de, yönetim kurulunun çıkarma kararı aldığı tarihten itibaren değil, bu kararın ortağa tebliğ edildiği tarihten itibaren başlar⁴⁶⁷. Sürenin tebliğden itibaren başlayacağı, kanundaki düzenlemeden de açıkça anlaşılmaktadır. Şöyle ki, ortak, kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren 3 ay içinde mahkemeye başvurabilir (Koop.K m. 16/III, c.3). Eğer “ *tebliğ edilen karar* ” yönetim kurulu tarafından verilmiş ise, ortak aynı 3 aylık süre içinde “ *genel kurula da* ” itiraz edebilir

imkanı olduğunu ve bu bakımdan sadece yönetim kurulunun çıkarma kararına karşı değil, tüm yönetim kurulu kararlarına karşı iptal davası açma imkanı tanınmasının yararlı olacağını ifade etmektedir. Bkz. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 239-240. Yazarın, yönetim kurulunun çıkarma kararına karşı doğrudan mahkemeye başvurma imkanının gerekliliği konusundaki görüşlerine katılmakla birlikte, iptal davası açma imkanının tüm yönetim kurulu kararlarına karşı tanınmasının yerinde olmadığı görüşündeyiz. Zira, yönetim kurulunun sürekli dava tehdidi altında çalışması, bir süre sonra kooperatifi işlemez hale getirebilecektir. Ayrıca, gündeme bağlılık ilkesinin istisnalarını da düzenleyen Koop.K m. 46/III hükmüne 3476 sayılı kanunla yapılan ekleme ile, kanun, anasözleşme ve iyiniyet esasları ile genel kurul kararlarına aykırı olduğu ileri sürülen yönetim kurulu kararlarının iptali hususunun da genel kurul gündemine alınabileceği öngörülmüştür. Bu ilavenin gerekçesi ise, “ *Ayrıca, uygulamada yönetim kurulları kanuna, anasözleşmeye ve genel kurul kararlarına aykırı kararlar aldıkları ve uyguladıkları halde bu kararların iptal edilmesine imkan bulunmamaktadır. Bu sebeple yönetim kurulu kararlarının iptal edilmesine ilişkin taleplerin görüşülmesini teminen maddeye gerekli ilave yapılmıştır.* ” şeklinde ifade edilmiştir. Gerekçe için bkz. FİGEN, s. 47. Her ne kadar doğrudan mahkemeye iptal yolu öngörülmemiş olsa da, konu hakkında alınan genel kurul kararı aleyhine iptal davası açılarak yönetim kurulu kararının dolaylı olarak yargı yoluyla denetiminin sağlandığı söylenebilir. Doğrudan yargı yoluna başvurma imkanını tanınmasının yerinde olduğu yönünde ayrıca bkz. ŞİMŞEK, s. 81. Tüm yönetim kurulu kararlarının mahkeme tarafından iptal edilememesi gerektiği hususunda bkz. SERİM, Ekrem : “ Kooperatiflerde Yönetim Kurulu Kararlarının İptali Sorunu ”, Ank. Bar. Der., Y. 1971, S. 6, s. 802.

⁴⁶⁷ ŞİMŞEK, s. 79, ÇÖKLÜ, s. 156; ERİŞ/ ULUSOY, s. 149; KURTULAN, s. 57. Deryal ise, itirazın, yönetim kurulu tarafından çıkarma kararı verildiği tarihten itibaren 3 aylık hak düşürücü süreye bağlı olduğunu belirtmektedir. Bkz. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 242

(Koop.K m. 16/III, c.4). Görüldüğü üzere kanun, genel kurula itiraz hakkının da tebliğden itibaren başlayacağını, “ *tebliğ edilen karar* ” ve “ *genel kurula da* ” ifadeleri ile belirtmiştir.

Yapılacak itiraz, ilk toplanan genel kurula sunulmak üzere yönetim kuruluna yapılacaktır. (Koop.K m. 16/III). Bu düzenleme, genel kurulun devamlı bir organ olmaması ve genel kurulu toplantıya çağırma, gündemi hazırlama gibi işlemlerin asıl olarak yönetim kurulunun görevi olması (Koop.K m. 43 vd.) sebebiyle yerindedir.

Kanun, itirazın noter aracılığıyla tebliğ ettirilecek bir yazı ile yapılmasını öngörmüştür. Doktrinde noter aracılığıyla tebliğin emredici olmadığı⁴⁶⁸ ve itirazın elden imza karşılığı veya iadeli taahhütlü mektupla da yapılabileceği⁴⁶⁹, bu hükmün ispata yönelik bir şekil şartı öngördüğü ve kanun koyucunun zayıf durumdaki ortağı ispat güçlükleri ile uğraştırmamak amacıyla bu hükmü koyduğu⁴⁷⁰ ve itirazın süresinde yapıldığının her türlü kanıtla ispatlanabileceği⁴⁷¹ ifade edilmektedir. **Tekinalp** ise, kanunun açıklığı karşısında itirazın iadeli taahhütlü mektupla yapılabileceğine şüpheyile bakmakla birlikte, ortağın lehine olan bu yoruma katılınabileceğini ifade etmiştir⁴⁷².

Kanımızca, kanun koyucu itirazın noter aracılığıyla yapılmasını öngörerek, ortak için oldukça ağır bir şekil şartı öngörmekle birlikte, kanun koyucunun, ortağın karşılaşılabileceği muhtemel hak kayıplarını önlemek amacıyla bu şartı öngördüğü ve bu şekil şartının, itirazın ispatına yönelik bir şekil şartı olduğu söylenebilir. Geçekten, yönetim kurulu, genel kurula sunmamak için örneğin elden yazılı olarak yapılacak bir itirazı kabul etmekten kaçınabilecek ve böylece itirazın varlığını inkar edebilecektir⁴⁷³. Yine iadeli taahhütlü veya taahhütlü mektupla yapılacak bir bildirim

⁴⁶⁸ ŞİMŞEK, s. 80

⁴⁶⁹ DOĞANAY, C. II, s. 1420; KURTULAN, s. 57; ÇÖKLÜ, s. 100; ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 330-331

⁴⁷⁰ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 242

⁴⁷¹ ŞİMŞEK, s. 80

⁴⁷² TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 975, No: 1841

⁴⁷³ Karş. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 242

halinde de, kararın ortağa tebliği konusunda da değindiğimiz, zarfın boş çıktığı gibi iddialar gündeme gelebilecek ve bunun aksini ispat yükü ortağa düşecektir. Bu sebeple, söz konusu sorunlarla karşılaşmamak ve bu arada hak kaybına uğramamak için, ortağın itirazını mutlaka noter aracılığıyla yapması yerinde olacaktır.

İtirazın içeriği konusunda kanunda bir açıklık yoktur. Kanımızca, itirazın gerekçelendirilmesi gerekmiyip, sadece “ *Hakkımdaki çıkarma kararına itiraz ediyorum* ” şeklinde bir ifade dahi yeterlidir. Zira, ortağın genel kurulda itirazını gerekçelendirme imkanı mevcuttur⁴⁷⁴. Yargıtay da, çıkarma kararının kaldırılmasının istenmiş olmasını⁴⁷⁵, hatta yönetim kurulunun çıkarma kararı almaya yetkili olmadığını ileri sürülmesini⁴⁷⁶, yönetim kuruluna yapılmış bir itiraz olarak kabul etmiştir.

III- Genel Kurula İtiraz Edilmesiyle Birlikte Mahkemeye Başvurma İmkânının Ortadan Kalkması

Kanun koyucu Koop.K m. 16/III ile, ortağa, genel kurula itiraz veya doğrudan mahkemeye başvurma şeklinde iki seçimlik hak tanımış, ancak ortağın genel kurula itiraz etmesi halinde aynı zamanda mahkemeye de başvuramayacağını öngörmüştür. Nitekim Koop.K m. 16/III, c.6 uyarınca, “ *Genel kurula itiraz edildiği takdirde, yönetim kurulunun çıkarma kararı aleyhine itiraz davası açılmaz.* ” Dolayısıyla ortak, söz konusu seçimlik haklarından genel kurula itiraz hakkını kullanmayı seçmişse, artık bu itiraz genel kurulca sonuçlandırılmadan mahkemeye

⁴⁷⁴ ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 169

⁴⁷⁵ “ ... Davacı tarafından yönetim kuruluna hitaben verilen 9.10.1987 tarihli dilekçede ihraç kararının kaldırılması istenmiştir. Dilekçe her ne kadar yönetim kuruluna hitaben verilmiş ve işin genel kurula intikal ettirilmesinden bahsedilmemiş ise de, yönetim kurulunca verilen ihraç kararının aynı kurulca kaldırılması mümkün olmadığından, davacı dilekçesinin Koop.K.nun 16 ve anasözleşmenin 9’uncu maddesine göre, davacının genel kurula vaki itirazı olarak kabul edilmesi gerekir. ” 11.HD., 27.4.1992, E. 1940, K. 5632 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 382). Aynı yönde bkz. 11.HD., 24.9.1992, E. 3131, K. 9236 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 390)

⁴⁷⁶ Bkz. 11.HD., 15.12.1994, E. 6192, K. 9679 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 441)

başvuramayacaktır. Ortak, ancak itirazı üzerine genel kurulca verilecek itirazın reddi kararına karşı mahkemeye başvurabilecektir⁴⁷⁷.

IV- İtiraz Üzerine Yapılacak İşlemler

Kanun, itirazın ilk toplanacak genel kurula sunulmak üzere yönetim kuruluna yapılacağını öngörmüştür. Burada herhangi bir ayırım yapılmadan ilk toplanacak genel kuruldan söz edilmiştir. Bu sebeple itiraz, ilk toplanacak olağan genel kurul gündemine alınabileceği gibi, itirazı görüşmek üzere genel kurulun olağanüstü toplantıya çağırılması da mümkündür. Dolayısıyla, yönetim kurulunun genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırma zorunluluğundan bahsedilemez. Ancak, genel kurul herhangi başka bir sebeple olağanüstü toplantıya çağırılmış bulunuyorsa, bu toplantının gündemine itirazın da konulması konusunda yönetim kurulunun yükümlülüğü vardır. Zira kanun, toplantının olağan veya olağanüstü olup olmaması konusunda bir ayırım yapmış, ancak itirazın sunulacağı genel kurulun, itirazın

⁴⁷⁷ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 241; ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 401, dn. 19. Bununla birlikte Yargıtay, genel kurula itiraz edilmesi üzerine genel kurulca verilen onama kararı ile yönetim kurulunun çıkarma kararı aleyhine iki ayrı davanın açılmasını değerlendirdiği bir kararında, yönetim kurulu kararının mahkemece iptal edilmesi ile genel kurul kararının artık hukuki sonuç doğurmasının mümkün bulunmadığına hükmetmiş ve genel kurul kararının iptali davasında karar verilmesine gerek olmadığı yönündeki yerel mahkeme kararını bu gerekçeyle, hatalı olarak yerinde bulmuştur. Bkz. 11.HD., 28.1.1993, E. 6486, K. 390 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 396). Ancak Yargıtay, daha sonra verdiği kararlarında bu görüşünü değiştirmiş ve genel kurula itiraz edilmiş ise artık yönetim kurulunun çıkarma kararına karşı iptal davası açılmayacağını, açılrsa bile bu davanın hiçbir sonuç doğurmayacağını ve bu davanın usulden reddedileceği yönünde kararlar vermiştir. Bu kararlar için bkz. 11.HD., 30.3.1993, E. 943, K. 1924 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 401); 11.HD., 20.5.1993, E. 3788, K. 3744 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 406-407; 11.HD., 29.12.1993, E. 6520, K. 8800 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 422). Ancak Yargıtay'ın bu görüşünün istikrarlı olduğu söylenemez. Zira, itiraz üzerine genel kurulun hareketsiz kalması durumunda, ortağın yönetim kurulu kararına karşı dava açabileceği yönünde kararları da mevcuttur: " Davacının bu itirazının süresinde yapıldığı düşünülerek genel kurula intikal ettirilmesi ve genel kurulca incelenip karar alındığı takdirde, davacının o karara karşı mahkemeye gelmesi, ilk genel kurulda işin görüşülmemesi halinde de daha fazla beklemeyerek, yine mahkemeye gelmesi mümkün bulunmaktadır.... " 11.HD., 27.4.1992, E. 1940, K. 5632 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 382); " Aradan geçen bunca zamana rağmen davacının itirazının genel kurula götürülmemesi nedeniyle artık genel kurulca görüşülmeyeceği sonucuna varılmakta olduğundan, mahkemece davanın süresinde açıldığı kabulü ile işin esasına girilmesi gerekirdi. " 11.HD., 24.9.1992, E. 3131, K. 9236 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 390). Benzer yönde bkz. 11.HD., 9.10.1992, E. 5372, K. 9763 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 390); 11.HD., 19.1.1993, E. 5826, K. 186 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 394).

kooperatife ulaşmasından sonra toplanacak “ ilk ” genel kurul olduğunu vurgulamıştır⁴⁷⁸.

Her ne kadar yönetim kurulunun olağanüstü toplantıya çağrı hususunda bir zorunluluğu yoksa da, çıkarılan ortakların sayısı, olayın diğer özellikleri ve çıkarılan ortaklara ödenmesi gereken ayrılma payları toplanı gibi kooperatifin mali varlığı ve ekonomik başarısı bakımından önemli durumlarda genel kurul olağanüstü toplantıya çağrılmalıdır⁴⁷⁹. Gerek böyle bir durumda olağanüstü toplantıya çağrı, gerek olağan toplantıya çağrı konusunda yönetim kurulunun hareketsiz kalması halinde ise, ortak veya ortaklar, Koop.K m. 43 ve 44'teki imkanları kullanarak genel kurulun toplanmasını sağlayabilirler⁴⁸⁰.

Yönetim kurulu genel kurulu toplantıya çağırarak birlikte itirazı genel kurul gündemine koymamış ise, ortak şu yollara başvurabilir: Öncelikle genel kurul

⁴⁷⁸ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 242. Kanunda açıklık olmamakla birlikte, doğaldır ki söz konusu olan ilk genel kurul, itirazın yönetim kuruluna ulaştığı tarihten sonra toplanacak ilk genel kuruldur. Nitekim, Yargıtay da bir kararında, itiraz yönetim kuruluna ulaşmadan önce genel kurul toplanmış olsa dahi, itirazın, yönetim kuruluna ulaşmasından sonraki ilk genel kurulda görüşülmesi gerektiği ve bu arada iptal davası açılmayacağını belirtmiştir. Bu karar şöyledir: “ Davacının itirazı davalı kooperatifin ilk genel kurulu olan 24.6.1991 tarihinden sonra kooperatife ulaştığına göre, bu itirazın 24.6.1991 günlü genel kurulda görüşülmemesi olağan bir durumdur. Bu nedenle, davacı tarafın yönetim kurulu kararının iptalini işbu davada istemesi mümkün değildir. Ancak davacının itirazı bundan sonraki genel kurullarda görüşülerek karar bağlanması veya görüşülmemesi durumunda ortağın itirazının zımnen reddedildiği kabul edilerek ortağın ayrıca o genel kurul kararı aleyhine dava açması mümkündür. ” 11.HD., 29.12.1993, E. 6520, K. 8800 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 422)

⁴⁷⁹ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 156; DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 243. Karş. DOĞANAY, C. II, s. 1420

⁴⁸⁰ ŞİMŞEK, s. 80-81; TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 975, No: 1841; ARPACI, s. 85; ÇÖKLÜ, s. 100; ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 332. Yargıtay da bir kararında, ortağın Koop.K m. 44'ten yararlanabileceğini şu şekilde ifade etmiştir: “ Kooperatif ortağının genel kurula yaptığı itirazın, statünün 57. maddesinde yazılı olduğu gibi, bu kurulca halledilmemesi yani görüşülüp bir karara bağlanmaması halinde, ortağın Kooperatifler Yasasının 44. maddesinden yararlanarak sorunun çözülmesini sağlaması mümkündür. Zira bu madde ortağa, genel kurulu toplantıya çağırma yetkisini vermektedir. Her ne kadar dört ortaktan az olmamak kaydıyla ortak sayısının en az onda birinin isteği üzerine denilmek suretiyle belli sayıdaki ortakların birlikte hareket etmeleri öngörülmekte ise de, hükmün böyle olması, ortağın tek başına İmar ve İskan Bakanlığı'na (davalı kooperatif yapı kooperatifi olduğu için) müracaat ederek, Bakanlığın 44. madde ile tanınan yetkiye dayanarak genel kurulu doğrudan doğruya toplantıya çağırmasını istemesine engel değildir. Hatta Bakanlıkca verilecek olumsuz cevap üzerine ortağın idari yargı yerine başvurarak bu konuda bir karar alması dahi mümkündür. Bu itibarla, genel kurulun uyuşmazlığı karara bağlamamış olması nedeniyle ortağın dava hakkı kazandığını söylemek ve özellikle statünün 57. maddesine dayanarak uyuşmazlığın dava yolu ile doğrudan mahkemeye götürülebileceğini iddia etme elbette ki mümkün değildir.... ” 11.HD., 27.3.1978, E. 181, K. 1480 (ERİŞ/ ULUSOY, s. 163, dn. 21)

toplantısından en az 20 gün önce yazılı olarak bildirimde bulunularak konuyu gündeme alınması sağlanılabilir (Koop.K m. 46/II). Yine, gündem maddelerinin görüşülmesine geçilmeden önce başkanlık divanına yazılı teklifte bulunularak konu gündeme aldırılabilir (Koop.K m. 46/III). Zira bu husus, Koop.K m. 46/III'te gündeme bağlılık ilkesinin istisnaları arasında sayılmıştır. Ancak her iki halde de, ortağın bu imkanları tek başına kullanması mümkün değildir. Koop.K m. 46 ile öngörülen bu imkanlar, ortakların en az 1/10'u tarafından kullanılabilir (Koop.K m. 46/II ve III). Bu haller dışında konunun gündemde yer almadan görüşülmesi mümkün değildir⁴⁸¹.

Yönetim kurulunun genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırması ya da olağan veya olağanüstü toplantıya çağırıp da itirazı gündeme koymaması halinde, şartları varsa, sorumluluklarının doğabileceği şüphesizdir (Koop.K m. 62 ve m. 98'in yollaması ile TTK m. 341)⁴⁸². Ayrıca Koop.K Ek madde 2/I, b.2 uyarınca, genel kurulu olağan toplantıya çağırmayan yönetim kurulu üyeleri hakkında cezai sorumluluk öngörüldüğü için, ortağın yönetim kurulu üyeleri hakkında savcılığa şikayette bulunması da mümkündür.

Bu konuda, itirazın yönetim kurulu tarafından ya da ortağın yukarıda belirttiğimiz imkanları kullanması sonucu gündemde yer alması, ancak genel kurulda görüşülmemiş veya görüşülüp bir karara bağlanmamış olması halinde ne olacağı sorusu da akla gelebilir. Bazı yazarlar böyle bir durumda, itirazın genel kurul tarafından zımnen reddedilmiş sayılacağını veya zımnen reddedilmiş sayılacağı hususuna dahi değinmeden ortağın daha fazla beklemesine gerek olmadığını ve ortağın artık itiraz davası açabileceğini ifade etmektedir⁴⁸³.

⁴⁸¹ Aksi görüşte **ARPAÇI**, s. 85. Yazar, kanunda bu durumda ne yapılacağı sorusunun cevabı olmadığını, böyle bir durumda toplanan ilk genel kurulun gene de itirazı görüşebileceğini, başka bir deyişe bu durumda gündeme bağlılık ilkesinin yürütmeyeceğini ve Koop.K m. 46/II'den çıkarılması gereken sonucun bu olduğunu ifade etmektedir. Ancak yazar bu konuda, Koop.K m. 46/II'nin öngördüğü usulü göz ardı etmektedir.

⁴⁸² **ÇEVİK**, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 332.

⁴⁸³ Bkz. **KURTULAN**, s. 58; **ÇÖKLÜ**, s. 101 Yargıtay da kararında hatalı olarak, ortada bir genel kurul kararı olmadığı halde üç aylık dava açma süresini, itirazın görüşülmediği ilk genel kurul toplantısından ve hatta kooperatif tarafından ortağa, itirazın genel kurulda incelenmeyeceği ve yerine

Genel kurula itiraz hakkını kullanan ortağın, artık bu itiraz genel kurulca sonuçlandırılmadan mahkemeye başvuramayacağını ve ancak itirazı üzerine genel kurulca verilecek itirazın reddi kararına karşı mahkemeye başvurabileceğini belirtmiştik. Söz konusu ihtimalde ise, ortada aleyhine mahkemeye başvurulabilecek bir genel kurul kararı bulunmamaktadır. Çünkü, genel kurulun zımnen bir karar alabilmesi mümkün değildir. Zira bir kararın meydana gelebilmesi için, bir teklifin müzakere edilip oylanması gerekir. Bu oylama sonucuna göre ise ortaya teklifin reddi ya da kabulü yönünde bir genel kurul kararı çıkar⁴⁸⁴. Dolayısıyla, itirazın genel kurulda görüşülmemesi ihtimalinde, genel kurul tarafından alınmış zımni bir red kararı yerine, genel kurulun hareketsiz kaldığı kabul edilmelidir. Gündemde yer alan bir konunun veya yapılan bir önerinin herhangi bir nedenle oya sunulmamış olması,

yeni ortak alındığı yönündeki ihtarnamenin ortağa tebliğ tarihinden itibaren başlatmıştır. Bu karar şöyledir: " ...Yönetim kurulunun ihraç kararı üzerine davacının genel kurul nezdinde karara itiraz ettiği bu itirazdan sonra ilk olarak 17.7.1987 tarihinde genel kurul toplantısı yapıldığı, 23.5.1988 tarihinde de olağan toplantı yapıldığı ve davacının ihraç durumunun bu toplantılarda incelenmediği anlaşılmaktadır. Davacı dava dilekçesinde, kooperatifçe durumunun genel kurulda incelenmeyeceği ve yerine başka ortak alındığını 19.2.1992 tarih ve 6638 yevmiye no'lu cevabi ihtarname ile kendisine bildirildiğini kabul ve beyan etmiştir. Yargıtay uygulamasına göre, itirazdan sonraki ilk genel kurul toplantısında itirazı incelenmediği takdirde ortağın dava hakkı doğar. Davacı, ilk toplantıdan sonra süresi içinde dava açmadığı gibi, daha sonra 19.2.1992 tarihli cevabi ihtarname ile genel kurulda artık itirazın incelenmeyeceğini öğrendiği halde, yine üç aylık süre içinde dava açılmadığından hak düşürücü süre geçmiş bulunduğu cihetle, davanın bu yönden reddi gerekirken, aksine karar tesisi doğru olmamıştır. " 11.HD., 7.3.1994, E. 4976, K. 1841 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 390). Yargıtay'ın bu karara katılma imkanı yoktur. Zira kanunda, itiraz üzerine verilen genel kuruluna karşı üç aylık dava açma süresinin, genel kurul kararının ortağa tebliğ edildiği tarihten itibaren başlayacağı kabul edilmiş iken, Yargıtay'ın ortada bir genel kurulu kararı dahi yok iken, bu tarihi ilk genel kurulun toplanma tarihinden, hele hele kooperatif tarafından ortağa gönderilen ve Koop.K Ek m. 2/1, b.1 uyarınca cezai sorumluluk gerektiren bir fiilin (hakkındaki çıkarma kararı kesinleşmeyen ortak yerine yeni ortak alınmasının) ifa edildiğini içeren ihtarnamenin ortağa tebliğ tarihinden itibaren başlayacağını kabul etmesi kabul edilemez.

Yargıtay 1984 yılında verdiği bir kararında da, ortağın kooperatife çektiği ihtarnamedeki beyanını dikkate alarak bir genel kurul kararının varlığına kanaat getirmiş ve açılan iptal davasının, yönetim kurulunun çıkarma kararına karşı değil, genel kurulun itirazın reddi kararına karşı açılmış olduğunu kabul etmiştir. Bu karar şöyledir: " İlk önce, davalı kooperatif, davacının ihraç kararına karşı vaki itirazını genel kurul gündemine almamak, bu suretle davacının hakkını sürüncemede bırakmak suretiyle hakkını kötüye kullanmıştır. Hakkın kötüye kullanılması himaye edilemez (MK.2). Saniyen, davacı ihtarnamesinde verdiği süre içinde olumlu veya olumsuz bir karar alınmazsa itirazının reddedilmiş kabul edeceğini bildirmiştir. Davalı kooperatif bu süre içinde hiçbir davranışta bulunmadığı cihetle, davacının ihtarnamedeki beyanı veçhile, artık itirazının kooperatif genel kurulunca da reddedildiğini benimseyerek bu davayı açma hakkının doğduğunun kabulü gerekir. bu durumda dava sonucu itibarıyla, yönetim kurulunun ihraç kararının değil, genel kurulun ihraç kararına vaki itirazının reddi kararının iptali istemi niteliğindedir. Mahkemenin bu gerekçelerle esas hakkında karar vermesi gerekir.... " 11.HD., 1.2.1984, E. 272, K. 455 (ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 215)

⁴⁸⁴ MOROĞLU, Hükümsüzlük, s. 11

başka bir deyişle müzakere edilmemiş olması, önerinin reddedilmiş olduğu anlamına gelmez. Bu durumda, alınmış herhangi bir karardan söz edilemez⁴⁸⁵.

Peki itirazı sürüncemede kalan ortağın bu durumda ne yapması gerekecektir? Ortak, çıkarma kararını alan yönetim kurulu kararı aleyhine mahkemeye başvurabilecek midir? Ortağın genel kurula itiraz etmesi halinde dava açma imkanını yalnızca genel kurul tarafından verilecek itirazın reddi kararı için öngören Koop.K m. 16 hükmü göz önüne alındığında, genel kurulun itirazı reddeden (çıkarmayı haklı bulan) kararı ile birlikte yönetim kurulunun çıkarma kararına karşı aynı davada veya bağımsız davalarla iptal davası açma imkanı yoktur⁴⁸⁶. Ayrıca, kanımızca genel kurulun itiraz üzerine hareketsiz kalması halinde yönetim kurulunun çıkarma kararının iptali mahkemeden istenmesi mümkün olmadığı gibi buna gerek de yoktur. Zira, genel kurulun hareketsiz kalması halinde, çıkarma kararının kesinleşmesi gecikeceği ve karar kesinleşinceye kadar da ortağın hak ve yükümlülüklerinin devam edeceği (Koop.K m. 16/son) dikkate alındığında, hiçbir hak kaybına uğramayan ortağın herhangi bir şey yapmasına gerek olmadığı söylenebilir. Bunun aksi, yani ilk genel kurulda itirazın görüşülmemesi üzerine itirazın zımnen reddedilmiş sayılacağı, bu durumda ortağın dava açma hakkının doğacağı ve bu genel kurul toplantısı tarihinden itibaren üç ay içinde dava açması gerektiği yönündeki doktrin ve Yargıtay görüşü ise kabul edilemez. Zira, Koop.K m. 16/III ile, genel kurula itiraz edildiği takdirde yönetim kurulunun çıkarma kararı aleyhine iptal davası açılmayacağı açıkça kabul edilmiştir. Genel kurulun zımnen bir red veya kabul kararı alamayacağı da dikkate alındığında⁴⁸⁷, ortada, aleyhine iptal davası açılacak bir genel kurul kararının da bulunmadığı ortaya çıkacaktır. Bu sebeple, kanunda açık hükümler dururken, yorum yoluyla zorlama çözümler getirmekten kaçınılması, bu çözümler sonucunda zayıf durumdaki ortağın hak kaybına sebep olunmaması ve görevini yerine getirmeyen yönetim kurulunun hareketsiz kalmasının cezasının ortağa çektirilmemesi gerektiği kanaatindeyiz.

⁴⁸⁵ MOROĞLU, Hükümsüzlük, s. 11

⁴⁸⁶ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 241; ÖKTEMER, s. 436

⁴⁸⁷ MOROĞLU, Hükümsüzlük, s. 11

Ortağın, genel kurula itiraz etmesine rağmen yönetim kurulu kararı aleyhine dava açması halinde, yönetim kurulu, ortağın genel kurula itiraz ettiğini ve genel kurulda bu konuda herhangi bir karar alınmadığını ileri sürebilecek ve dava reddedilebilecektir. Ancak kanaatimizce, böyle bir durumda hakimin genel kurula itiraz edilmiş olması sebebiyle davayı hemen reddetmeyerek genel kuruldan bir karar çıkmasını beklemesi usul ekonomisine uygun düşecektir.

§ 10 ÇIKARMA KARARININ İPTALİ DAVASI

I- Terim Sorunu

Koop.K m. 16 uyarınca çıkarılan ortağın elindeki en etkili hukuki imkan, çıkarma kararına karşı mahkemeye başvurarak, kararın mahkemece iptal edilmesini sağlamaktır. Ortak, yönetim kurulu tarafından alınan çıkarma kararına karşı genel kurula itiraz etmek yerine doğrudan mahkemeye başvurabilmekle birlikte, genel kurul tarafından alınan çıkarma kararına karşı mahkemeye başvurma dışında elinde bir imkan yoktur.

Ortağın mahkemeye başvurması halinde açılacak olan davanın konusu, yönetim kurulu veya genel kurul tarafından alınan çıkarma kararının iptalidir. Buna karşın kanun koyucu, mahkemeye müracaat halinde açılacak olan davayı bir “ *itiraz davası* ” olarak isimlendirmiştir.

Koop.K m. 16/III, c.3’te “ *Bu ortak, tebliğ tarihinden itibaren 3 ay içinde itiraz davası açabilir* ” düzenlemesi getirilmiş, bir sonraki cümlede de kararın yönetim kurulu tarafından alınması halinde genel kurula da “ *itiraz* ” edebileceği belirtilmiş ve yine aynı fıkranın 6. ve son cümlelerinde “ *itiraz davası* ” terimi kullanılmıştır. Maddenin ikinci fıkrasında ise, 3 ay içinde genel kurula itiraz

edilmeyen veya mahkemeye başvurmak suretiyle “ *itiraz* ” edilmeyen çıkarılma kararının kesinleşeceği ifade edilmiştir.

Görüldüğü üzere, kanun koyucu mahkemede açılacak davanın “ *itiraz davası* ” olacağını belirtmekle birlikte, “ *genel kurula itiraz* ” ile “ *mahkemeye itiraz* ” hallerini iç içe geçecek ve karıştırılacak biçimde kullanarak özensiz davranmıştır. Doktrinde, kanun koyucunun “ *itiraz davası* ” olarak isimlendirdiği bu dava türünün teknik anlamda özel bir itiraz davası türünü belirtmediği, zira hukukumuzda böyle bir dava türünün mevcut olmadığı ve bu davanın “ *iptal davası* ”ndan başka bir şey olmadığı, böyle bir isimlendirmenin kanunun ruh ve yapısına uygun düşmediği ifade edilmiştir⁴⁸⁸. Bu sebeple, bir üst merci niteliğindeki genel kurula “ *itiraz* ” teknik anlamda “ *itiraz* ” sayılabilirken, mahkemeye başvurunun bir “ *itiraz davası* ” olarak nitelendirilmesi doğru değildir⁴⁸⁹. Nitekim uygulamada da bu yönde açılan davalar, “ *çıkarma kararının iptali davası* ” olarak isimlendirilmektedir. Biz de bu açıklamalar çerçevesinde, ortağın mahkemeye başvurması halinde açılacak olan davayı “ *iptal davası* ” olarak nitelendirmeyi ve bundan sonraki açıklamalarımızda da bu terimi kullanmayı uygun buluyoruz.

Bununla birlikte şunu da belirtmek gerekir ki, Kooperatifler Kanunu’nda, özel olarak çıkarma kararına karşı olmayıp, genel kurul tarafından alınan tüm kararlara karşı açılabilir olan bir “ *iptal davası* ”daha öngörülmemiştir (Koop.K m. 53).

Anonim ortaklık genel kurul kararlarının iptalini düzenleyen TTK m. 381’e paralel olarak düzenlenmiş olan Koop.K m. 53 uyarınca, genel kurulda alınan tüm kararlar aleyhine belli şartlarla iptal davası açılabilir. Koop.K m. 53’ün Koop.K m. 16 düzenlemesinden en belirgin farkı da bu noktadadır. Zira Koop.K m. 16, genel kurul kararlarından sadece “ *çıkarma kararının* ” iptalini düzenlemektedir. Buna ek

⁴⁸⁸ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 251-252, ; DOĞANAY, C. II, s. 1421; ÖKTEMER, s. 433

⁴⁸⁹ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 252; ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 329; ÖKTEMER, s. 433

olarak, Koop.K m. 16 uyarınca sadece genel kurulun değil, yönetim kurulunun aldığı çıkarma kararlarının da iptali istenebilecektir. Bu bakımdan, çıkarma kararının genel kurul tarafından alınması halinde Koop.K m. 16 uyarınca açılacak olan iptal davasının, Koop.K m. 53 uyarınca açılacak olan iptal davasının özel bir uygulaması sayılabileceği ifade edilmektedir⁴⁹⁰.

II- Davanın Tarafları

Koop.K m. 16 uyarınca çıkarma kararının iptali davasını, hakkında çıkarma kararı alınan ortak ve ölümü halinde mirasçıları açabilir⁴⁹¹. Nitekim Koop.K m. 16/III, c.3'te, davacı sıfatının ortağa ait olduğu " *Bu ortak tebliğ tarihinden itibaren üç ay içinde itiraz davası açabilir.* " şeklinde açıkça ifade edilmiştir.

Koop.K m. 16/III'da davacı sıfatının kime ait olduğunu belirtmekle birlikte, davalı sıfatının kime ait olduğu hususuna değinmemiştir. Zaten buna gerek de yoktur. Zira çıkarma kararı, ortağın kooperatif tüzel kişiliği ile ilişkisini kesen bir karara olup, karar kooperatif tüzel kişiliğine izafeten alınmaktadır. Bu sebeple, kararı alan organın bir önemi yoktur. Kararın yönetim kurulunca alınmış olması ya da davada kooperatifi yönetim kurulunun temsil edecek olması bu sonucu değiştirmez. Dolayısıyla, iptal davası açılırken hasım olarak kooperatif tüzel kişiliği

⁴⁹⁰ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 254

⁴⁹¹ DOĞANAY, C. II, s. 1414; DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 257. Yargıtay da bir kararında, kooperatif ortağı olmayan kişinin, eşi adına iptal davası açamayacağını belirtmiştir. Bu karar şöyledir: " Koca, kooperatif ortağı olan karısının ihracına ilişkin kooperatif genel kurul kararının hükmen (mahkeme yolu ile) iptalini talep ve dava edemez. Hakkında ihraç kararı verilen kadının bizzat dava açması icap eder. davanın, aktif dava ehliyeti yönünden reddi gerekirken, kocanın açtığı davanın kabulü bozmayı gerektirmiştir. " 11. HD., 20.6.1980, E. 3223, K. 3294 (DOĞANAY, C. II, s. 1414, dn. 86). Yargıtay başka bir kararında, iptal davasını kooperatif tarafından ortaklığa kabul edilmemiş ve kooperatif kayıtlarında ortak olarak görünmeyen kişinin aktif dava ehliyeti olmadığını ifade etmiştir. Bu karar şöyledir: " Davacı Yalçın, kooperatif ortağı Ali Hasan'ın ortaklık payını adi bir belgeyle devir aldığını, Ali Hasan'ın haksız olarak ortaklıktan çıkarıldığını ileri sürerek, Ali Hasan hakkındaki ihraç kararının iptalini dava etmiştir. Davacı Yalçın, kooperatifçe ortaklığa kabul edilmiş olmadıkça, kayden ortak görünen Ali Hasan hakkındaki ihraç kararının iptalini dava edemez. Mahkemece, bu gerekçeyle ve aktif husumet ehliyeti yönünden davanın reddi gerekirken, yazılı şekilde davanın kabulü doğru olmuştur. " 11.HD., 30.5.1994, E. 589, K. 4435 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 433)

gösterilmelidir⁴⁹². Bu yapılmayıp hasım olarak yönetim kurulu veya yönetim kurulu üyeleri gösterilmiş ise, dava husumet yönünden reddedilmemeli ve husumetin kooperatif tüzel kişiliğine yöneltilmesi sağlanmalıdır⁴⁹³.

III- Dava Açma Süresi

Yukarıda da yeri geldikçe değindiğimiz gibi, Koop.K m. 16 uyarınca iptal davası açma süresi, çıkarma kararının ortağa noter aracılığıyla tebliğinden itibaren 3 aydır.

Kanun koyucu, diğer genel kurul kararlarının aksine genel kurul tarafından alınan çıkarma kararının ortağa tebliğ edilmesini öngördüğü için, sürenin başlangıç tarihi kararın genel kurulda alındığı tarih değil, ortağa tebliğ edildiği tarihtir. Bu sebeple ortak, kararın alındığı genel kurula katılmış olsa dahi süre yine de tebliğden itibaren başlayacaktır⁴⁹⁴.

⁴⁹² DOĞANAY, C. II, s. 1415

⁴⁹³ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 258. Yargıtay da, davalı olarak kooperatif yönetim kurulu başkanı gösterilmiş olmasına rağmen davanın kooperatif tüzel kişiliğine yöneltilmesini sağlayan yerel mahkeme kararını yerinde bulmuştur. Bu karar şöyledir: " Dava, yönetim kurulunca verilen ihraç kararının iptaline ilişkin olup, her ne kadar dava dilekçesinde davalı olarak B. Alkaş gösterilmiş ve B. Alkaş'ta kendi adına verdiği vekaletname gereğince vekil ile temsil olunmuş ise de, dava dilekçesi bütünüyle değerlendirildiğinde, davanın esasen kooperatif tüzel kişiliğine karşı açıldığı anlaşılmakta olup, B. Alkaş'ın kooperatif başkanı olması nedeniyle yöneltilen davada kooperatifi temsilen veya izafeten husumet tevcih edildiğini belirleyen ibarelerin yazılmamasının bir yerde temsil ve temsilde hata olarak nitelendirilmesi zorunludur. Öte yandan, davacı vekili, 21.11.1995 tarihli celsede davanın kooperatif başkanının şahsına değil, kooperatif tüzel kişiliğine yöneltildiğini, dava dilekçesi kapsamının bu yönde olduğunu açıklamıştır. Bu durumda, mahkemenin ara kararı uyarınca, davacı vekilinin 19.1.1996 havale tarihli dilekçesini kooperatif tüzel kişiliğine tebliğ ettirmesinin, davada hiç taraf olmayan tüzel kişinin sonradan davaya ithali olarak değerlendirmesi mümkün olmayıp, kooperatif tüzel kişiliği adına ve davaya cevap verildiğine göre, gerek taraf teşkili ve gerekse husumet ehliyeti bakımından usul ve yasaya uygundur. " 11. HD., 10.6.1997, E. 4397, K. 4502 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 474-475)

⁴⁹⁴ Bu yönde Yargıtay Kararları için bkz. 11. HD., 14.4.1987, 1263 E., 2165 K. (ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 202); 11. HD., 2.5.1998, 10485 E., 1308 K. (ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 205)

Yönetim kurulu kararına karşı genel kurula itiraz edilmesi halinde ise iptal davası, yönetim kurulu kararının değil, itiraz üzerine verilen genel kurul kararının tebliğinden itibaren başlar⁴⁹⁵.

3 aylık dava açma süresi hak düşürücü bir süredir ve bu sebeple hakim tarafından re'sen dikkate alınmalıdır⁴⁹⁶. Sürenin hak düşürücü olması sebebiyle, ortak bu süreyi geçirmiş ise dava açma hakkı düşer. Ancak Yargıtay, bu kurala bir istisna getirerek, kooperatifin hilesi sebebiyle sürenin geçirilmiş olması halinde, bu durumun objektif iyi niyet kuralları ile bağdaşmayacağını ve dava açma hakkının düşmeyeceğini belirtmiştir⁴⁹⁷.

IV- Davanın Konusu

3476 sayılı kanunla Koop.K m. 16'da yapılan değişiklik sonucu haklı sebeple çıkarma imkanı kaldırılmış ve çıkarma sebeplerinin anasözleşmede açıkça gösterilmesi zorunluluğu getirilerek ortakların anasözleşmede açıkça gösterilmeyen sebeplerle ortaklıktan çıkarılamayacağı emredici olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla, Koop.K m. 16 uyarınca açılacak iptal davasının konusu da, çıkarma kararının anasözleşmede gösterilen bir sebebe veya Koop.K m. 27 hükmüne dayanıp dayanmadığı, karar bu sebeplere dayanıyorsa sebebin ortak hakkında gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti ve karar anasözleşmede gösterilmeyen bir sebebe veya Koop.K m. 27'ye dayanmıyor ya da ortak hakkında gerçekleşmemiş ise çıkarma kararının iptali olacaktır⁴⁹⁸.

⁴⁹⁵ ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 359; ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 172. Ancak yazar, aynı yerde sürenin genel kurul kararı tarihinden itibaren başlayacağını da belirtmiştir.

⁴⁹⁶ TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), Ortaklıklar, s. 977, No: 1843; ERİŞ/ULUSOY, s. 150; ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 334

⁴⁹⁷ 11. HD., 5.4.1977, E. 896, K. 1689 (YKD., C. 4, S. 5, Mayıs 1978, s. 751-753). Benzer yönde kararlar için bkz. 11. HD., 15.3.1991, E. 5036, K. 1792 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 376); 11. HD., 14.6.1993, E. 4461, K. 4283 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 409)

⁴⁹⁸ Karş. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 262-263

V- Görevli ve Yetkili Mahkeme

Koop.K m. 99/I uyarınca; “ Bu kanunda düzenlenen hususlardan doğan hukuk davaları, tarafların tacir olup olmadıklarına bakılmaksızın ticari dava sayılır.”

Dolayısıyla, çıkarma kararına karşı açılacak iptal davası da mutlak ticari dava olup, bu davalar kural olarak Asliye Ticaret Mahkemesinde görülür. Ancak ayrı bir Asliye Ticaret Mahkemesi bulunmayan yerlerde dava Asliye Hukuk Mahkemesinde görülebilecektir (TTK m. 5).

Yetki konusunda ise Koop.K'da özel bir düzenleme olmadığı için, yetkili mahkeme genel kurallara göre (HUMK md 9 vd.) belirlenir. Dolayısıyla çıkarma kararının iptali davası, kooperatifin ikametgahının bulunduğu yer mahkemesinde açılacaktır (HUMK m. 9/I, c.1)⁴⁹⁹. Tüzel kişilerin yerleşim yeri, kuruluş belgesinde başka bir hüküm bulunmadıkça işlerinin yönetildiği yerdir (TMK m. 51). Kooperatifin merkezinin ise anasözleşmede gösterilmesi zorunlu olduğundan (Koop.K m. 4 b.1), tescil ve ilan edilen anasözleşmede belirtilen merkezin (Koop.K m. 3/I, b.3) bulunduğu yer mahkemesi çıkarma kararının iptali davasında yetkili mahkeme olarak kabul edilir.

⁴⁹⁹ Deryal ise, yetkili mahkemenin HUMK hükümlerine göre belirleneceğine ve HUMK m. 9'da yer alan, davanın davalının ikametgahı mahkemesinde açılması gerektiği yolundaki genel kurala değindikten sonra, bu genel kural dışında bazı durumlar için özel yetki kuralları bulunduğunu belirtmiş ve HUMK m. 17 hükmünden yola çıkarak iptal davası hakkında HUMK m. 17 hükmünün uygulanacağını ve davanın kooperatifin ikametgahının bulunduğu yer mahkemesinde açılacağını ifade etmiştir. Bkz. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 264. Ancak HUMK m. 17 hükmünün, çıkarma kararının iptali davası hakkında uygulanması mümkün değildir. Zira HUMK m. 17, maddede sayılan tüzel kişiler (ortaklıklar, dernekler ve vakıflar) tarafından üyeleri aleyhine açılacak olan, başka bir deyişle tüzel kişilerin davacı sıfatına sahip oldukları davalar ile üyelerin birbirine karşı açacağı davalar hakkında olup, bu halde tüzel kişinin ikametgahı mahkemesinin genel yetkisinden söz edilemez. Zira, bu halde tüzel kişi davalı durumunda değildir (Bu hususta bkz. KURU, Baki/ARSLAN, Ramazan/ YILMAZ, Ejder : Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Ankara 1998, s. 143). Dolayısıyla, varılan sonuç aynı olmakla birlikte, bu sonuca HUMK m. 17 hükmünden değil HUMK m. 9/I, c.1 hükmünden varılması gerekir. Yargıtay da bir kararında, HUMK m. 17 hükmünden yola çıkarak yetkili mahkemeyi belirlemiştir: “Kooperatifle ortağı arasındaki dava, kooperatifin ikametgahı sayılan yer mahkemesinde görülür (HUMK. 17). ... Ticaret sicilindeki kooperatif merkezinin (Beşiktaş) olduğuna dair kayıt karşısında, kooperatif belgelerindeki (Ümraniye) kaydına itibar edilemez.” 11.HD., 8.3.1993, E. 38, K. 1562 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 399). Yargıtay daha sonradan verdiği bir kararında da, yetkili mahkemeyi HUMK m. 17'ye göre belirlemeye devam etmiştir. Bkz. 11.HD., 16.3.1995, E. 362, K. 2027 (ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 390)

VI- Yargılama Usulü

Kooperatifler Kanununa göre açılacak olan davalarda uygulanacak yargılama usulü Koop.K m. 99/II'de belirtilmiştir. Bu hükmeye göre; “ *Bu davalarda basit muhakeme usulü uygulanır.* ”

VII- Mahkemenin Yapacağı İnceleme ve Dava Sonunda Verilecek Karar

Kooperatife ait olan ve ortak ile arasındaki hukuki ilişkiyi tek taraflı olarak feshetmesi anlamına gelen çıkarma hakkının, yenilik doğuran işlem ile kullanılan bir bozucu yenilik doğuran hak niteliğinde olduğunu, ortağın kooperatiften çıkarılabilmesi için mahkemeye başvurmaya gerek olmadığını, kooperatifin sahip olduğu bozucu yenilik doğuran hak niteliğindeki çıkarma hakkının, usulüne uygun olarak alınan çok taraflı bir hukuki işlem niteliğindeki genel kurul veya yönetim kurulu kararı ile kullanılacağını, bu sebeple kooperatifin, bozucu yenilik doğurucu hak niteliğindeki fesih hakkını mahkemede açacağı bir inşai dava yoluyla kullanmasına ve ortak ile kooperatif arasındaki hukuki ilişkinin kesilmesi veya çıkarma kararının hükümlerini doğurması için bir mahkeme kararına gerek olmadığını yukarıda belirtmiştik⁵⁰⁰.

Bununla birlikte, tek taraflı olarak kullanılan hak sonucunda taraflar, hukuki sonucun doğup doğmadığı veya hakkın usulüne uygun olarak kullanılıp kullanılmadığı hususunda uyuşmazlığa düşerse, bu hususta mahkemeye başvurabileceklerdir⁵⁰¹. Ancak bu durumda, kanunun tanıdığı olduğu yenilik doğuran hakkın kullanılması ve hükümlerini doğurması bakımından mahkemenin bir katkısı söz konusu olmaz⁵⁰². Açılan bu dava üzerine mahkemenin vereceği karar, yenilik

⁵⁰⁰ Bkz. yukarıda § 2, II-B

⁵⁰¹ ÖNEN, s. 13-14; EDİS, Seyfullah/ZEVKLİLER, Aydın/ERTAŞ, Şeref/TEZCAN, Durmuş/PETEK, Hasan : “ Yenilik Doğuran İşlemden Rücu Etmek Mümkün mü? (Bir Yargıtay Kararının Düşündürdükleri) ”, Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye Armağan, İzmir 2001, s. 38; ALAGONYA, s. 225; KURU, Baki : Tesbit Davaları, Ankara 1963, s. 9; KURU, C. II, s. 1469. Alagonya ve Kuru, bu duruma olarak akdin feshedilip edilmediği hususundaki uyuşmazlığı örnek olarak göstermektedirler.

⁵⁰² ALAGONYA, Yavuz H.: Medeni Usul Hukuku, İstanbul 2003, s. 225

doğuran bir karar niteliğinde değil, bir eda ya da tespit davasının sonucunu belirleyen nitelikte açıklayıcı nitelikte bir karardır⁵⁰³.

Buradan yola çıkarak, çıkarma kararının iptali davasının da, kooperatif tarafından kullanılan bozucu yenilik doğuran hakkın kanuna veya anasözleşmeye uygun kullanılmadığı veya kooperatifin hukuki ilişkiyi feshetmeye hakkı olmadığı noktalarındaki uyuşmazlığın mahkeme tarafından tespit edilmesi ve bu tespit üzerine çıkarma kararının iptal edilmesi istemine dayandığı ve ortak tarafından açılan bu davanın bir tespit davası niteliğinde olduğu ifade edilebilecektir. Dolayısıyla mahkemenin çıkarma kararını iptal eden kararı, ortaklık sıfatının hiç kesintiye uğramamış gibi devam ettiğini tespit eden bir karar niteliğinde olacaktır⁵⁰⁴. Buna karşın mahkemenin çıkarma kararını uygun bulan kararı, ortaklık sıfatının çıkarma kararının ortağa tebliğ edildiği tarihten itibaren sona erdiğinin tespiti niteliğinde bir karar olarak karşımıza çıkacaktır. Bu sebeple mahkemenin her iki yönde de vereceği karar kurucu değil, açıklayıcı nitelik taşımaktadır⁵⁰⁵.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Koop.K m. 16 uyarınca açılan bir iptal davasında mahkeme, çıkarma kararının anasözleşmede gösterilen bir sebebe veya Koop.K m. 27 hükmüne dayanıp dayanmadığını, karar bu sebeplere dayanıyorsa sebebin ortak hakkında gerçekleşip gerçekleşmediğini ve kararın Koop.K m. 16'ya uygun alınıp alınmadığını inceleyecektir.

⁵⁰³ ÖNEN, s. 14; KURU, Tesbit Davaları, s. 9; KURU, C. II, s. 1469. Karş. EDİS /ZEVKLİLER /ERTAŞ /TEZCAN /PETEK, s. 38

⁵⁰⁴ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 253; ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 171. Yargıtay da bir kararında, mahkemenin çıkarma kararını iptal eden kararını açıklayıcı bir karar olarak değerlendirmiştir: " Kooperatiften ihraç edilen ortak tarafından açılan iptal davası ortak lehine sonuçlanıp kesinleştiği takdirde mahkemenin verdiği iptal kararı, kurucu (ihdas edici) değil, açıklayıcı (izhar edici) nitelik taşır. Bunun sonucu olarak da çıkarma kararı alındığı tarihten itibaren ortadan kalkar. Diğer bir deyişle hukuki durum, karar sanki hiç alınmamış gibi olur. Buna karşılık davanın reddi halinde ise çıkarma kararı yürürlükte kalır ve ortak ihraç kararının alındığı tarihten itibaren kooperatiften ayrılmış sayılır. " 11. HD., 6.3.1984, 1984/502 E., 1984/1267 K. (ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 335)

⁵⁰⁵ Karş. CAMOĞLU, s. 157; ÖNEN, s. 14; KURU, C. II, s. 1469; KARAYALÇIN, Sempozyum, s. 137. Deryal ise, mahkemenin, çıkarma kararının iptali başvurusunun reddi yönünde verdiği kararı, çıkarma kararının kesinleşmesine yol açan etkisi dolayısıyla, üyelik sıfatını çıkarma kararı verildiği tarihten itibaren ortadan kaldıran inşai bir karar niteliğinde olarak değerlendirmektedir. Bkz. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 253. Metinde açıkladığımız sebeplerle yazara katılmak güçtür. Çevik de, iptal davasının ortak lehine sonuçlanıp kesinleşmesi halinde mahkemenin verdiği kararı kurucu değil açıklayıcı bir karar olarak nitelemektedir. Bkz. ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 171. Bu konuda ayrıca çıkarma kararının hükümlerini doğuracağı anın ne olacağı hakkındaki açıklamalarımızın da göz önünde tutulması yerinde olacaktır. Bkz. ileride § 11, I-B

Mahkeme yaptığı inceleme üzerine iki şekilde karar verebilir. Eğer çıkarma kararı anasözleşmede öngörülen bir sebebe veya Koop.K m. 27 hükmüne dayanmıyor ya da dayanmakla birlikte sebep ortak hakkında gerçekleşmemiş ise çıkarma kararını iptal edecektir. Buna karşın çıkarma kararını Koop.K m. 16 'ya uygun bulur ise, iptal talebini reddederek çıkarma kararını onaylayacaktır.

§ 11 ÇIKARMA KARARININ KESİNLEŞMESİ, HÜKÜMLERİNİ DOĞURMASI VE ÇIKARMA KARARININ KESİNLEŞMESİNE KADAR GEÇEN SÜREDE ORTAĞIN DURUMU

I- Çıkarma Kararının Kesinleşmesi ve Hükümlerini Doğurması

A- Çıkarma Kararının Kesinleşmesi

Yönetim kurulu veya genel kurul tarafından çıkarma kararı alınması ile kooperatif ve ortak arasındaki ilişki derhal sona ermez. Bu ilişkinin sona ermesi için çıkarma kararının kesinleşmesi gerektiğini (Koop.K m. 16/V) yukarıda belirtmiştik. Ortağın kooperatif ile olan ilişkisini ortadan kaldırmak gibi ağır sonuçları olması ve ortağın çıkarma kararı kesinleşinceye kadar hak ve yükümlülüklerinin devam edecek olması sebebiyle (Koop.K m. 16/son), çıkarma kararının kesinleştiği anı belirlemek önem arz etmektedir.

Öncelikle, karar yönetim kurulu tarafından alınması halinde, ortak, bu karara karşı sahip olduğu iki imkandan hangisini seçerse seçsin çıkarma kararının kesinleşmesi engellenmiş olacaktır. Ortak, 3 aylık süre içinde genel kurula itiraz etmemiş veya doğrudan mahkemeye başvurmamış ise, çıkarma kararı 3 aylık sürenin bitiminde kesinleşir (Koop.K m. 16/IV). Eğer ortak genel kurula itiraz etmiş ve genel kurul da ortağın itirazını reddetmiş, yani yönetim kurulunun çıkarma kararını uygun bulmuş ise, karar hemen kesinleşmez. Ortağın bu genel kurul kararına karşı, kararın kendisine tebliğinden itibaren 3 ay içinde mahkemeye başvurma hakkı vardır

(Koop.K m. 16/IV, c 4). Ortağın bu süre içinde dava açmaması halinde ise, karar 3 aylık dava açma süresinin sonunda kesinleşecektir.

Genel kurula itiraz üzerine verilen itirazın reddi yönündeki genel kurul kararına karşı olduğu gibi, doğrudan genel kurul tarafından alınan çıkarma kararlarına karşı ortağın elindeki tek imkan, hakkındaki çıkarma kararını mahkemede iptal ettirmektir. Doğrudan genel kurul tarafından alınan çıkarma kararına karşı kararın tebliğinden itibaren 3 ay içinde iptal davası açılmaz ise, çıkarma kararı 3 aylık dava açma süresinin sonunda kesinleşir. 3 ay içinde dava açılması halinde ise karar, yargı denetiminin nihai aşamasına kadar kesinleşmez.

Çıkarma kararının iptali davası sonunda verilen kararlar temyize tabi kararlardır. Dolayısıyla dava sonunda verilen davanın reddi ya da kabulü yönündeki kararlar taraflarca temyiz edilebilir. Mahkemenin davanın reddi yönündeki kararı ortak tarafından temyiz edilmezse, çıkarma kararı temyiz süresinin sonunda kesinleşir. Ortak bu kararı temyiz ederse, temyiz incelemesinin sonucuna göre yargılama süreci devam eder ve nihai olarak çıkarma kararının onaylanması halinde çıkarma kararı kesinleşir. Bunun gibi, mahkemenin vermiş olduğu davanın kabulü yönündeki, başka bir deyişle çıkarma kararının iptali yönündeki kararın kooperatif tarafından temyiz edilmesi üzerine Yargıtay tarafından mahkemenin iptal kararının bozulması halinde, nihai olarak çıkarma kararının onaylanması söz konusu olursa, bu durumda da çıkarma kararının kesinleşmesi mümkün olabilecektir.

B- Çıkarma Kararının Hükümlerini Doğurması

Hakkında çıkarma kararı alınan ortağın, kooperatif ile arasındaki hukuki ilişkinin sona erdiği, başka bir deyişle çıkarma kararının hükümlerini doğuracağı tarihin ne olacağı konusunda kanunda bir açıklık yoktur. Doktrinde bazı yazarlar, kararın kesinleşmesi üzerine ortaklık sıfatının çıkarma kararı alındığı tarihten itibaren

ortadan kalkacağını ve ortağın kooperatiften çıkarılmış olacağını ifade etmektedir⁵⁰⁶. Ancak, bu hususta farklı bir sonuca varılması mümkündür.

Çıkarma kararının hükümlerini doğuracağı anın belirlenmesi hususunda diğer kanunlardaki benzer düzenlemeler göz önüne alınarak bir değerlendirme yapılabilir. Nitekim, sendikadan çıkarma hususunu düzenleyen Sendikalar Kanunu m. 25/III, Koop.K'na benzer bir düzenleme yaparak, üyenin sendika veya konfederasyondan çıkarılmasına genel kurulca karar verileceğini, çıkarma kararının çıkarılanlara yazı ile tebliğ edileceğini, üyenin bu karara karşı tebliğden itibaren otuz gün içinde mahkemeye itiraz edebileceğini, mahkemenin iki ay içinde kesin olarak karar vereceğini ve üyeliğin çıkarılma kararı kesinleşinceye kadar devam edeceğini öngörmüştür.

Doktrinde **Tuncay**, mahkemede açılan davanın tespit davası niteliğinde olduğunu ve dava sonunda verilen kararın yenilik doğuran bir karar olmayıp bir tespit kararı olacağını belirterek, hakimin çıkarma kararını onaylaması halinde, üyeliğin, sendika genel kurulunun çıkarma kararının üyeye tebliğ edildiği andan itibaren sona ermiş olduğunu tespit etmiş olacağını ifade etmektedir⁵⁰⁷. Yazar buradan yola çıkarak, sendikadan çıkarma kararının kesinleşmesine kadar geçen süreyi askıda bir durum ve çıkarma kararını da “*geçici olarak derhal etkili*” bir karar olarak nitelendirmektedir⁵⁰⁸.

⁵⁰⁶ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 253; ÇÖKLÜ, s. 102; ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu, s. 171 ve 172. Yargıtay da bir kararında aynı görüşü ifade etmiştir. Bu karar şöyledir: “ Kooperatiften ihraç edilen ortak tarafından açılan iptal davası ortak lehine sonuçlanıp kesinleştiği takdirde mahkemenin verdiği iptal kararı, kurucu (ihdas edici) değil, açıklayıcı (izhar edici) nitelik taşır. Bunun sonucu olarak da çıkarma kararı alındığı tarihten itibaren ortadan kalkar. Diğer bir deyişle hukuki durum, karar sanki hiç alınmamış gibi olur. Buna karşılık davanın reddi halinde ise çıkarma kararı yürürlükte kalır ve ortak ihraç kararının alındığı tarihten itibaren kooperatiften ayrılmış sayılır.... ” 11. HD., 6.3.1984, 1984/502 E., 1984/1267 K. (ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 335)

⁵⁰⁷ TUNCAY, s. 305-306

⁵⁰⁸ TUNCAY, s. 306. Yargıtay da kooperatiflerle ilgili bir kararında, kararın kesinleşmesine kadar geçen sürede çıkarma işleminin askıda olduğunu belirtmiştir: “ Yönetim kurulunun bu hususları nazara almayarak itirazın usulüne uygun olmadığı gerekçesi ile itirazı genel kurula götürmemesi yasal dayanaktan yoksun bir işlemdir. O halde, yasal prosedüre davacı değil, davalı kooperatif uymamıştır. Bu nedenle de davacı hakkındaki ihraç kararı henüz kesinleşmemiş askıda olan bir işlem niteliğindedir. ” 11. HD, 22.06.1982, 2645 E., 3008 K. (ÇÖKLÜ, s. 106)

Benzer şekilde, kollektif ortaklıklarda ortakların haklı sebeplerle çıkarılmasını düzenleyen TTK m. 197/II'de çıkarma kararının çıkarılan ortağa noter aracılığıyla tebliğ edileceği ve bu tebliğden itibaren 3 ay içinde çıkarılan ortak tarafından diğer ortaklara karşı kararın iptali dava edilmediği takdirde çıkarma kararının kesinleşeceği öngörülmüştür. Ortaklıktan çıkarma kararının bozucu yenilik doğuran bir karar niteliği taşıdığını belirten **Çamoğlu**, bu çıkarma kararına karşı iptal davası açılması halinde mahkemenin inceleme sonucu vereceği iptal isteminin kabulü veya reddi kararının kurucu değil açıklayıcı nitelikte olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre, mahkemece çıkarma kararının iptaline karar verildiği ve bu karar kesinleştiği takdirde, çıkarma kararının alındığı tarihten itibaren ortadan kalkar. Buna karşılık, davanın reddi halinde çıkarma kararı yürürlükte kalır ve ortak çıkarma kararının kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren ortaklıktan çıkarılmış sayılır. Kesinleşen çıkarma kararı hükümlerini iç ilişkide ortağa tebliğ edildiği tarihten, dış ilişkide ise kararın ticaret siciline tescil ve ilanı tarihinden (TTK m. 38, 39) itibaren doğurur⁵⁰⁹.

Bu düzenlemelerde öngörülen usulün kooperatistten çıkarma işlemi ile benzer olması dikkate alındığında, aynı sonuçları kooperatifler açısından kabul etmek için bir engel yoktur. Ayrıca, bu sonuçlar bir tarafa bırakıldığında dahi, kooperatifin çıkarma kararının, bozucu yenilik doğuran bir hakkın kullanılması niteliğinde olmasından yola çıkarak da aynı sonuca varmak mümkündür. Yukarıda da belirttiğimiz üzere⁵¹⁰, yenilik doğuran haklar karşı tarafa yöneltilecek bir irade beyanıyla kullanılır ve karşı tarafa ulaşmakla birlikte hükümlerini doğurmaya başlar.

Dolayısıyla, genel kurul veya yönetim kurulu tarafından alınan çıkarma kararının da, çıkarılan ortağa ulaşması gerekir. Çıkarma kararının ortağa ulaşmasını sağlayan işlem ise, kararın tebliğidir. Kanun koyucu da, çıkarma kararının ortağa

⁵⁰⁹ ÇAMOĞLU, s. 138, 157-158; ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), Ortaklıklar, s. 188, No: 310. Karayalçın ise, çıkarma kararının, ortakların karar verdiği günden itibaren hüküm ifade edeceğini belirtmiştir. Bkz. KARAYALÇIN, Şirketler, s. 287, dn. 134. Ancak yazar, sonradan sunduğu bir bildiride, Çamoğlu'nun görüşünü savunduğunu ifade etmiştir. Bkz. KARAYALÇIN, Sempozyum, s. 114-115. Domaniç de benzer şekilde, ortağın yaptığı itirazı mahkemenin reddetmesi halinde çıkarmanın red tarihinde değil, çıkarma kararının iç ilişkide itiraz eden ortağa tebliğ edildiği tarihte hüküm ifade edeceğini ifade etmektedir. Bkz. DOMANIÇ, s. 392-393.

⁵¹⁰ Bkz. yukarıda Bkz. yukarıda § 2, II-B

tebliğ edilmesini öngördüğü gibi, aynı zamanda ortağın karara karşı dava açma süresinin başlangıcı olarak da kararın ortağa tebliğ edildiği tarihi kabul etmiştir. Yani kanun koyucu, kararın öğrenilmiş sayılacağı anı kararın tebliği hususuna hasretmiş ve ortağın çıkarma kararının alındığı genel kurulda bulunmasını dahi bu hususta yeterli görmemiştir.

Bu açıklamalar çerçevesinde, çıkarma kararının alınması ve alınan kararın ortağa tebliğ edilmemesi halinde yöneltilmiş bir beyandan söz edilemeyeceği ve çıkarma iradesinin ortak tarafından öğrenilmiş olmasından söz edilemeyeceği de dikkate alındığında, kararın ortağa tebliğ edildiği veya edilmiş sayıldığı tarihi, aynı zamanda çıkarma kararının hükümlerini doğurduğu tarih olarak kabul etmek gerekir. Çıkarma kararı aleyhine ortak tarafından iptal davası açılması durumunda da sonuç aynı kabul edilecek ve mahkemenin çıkarma kararını onaylayan kararının kesinleşmesi halinde de çıkarma kararı hükümlerini kararın ortağa tebliğ edildiği tarihten itibaren doğuracaktır.

II- Çıkarma Kararının Kesinleşmesine Kadar Geçen Sürede Ortağın Durumu

Yukarıda da belirttiğimiz gibi⁵¹¹, Koop.K m. 16'da 3476 sayılı kanunla değişiklik yapılmadan önce, çıkarma kararı kesinleşinceye kadar geçen sürede ortağın durumu hakkında bir açıklık bulunmamakta ve bu durum kooperatif tarafından kötüye kullanılarak çıkarılan ortağın hakları ihlal edilebilmekte idi. Her ne kadar bu tür uygulamalar Yargıtay'ın yerleşmiş içtihatları ile önlenmeye çalışılmış ve çıkarma kararı kesinleşmeyen ortağın hakları üstün tutulmuş ise de, uzun bir süreç sonunda çıkarma kararını iptal ettiren ortağın çeşitli güçlüklerle karşılaşması engellenememekte idi. Örneğin bir konut yapı kooperatifinde ortak keyfi olarak çıkarılmakta ve yerine yeni bir ortak alınarak çıkarılan ortağa tahsis edilmesi gereken konut bu yeni ortağa tahsis edilmekte, çıkarma kararını iptal ettiren ortak ise, konut veya işyeri yokluğu sebebiyle ortaklık haklarından yararlanamamakta, konut tapuda yeni ortak adına kayıt ettirildiği için kooperatif ve yerine alınan ortağa karşı dava

⁵¹¹ Bkz. § 3, II-D-4

açmak ve iptal kararının infaz edilmesinde hak etmediği zorluklarla uğraşmak zorunda kalabilmekteydi.

Yargıtay'ın yerinde olan uygulaması sorunların giderilmesinde etkili olmakla birlikte, kanun koyucu bu uygulamayı 1988 yılında 3476 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile bir kanun hükmü haline getirerek konuyu yasal bir zemine oturtma ihtiyacı duymuştur. Bu amaçla Koop.K m. 16. maddeye bir fıkra eklenerek; “*Haklarındaki çıkarma kararı kesinleşmeyen ortakların yerine yeni ortak alınamaz. Bu kişilerin ortaklık hak ve yükümlülükleri, çıkarma kararı kesinleşinceye kadar devam eder*” düzenlemesi getirilmiştir⁵¹².

Kanun koyucu bununla da yetinmeyip, yine 3476 sayılı kanunla eklenen Koop.K Ek Madde 2/I, b.1 ile, Koop.K m. 16'nın söz konusu fıkrasına aykırı hareket eden kooperatif yönetim kurulu üyeleri ile memurlarının, fiilin önem ve mahiyetine göre üç aydan iki yıla kadar hapis ve yüz bin liradan bir milyon liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılacaklarını ve yine aynı maddenin 2. fıkrası ile de verilen hapis cezalarının paraya çevrilemeyeceği hükmü getirerek, bu türden uygulamaların cezai sorumluluğa yol açacağını öngörmüştür. Dolayısıyla Koop.K m. 16/V'in açık düzenlemesi gereği, çıkarma kararı kesinleşinceye kadar karar sanki hiç verilmemiş gibi, ortağın, genel kurula katılma, oy kullanma, seçilme, aidat ödeme gibi hak ve yükümlülükleri devam edecek ve kooperatif tarafından bu hakların kullanılmasına engel olunamayacak, daha da önemlisi bu ortak yerine yeni bir ortak alınması mümkün olmayacaktır.

⁵¹² Eklenen bu fıkranın gerekçesi ise şu şekilde izah edilmiştir: “Diğer taraftan, oldu bittiye getirilmemesi için henüz ortaklıktan çıkarılması kesinleşmeyen ortağın yerine bir başkasının alınması önlenmiştir.” Bkz. FİGEN, s. 41

§. 12 ÇIKARILAN ORTAK İLE HESAPLAŞMA

I- Ayrılma Payının Kapsamı

Koop.K m. 16 uyarınca kooperatiften çıkarılan ortak ile hesaplaşma ve ayrılma payının⁵¹³ neleri kapsadığı, “ *Kooperatiften çıkan veya çıkarılan ortaklarla hesaplaşma süresi ve yükümlülük* ” başlığını taşıyan Koop.K m. 17 hükmü ile düzenlenmiştir.

Koop.K m. 17/I, c.1 uyarınca; “ *Kooperatiften çıkan veya çıkarılan ortakların kendilerinin yahut mirasçılarının kooperatif varlığı üzerinde hakları olup olmadığı ve bu hakların nelerden ibaret bulunduğu anasözleşmede gösterilir.* ”

Hükümde yer alan “ *kooperatif varlığı üzerinde hak* ” ifadesi ile neyin kastedildiğinin belirlenmesi gerekir. Bunun için, öncelikle “ *kooperatif varlığı üzerinde hak* ” kapsamına girmeyen hakların neler olduğunun belirlenmesi bize yardımcı olacaktır. Bu belirleme yapılırken ise, Koop.K m. 17/III hükmünün göz önünde tutulması gerekmektedir. Zira Koop.K m. 17/III uyarınca; “ *Çıkan veya çıkarılan ortağın sermaye veya mevduatından kısmen veya tamamen yoksun kalacağı hakkındaki şartlar hükümsüzdür.* ”

⁵¹³ **Tekinalp**, ortağa ödenecek miktarın kapsamına bakmadan, Koop.K m. 17'nin genel bir hüküm olması ve çıkma (Koop.K m. 10-13, 52/III-IV, 84 b.11), ölüm (Koop.K m. 14/I-II), ortaklığın bir hizmet veya göreve bağlı olduğu hallerde bu hizmet veya görevin sona erdiği haller (Koop.K m. 15), çıkarma (Koop.K m. 16) gibi birçok halde uygulanması sebebiyle, çalışmasında “ *ayrılma payı* ” teriminin kullanılmış olduğunu ifade etmektedir. Bkz. **TEKİNALP**, Kişisel Nitelikler, s. 167 ve dn. 1. **Deryal** ise, ortağın kooperatife yapmış olduğu ve Koop.K m. 17/III uyarınca ayrıldığında mahrum bırakılamayacağı sermaye ve mevduatını, bunları her halde geri alabilecek olması sebebiyle “ *iade hakkı* ” olarak isimlendirmekte ve **Tekinalp**'in, ortağın kooperatiften ayrıldığında alabilecek olduğu tüm hakları için “ *ayrılma payı* ” terimini kullanmasını doğru bulmamaktadır. Yazara göre, bu terimin ilk bakışta ortağın ayrılması halinde normal olarak alması gereken payı çağrıştırdığını, oysa Koop.K m. 17/I'de öngörülen “ *kooperatif varlığı üzerinde hak* ” ile, kooperatif varlığı üzerinde istisnai olarak ve anasözleşme ile tanınabilecek bir hakkın söz konusu olduğunu, bu sebeple söz konusu hakkın “ *ayrılma payı* ” teriminin kapsamına sokulmasının sakıncalı olduğunu ifade etmektedir. Bkz. **DERYAL**, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 297-298 ve dn. 206. Ortağın çıkarılması halinde kooperatiften talep edebilecek olduğu tüm hakları, kanundan ya da anasözleşmeden doğmasına göre değerlendirmeden “ *ayrılma payı* ” olarak isimlendirmenin, doktrindeki terim birliğini sağlama açısından daha uygun olacağını düşünerek biz de çalışmamızda bu terimi kullanmayı tercih ettik.

Koop.K m. 17/III'te yer alan haklar, “ *ortağın sermaye veya mevduatı* ” olarak belirlenmiş ve bunların her halde ortağa ödenmesi gerektiği emredici olarak düzenlemiştir⁵¹⁴. Hükümde geçen “ *sermaye* ” ifadesinden, ortağın kooperatife girerken koyduğu veya koymayı taahhüt ettiği ortaklık payı anlaşılır⁵¹⁵. Kanun koyucunun “ *mevduat* ” ile neyi kastettiği ise anlaşılammamakla birlikte, doktrinde “ *mevduat* ” ifadesinden, ortağın sermaye dışında kooperatiften isteyebileceği sair alacakların, yani kooperatife yaptığı ödemelerin anlaşılması gerektiği belirtilmektedir⁵¹⁶. Kısaca, emredici nitelikteki Koop.K m. 17/III gereği ortak, çıkarılması halinde, ortaklık payı, aidat vb. hangi ad altında olursa olsun kooperatife ödemiş olduğu sermaye ve mevduatı geri alabilecektir⁵¹⁷.

Dolayısıyla, Koop.K m. 17/I'de yer alan “ *kooperatif varlığı üzerinde hak* ” kavramının kapsamına, Koop.K m. 17/III uyarınca ortağın yoksun bırakılamayacağı öngörülen hakları dışındaki haklar gireceği sonucu çıkarılabilir⁵¹⁸. Bu sonuca göre Koop.K m. 17/I'de öngörülen haklar, Koop.K m. 17/III kapsamı dışında kalan, kooperatifin sahip olduğu artı değerlerdir. Örneğin, bir yapı kooperatifinde ortakların sadece arsa payı katkısı olarak ödenen 25 milyara satın alınan bir arsanın, bir süre geçtikten sonra değerinin 125 milyara ulaşması mümkündür. Arsa değerinin bu miktara ulaştığı sırada çıkarılan ortaklar, 25 milyarlık mevduatlarından mahrum bırakılamayacaklardır. Ayrıca, Koop.K m. 17/I'e göre, $125 - 25 = 100$ milyarlık artı değer niteliğindeki kooperatif varlığı üzerinde de hak sahibi olabileceklerdir⁵¹⁹.

Koop.K m. 17/I düzenlemesine göre, ortağın bu değerler üzerinde kanuni bir hakkı yoktur. Bu hak, ancak anasözleşme ile tanınabilir. Anasözleşmede herhangi bir düzenleme bulunmaması halinde ortak, sadece sermaye ve mevduatını talep edebilecektir⁵²⁰. Bu konuda genel kurul veya yönetim kurulu kararı ile hak tanınması

⁵¹⁴ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 296; ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 503

⁵¹⁵ ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 386

⁵¹⁶ ULUSOY, s. 302; ARPACI, s. 92; DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 297-298

⁵¹⁷ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 298

⁵¹⁸ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 296

⁵¹⁹ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 297

⁵²⁰ ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 336

mümkün değildir⁵²¹. Hakkın, sadece ilk anasözleşme ile tanınması zorunlu olmayıp, anasözleşme değişikliği ile tanınması da mümkündür⁵²².

Ayrılma payının kapsamı hususunda Koop.K m. 17/I, c.2 hükmünün de göz önünde tutulması gerekir. Zira bu hüküm uyarınca; “ *Bu haklar, yedek akçeler hariç olmak üzere, ortağın ayrıldığı yıl bilançosuna göre hesaplanır.* ”

Ortağa verilecek ayrılma payının hangi esasa göre hesaplanacağını belirten bu hükümde, “ *yedek akçeler hariç olmak üzere* ” ifadesi ile sanki yedek akçelerin farklı bir esasa göre hesaplanıp iade edileceği izlenimi doğmakta ise de, kanun koyucunun söz konusu düzenleme ile bunu amaçlamadığı ve ortağa verilecek ayrılma payının kapsamına yedek akçelerin dahil olmadığını ifade etmek istediği şeklinde yorumlanmaktadır⁵²³.

Hal böyle olmakla birlikte, ayrılma payının kapsamına hangi tür yedek akçelerin dahil olmadığı hükümden anlaşılamamaktadır. Dolayısıyla, bu ifadenin tüm yedek akçeleri ve oluşturulan fonları kapsayıp kapsamadığı sorunu ortaya çıkmaktadır. Doktrinde bu ifadenin, sadece kanuni yedek akçeleri kapsadığı ifade edilmekle birlikte⁵²⁴, tüm yedek akçelerin kapsama dahil olmadığı da ileri sürülmektedir⁵²⁵.

Sonuç olarak, bir ortağın kooperatisten çıkarılması halinde, ortağın kooperatife yapmış olduğu ödemeler ve anasözleşmede tanınmış olması halinde, yedek akçeler hariç olmak üzere kooperatif varlığı üzerindeki haklar ayrılma payının kapsamına girecektir.

⁵²¹ TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 168

⁵²² TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 169

⁵²³ ARPACI, s. 92

⁵²⁴ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 301-302; TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 170 vd.

⁵²⁵ ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 338

II- Ayrılma Payının Hesaplanması

Ayrılma payının ne şekilde hesaplanacağını düzenleyen Koop.K m. 17/I, c.2 uyarınca; “ *Bu haklar, yedek akçeler hariç olmak üzere, ortağın ayrıldığı yıl bilançosuna göre hesaplanır.* ”

Buna göre, ayrı bir bilanço düzenleme yoluna gidilmeyip, ortağın ayrıldığı yılın bilançosu esas alınacaktır. Söz konusu bilanço, ortak ile kooperatif arasındaki hukuki ilişkinin kesin olarak sona erdiği tarih olan çıkarma kararının ortağa tebliğ edildiği, başka bir ifadeyle ortağın kooperatiften ayrılmasının kesinleştiği yıl sonu bilançosudur. Hükümde geçen “ *yıl* ” ifadesinden, hesap yılının anlaşılması gerekir. Zira, anasözleşme ile hesap yılının takvim yılından farklı olması kararlaştırılmış olabilir⁵²⁶. Yine, bilançonun hukuki bir belge niteliğini kazanması da gerekir. Bunun için, bilançonun kooperatif genel kurulunda kabulü ve onanması gerekir⁵²⁷. İşte ayrılma payı da, kabul edilmiş bu bilanço esas alınarak hesaplanacaktır⁵²⁸.

Ayrılma payının hesaplanmasında yıllık bilançonun esas alınması sonucunda, yıllık bilanço hazırlanırken uyulan esaslar ve değerlendirme ölçütleri ayrılma payının hesaplanmasında da geçerli olacaktır. Söz konusu bilanço, TTK hükümlerine göre (TTK m. 74-75) hazırlanacak olan bilançodur. Bu sebeple, sermaye ve mevduatın iadesinde olduğu gibi, Koop.K m. 17/I kapsamındaki hakların ödenmesinde de nominal değerler geçerli olacaktır. Ortağın cari değerler üzerinden bilançonun hazırlanmasını talep etme hakkı yoktur⁵²⁹.

⁵²⁶ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 300-301; ERİŞ/ ULUSOY, s. 216; ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 339; ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 502

⁵²⁷ ERİŞ, Kooperatifler Hukuku, s. 503

⁵²⁸ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 301

⁵²⁹ ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması, s. 338; ERİŞ/ ULUSOY, s. 217. Yazarlar aynı yerde, bilançonun hesaplanmasında cari değerlerin dikkate alınmayacak olması sebebiyle, sermaye payı zaman içinde birkaç misli değer kazanmış ortakların kendi arzusuyla kooperatiften çıkmayacağı veya çıkarılmasını gerektiren davranışlarda bulunmaktan kaçınacağını, bunun yerine ortaklığı devir yolunu seçeceklerini ifade etmektedirler. Deryal de, ayrılma payının nominal değer üzerinden ödenmesini, yüksek enflasyon sebebiyle doğru bulmamakta ve bu sebeple, kooperatiften ayrılmanın oldukça ağır bir “ ekonomik ceza ” niteliği taşıyacağını ifade etmektedir. Bkz. DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 302

Ayrılma payı hesaplanırken, ortağın kooperatife karşı olan tüm borçları ve ödeme yükümlülükleri takas edilmelidir⁵³⁰.

III- Ayrılma Payının Ödenme Zamanı

Ortağın ayrılma payının, ayrılmanın kesinleştiği yıl bilançosuna göre hesaplanacağını belirtmiştik. Söz konusu yıllık bilanço yönetim kurulunca hazırlanır ve olağan genel kurul toplantısından en az 15 gün öncesinden itibaren 1 yıl süre ile kooperatif merkezinde ve varsa şubelerinde ortakların incelemesine hazır tutulur (Koop.K m. 24/I). Olağan genel kurul toplantıları ise, her hesap devresi sonundan itibaren 6 ay içinde ve en az yılda bir defa yapılmak zorundadır (Koop.K m. 45/I). Dolayısıyla, yıllık bilanço da hesap yılı sonundan itibaren en geç 6 ay içinde onaylanmak zorunda olduğundan, ortağa yapılacak ödeme de en erken bu tarihte gerçekleşir. Ancak bu hususta, azınlığın bilanço incelemesinin ertelenmesi talebi (Koop.K m. 46/III) ile ödeme tarihinin de erteleneceğini de dikkate almak gerekir⁵³¹. Yine bu konuda, genel kurulun bilançoyu onaylama kararı aleyhine Koop.K m. 53 uyarınca iptal davası açılabilceği de göz önünde tutulmalıdır.

Ortağa ödeme yapılmasında normal prosedür bu olmakla birlikte, kanun koyucu kooperatife, ortağa yapılacak ödemeyi geciktirme imkanı tanımıştır. Koop.K m. 17/II uyarınca; “ *Kooperatifin mevcudiyetini tehlikeye düşürecek nitelikteki iade ve ödemeler, anasözleşmede daha kısa bir süre tespit edilmiş olsa bile genel kurulca üç yılı aşmamak üzere geciktirilebilir. Bu durumda kooperatifin muhik bir tazminat isteme hakkı saklıdır.* ”

Kanun koyucu erteleme hakkında karar verme yetkisini genel kurula vermiştir. Bu konuda anasözleşme veya genel kurul kararı ile yönetim kuruluna yetki

⁵³⁰ ERİŞ/ ULUSOY, s. 219; DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 302. Koop.K m. 27/son c.'de de, parasal yükümlülüklerini yerine getirmemesi sebebiyle çıkarılan ortağın, anasözleşme veya diğer suretlerle doğan borçlarının ortadan kalmayacağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu borçların takas edilmesi gerekir.

⁵³¹ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 303

verilemez⁵³². Genel kurulun bu yetkisi kanundan kaynaklandığı için, anasözleşmede bu yönde bir hüküm bulunması gerekli değildir⁵³³.

Geciktirme hakkı ile, kooperatifin varlığını koruma amacı güdülmüştür. Zira, çıkan veya çıkarılan ortakların sayısı ve ödenmesi gereken ayrılma paylarının toplam tutarı, kooperatifin varlığını devam ettirmesine ve amacına ulaşmasına engel olabilecek boyutlarda olabilir⁵³⁴. Ancak, erteleme kararı alınırken ortakların mağdur olmalarına yol açacak keyfi ve haksız uygulamalardan kaçınılmalı ve özellikle eşitlik ilkesine (Koop.K m. 23) uyulmalıdır. Genel kurulun erteleme kararı da, diğer genel kurul kararlarında olduğu gibi, Koop.K m. 53 uyarınca iptali istenebilecek kararlardandır.

Genel kurul, ortağa yapılacak ödemeleri en fazla üç yıla kadar geciktirebilir. Anasözleşmede daha kısa bir erteleme süresi kabul edilmiş olsa dahi, genel kurulun üç yıla kadar erteleme hakkı mevcuttur (Koop.K m. 17/ II, c.2). Dolayısıyla, anasözleşmede daha kısa bir süre belirlenmişse, genel kurul aksine bir karar vermedikçe veya sadece ertelenmesine karar vermiş ise, anasözleşmedeki bu süre esas alınacaktır.

Kanun, genel kurulun ödemeleri erteleme yetkisinin yanında, kooperatifin ayrılan ortaklardan “ *muhiik bir tazminat* ” isteyebileceğini de öngörmüştür (Koop.K m. 17/II, c.2). Bunun gerekçesi, ortağın kooperatiften ayrılması sonucu kooperatifin çalışması ve başarısının zarar görebilecek olmasıdır. Bu sebeple tazminatın, verilen zarar ölçüsünde belirlenmesi gerekir⁵³⁵.

IV- Ayrılma Payının Zamanaşımı

Koop.K m. 17/II, c.3 uyarınca; “ Çıkan veya çıkarılan ortaklar ile mirasçılarının alacak ve hakları bunları isteyebilecekleri günden başlayarak beş yıl

⁵³² TEKİNALP, Kişisel Nitelikler, s. 173; ERİŞ/ ULUSOY, s. 220; DOĞANAY, C. II, s. 1426

⁵³³ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 304

⁵³⁴ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 304

⁵³⁵ DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sıfatı, s. 305

geçmekle zamanaşımına uğrar. ” Bu sürenin anasözleşme ile kısaltılması veya uzatılması mümkün değildir (TTK m. 6)⁵³⁶.

⁵³⁶ ERİŞ/ ULUSOY, s. 219

SONUÇ

Çalışmamızda, ortaklarının meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını sağlayıp koruma amacına yönelmiş ve söz konusu ortakların kişisel niteliklerinin bu amaca ulaşmada son derece önemli bir yer tuttuğu kooperatiflerde, ortak ile kooperatif arasında kurulan belirsiz süreli sürekli hukuki ilişkinin kooperatif tarafından tek taraflı irade beyanıyla sona erdirilmesi niteliğindeki “ *ortaklıktan çıkarma* ” konusu incelenmiştir.

Bu incelemede, Kooperatifler Kanunu’nun ortaklıktan çıkarma konusunda ne tür düzenlemeler içerdiğini, bu düzenlemelerin doktrin ve Yargıtay tarafından ne şekilde yorumlandığını, uygulamada ne tür aksaklıklara yol açtığını ve bu aksaklıkların giderilmesi için getirilen çözüm önerilerini incelemeye ve bizim bu konulardaki görüşlerimizi belirtmeye çalıştık

Çalışmamızın bu kısmında, tekrardan kaçınmak amacıyla, ortaklıktan çıkarma konusu hakkında yaptığımız değerlendirmeleri ve getirdiğimiz çözüm önerilerini kısaca ve ana hatları ile belirtmenin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Kooperatif ile ortak arasında bir hukuki ilişki olduğu muhakkaktır. Ortaklıktan çıkarma konusunu daha doğru bir şekilde değerlendirebilmek için, kooperatif ile ortak arasında kurulan bu hukuki ilişkinin nitelendirilmesi ile işe başlamak gerekir. Kooperatif ile ortak arasındaki hukuki ilişki, çerçevesini kooperatif anasözleşmesinin çizdiği, sözleşmeye dayalı bir sürekli hukuki ilişkidir. Bu sebeple, söz konusu hukuki ilişkinin sona ermesinde, ilişkinin sürekli niteliği ile birlikte sözleşmeye dayalı niteliği de göz önünde bulundurularak bir değerlendirme yapılmalıdır. Buradan yola çıkarak, ortak ile kooperatif arasındaki sözleşmesel ilişkinin kooperatif tarafından tek taraflı olarak sona erdirilmesi amacıyla alınan çıkarma kararı, sürekli hukuki ilişkilerin yapısında mevcut olan fesih hakkının kullanılması amacıyla yöneltilen bir “ *fesih beyanı* ” niteliğinde olduğu ifade edilebilecektir. Fesih hakkının bozucu yenilik doğuran bir hak niteliğinde olması sebebiyle, kooperatifin ortağı çıkarma kararı da, bozucu yenilik doğuran bir hakkın

kullanılmasından başka bir şey değildir. Yenilik doğuran bu hakkın kullanılması ile ortaklık ilişkisi ileriye yönelik olarak sona erer.

Kooperatifler Kanunu'na göre, ortağın ortaklıktan çıkarılmasını gerektiren sebeplerin, biri anasözleşme diğeri ise kanun olmak üzere iki kaynağı vardır. Kanun koyucu, bir ortağın kooperatiften çıkarılmasını gerektiren sebepleri tek tek belirtmek yerine bu sebeplerin kooperatif anasözleşmesinde “*açıkça*” düzenlenmesini ve ortağın anasözleşmede düzenlenmeyen sebeplere dayanarak ortaklıktan çıkarılamayacağını öngörerek(Koop.K m. 16/I), çıkarma sebeplerinin asıl kaynağının anasözleşme olduğuna işaret etmiştir. Böylece, çıkarma sebeplerini belirleme ve düzenleme yetkisi de anasözleşmeyi düzenleyenlere bırakılmıştır. Ancak anasözleşmeyi düzenleyenler, bu konuda mutlak bir takdir hakkına da sahip değildir. Öncelikle, sebepler, genel ve soyut ifadelerle değil, “*açıkça*”, başka bir deyişle somut ve tereddüte yer vermeyecek şekilde düzenlenmelidir. Bundan başka, sebeplerin, kooperatiflere hakim olan ve emredici nitelikteki “*açık kapı ilkesi*”ni ihlal etmemesi de şarttır.

Kooperatifler Kanunu'nun 16. maddesinde 3476 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile, bir ortağın haklı sebeplere dayanarak ortaklıktan çıkarılması imkanı kaldırılarak, ortakların anasözleşmede gösterilmeyen sebeplerle ortaklıktan çıkarılamayacağı ve Ek madde 2/I, b.4 ile de buna aykırı hareket eden yöneticiler hakkında cezai sorumluluk öngörülmüştür. Haklı sebeple çıkarma imkanının kaldırılması doktrin tarafından eleştirilmiştir. Eleştirilerin toplandığı noktaları ve bu konudaki görüşlerimizi ilgili kısımda ayrıntılı olarak açıkladığımız için, burada sadece, kooperatif ile ortaklar arasındaki hukuki ilişkide önceden öngörülemeyecek hallerin ortaya çıkma ihtimalinin oldukça yüksek olması ve sürekli hukuki ilişkilerin yapısında haklı sebeple sona erme imkanını bulundurması sebebiyle, haklı sebeple çıkarma imkanının kaldırılmasının yerinde olmadığını, buna karşın haklı sebep niteliğindeki çıkarma sebeplerine anasözleşmede yer verilebileceğini ve çıkarma sebepleri düzenlenirken bu tür sebeplere anasözleşmede yer verilmesinin yerinde olacağını belirtmekle yetiniyoruz.

Çıkarma sebeplerinin kanuni kaynağı ise Koop.K md. 27'dir. Bu hükme göre, parasal yükümlülüklerin yerine getirmeyen ortağın ortaklık sıfatı kendiliğinden düşer. Hükümde yer alan “ *kendiliğinden düşer* ” ifadesi sebebiyle, bu maddede öngörülen yaptırımın hukuki niteliği konusunda değişik görüşler ileri sürülmüştür. Yaptırımın hükümde öngörülen şekliyle oldukça ağır bir yaptırım olması, bu yaptırıma muhatap olan ortağın yaptırıma karşı sahip olduğu hukuki imkanların kanuni bir temele dayandırılması ve Yargıtay'ın bu konuda yerleşmiş içtihatlarının bulunması hususlarını göz önüne alarak, Koop.K md. 27'de öngörülen düzenlemenin kanundan doğan bir çıkarma sebebi ve uygulanacak yaptırımın da bir Koop.K m. 16 uyarınca bir çıkarma işlemi olduğu kanaatindeyiz.

Ortağı kooperatisten çıkarmaya asıl olarak genel kurul yetkilidir. Ancak, anasözleşme ile bu hususta yönetim kurulu da yetkili kılınabilir (Koop.K m. 16/II). Eğer yönetim kuruluna böyle bir yetki tanınmışsa genel kurulun çıkarma yetkisi sona erer. Yetkinin yönetim kuruluna mutlaka anasözleşme ile verilmesi gerekir. yönetim kurulunun genel kurul kararıyla yetkili kılınması mümkün değildir.

Genel kurul veya yetkili kılınmışsa yönetim kurulu, diğer kararlarını alırken uyması gereken kurallara çıkarma kararı alırken de uymak zorundadır. Kanun koyucu, buna ilave olarak çıkarma kararı hakkında bazı ek işlemlerin de yapılmasını öngörmüştür. Buna göre, çıkarma kararının genel kurul veya yönetim kurulunun toplantılarında tutmak zorunda olduğu tutanağa gerekçeli olarak geçirilmesi ve ayrıca ortaklar defterine de işlenmesi gerekmektedir. Kanun koyucu bu düzenleme ile, çıkarılan ortağın çıkarılmasını gerektiren sebebin ne olduğu konusunda bilgi sahibi olmasını ve ortağın karara karşı başvuru imkanlarını kullandığında dayanılan gerekçenin kolaylıkla tespit edilmesini amaçlamıştır. Ayrıca, çıkarma kararının onaylı bir örneğinin çıkarılan ortağa tebliğ edilmek üzere on gün içinde notere tevdi edileceği de ek olarak öngörülen bir işlemdir.

Çıkarma kararının onaylı örneğinin notere tevdi edilmesi için öngörülen on günlük süre emredici olmadığı kabul edilmekle birlikte, tebliğin noter aracılığıyla yapılmak zorunda olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Doktrinde çoğunluk ve

Yargıtay tarafından benimsenen bizim de katıldığımız görüşe göre, çıkarma kararının ortağa noter aracılığıyla tebliğ edilmesi, tebliğin ispatına yönelmiş bir şekil şartıdır. Karar diğer yollarla da ortağa tebliğ edilebilir. Ancak, kararın tebliği hususunda ortak tarafından bir itiraz ileri sürülmesi halinde, kararın tebliğ edildiğini ispat yükü kooperatife düşecektir.

Ortak, çıkarma kararına karşı bazı başvuru imkanlarına sahiptir. Yönetim kurulu tarafından alınan çıkarma kararına karşı ortağın başvurabileceği iki yol vardır. Bunlardan birincisi, bu karara karşı genel kurula itiraz ederek kararın genel-kurul tarafından iptalini istemek, ikincisi ise mahkemeye başvurarak kararın mahkeme tarafından iptalini istemektir (Koop.K m. 16/III). Bu haklar seçimsel olarak öngörülmüştür. Ortak, genel kurula itiraz etmek zorunda olmayıp, doğrudan mahkemeye de başvurabilir. Ancak ortak, çıkarma kararına karşı genel kurula itiraz etmiş ise, aynı anda mahkemeye de başvuramaz. İtirazının genel kurul tarafından sonuçlandırılmasını beklemeli ve genel kurulun itirazın reddine dair kararının kendisine tebliğinden itibaren üç ay içinde mahkemeye başvurmalıdır. Ortağın genel kurul tarafından verilen çıkarma kararına karşı başvurabileceği tek yol ise, mahkemeye başvurarak kararın iptal edilmesini istemektir.

Ortak bu başvuru imkanlarını, çıkarma kararının kendisine tebliğinden veya tebliğ edilmiş sayıldığı tarihten itibaren üç aylık hak düşürücü süre içinde kullanmak zorundadır. Ortak, çıkarma kararının iptal edilmesi istemiyle mahkemeye başvurmuş ise, mahkeme çıkarma sebebinin anasözleşmede gösterilen bir sebebe veya Koop.K m. 27 hükmüne dayanıp dayanmadığı ve karar bu sebeplere dayanıyorsa sebebin ortak hakkında gerçekleşip gerçekleşmediğini inceleyecektir. Mahkemenin yapacağı inceleme sonunda vereceği karar, bir tespit kararı niteliğindedir. Mahkeme, çıkarma kararını iptal etmesi halinde ortağın ortaklık sıfatının devam ettiğini, iptal talebini reddetmesi halinde ise, ortak sıfatının çıkarma kararının ortağa tebliğ edildiği tarihten itibaren sona erdiğini tespit etmiş olacaktır.

Ortağın ortak sıfatını kaybetmesi, ancak çıkarma kararının kesinleşmesi ile mümkündür. Ortak, başvuru imkanlarını kullanması gereken üç aylık süreyi geçirir

veya başvuru imkanlarını kullanmasına rağmen sonuç değişik ihtimallere göre aleyhine olursa çıkarma kararı kesinleşir. Kesinleşen çıkarma kararı hükümlerini, kararın ortağa tebliğ edildiği veya tebliğ edilmiş sayıldığı tarihten itibaren doğurur. Çıkarma kararının kesinleşmesine kadar geçen sürede, ortağın ortaklık sıfatına bağlı hak ve yükümlülükleri kesintiye uğramadan devam eder. Kararın kesinleşmesi ile birlikte ise, ortak ile hesaplaşma süreci başlar ve bu hesaplaşma Koop.K md. 17 hükmüne göre yapılır.

BİBLİYOGRAFYA

AKİPEK, Jale/ AKINTÜRK, Turgut : Türk Medeni Hukuku, C. I. Başlangıç Hükümleri – Şahsın Hukuku, İstanbul 1998

AKINTÜRK, Turgut : Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Medeni Hukuk, İstanbul 2003

AKÜNAL, Teoman : Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler, İstanbul 1995

ALAGONYA, Yavuz II. : Medeni Usul Hukuku, İstanbul 2003

ALVER, Cemil : Şirketler Hukuku – Şirketlerde Vergilendirme – Şirketler Muhasebesi Açıklamalı – İçtihatlı, Ankara 1999 (Anılış : ALVER, Şirketler Hukuku,)

ALVER, Cemil : Kooperatifler Muhasebesi ve Kooperatifler Hukuku, Açıklamalı – İçtihatlı – Gerekçeli, Ankara 1994 (Anılış : ALVER, Kooperatifler Hukuku)

ANSAY, Tuğrul : Anonim Şirketler Hukuku, Ankara 1982

ARKAN, Sabih : Ticari İşletme Hukuku, Ankara 2001

ARPACI, Abdülkadir : Kooperatifler Kanunu, İstanbul 1990

ARSLANLI, Halil : Kara Ticareti Hukuku Dersleri, Umumi Hükümler, 3. Bası, İstanbul 1960

ARSLANLI, Halil : Anonim Şirketler, C. II-III Anonim Şirketin Organizasyonu ve Tahviller, İstanbul 1960 (Anılış : ARSLANLI, Anonim Şirket)

ARSLANLI, Halil : Kollektif ve Komandit Şirketler, İstanbul 1960 (Anılış : ARSLANLI, KKŞ)

ARSLANLI, Halil / DOMANIÇ, Hayri : Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. III. Limited ve Hisseli Komandit Şirketler, İstanbul 1989 (Anılış : ARSLANLI/ DOMANIÇ)

ATAAY, Aytakin : Medeni Hukukun Genel Teorisi, İkinci Bası, İstanbul

AYHAN, Rıza : “ Kooperatiflerden Çıkma ”, Kooperatifçilik, S. 79, Ocak-Şubat-Mart 1988, s. 7-22

BATTAL, Ahmet : “ Anonim Şirketlerde Ortaklıktan İskat Prosedürü (TTK m. 408) İle İlgili Yargıtay Uygulaması ”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Bildiriler - Tartışmalar, XVII, 9-10 Haziran 2000, s. 51-67

BAŞTUĞ, İrfan : Limited Şirkette Ortağın Çıkma ve Çıkarılması, İzmir 1966 (Anılış : BAŞTUĞ, Çıkma – Çıkarılma)

BAŞTUĞ, İrfan : “ Kollektif Şirkette Ortağın Haklı Sebeple Çıkarılması ”, Ank.Bar.Der., Y. 1971, S. 6, s. 803-807

BİLGE, Mehmet Emin : “ Pay Sahiplerinin Anonim Ortaklık Genel Kurullarına İnternet Aracılığıyla Katılımı ”, Bilgi Toplumunda Hukuk- Ünal Tekinalp’e Armağan, C. I, s. 219-235

BİLGE, Mehmet Emin : Ticaret Sicili, İstanbul 1999 (Anılış : BİLGE, Ticaret Sicili)

BİLGE, Necip : Hukuk Başlangıcı – Hukukun Temel Kavram ve Kurumları, Ankara 2000

BİLGE, Necip : Borçlar Hukuku, Özel Borç Münasebetleri, Ankara 1971

ÇAMOĞLU, Ersin : Kollektif Ortaklıkta Haklı Sebeple Kavramı ve Ortağın Haklı Sebeple Çıkarılması, İstanbul 1976

ÇAĞLAR, Ziya : Kooperatifler Mevzuatı Açıklamalı – Örnekli - İçtihatlı, Ankara 1992

ÇEVİK, Orhan Nuri : Kooperatifler Hukuku Uygulaması ve İlgili Mevzuat, Ankara 1990 (Anılış : ÇEVİK, Kooperatifler Hukuku Uygulaması)

ÇEVİK, Orhan Nuri : Anonim Şirketler, Ankara 2002 (Anılış : ÇEVİK, Anonim Şirketler)

ÇEVİK, Orhan Nuri : Kooperatifler Kanunu, Ankara 2003 (Anılış : ÇEVİK, Kooperatifler Kanunu)

ÇEVİK, Orhan Nuri : “ Kooperatifler ve Kar Konusu ”, Karınca, Şubat 1981, Y. 48, S. 530, s. 36-37

ÇÖKLÜ, Cafer Tayyar : Uygulamada Yapı Kooperatifleri, İstanbul 1998

DERYAL, Yahya : Kooperatiflerde Ortak Sifatının Kazanılması, Kaybedilmesi ve Hukuki Sonuçları (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1994 (Anılış : DERYAL, Kooperatiflerde Ortak Sifatı)

DERYAL, Yahya : Kooperatif Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu, Ankara 1991

DERYAL, Yahya : “ Anonim Ortaklık Genel Kurul Kararlarının Hukuki Niteliği ”, Prof. Dr. Fahman Tekil’in Anısına Armağan, İstanbul 2003, s. 377-399, (Anılış : DERYAL, Armağan I)

DERYAL, Yahya : “ Türk Hukukunda Kooperatiflerin Hukuki Niteliği Sorunu ”, Prof. Dr. Oğuz İmregün’e Armağan, İstanbul 1998, s. 147-218 (Anılış : Armağan II)

DERYAL, Yahya : Hukukun Temel Kavramları (Hukuka Giriş), Trabzon 2002 (Anılış : DERYAL, Temel Kavramlar)

DI CORPO, Porfirio : “ Rochdale Prensipleri ” (Çev. Ziya Gökalp MÜLAYİM), Karınca, S. 347, Kasım 1965, s. 7-9

DİRİKKAN, Hanife : “ Tacirler Arası İhbar ve İhtarlar ”, DEÜHFD, C. IV, S. 1, s. 39-73

DOĞANAY, İsmail : Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Birinci Cilt, İkinci Baskı, Ankara 1981

DOĞANAY, İsmail : Türk Ticaret Kanunu Şerhi, İkinci Cilt, 3. Baskı, Ankara 1990 (Anılış : DOĞANAY, C. II)

DOMANIÇ, Hayri : Adi - Kollektif ve Komandit Şirketler, İstanbul 1988

EDİS, Seyfullah / ZEVKLİLER, Aydın / ERTAŞ, Şeref / TEZCAN, Durmuş / PETEK, Hasan : “ Yenilik Doğuran İşlemden Rücu Etmek Mümkün mü? (Bir Yargıtay Kararının Düşündürdükleri) ”, Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce’ye Armağan, İzmir 2001, s. 29-44

ENGİN, Baki İlkey : Dernek Üyeliğinin Kazanılması ve Kaybedilmesi, İstanbul 1995

ERÇİN, Ferhat : Türk Hukuku’nda Kooperatif Tüzel Kişiliğinin Ayırıcı Özellikleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2002

EREM, Turgut : Ticaret Hukuku Prensipleri, C. I, İstanbul 1981

EREN, Fikret : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2003

EREN, Fikret : “ Dernek ve Sendikaya Üye Olma, Üye Olmama ve Üyelikten Ayrılma Hakkı ”, AÜHFD, C. XXXI, Y. 1974, S. 1-4, s. 245-278

ERGİNAY, Akif (Çev.) : Kooperatif Kanunları Hakkında Milletlerarası Çalışma Teşkilatı Ekspertler Raporu, Cenevre 1953, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayını, Ankara 1954

ERİŞ, Gönen : Madde açıklamalı – En son İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu, C. I, Ticari İşletme ve Ticaret Şirketleri, Madde: 1-556, Genişletilmiş İkinci Baskı, Ankara 1992

ERİŞ, Gönen : Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Kooperatifler Hukuku, Ankara 2001 (Anılış : ERİŞ, Kooperatifler Hukuku)

ERİŞ, Gönen / ULUSOY, Yılmaz : Kooperatifler Kanunu ve Vergilendirme, Ankara 1989 (Anılış : ERİŞ/ULUSOY)

FIGEN, Esen : “ 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu Değişikliği ve Gerekçesi ”, Kooperatifçilik, S. 81, Temmuz – Ağustos – Eylül, s. 37-57

FRANKO, Nisim : “ Yargıtay İçtihatları açısından Kooperatif Şirket Ortağının İhracı (Koop.K. md. 16) ”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Bildiriler – Tartışmalar, Ankara, 13-14 Mayıs 1994, s. 274-290

GÖLE, Celal : “ Sendikaların Hukuki Niteliği ve Kooperatif Kurmalarına İlişkin Sorunlar ”, SBFD, Aralık 1971, C. 26, s. 139-158

GÖLE, Celal : Anonim Ortaklıklarda Nakdi Sermaye Koyma Borcu ve Bu Borcu İfada Temerrüt, Ankara 1976 (Anılış : GÖLE, Temerrüt)

HAZAR, Nurettin : “ Yeni Cereyanlar ve Kooperatifçilik İlkeleri Üzerine ”, Karınca, S. 687, Mart 1994, s. 12-17 (Anılış : HAZAR, Kooperatifçilik İlkeleri Üzerine)

HAZAR, Nurettin : Kooperatifçilik Dersleri, Ankara 1996

HAZAR, Nurettin : Kooperatifçilik Tarihi, Ankara 1990

HİRŞ, Ernst : Ticaret Hukuku Dersleri, İstanbul 1946

İMREGÜN, Oğuz : Anonim Ortaklıklar, İstanbul 1989 (Anılış : İMREGÜN, Anonim Ortaklıklar)

İMREGÜN, Oğuz : Kara Ticaret Hukuku Dersleri, İstanbul 1991

İZMİRLİ, Yedigir : “ Kooperatifler Ortaklığından Çıkarılmayı Gerektiren Sebepler ”, Kooperatifçilik, S. 92, Nisan- Mayıs- Haziran, 1991, s. 7 – 15

KAÇAK, Nazif : Konut Yapı Kooperatifi ve İlgili Mevzuat, Ankara 1999

KARA, Mustafa : Kooperatifçilik, Bolu 2003

KARACEHENNEM, Necdet : Kooperatifler Hukuku, Ankara 1977

KARAHAN, Sami : Ticaret Hukukunun Temel Kavramları, Konya 1991

KARAYALÇIN, Yaşar : Ticaret Hukuku, C. II, Şirketler Hukuku, Ankara 1973
(Anılış : KARAYALÇIN, Şirketler)

KARAYALÇIN, Yaşar : “ Haklı Sebebe Dayanılarak İhraç Edilen Kollektif Şirket Ortakının Payı Hangi Tarih Esas Alınarak Tespit Edilir? ”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Bildiriler - Tartışmalar II, 1985, s. 101-138 (Anılış: KARAYALÇIN, Sempozyum)

KILIÇOĞLU, Ahmet : Borçlar Hukuku – Genel Hükümler, Ankara 2002

KOÇ, Hakan : Kooperatifçilik Bilgileri, Ankara 2001

KORALTAN, Tevfik / TEZMEN, Naim / İSPİR, Yaşar / CEBECİ, Nizamettin /

HASTAOĞLU, Sebati : Türk Hukukunda Kooperatifler, Ankara 1971

KURTULAN, Ahmet : Kooperatif Ortakları İçin El Kitabı, Ankara 2000

KURU, Baki : Tesbit Davaları, Ankara 1963 Tesbit Davaları)

KURU, Baki : Hukuk Muhakemeleri Usulü, Altıncı Baskı, C. II, İstanbul 2001
(Anılış: KURU, C. II)

KURU, Baki/ ARSLAN, Ramazan/ YILMAZ, Ejder : Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Ankara 1998

KUZU, Burhan : Türk Anayasa Metinleri ve İlgili Mevzuat, İstanbul 1988

MİMAROĞLU, Sait Kemal : Ticaret Hukuku, C. II, Ankara 1972

MOROĞLU, Erdoğan : Anonim Ortaklıklarda Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü, İstanbul 2001(Anılış: MOROĞLU,Hükümsüzlük)

MOROĞLU, Erdoğan : Notlu – İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Üçüncü Baskı, İstanbul 2001 (Anılış: MOROĞLU, TTK ve İlgili Mevzuat)

MÜLAYİM, Ziya Gökalep : Kooperatifçilik, Ankara 1999

NİKSARLI, Muammer : “ 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununda Değişiklikler ”, Kooperatifçilik, S. 86, Ekim – Kasım- Aralık 1989, s. 45-49

ODYAKMAZ, A. Nevzat/ ALTUĞ, Osman : Son Değişiklikleriyle Açıklamalı – İçtihatlı Kooperatifler Kanunu (Yapı Kooperatifleri) Muhasebesi (Tek Düzen Hesap Planı) ve İlgili Mevzuat, İstanbul 1997

OMAĞ, Merih Kemal : “ 1165 Sayılı Kooperatifler Kanunu Açısından Kooperatif Teşekküllerin Hukuki Mahiyet ve Niteliği ”, İstanbul İ.T.İ.D., 1974, S. 2, s. 193-222

OĞUZMAN, M. Kemal / BARLAS, Nami : Medeni Hukuk, Giriş – Kaynaklar – Temel Kavramlar, İstanbul 2002

OĞUZMAN, M. Kemal/ SELİÇİ, Özer/ OKTAY, Saibe : Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), İstanbul 2002

ÖKTEMER, Y. Semih : “ Kooperatif Ortaklığından Çıkarılmaya İtiraz Davası ”, Ank. Bar. Der., Y. 1974, S. 3, s. 432-438

ÖNADIM, Kasım : “ 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu’nu Kısmen Değiştiren 3476 Sayılı Kanunun Getirdiği Yenilikler ve Olumsuz Yönleri ”, Kooperatifçilik, S. 86, Ekim – Kasım- Aralık 1989, s. 21-24

ÖNEN, Ergun : İnşai Dava, Ankara 1981

ÖZDEMİR, Necdet / KINACIOĞLU, Naci : Türk Ticaret Hukuku, Ankara 1984

ÖZKAN, Meral Sungurtekin : “ İnşai Karar ve Özellikleri ”, 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, Ankara 2004, s. 553-576

ÖZMEN, Kemal : Konut ve İşyeri Yapı Kooperatifleri ve Uygulaması, İstanbul 2000

ÖZSUNAY, Ergun : Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler, İstanbul 1982

POROY, Reha/TEKİNALP, Ünal/ÇAMOĞLU, Ersin : Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, İstanbul 2003 (Anıls : POROY (TEKİNALP /ÇAMOĞLU), ORTAKLIKLAR; TEKİNALP (POROY /ÇAMOĞLU), ORTAKLIKLAR; ÇAMOĞLU (POROY /TEKİNALP), ORTAKLIKLAR; POROY/ TEKİNALP/ ÇAMOĞLU, ORTAKLIKLAR)

PULAŞLI, Hasan : Şirketler Hukuku, İstanbul 2001

SCHWARZ, Andreas B. : Borçlar Hukuku Dersleri, C. I, (Çev. : Bülent Davran), İstanbul 1948

SELİÇİ, Özer : Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul 1977

SERİM, Ekrem : “ Kooperatiflerde Yönetim Kurulu Kararlarının İptali Sorunu ”, Ank. Bar. Der., Y. 1971, S. 6, s. 797-802

von STEİGER, Fritz : İsviçre’de Anonim Şirketler Hukuku, (Çev. Tahir Çağa), İstanbul 1968

ŞENER, Oruç Hami : Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku, Ankara 2002

ŞİMŞEK, Edip : Kooperatif Ortaklıklar, Ankara 1981

TARAY, Haydar/SENGİR, Turgut : “ Adi Şirket Hükümleri ve Tatbikatı ”, İst.Bar.Der., C. XLIV, S. 1-2, 1970, s. 3-30

TAVŞANCIL, Melahat : “ 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununda 3476 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi ve Yeni Değişiklik Önerileri ”, Kooperatifçilik, S. 86, Ekim – Kasım- Aralık 1989 s. 12-16

TEKİL, Fahiman : Limited Şirketler ve Kooperatifler Hukuku, İstanbul 1994

TEKİNALP, Ünal : Kooperatiflerde Ortakların Kişisel Niteliklerinin Önemi, Ortak Sınıfının Kazanılması ve Yitirilmesi, İstanbul 1972 (Anılış : TEKİNALP, Kişisel Nitelikler)

TEKİNALP, Ünal : “ Çağrısız Toplanabilen Genel Kurul ”, İkt. ve Mal., C. XV, S. 4, s. 156- 160

TEKİNALP, Ünal : “ Kooperatiflerde Açık Kapı İlkesine İlişkin Yargıtay Kararı Üzerine Değerlendirme, Eleştiri ve Görüş ”, BATİDER, C. VIII, S. 2, s. 137-146 (Anılış : TEKİNALP, Açık Kapı İlkesi)

TEOMAN, Ömer : “ Anonim Ortaklıkta Azınlığın Genel Kuruldan Özel Denetçi Seçilmesini İsteme Hakkı ve Gündeme Bağlılık İlkesi ”, İkt. ve Mal., C. XXVII, S. 2, s. 68-75

von TUHR, Andreas : Borçlar Hukukunun Umumi Kısım C. I, (Çev. Cevat Edege), İstanbul 1952

TUNCAY, A. Can : İşçi Sendikası Üyelığının Kazanılması ve Sona Ermesi, İstanbul 1975

TÜRK, Hikmet Sami : “ Anonim Ortaklık Genel Kurul Toplantılarında Gündeme Bağlılık İlkesi ve Yönetim Kurulu Üyelerinin Azil veya Seçimi ”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ocak 1984, s. 174-222

ULUSOY, Yılmaz : Kooperatif Teşekküller, Ankara 1970

ÜÇİŞİK, Güzin : “ Limited Şirkette Ortağın Ortaklıktan Çıkarılması ”, Prof. Dr. Fahiman Tekil’in Anısına Armağan, İstanbul 2003, s. 189 - 207

ÜSTÜNDAĞ, Saim : Medeni Yargılama Hukuku, C. I, İstanbul 1977

VALKO, Laszlo : “ Bugünün Roçdeyl İlkeleri ” (Çev. Rahmi ÖNEN), Karınca, Eylül 1965, S. 345, s. 4-11

VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet : Türk Medeni Hukuku, C.I, Umumi Esaslar, İstanbul 1968

YALDIZ, Cennet / MÜLAYİM, Ziya Gökalp : “ Türkiye’de Tarım Kooperatiflerinde Kooperatif İlkelerinin Uygulanması ”, Kooperatif Dünyası Dergisi, Nisan 1994, S. 277, s. 21-30

YALMAN, Macit/TAYLAN, Erbay: *Adi Ortaklık*, Ankara 1976

YILDIZ, Şükrü : “ Anonim Ortaklıkta Yönetim Kurulunun Toplantı Yetersayısı ve Yargıtay Kararları ”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, XVIII, Haziran 2001, s. 69-108

YONGALIK, Aynur : *Adi Şirkette Sermaye Payı*, Ankara 1991

ZEVLİLER, Aydın / ACABEY, M. Beşir / GÖKYAYLA, K. Emre : *Zevkliler Medeni Hukuk – Giriş – Başlangıç Hükümleri – Kişiler Hukuku – Aile Hukuku*, Ankara 2000

